

POLICIE ČR

ÚŘAD DOKUMENTACE
A VYŠETŘOVÁNÍ
ZLOČINŮ KOMUNISMU SKPV

Státní terorismus v komunistickém Československu

Operace DUNAJ – plány, výsledky, oběti

Vladimír Slánský a nepovedené úlety

Nezákonné vyšetřovací metody

Situace před budovou Československého rozhlasu v Praze 21. 8. 1968 (Muzeum Policie ČR)

© Policie ČR, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV, 2023

Layout © Mgr. Martina Ďurďovičová, kpt. Mgr. Luděk Malý, 2023

ISBN: 978-80-86621-39-5

Fotografie na obálce: Obrněný transportér BTR-152 ze stavu 6. gmsd (bílý čtverec) jede po Václavském náměstí v Praze, 21. 8. 1968 (Muzeum Policie ČR)

Vážení čtenáři,

jsem velice ráda, že Vám mohu představit šesté číslo sborníku Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR (ÚDV) Semper paratus.

Úvodní studii „Státní terorismus v komunistickém Československu“ zpracoval na základě své diplomové a dizertační práce kpt. Mgr. Jakub Petlák, Ph.D., z odboru vyšetřování ÚDV. Přehledně v ní shrnul nejen obecné charakteristiky pojmu státní terorismus, ale na konkrétních případech také přímo ukázal, jak předlistopadový režim v praxi tento státní terorismus realizoval. V části „Akce Štrasburk 1957“ se tak můžete seznámit s okolnostmi atentátu československé rozvědky na francouzského prefekta ve Štrasburku. Další oddíl se zabývá italskou krajně levicovou teroristickou organizací Rudé brigády a jejími potenciálními vazbami na komunistické Československo. Jako třetí příklad státního terorismu pak byly vybrány aktivity agenta I. správy (rozvědky) Pavla Minaříka proti Rádiu Svobodná Evropa. Protože se zároveň jednalo o případy vyšetřované naším úřadem, dozvíte se, jakým problémům museli policisté ÚDV čelit při snaze o jejich objasnění.

Aktem odporujícím mezinárodnímu právu byla okupace Československa v srpnu 1968. Článek „Operace DUNAJ – plány, výsledky, oběti“ z pera PhDr. Daniela Povolného, Ph.D., stručně popisuje základní fáze a průběh této tragické události, která v české i světové společnosti rezonuje dodnes. V příloze zájemci naleznou soupis jmen a příčin smrti 136 československých občanů zemřelých v souvislosti s invazí.

Sborník dále obsahuje příspěvek PhDr. Františka Bártíka a plk. JUDr. Dalimila Syptáka, LL.M., o letci RAF Vladimíru Slánském. Především jako pilot československé 311. bombardovací perutě za druhé světové války odlétal rekordních 1962 hodin, a je tak naším druhým nejúspěšnějším bombardovacím pilotem. Po návratu do osvobozené vlasti se stal pilotem Československých aerolinií. V roce 1950 se pod tíhou komunistického režimu neúspěšně pokusil o úlet z Československa a byl za to uvězněn.

V závěrečném článku nás pak Mgr. Martin Pulec seznámí s nezákonnými vyšetřovacími metodami příslušníků Krajské správy Ministerstva vnitra Ústí nad Labem ve světle archiválií Inspekce Ministerstva vnitra z počátku 50. let.

Pevně věřím, že Vás nadčasový obsah našeho sborníku zaujme.

plk. PhDr. Eva Michálková, MBA

OBSAH

Jakub Petlák: Státní terorismus v komunistickém Československu	7
Daniel Povolný: Operace DUNAJ – plány, výsledky, oběti	66
František Bártík, Dalimil Sypták: Vladimír Slánský a nepovedené úlety	112
Martin Pulec: Nezákonné vyšetřovací metody	149
Literatura	168
Jmenný rejstřík	172
Publikace vydané ÚDV	186

Jakub Petlák

Úvod

Státní terorismus představuje fenomén, který může mít z teoretického hlediska nejrůznější podoby, nicméně zjednodušeně jej lze vnímat jako využívání teroristických metod ze strany státu nebo na stát navázaných aktérů.

Tyto metody nebyly cizí ani komunistickému Československu a jeho představitelům mezi lety 1948–1989. Československo, coby součást tzv. východního bloku, pod vedením Sovětského svazu, podřizovalo aktivitu svých tajných služeb moskevskému mocenskému centru a v globálním rámci se snažilo o podkopávání a postupné zničení západních demokracií a nastolení marxisticko-leninského způsobu vlády na celém světě. Za tímto účelem poskytovaly československé tajné služby podporu teroristickým uskupením, která narušovala státní monopol na násilí v západních zemích (jednalo se nejen o západoevropské levicové teroristické organizace, ale i o marxistické arabské či latinskoamerické skupiny). Tato podpora měla různé formy a byla vysoce riziková, protože s ohledem na globálně negativní vnímání terorismu a selektivní útoky těchto teroristických skupin proti západním státníkům a průmyslníkům hrozila silnou diskreditací na mezinárodním poli.

Komunistické státy deklarovaly snahu bojovat proti terorismu. Z jejich pohledu se nicméně hlavním problémem stalo tzv. vzdušné a jiné dopravní pirátství, tedy únosy letadel a jiných dopravních prostředků (vlaků, autobusů) s rukojmími do západních zemí. Avšak i levicový terorismus byl pro komunistické země rizikem, protože k výhrůžkám inspiroval některé nespokojence, kteří kritizovali byrokracii a odtržení vládnoucí stranické elity od proletariátu. Země komunistického bloku tak na jedné straně rozvíjely vlastní protiteroristickou politiku (včetně mezinárodní spolupráce), na straně druhé jejich tajné služby různými způsoby terorismus samy praktikovaly. Dělo se tak například pod falešnou vlajkou, cílenou likvidací politických oponentů v emigraci za využití vlastních agentů a rovněž hluboce zakonspirovanou podporou některých teroristických skupin „v táboře ideového protivníka“.²

Po pádu komunistických režimů se v souvislosti s demokratizací, s heslem o „návratu do Evropy“ (tedy začleňováním do euroatlantických struktur) a s potře-

1 ► Text vychází zejména z autorovy diplomové a disertační práce: Jakub PETLÁK, *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*. Brno 2014. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity; též, *Problematika státního terorismu v rámci tranziční spravedlnosti v České republice*. Brno 2020. Disertační práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity; a z odborných článků publikovaných ve spoluautorství s prof. JUDr. PhDr. Miroslavem Marešem, Ph.D., v zahraničních časopisech: Miroslav MAREŠ – Jakub PETLÁK, *Lange Schatten des Attentats in Straßburg im Jahr 1957: Staatsterrorismus gegen die europäische Integration*. Kriminalistik č. 12/2015, s. 734–739; též, *The Red Brigades and communist Czechoslovakia : a troubling legacy full of ambiguities*. Intelligence and National Security č. 6/2020, s. 870–884

2 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, M., *The Red Brigades and communist Czechoslovakia*, s. 870–884.

bou chránit nové režimy, objevila potřeba vypořádat se s dědictvím podpory terorismu.³

Následující text nejprve představí teoretické zázemí pojmů terorismus, potažmo státní terorismus a následně tři konkrétní případové studie, jimiž se Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR (ÚDV) v minulosti zabýval. Je jasné, že případy komunistického státního terorismu patří k těm nejsložitějším, jelikož operace se odehrávaly v gesci tajných služeb, vykazovaly vysokou míru konspirace a probíhaly v nejvyšším stupni utajení, přičemž o jejich realizaci či plánování věděla jen velmi úzká skupina lidí, kteří za sebou nesměli nechávat stopy.

Terorismus

Hned úvodem je třeba konstatovat, že v odborném prostředí nepanuje kolem definice terorismu ani státního terorismu jednoznačná shoda, a přestože se mnoho charakteristik neustále opakuje, tak jednotná, všeobecně uznávaná a využívaná definice terorismu či státního terorismu neexistuje.

Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR (OBP MV ČR) uvádí na svých stránkách jednu z nejčastěji používaných definic terorismu, která zní: „*Terorismus je plánované, promyšlené a politicky motivované násilí, zaměřené proti nezúčastněným osobám, sloužící k dosažení vytčených cílů.*“⁴

V akademickém prostředí se často pracuje s definicí Maxmiliána Strmisky, který terorismus vymezuje jako „*politicky motivovanou a zdůvodňovanou metodu systematického používání násilí, jehož fyzický účinek je druhořadý, s cílem dosáhnout psychického efektu svým dosahem výrazně překračujícího okruh přímých obětí či svědků útoku*“.⁵

Mnoho autorů se v rámci svých definic soustředí na aktéry konkrétních skutků, nicméně například autorka Ruth Blakeley⁶ varuje před přílišnou orientací na aktéra a vyzdvihuje nutnost posuzovat čin samotný. Jádrem definice terorismu podle ní zůstává stejné, ať už je skutek proveden jakýmkoliv způsobem.

Přijmeme-li tuto premisu, je na terorismus třeba nahlížet spíše z hlediska skutkové podstaty než z hlediska aktérů. Je totiž problematické označit nějakou skupinu jako teroristy, jelikož se často nabízí konfliktní linie – pro jednoho bojovník za

3 ► Miroslav MAREŠ, *Terorismus v ČR*. Brno 2005, s. 387.

4 ► Definice pojmu terorismus. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 27. 9. 2009 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>.

5 ► Maxmilián STRMISKA, *Terorismus a demokracie: pojetí a typologie subverzního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. Brno 2001, s. 40.

6 ► Ruth BLAKELEY, *State Terrorism in the social sciences: Theories, methods and concepts*. In: Richard, JACKSON – Eamon MURPHY – Scott POYNTING (eds.), *Contemporary State Terrorism: Theory and practice*. Londýn 2010.

svobodu, pro druhého teroristu. V kontextu této problematiky se jeví lepším nahlížet na terorismus jako na strategii či taktiku, která může být uplatňována různými bojovými skupinami, ať už se jedná o guerillová hnutí, pravicové extremisty, nebo třeba i o regulérní armádní složky.⁷

Rada Evropské unie v roce 2001 zveřejnila dokument *Společný postoj Rady EU pro užití zvláštních opatření pro boj s terorismem*, v jehož rámci vymezila teroristický skutek jako množinu činů, které mohou, svou podstatou nebo kontextem, vážně ohrozit chod konkrétního státu nebo mezinárodní organizace. Pro ilustraci lze uvést například:

- útoky na lidské životy, které mohou zapříčinit smrt;
- útoky na psychickou integritu osob;
- únosy nebo brání rukojmí;
- zapříčinění rozsáhlých destrukcí vládních nebo veřejných zařízení, dopravních systémů, infrastrukturálních zařízení, pevných platform na kontinentálním šelfu, veřejných míst nebo soukromého vlastnictví ohrožujících lidské životy nebo majících za následek vážné ekonomické ztráty;
- obsazení letadel, lodí nebo jiných prostředků veřejné dopravy nebo dopravy zboží;
- výroba, držení, obstarávání, přeprava, dodávání nebo používání zbraní nebo výbušnin jaderné, chemické nebo biologické povahy, stejně jako práce na výzkumu nebo vývoji těchto zbraní;
- vedení teroristické skupiny;
- účast v teroristické skupině, a to i ve funkci informátora, poskytovatele finanční či materiální podpory, s vědomím, že tato aktivita napomůže páchat zločinných aktivit skupiny.⁸

Definice a vymezení terorismu tedy existuje celá řada. Většina rysů, které různí autoři či organizace v rámci svých definic uvádějí, se však neustále opakuje. Na tuto skutečnost se ve svém výzkumu zaměřili autoři Alex P. Schmid a Albert J. Jongman,⁹ kteří analyzovali 109 různých teroristických definic a vygenerovali nejčastěji se opakující charakteristiky:

7 ► V tomto ohledu lze zmínit i legendární atentát na říšského protektora Protektorátu Čechy a Morava Reinharda Heydricha v roce 1942, který provedli českoslovenští výsadkáři Jan Kubiš a Josef Gabčík, kdy tiho se před jeho provedením písemně zavázali provést na území protektorátu teroristickou akci (scan dokumentu viz např. J. BALÁŽ, *Ročenka 2012 Vojenský historický archiv: Operace Anthropoid*. Praha 2013, s. 43). I ze strany válečného odboje tak byl terorismus vnímán jako strategie či taktika (PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*).

8 ► Definice pojmu terorismus.

9 ► Alex P. SCHMID – Albert J. JONGMAN, *Political Terrorism*. (s. l.) 1988. Vyd. 2. New Brunswick 2005.

1. násilí, síla (83,8 %);
2. politický motiv (65 %);
3. strach (53 %);
4. výhrůžky (48 %);
5. psychologické efekty a očekávané reakce (41,2 %);
6. odlišení cíle a oběti (37,5 %);
7. úmyslná, plánovaná, systematicky organizovaná akce (32 %);
8. metody boje, strategie, taktika (30,8 %).

Problematicku vymezení terorismu lze tedy shrnout tak, že jednotná všeobecně přijímaná definice sice neexistuje, nicméně většina odborných vymezení či definic v určité podobě obsahuje výše uvedené charakteristiky.

Státní terorismus

Problém jednoznačného definování státního terorismu (ST) úzce souvisí s problematikou neexistence jednotné definice terorismu jako celku. V případě ST spočívá problém i v určité terminologické nevyjasněnosti. Kromě termínu „státní terorismus“ se objevují i označení jako státem sponzorovaný terorismus, popřípadě terorismus sponzorovaný státními složkami apod.

Josef Kraus¹⁰ na základě existujících definic (přičemž vychází zejména z koncepce Raye S. Clinea a Yonaha Alexandra)¹¹ státní terorismus shrnuje do tří bodů, které musí určitý jev splňovat, aby jej bylo možné nazývat státním terorismem:

- využití státními či na stát navázanými aktéry;
- politická motivace;
- šíření strachu u cílové populace mimo přímé svědky činu.

Jeden z pohledů na fenomén státního terorismu představuje koncepce Guse Martina. Martin označuje státní terorismus jako terorismus shora a chápe ho coby akce páchané vládami a jejich zaměstnanci proti straně jimi vnímané jako oponent. Podle Martinova chápání této problematiky může být státní terorismus vykonáván pouze vládou nebo kvazivládním orgánem na státní příkaz. Martin rovněž pracuje s termínem „státem sponzorovaný terorismus“. Zde se však nejedná o otevřený proces, ale naopak o proces tajný, který je většinou prováděn státní tajnou policií. Státní podporu terorismu rozděluje na patronaci a asistenci. Patronace spočívá v ak-

¹⁰ ► Josef KRAUS, *Konceptualizace státního terorismu na příkladu Íránu*. Brno 2013. Disertační práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.

¹¹ ► Ray S. CLINE – Yonah ALEXANDER, *Terrorism as State-Sponsored Covert Warfare*. Arlington 1986.

tivní státní participaci na represích, násilnostech a teroristických akcích prostřednictvím státních zaměstnanců a dalších vlastních agentů. Patronace zajišťuje mimo jiné vyzbrojování, výcvik, popřípadě bezpečné útočiště. Asistence pak spočívá v tiché účasti a podpoře teroristických aktivit. Stát se zde akcí účastní pouze skrze své prostředníky a agenty, na základě čehož jsou jeho participace a vazby na představitele sponzorského státu méně zřejmé. Při asistenci stát nepřímo cvičí a vyzbrojuje své prostředníky a poskytuje jim zázemí.¹²

Martin dále pracuje se čtyřmi způsoby, kterými může stát terorismus podporovat:

- první možnost představuje **morální podpora** – zde se jedná zejména o státem otevřené či skryté schvalování motivů jednotlivých akcí, taktik apod.;
- druhou je pak **technická podpora** – ta spočívá v přímé nebo i nepřímé účasti státu na výcviku, dodávání zbraní atd.;
- **selektivní participace** je třetí variantou – v jejím rámci se stát podílí pouze na jedné akci, popřípadě na jedné sérii teroristických akcí a danou skupinu nepodporuje dlouhodobě;
- poslední státní strategií je **aktivní participace**, kdy se stát v teroristických akcích přímo angažuje, například prostřednictvím přímé kooperace s nějakou teroristickou skupinou, popřípadě se přímo účastní prací na útoku.

Pro ještě hlubší ilustraci přístupů ke státnímu terorismu lze uvést například koncepci Boaze Ganora, který definuje celkem šest způsobů, jakými se stát může na terorismu podílet:

- v první řadě se jedná o **ideologickou podporu**, v jejímž rámci stát poskytuje teroristickým skupinám ideologickou, politickou, popřípadě náboženskou indoktrinaci, a sice prostřednictvím školení jednotlivých agentů či institucí;
- další možností je **finanční podpora** – stát je zde v roli donátora, který poskytuje prostředky k financování jednotlivých teroristických skupin;
- stát může rovněž poskytovat **vojenskou podporu**, kdy teroristickým skupinám zajišťuje výzbroj, výstroj nebo bojový výcvik;
- **operační podpora** představuje další variantu – zde stát dané skupině poskytuje například bezpečné útočiště, ale také třeba falešné dokumenty nebo speciální vybavení pro konkrétní operace či akce;
- stát může také být samotným **iniciátorem teroristických útoků** – v tomto případě stát vydává instrukce a tlačí teroristické skupiny ke konkrétním krokům, případně i koordinuje jejich činnost;

12 ► Gus MARTIN, *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives and Issues*. Vyd. 4. Londýn 2013, s. 117–122.

- poslední variantou je, že se stát **přímo zapojuje do teroristických útoků**, na kterých se pak podílejí státní zpravodajské nebo silové složky, popřípadě lidé jim podřízení.¹³

Z konkrétních případových studií vyplývá, že komunistické Československo představovalo v rámci státního terorismu velmi specifického aktéra, a to jak z hlediska prováděných akcí, tak z hlediska osob, které se na nich podílely.

Problematicku terorismu a státního terorismu lze tedy velmi zjednodušeně shrnout tak, že se jedná o strategii politicky motivovaného násilí, jehož cílem je dosažení psychologického efektu dalece přesahujícího okruh přímých obětí či svědků, přičemž stát může tuto strategii uplatňovat zejména prostřednictvím svých tajných služeb, ať už aktivní či selektivní participací na samotných aktech terorismu, nebo skrze podporu ideově spřízněných teroristických skupin na svém území nebo v zahraničí.

Následující případové studie postupně představí tři významné kauzy, jimiž se ÚDV v minulosti zabýval, přičemž v prvním případě se jedná o případ státního terorismu pod falešnou vlajkou provedeného agenty československých tajných služeb, dále případ podpory italské teroristické organizace Rudé brigády a poslední případ podrobněji představí návrhy teroristických útoků proti rádiu Svobodná Evropa.

Akce Štrasburk 1957

Prvním případem, který bude představen, je operace československých tajných služeb z roku 1957. Jedná se o případ, který zřejmě nejlépe ilustruje využívání teroristických metod komunistickou rozvědkou a který by šlo zjednodušeně interpretovat jako „terorismus pod falešnou vlajkou“.

Operace pod falešnou vlajkou definuje autor Uscinski jako „*tajnou operaci vedenou vládou, korporací nebo jinou organizací, která je navržena tak, aby se jevila, jako že je provedena někým jiným. Operace pod falešnou vlajkou nejsou omezeny na vojenskou konfrontaci a mohou probíhat v civilním sektoru a v období míru, například při činnosti zpravodajských služeb*“.¹⁴

A právě tohoto způsobu se v roce 1957 rozhodli využít agenti československé komunistické I. správy Státní bezpečnosti (StB) při bombovém útoku na prefek-

13 ► Boaz GANOR, Countering State-Sponsored Terrorism. In: *International Institute for Counter-Terrorism* [online]. 25. 4. 1998 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/701/currentpage/34/Default.aspx>.

14 ► Joseph USCINSKI, *Five things to know about “false flag” conspiracy theories*. Washington Post [online]. 27. 10. 2018 [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/10/27/false-flag-theories-about-the-mail-bombs-are-already-widespread-here-are-5-things-to-know-about-conspiracy-theorists/>.

tuře ve francouzském Štrasburku, při kterém zahynula manželka prefekta francouzského departementu Bash-Rhin a který, jak se později ukázalo, měl narušit poválečné francouzsko-německé politické sbližování, jež dělalo východnímu bloku starosti.

I. správa StB

Pro lepší pochopení celého případu je důležité nejprve alespoň nastínit strukturu a způsob práce tzv. I. správy v inkriminované době.

Atentát ve Štrasburku v roce 1957 byl spáchán nejvyššími představiteli této složky StB, která po dobu své existence plnila roli rozvědky a o její působnosti či struktuře se toho dlouhou dobu příliš nevědělo. Obrovský kus práce v tomto směru udělal Útvar pro zahraniční styky a informace (ÚZSI), kterému se podařilo činnost I. správy velmi dobře rozkrýt a v roce 2000 vydal práci, jež zachycuje činnost I. správy na základě dokumentů z let 1945–1990. Jedná se o přepisy jednotlivých vydaných statutů, které upravovaly činnost a působnost I. správy. V rámci lepšího pochopení I. správy jakožto instituce, která za dobu své existence provedla celou řadu kontroverzních, až zločinných operací, bude v následující části rámcově představena její historie a vývoj.¹⁵

I. správa byla v podstatě samostatnou složkou StB, která byla řízena převážně ministrem vnitra podle zvláštního statutu. První statut se vztahuje k 1. říjnu 1953, kdy se rozvědka stala I. správou Ministerstva vnitra. Tato skutečnost znamenala v činnosti rozvědky poměrně zásadní posun. Do roku 1953 měla spíše nevýrazné postavení, avšak důsledná profesionalizace z ní udělala klíčového hráče na globální zpravodajské scéně. Předchůdcem I. správy byl Odbor pro politické zpravodajství, tzv. odbor „Z“, ustanovený výnosem Ministerstva vnitra z května roku 1945. Součástí tohoto odboru byla i zahraniční zpravodajská služba, nicméně její role byla v podstatě zanedbatelná, a to v důsledku poválečné situace, která orientovala problematiku bezpečnosti spíše na vnitrostátní otázky.

Obecně lze říci, že nově budovaný Sbor národní bezpečnosti (SNB) podléhal stále více rostoucímu vlivu KSČ, která ovlivňovala rozvoj, strukturu i personální obsazení. Tato skutečnost umožnila v únoru 1948 komunistům poměrně snadné převzetí moci, přičemž SNB, respektive StB a zpravodajské složky hrály klíčovou roli.

Odbor „Z“ prošel do roku 1953 několika změnami, přičemž v roce 1950 získala rozvědka postavení samostatného sektoru v nově vzniklém Ministerstvu národní bezpečnosti a v roce 1952 se stala správou zahraničněpolitické rozvědky. Celkově platilo, že do roku 1953 se rozvědka potýkala s velmi nízkou úrovní profesionalizace, přičemž dominantní úlohu hrál v tomto období boj s vnitřním nepřitelem.

15 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 26.

V roce 1953 se Ministerstvo národní bezpečnosti opětovně sloučilo s Ministerstvem vnitra (MV). Pojem Státní bezpečnost se na dlouhou dobu vytratil, ale natrvalo zůstalo její dělení na jednotlivé správy MV. Hlavní roli v této nové koncepci bezpečnostní politiky měl Rudolf Barák,¹⁶ který se zasloužil o povznesení role I. správy a o její zmiňovanou profesionalizaci ve vazbě na trvalou sovětskou výpomoc. Rozvědná činnost se výrazně přesunula do civilní sféry. Základním stavebním kamenem se pak stal Tajný rozkaz ministra vnitra č. 100 z 22. 5. 1954. Rudolf Barák poté tuto službu značně podporoval a později i sám bezprostředně řídil.

Určité změny následně přineslo období po Barákově zatčení a rok 1963, kdy nastoupil nový ministr vnitra Lubomír Štrougal. Nový statut však do činnosti rozvědky nepřinesl žádné výraznější změny.¹⁷

V roce 1968, v období pražského jara se ve strukturách I. správy začínají objevovat dvě odlišné názorové tendence. Zatímco jeden z názorových proudů uvnitř rozvědky usiloval o prohloubení právního rámce služby, o celkovou modernizaci a v určitém slova smyslu i o větší transparentnost, cílem druhého názorového proudu uvnitř I. správy bylo vydělit rozvědku z působnosti ministra vnitra a celkově ji dostat mimo ministerské struktury. Tato tendence však mizí v srpnu 1968 a s následnou normalizací. V rámci rozvědky přichází namísto modernizace čistky útlum a demoralizace.

Období po roce 1968 bylo pro rozvědku a její činnost kritické. Normalizační procesy a čistky uvnitř I. správy znamenaly výrazné snížení úrovně profesionalizace rozvědky. Nástup mohutné ideologizace znamenal, že pro rozvědku de facto skončilo období rozsáhlých akcí, aktivních opatření a rafinovaných dezinformací. Celý systém práce I. správy se dostal do velmi problematické situace, zejména v kontextu nástupu nových rozvědných technologií na Západě. Jediným zásadním tématem a náplní činnosti I. správy se tak stalo více méně pouze pragmatické dohánění Západu v ekonomické oblasti ve smyslu linie vědecko-technické rozvědky.

Statut Hlavní správy rozvědky ustanovený v roce 1969 sice za dobu své platnosti prošel celou řadou drobných úprav, nicméně v platnosti zůstal až do roku 1980, přičemž řízení rozvědky a její činnosti nadále spadalo přímo do kompetencí ministra vnitra. V 80. letech je pak statut I. správy nahrazen organizačním řádem v plném rozsahu. Poslední úprava tohoto organizačního řádu pak proběhla v roce 1989, avšak vzhledem k nastalým změnám již nevstoupila v platnost.¹⁸

16 ► Komunistický funkcionář, v letech 1953–1961 ministr vnitra, 1959–1961 místopředseda vlády, v lednu 1962 zbaven pro zpronevěru všech funkcí a v únoru 1962 vyloučen z KSČ. Následovalo rozsáhlé trestní stíhání jeho i jeho rodiny. Viz např. Prokop TOMEK, *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha 2009.

17 ► *První správa: Československá rozvědka v dokumentech 1945–1990*. Praha 2000.

18 ► Tamtéž.

V kontextu představované kauzy je důležitý především Tajný rozkaz (resp. statut I. správy – rozvědky) ministra vnitra vydaný 22. 5. 1954 ministrem Barákem, který po dobu svého působení rozvědku bezprostředně řídil. Tento statut mimo jiné vymezuje, že:

- I. správa provádí rozvědnou a kontrarozvědnou práci v kapitalistických zemích;
- práci správy organizuje MV, přičemž správa rozvědky má fungovat v souladu s úkoly k zajištění bezpečnosti státu a v souladu se zájmy zahraniční politiky ČSR, SSSR a zemí lidové demokracie; správa se řídí usneseními a zvláštními pokyny ÚV KSČ a československé vlády;
- rozvědná a kontrarozvědná činnost I. správy má být prováděna takovým způsobem, aby veškeré úsilí směřovalo k boji s hlavními nepřáteli tábora míru, socialismu a demokracie – USA, Francií, Anglií a Západním Německem (SRN).¹⁹

Ze zmíněného je tedy jasné patrné, že SRN a Francie, tedy země, jejichž vzájemné vztahy měly být v rámci štrasburského útoku narušeny, byly v kompetenci I. správy a byly ve středu jejího zájmu. Už samotný fakt, že tento rozkaz obsahuje položku, která vybízí k boji proti jiným suverénním státům, umožňuje o tehdejší ČSR uvažovat jako o státu podporujícím teroristické aktivity. V tomto kontextu již lze pomalu identifikovat v činnosti I. správy některé prvky státního terorismu. Jejím úkoly byly:

1. Získávání věrohodných výzvědných informací:
 - o vojensko-politických plánech a vojenských přípravách USA, Anglie, Francie, Západního Německa a dalších kapitalistických zemích proti ČSR a spřáteleným zemím;
 - o tajných smlouvách namířených proti ČSR, SSSR a zemím lidové demokracie;
 - o ozbrojených silách kapitalistických zemí;
 - o rozporech mezi hlavními kapitalistickými zeměmi;
 - o vnitropolitické situaci v kapitalistických zemích.
2. Boj se zahraničními rozvědkami, které pracují proti ČSR, SSSR a jiným zemím tábora socialismu:
 - získávat tajné informace o nepřátelských rozvědkách a kontrarozvědkách – struktura, personální obsazení, metody práce apod.;
 - odhalovat agenturu cizích rozvědek, která je připravována k vyslání do ČSR k provádění špionážní, diversní a teroristické činnosti.

¹⁹ ► Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Tajný rozkaz ministra vnitra č. 100/154, kopie z Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále jen ÚDV), č. j. ÚDV-22/Vt-99.

3. Práce proti československé reakční migraci:
 - odhalovat agenty z řad emigrace, kteří jsou používáni cizími rozvědkami;
 - získávat informace o činnosti různých emigrantských organizací a skupin;
 - operativně využívat rozporů mezi emigrantskými organizacemi a jejich vedoucími.
4. Opatřovat tajné dokumenty o nejnovějších vymoženostech na úseku atomové energie, reaktivní techniky, chemie, bakteriologie, radia a na jiných důležitých úsecích vědy a techniky.
5. Předcházet možnostem emigrace jednotlivých československých občanů poslaných do zahraničí a jejich získání cizími rozvědkami, zabezpečení ochrany státního tajemství na československých zastupitelských a jiných úřadech v zahraničí.
6. Provádět zvláštní opatření uložená a schválená politickým sekretariátem ÚV KSČ a československou vládou:
 - odhalovat a mařit plány kapitalistických zemí sledující poškození lidově demokratického zřízení v ČSR;
 - rozbít reakční emigrantské organizace a kompromitovat jejich vedoucí;
 - dezinformovat vlády kapitalistických zemí, generální štáby a cizí rozvědky;
 - provádět jiná zvláště důležitá opatření.²⁰

V rámci těchto vymezených úkolů by štrasburský případ spadal zřejmě do poslední, šesté kategorie, která se týká provádění opatření schválených sekretariátem ÚV KSČ. Je zajímavé, že rozkaz v některých bodech vymezuje nutnost ochrany jak ČSR, tak SSSR a dalších lidově demokratických zřízení, zatímco v jiných bodech se omezuje pouze na ČSR. Pozoruhodné je to především z toho pohledu, že akce ze Štrasburku z roku 1957 by spadala do kategorie odhalování a maření plánů kapitalistických zemí sledující poškození lidově demokratického zřízení v ČSR. V tomto bodě je však jmenováno pouze ČSR, přitom štrasburská akce byla směřována proti francouzsko-německému sbližování, kterým se cítilo ohroženo zejména SSSR. Existují i názory, že příkaz k provedení atentátu přišel od špiček ruské KGB.²¹ Je tedy sporné, do jaké míry byla akce štrasburského formátu „běžnou“ součástí práce I. správy, avšak je minimálně jasné, že pod kategorií „provádět jiná, zvláště důležitá opatření“ se schová leccos. Stojí za povšimnutí, že rozkaz již operuje s konceptem teroristické činnosti cizích rozvědek, z čehož je patrné, že tento princip nebyl československé rozvědky cizí, a vzhledem k tomu, že s ním počítala v rámci práce

20 ► Tamtéž

21 ► Např. Thierry WOLTON, *Le KGB en France*. Paříž 1986, s. 218–219.

cizích rozvědek, je možné se domnívat, že teroristická aktivita v jiných zemích byla „oficiální“ náplní i její činnosti.

Organizace výzvědné práce I. správy vycházela opět z Tajného rozkazu ministra vnitra z roku 1954:

- I. správa provádí nábor pro rozvědku prostřednictvím ÚV KSČ z řad lidí oddaných komunistické straně a vládě Československé republiky, kteří mají vysokoškolské nebo vyšší středoškolské vzdělání, dobrou politickou přípravu a znají cizí řeči;
- nově získaní zaměstnanci se ve zvláštní škole učí metodám a způsobům provádění výzvědné práce, politické tematice a cizím jazykům;
- I. správa má své residency v kapitalistických zemích; residency jsou jmenováni nejzkušenější operativní pracovníci, politicky vyspělí, kteří jsou schvalováni ÚV KSČ, na návrh Ministerstva vnitra;
- organizuje spolehlivé spojení s nelegálními rozvědčíky a agenty, prostřednictvím šifrované korespondence, tajného písma, rádia a kurýrů;
- k získávání informací a provádění jiných operativních úkolů získávají residency MV v kapitalistických zemích agenturu z řad zaměstnanců důležitých ministerstev, novinářů, emigrantů, vědeckých pracovníků, zaměstnanců výzvědných služeb, pracovníků politických stran, členů parlamentu a jiných osob, které mají přístup k tajným informacím...²²

Důležitý je především první bod týkající se náboru pracovníků s vysokoškolským nebo vyšším středoškolským vzdělání. Již bylo řečeno, že s nástupem ministra Baráka prošla rozvědka značnou profesionalizací, která se odrážela v její následné činnosti. Souvisí to mimo jiné i se skutečností, že vyšetřovatel štrasburského případu Pavel Gregor označil vyšetřované osoby, z nejvyšších pozic tehdejší I. správy, za obecně inteligentní muže (viz níže). Jistá vzdělanostní úroveň příslušníků I. správy nepochybně souvisí s tím, že většina jejích akcí vykazuje určitou míru sofistikovanosti.

I. správa má právo:

- předkládat ministrovi a jeho prvnímu náměstkovi návrhy na vyslání kádrových pracovníků a agentů do kapitalistických zemí, vytvářet pro ně nutné krytí, opatřovat jim příslušné dokumenty a spolehlivé spojení;
- posílat své pracovníky do kapitalistických zemí na krátkodobé služební cesty za účelem kontroly a poskytnutí pomoci residenturám a ke splnění zvláštních úkolů;
- určovat společně s vedoucími ministerstev a správ otázky, u kterých je třeba získávat zpravodajské informace;

22 ► ABS, Tajný rozkaz ministra vnitra č. 100/154, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99.

- organizovat a udržovat šifrové spojení s residenty a agenty Ministerstva vnitra ČSR v zahraničí.²³

Je zajímavé, že Tajný rozkaz explicitně nehovoří v oblasti obecných práv I. správy, ani v právech jejího náčelníka, o možnostech vysílání agentů do zahraničí za účelem „aktivních opatření“, kam bychom mohli do určité míry řadit i štrasburský případ. Většina práv je formulována ve smyslu sběru zpravodajských informací, potažmo provádění špionážní činnosti a získávání případných spolupracovníků. Akce Štrasburk se v podstatě mohla schovat pouze pod hlavičku „vysílání pracovníků do kapitalistických zemí na krátkodobé služební cesty, za účelem kontroly a poskytnutí pomoci residenturám“ a „**ke splnění zvláštních úkolů**“. Pod formulaci „ke splnění zvláštních úkolů“ se opět může schovat leccos. Skutečnost, že rozkaz neobsahuje žádnou konkrétní formulaci, která by podněcovala I. správu k plnění násilné, či dokonce teroristické činnosti, může ukazovat na to, že ministr Barák si byl vědom, jak moc problematický by tento výrok mohl být v případě odhalení tohoto rozkazu rozvědkou jiné země. Takže navzdory tomu, že jeho rozkaz obsahuje nařízení o nutnosti odhalovat agentury cizích rozvědek, které by mohly na území ČSR provádět teroristickou činnost, možnost provádění takových akcí I. správou v rozkaze explicitně vyjádřena není. Některé obecnější formulace obsažené v tomto Tajném rozkazu však i zde poměrně jasně ukazují, že provádění podobných operací měla I. správa ve své gesci a do určité míry se s nimi počítalo.²⁴

Tuto skutečnost pak jednoznačně potvrzují až konkrétnější plány práce I. správy na období 1957–1958, které potvrzují, že jednou z hlavních metod práce československé rozvědky jsou aktivní opatření, což jsou přísně tajná opatření rozvědky, která měla ve svém konečném účinku směřovat k podpoře zahraniční politiky a bezpečnosti světové socialistické soustavy nebo ke splnění určitého operativního záměru. Účelem má být mimo jiné rozkládat a zpomalovat činnost existujících nebo vznikajících vojensko-politických a ekonomických imperialistických seskupení. Dále tyto plány hovoří například o nutnosti:

- vyvolávat vzájemné rozpory a nedůvěru mezi jednotlivými imperialistickými mocnostmi, jejich vládami, představiteli nebo institucemi;
- vyvolávat nedůvěru neutrální a rozvojových zemí k hlavním imperialistickým mocnostem a naopak;
- vytvářet situace vedoucí v kapitalistickém táboře k politickým, hospodářským, vojenským nebo jiným rozporům a krizím.²⁵

23 ► Tamtéž.

24 ► PETLÁK, J, *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 32.

25 ► ABS, Plán práce I. správy MV ČSR na roky 1957–58, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99.

Konkrétní plány I. správy již tedy o aktivních opatřeních otevřeně hovoří, přičemž zmínka o nutnosti boje vůči „existujícím nebo vznikajícím vojensko-politickým a ekonomickým imperialistickým seskupením“ poodhaluje skutečný význam štrasburského atentátu z roku 1957.

Akce I. správy nebyly vždy násilného či výzvědného charakteru, nicméně často měly vést k diskreditaci SRN, podobně jako tomu bylo ve Štrasburku. Například v roce 1964 byla provedena tzv. akce Neptun. V jejím rámci byl zinscenován nálezný bedn s tajnými nacistickými dokumenty na dně šumavského Černého jezera. Provedení akce Neptun mělo podle zprávy o jejím průběhu z roku 1965 významně přispět k tomu, „že ČSSR dnes stojí v první linii v boji za potrestání nacistických válečných zločinců“.²⁶ Akce Neptun měla zejména interpretovat SRN jako pokračovatele nacistického Německa a diskreditovat její představitele. Dokumenty však byly do jezera nastrčeny agenty I. správy a „objeveny“ za velké pozornosti médií. Je však třeba podotknout, že listiny byly skutečné a dodané ze sovětských archivů.²⁷

Lze říci, že akce Neptun nakonec splnila svůj cíl, jelikož vyvolala značný zájem zahraničních médií, zaujala světovou veřejnost, organizace stíhající nacistické zločince, ale třeba i rodiny popravených a odbojářů. Je tedy vidět, že činnost I. správy měla opravdu široký záběr.

Podnik vyvolání zmatku a rozvratu

V první řadě je třeba říci, že atentát ve Štrasburku nebyl samostatnou izolovanou operací československé rozvědky proti Západu. Tato operace byla součástí souvislejšího a dlouhodobějšího boje sovětského bloku se západními mocnostmi. Aktivita sovětského bloku pak byla zaměřena především na SRN, kterou měl SSSR otevřeně označovat za svého hlavního protivníka.²⁸

Jednotlivé prováděné operace měly být součástí tzv. podniku vyvolání zmatku a rozvratu. Tento koncept měl dva klíčové aspekty:

- permanentní politiku intoxikace a zmatku prostřednictvím lživé nebo tendenčně zaměřené kampaně rozhlasem nebo letáky, novinami, brožurami atd.;
- akce následujícího charakteru: využívání falzifikovaných dokumentů – provokace – jednoduché výhrůžky – výhrůžky násilnou smrtí – vražda a atentát pomocí nástražného výbušného zařízení.

26 ► Tamtéž, Akce „Neptun“ – její průběh a dosavadní výsledky, I. správa MV, 8. odbor, 19. března 1965.

27 ► Daniel, RŮŽIČKA, Státní bezpečnost – akce Neptun. In: *Totalita.cz* [online]. 2014 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/stb/stb_a_neptun.php.

28 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Dozor nad územím – sektor kontrašpionáže, 1960.

Cílem těchto akcí byla potom především mezinárodní diskreditace SRN a jejího politického režimu v očích jejích partnerů v Severoatlantické alianci a její diplomatická izolace. Ve vnitrostátním kontextu pak tyto akce měly zasáhnout morálku její populace, vytvářet zmatek mezi německými občany, a to jak u původních obyvatel, tak mezi různými kategoriemi uprchlíků.²⁹

Zásady fungování podniku vyvolání zmatku a rozvratu pak měly být detailněji rozpracovány v rozhodnutí přijatém v průběhu tajné konference, která se konala na Ministerstvu vnitra v ČSR v Praze od 22. do 24. 5. 1955. Na této konferenci byly mimo jiné stanoveny následující priority:

- urychlit repatriaci uprchlíků na Východ;
- ponechat na Západě ty uprchlíky, kteří mají dobré styky, aby posloužili mezinárodnímu komunismu;
- kompromitovat uprchlíky, kteří se odmítají nechat repatriovat, a k tomu
- přijmout opatření teroru (atentáty) proti nezlomným.

Tato zpráva divizního komisaře z oddělení kontrašpionáže má v kontextu výše zmíněné tajné konference vycházet z informací „kvalifikovaného a seriózního zdroje“, který však není blíže specifikovaný.

Využití atentátu v rámci podniku vyvolání zmatku a rozvratu není pouze záležitostí Štrasburku roku 1957. Francouzský sektor kontrašpionáže uvádí, že do roku 1960 bylo takovýchto atentátů více než dvacet, přičemž většinu z nich přisuzuje právě československým zpravodajským službám. Dále pak měly být nejaktivnější hlavně zpravodajské služby Východního Německa, přičemž některé atentáty jsou připisovány i sovětským zpravodajcům.

Tyto provedené atentáty však často měly velmi podobně rysy, ať už byly spáchány kteroukoliv ze jmenovaných služeb.

Každá akce podniku vyvolání zmatku a rozvratu, která vedla k atentátu proti osobám nebo majetku, se obecně skládala ze tří až čtyř po sobě jdoucích fází:

1. rozesílání letáků, anonymních dopisů, s falešnými dokumenty či jejich fotokopii nebo bez nich;
2. vyhrožování násilnou smrtí, nebude-li provedeno, co je požadováno;
3. vlastní atentát;
4. využívání tohoto atentátu.³⁰

Důležitá je pak zejména poslední fáze, jelikož po každém atentátu, který odstraňuje protivníka sovětského bloku nebo má komplikovat vztahy nepřátelské země vůči zájmům východního bloku, se objevuje snaha o připsání daného atentátu

29 ► Tamtéž.

30 ► Tamtéž.

na účet jiného protivníka Východu nebo případně některému z opozičních hnutí, například nějakému hnutí uprchlíků. Tak tomu je i v případě atentátu ve Štrasburku, který měl být připisán neonacistickému německému uskupení Kampfverband (viz níže). Pro srovnání lze uvést třeba případ atentátu z roku 1955 proti Černákovi – vedoucímu představiteli Slovenského antikomunistického hnutí. Zde zase byla snaha připisat akci konkurenčnímu hnutí československých uprchlíků. V obou uvedených případech bylo využito nástražné výbušné zařízení. Atentát měl za cíl zejména narušení francouzsko-německého sbližování. Ani tento aspekt však nebyl u atentátů vykonaných v rámci podniku vyvolání zmatku a rozvratu ojedinělý a netýkal se pouze štrasburského případu. Atentát se stejným cílem byl spáchán i proti bývalému předsedovi zemské vlády Sársky Hoffmannovi. Krycím motivem této akce mělo být opět nepřátelství vůči Francii ze strany německého pravicového extremismu. Výšetřovatelům se však později podařilo prokázat, že skutečným atentátníkem byl jistý Matthias Göbel – agent zvláštních služeb Východního Německa, původem právě ze Sársky. Opět zde bylo použito nástražného výbušného zařízení.³¹

Pokud bychom měli shrnout celou problematiku strategie podniku vyvolání zmatku a rozvratu, pak je třeba ji posuzovat v rámci mezinárodního měřítko, a to na nejvyšších politických stupních.

V období 50. let bylo pro SSSR stěžejním cílem za každou cenu neutralizovat SRN, která se v průběhu tohoto období stala novým členem NATO. SSSR se v tomto ohledu obával především její remilitarizace. K dosažení tohoto cíle byly využívány veškeré prostředky. Mimo jiné například:

- oficiální projevy Chruščova a dalších vedoucích představitelů proti SRN;
- oficiální propaganda tiskem, rozhlasem, brožurami atd., například Hlas Německa, který byl rozšiřován z Východního Berlína v Alsasku ve francouzském jazyce a který měl za cíl upozornit, že Západní Německo a jeho funkcionáři jsou stále nacisti (podobně tomu bylo i v případě některých letáků Kampfverband).³²

Operace Kampfverband

Od prosince roku 1956 až do listopadu 1958 vyvíjely zvláštní služby východního bloku intenzivní činnost, aby se pokusily vytvořit rozpory mezi západními zeměmi a především se pokusily postavit proti úsilí, které bylo vynakládáno na francouzsko-německé sbližení.³³

Obecně měly podobné kampaně a akce, například ve federativním Německu, za cíl především vytvářet odpor domorodého obyvatelstva vůči spojeneckým

31 ► Tamtéž.

32 ► Tamtéž.

33 ► Tamtéž, Soud vyšší instance ve Štrasburku, 1964.

jednotkám. Aby se zdůraznily hrozby, které byly v podobných kampaních (s cílem rozložit a rozdělit) vysloveny, byl občas použit atentát, spáchaný nejčastěji zaminovaným balíčkem. To byl i případ balíčku zaslaného panu Tremeaud, prefektovi departementu Bas-Rhin, v květnu roku 1957.³⁴

Z výše zmíněného je tedy patrné, že činnost východního bloku proti západním mocnostem byla dlouhodobým a v zásadě permanentním zájmem, jehož aktivity se odehrávaly v rámci podniku vyvolání zmatku a rozvratu. V kontextu této dlouhodobé strategie pak byla hlavně ve Francii a SRN spuštěna operace Kampfverband, která spočívala v agresivní letákové kampani, jejímž iniciátorem měla být ve skutečnosti neexistující neonacistická a pangermánská západoněmecká organizace Kampfverband für unabhängiges Deutschland neboli Sdružení pro boj za nezávislé Německo. Tato uměle vytvořená organizace pak měla být označena za viníka štrasburského atentátu.³⁵

Kampfverband o sobě dal vědět v létě roku 1956 prostřednictvím tištěných letáků rozesílaných poštou, a to jak ve Francii, tak v SRN. Tyto letáky se však objevily dokonce i v Anglii a USA, a sice jako vůbec v prvních zemích, už v červnu 1956. Ve Francii, zejména pak v Alsasku, se objevily až 10. a 11. 12. 1956 a opětovně pak 14. a 15. 5. 1957, tedy dva dny před vybuchnutím nástražného balíčku ve Štrasburku. Nové letáky Kampfverband se následně objevily ještě 14. a 15. 3. 1958, opět ve Francii, v SRN a v USA, přičemž adresáty letáků ze všech jednotlivých vln byly zejména osobnosti francouzského, německého a amerického veřejného života. Znění tiskovin směřovalo k připuštění renesance pomstychtivého neonacistického hnutí v SRN, jehož cílem má být obnovení Velkoněmecké říše. V případě Francie směřovaly požadavky na letácích k navrácení Alsaska-Lotrinska, „německé půdy“, Německu.³⁶

Některé z těchto tiskovin skupiny Kampfverband pak propagovaly boj na život a na smrt proti francouzským utlačovatelům, jiné byly zase formulovány jako velmi vážné výhrůžky vedoucím představitelům francouzské administrativy, kteří mají být odpovědní za stav věcí v Alsasku-Lotrinsku. Atentát z roku 1957, jehož obětí se nakonec stala prefektova manželka paní Tremeaud, je tedy zdánlivě logickým pokračováním těchto výhrůžek, přičemž ve veřejném mínění neopomínají akreditovat tezi neonacistického původu této akce.³⁷

Letáky z prosince 1956 došly přibližně 150 adresátům v departmentech Bas-Rhin, Haut-Rhin a Moselle v zalepené obálce a se symbolem železného kříže

34 ► Tamtéž.

35 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 37.

36 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Dozor nad územím – sektor kontrašpionáže, 1960.

37 ► Tamtéž.

obklopeného dubovými větvemi v hlavičce, přičemž podepsán byl Kampfverband für unabhängiges Deutschland. Každá obálka obsahovala jeden exemplář v německém jazyce a jeden exemplář ve francouzštině. Tyto letáky byly nadepsány heslem „Francouzští utlačovatelé“. Zde jsou úryvky z jejich textu:

„Již příliš dlouho jsme snášeli vidět vás se arogantně naparovat v Alsasku-Lotrinsku, na území, které jste nestoudně uzurpovali.“

„Vaše hříchy jsou tak velké, že neuniknete spravedlivému rozsudku Němců, hrdých a nezkrocených, kteří jsou odhodláni skoncovat s vaším zneužíváním moci.“

„Nedovolíme vašim donašečům špehovat naše lidi a bránit jim v kontaktu s naší starou vlastí.“

„Usekneme vaše špinavé ruce, které rdouší náš lid a snaží se ho srazit na kolena vydíráním a hrozbami. Jasně a odhodlaně vám říkáme: „Vaši špioni, vaši agenti, vaši učitelé, kteří jménem vaší degenerované země usilují o ponížení a zlikvidování hrdosti našich občanů, neujdou spravedlivému trestu, který je čeká!“

„Naši lidé žijí mezi vámi a jsou dokonale zpraveni o vašich zločinech.“

„Byli jste upozorněni a za každý z vašich těžkých zločinů bude od nyníška následovat neúprosná pomsta!“³⁸

Na základě indicií, které budou blíže představeny v oddíle věnovaném vyšetřovacímu procesu ve Francii, bylo později francouzskými úřady zjištěno, že letáky Kampfverband mají zřejmě svůj původ v ČSR a jsou součástí podniku vyvolání zmatku a rozvratu. Na československý původ letáků a celé akce ukazovaly například:

- typicky české zvláštnosti, které lze spatřovat jednak v rámci redakce písemností, které obsahují četné „čechismy“, a pak také v kontextu umístění adres na obálkách;
- totožnost použitých materiálů (papír, obálky, psací stroj, písmena tisku).³⁹

Československý původ letáků se nakonec podařilo prokázat a vyšetřování ukázalo, že jejich skutečným autorem jsou zřejmě československé rozvědné služby. Skutečným smyslem těchto letáků ze strany československé rozvědky bylo vytvoření iluze o existenci neonacistické organizace Kampfverband, jejímž cílem bylo navrácení území Alsaska-Lotrinska Německu, přičemž vrcholem její aktivity byl potom atentát na prefekta departmentu Bas-Rhin Andrého Tremeauda, jehož obětí se nakonec stala prefektova manželka.⁴⁰

38 ► Tamtéž, Soud vyšší instance ve Štrasburku, 1964.

39 ► Tamtéž, Dozor nad územím – sektor kontrašpionáže, 1960.

40 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 39.

Kampfverband für unabhängiges Deutschland

Opresseurs français!

Nous avons déjà trop longtemps supporté de vous voir vous pavaner avec arrogance dans l'Alsace-Lorraine, territoire que vous aviez impudemment usurpé.

Vos péchés sont si grands que vous n'échapperez pas au juste verdict des Allemands, fiers et indomptés, qui sont décidés à en finir avec vos exactions.

Le peuple d'Allemagne ne tolérera plus de vous voir faire litière de nos anciennes traditions et imposer à la population autochtone une culture pourrie et décadente.

Non vos chansons triviales, mais bien notre langue et nos chants sonneront sur cette terre.

Quels que soient vos efforts et vos artifices, jamais vous ne parviendrez à faire de nos enfants des Français.

Nous ne permettrons pas à vos mouchards d'espionner nos gens et de les empêcher de garder le contact avec leur ancienne patrie.

Nous abattons vos sales mains qui étranglent notre peuple et prétendent le mettre à genoux par la chantage et les menaces. Avec netteté et résolution, nous vous disons:

En voilà assez! Prenez garde!

Vos espions, vos agents, vos enseignants qui, au nom de votre pays dégénéré, s'emploient à humilier et déraciner la fierté de nos concitoyens de n'esquiveront pas le châtement équitable qui les attend!

Nos gens vivent au milieu de vous et sont parfaitement instruits de tous vos crimes.

Vous voilà donc avertis et chacun de vos forfaits sera désormais suivi d'une vengeance impitoyable!

Kampfverband für unabhängiges Deutschland!

Jeden z letáků Kampfverband⁴¹

41 ► Tamtéž, č. j. ÚDV-22/Vt-99.

Okolnosti štrasburského atentátu

V dopoledních hodinách dne 14. 5. 1957 byl na prefekturu Bas-Rhin doručen malý balíček zabalený do bílého papíru. Adresa na obálce byla napsána na psacím stroji, přičemž dopis byl adresován panu Andrému Tremeaudovi. Odesilatelem měl být Carlos Garcia Soldevillad – hlavní zástupce pro Evropu. Balíček byl následně předán paní Gioran Madeilene, vedoucí zvláštního sekretariátu prefekta. Balíček obsahoval krabici s doutníky značky H. Upmann (typ Singulares) vyrobené společností Menéndez, García y Cía, Ltd. v Havaně. Je třeba říci, že balíček mezi zaměstnanci prefektury nevzbudil žádnou zvláštní pozornost, jelikož způsob dodání a další okolnosti byly naprosto standardní. Paní Madeleine odnesla krabičku do prefektovy kanceláře. 16. 5. ji prefekt vzal do svého soukromého bytu a pověřil paní Madeleine úkolem zjistit adresu odesilatele a identifikovat společnost, kterou zastupuje. 17. 5. 1957 po poledni šla paní Tremeaud do salonku pro cigarety a doutníky, aby je připravila pro hosty odpolední recepce. Vzala inkriminovanou krabičku s doutníky, přenesla ji do vedlejší místnosti a začala ji otevírat. Okamžitě poté, co víko krabičky povolilo, došlo k silnému výbuchu, po kterém byla paní Tremeaud na místě mrtvá.⁴²

Tělo Henriette Tremeaud krátce po výbuchu⁴³

42 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, J., *Lange Schatten des Attentats in Straßburg im Jahr 1957*, s. 734–739.

43 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99.

Pokoj po výbuchu⁴⁴

Vyšetřování ve Francii

Po atentátu ze 17. 5. začalo ve Francii vyšetřování. To bylo vedeno proti neznámému pachateli obviněnému z vědomého zabití. Původně se předpokládalo, že viníky by mohli být povstalci z Francií kolonizovaného Alžírsko, jelikož Tremeaud v Alžíru dříve působil.⁴⁵

Jelikož se však provedení atentátu překrývalo s rozesíláním letáků skupiny Kampfverband, upnula se pozornost vyšetřovatelů zejména na tuto organizaci. Později se ukázalo, že mechanická grafika na některých dopisních obálkách a na etiketě předmětného balíčku byla totožná, a také to, že papíry měly stejný původ.⁴⁶

V rámci vyšetřování byla provedena celá řada posudků. Pro výsledky vyšetřování byly klíčové zejména expertizy grafologické, které nakonec ukázaly na

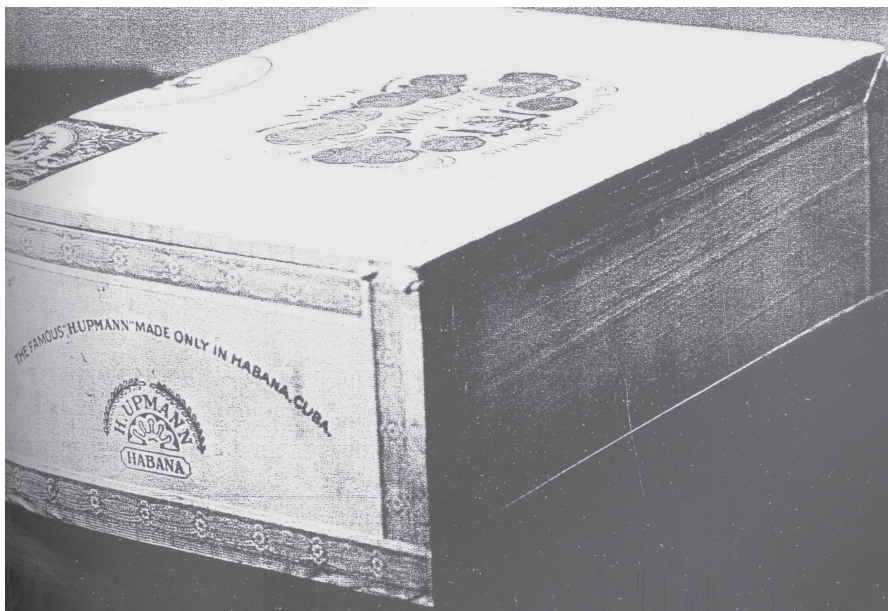
44 ► Tamtéž.

45 ► *Přísně tajné vraždy*. 35/42, Štrasburk. Česká televize. 2010 [cit. 2020-11-03]. Komentáře historika Karla Pacnera. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267422798-prisne-tajne-vrazdy/410235100221035-strasburk/video/>.

46 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Tribunál první instance ve Štrasburku, 1959.

zřejmý československý původ jak letáků Kampfverband, tak výbušného balíčku zaslaného Tremeaudovi.⁴⁷

Z provedených expertiz, které v konečném důsledku nejvíc přispěly k odhalení československého původu zásilky, lze zmínit hlavně posouzení písmen psacího stroje, který byl použit k napsání adres dopisů Kampfverbandu a adresy balíčku s nástražným výbušným zařízením, nebo expertizu obalového papíru balíčku s nástražným výbušným zařízením a papíru letáků Kampfverband. Dále je pak možné zmínit prozkoumání natištěných textů Kampfverband a zvláštností z hlediska tisku, litografie, prezentace atd. Vzhledem k povaze případu byly provedeny i pyrotechnické, biologické a další analýzy, nicméně klíčovou byla zejména zmiňovaná grafologická expertiza.⁴⁸

Typ doutníkového boxu, ve kterém byl nástražný výbušný systém na prefekturu zaslán⁴⁹

Znalecké posudky hodnotící podobu německy psaných letáků již od začátku naznačovaly, že nebyly vytištěny v zemi, kde se mluví německy. Nasvědčovalo tomu například to, že tisk nebyl proveden stylem typickým pro německy mluvící země, přičemž se z posudků zdálo, že na tiskařské sázecí klávesnici zřejmě chyběly

47 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 40.

48 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Tribunál první instance ve Štrasburku, 1959.

49 ► Tamtéž, č. j. ÚDV-22/Vt-99.

speciální doplňkové klávesy pro zdvojené souhlásky, což by se v německém tiskařství s velkou pravděpodobností nestalo.⁵⁰

Podezřelý byl rovněž způsob psaní adres na obálkách, v nichž byly letáky odesílány, a který nebyl pro Francii typický. Ze srovnávací studie pak vyplynulo, že pisatel se zřejmě snažil vzbudit dojem, že adresy byly psány Němcem. Studie však došly k závěru, že tomu tak zřejmě není, třeba z toho důvodu, že Němec – nacionalista by v názvech některých měst zcela určitě použil jejich německý název, a tudíž by napsal Strassburg místo Strasbourg, Hagenau místo Haguenau apod.⁵¹

Zásadním znaleckým konstatováním však pro vyšetřovatele bylo poukázání na skutečnost, že v adresách i některých textech jsou občas použity čechismy.

V případě adres se jedná kupříkladu o obálku adresovanou profesoru Fontainovi, který je uveden jako děkan fakulty Medicine místo Médecine, nebo pak ve spojení „velký rabín Deutsch“ je psáno „velký rabbi“, což bylo rovněž užíváno v češtině. Nejcharakterističtější čechismus je však možné pozorovat na adrese obálky z 10. 12. 1956: „*Redaksi Les Dernières Nouvelles du Haut Rhin' neb Paris VII. 278, boulevard Saint Germain*“. Použití spojky neb (nebo, či) vedlo vyšetřovatele k myšlence, že se pisatel zřejmě na malou chvíli „zapomněl“ a mechanicky připojil slovo „nebo“ ve svém rodném jazyce. Vše tedy nasvědčovalo tomu, že původ obálek je československý.⁵²

Čechismy však nejsou patrné pouze v adresách. Francouzským znalcům se je podařilo identifikovat i v několika jiných případech, například:

- v názvu „Kampfverband für unabhängiges Deutschland“ by normálně měl být mezi slova „für“ a „unabhängiges“ vložen neurčitý člen „ein“, který ale ve všech letácích Kampfverbandu schází; ve slovanských jazycích naproti tomu neurčitý člen neexistuje;
- používání slova „likvidation“ – normálně je slovo „likvidation“ používáno pouze v komunistickém žargonu, přičemž jej neužívali ani nacisté; toto slovo se navíc správně píše s „qu“, a nikoliv s „kv“ a právě tento poslední detail prokazuje český původ, protože český výraz je „likvidace“, zatímco v ruštině se používá „kw“, a nikoliv „kv“;
- věta „um uns zu bringen zu Erinnerung“ není z hlediska své skladby a použitých výrazů německá; představuje doslovný překlad českého výrazu „abychom se uvedli do paměti“.

Francouzští vyšetřovatelé tak došli k závěru, že všechny nebo většina adres a letáků byla psaná Čechem.

50 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, J., *Lange Schatten des Attentats in Straßburg im Jahr 1957*, s. 734–739.

51 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Soud vyšší instance ve Štrasburku, 1964.

52 ► Tamtéž.

Na československý původ obálek Kampfverband ukazovala rovněž zvláštní prezentace adres, která byla opět typicky československá. Tyto zvláštnosti pramenily zejména z:

- používání lomítek namísto závorek; tento styl je typicky český, jelikož české psací stroje zpravidla neměly závorky;
- používání čárek na konci každé řádky v adrese.⁵³

Celkově lze tedy získané poznatky, nasvědčující československému původu akce, shrnout do několika základních bodů:

- užívání českých slov;
- objevené čechismy a české výrazy v německy psaných letácích;
- v letácích je patrná systematická absence jakýchkoliv narážek na ruskou okupaci, sjednocení Německa a osvobození bývalých německých území připojených k východním zemím, zatímco se neustále důrazně požaduje odchod spojeneckých vojsk z federativní republiky a návrat zemí německého původu (resp. zemí, které jsou za takové považovány) německé vlasti; jde zejména o Rakousko, německé Švýcarsko, Sársko a Alsasko-Lotrinsko.⁵⁴

Je však třeba říci, že samotné grafologické a jiné expertizy nebyly jediným vodítkem, které francouzské vyšetřování dovedlo k zjištění československého původu štrasburského atentátu. Československý původ této akce se francouzští vyšetřovatelé snažili potvrdit i na základě jejího zasazení do širšího rámce podniku vyvolání zmatku a rozvratu a ostatních operací provedených v rámci této strategie. V období před i po štrasburském atentátu a kampani Kampfverband docházelo totiž k celé řadě podobných akcí, jejichž vyšetřování ukázala, že mají s Kampfverbandem společný původ.⁵⁵

V tomto kontextu lze zmínit kupříkladu akci proti Miloši Vaňkovi, československému uprchlíkovi v Mnichově. V září 1958 byl na adresu Rádia Svobodná Evropa (jehož zaměstnancem Vaněk byl) zaslán anonymní dopis, který upozorňoval na to, že Vaněk je tajným agentem československé zpravodajské služby. Aby bylo toto tvrzení opodstatněno, byly k dopisu přiloženy dvě fotokopie, z nichž jedna byl údajný Vaňkův závazek ke službě československé zpravodajské službě a druhá pak měla být reprodukcí ručně psaného výkladu o trockismu, který Vaněk skutečně v Praze, před svým útekem z Československa, napsal. Závazek byl později uznán jako jasný falzifikát, který je ale z technického hlediska proveden naprosto

53 ► Tamtéž, Dozor nad územím – sektor kontrašpionáže, 1960.

54 ► Tamtéž, Soud vyšší instance ve Štrasburku, 1964.

55 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 43.

dokonale. Zajímavé je ale především to, že expertiza tohoto dopisu poukázala na skutečnost, že jeho obálka i papír jsou naprosto stejné jako ty, které byly použité Kampfverbandem.⁵⁶

V květnu 1959 pak zase byly z Mnichova do Vídně odeslány dopisy jménem Sudetoněmeckého krajanského sdružení, ke kterým je přiložen leták, jenž opět reprodukuje problematiku německé menšiny v jižním zahraničí, podobně jako v případě letáků Kampfverband. I v tomto letáku je možné identifikovat četné čechismy, přičemž i tady byl použit stejný papír jako u letáků Kampfverband a jako na papíru s adresou na balíčku s nástražným výbušným zařízením ve Štrasburku.⁵⁷

Obecně je tedy možné říci, že v druhé polovině 50. let se kromě atentátu ve Štrasburku objevila celá řada dalších akcí a kampaní, které měly některé společné rysy s kampaní Kampfverband, a ukazovaly tak na jejich zřejmý československý původ. Pro potřeby tohoto textu není třeba důkladněji popisovat všechny jednotlivé kampaně a atentáty, nicméně v kontextu francouzského vyšetřování štrasburského atentátu hrálo nalezení jejich společných prvků velmi důležitou úlohu.⁵⁸

V zásadě tyto operace spojovalo několik základních faktorů: čechismy, totožné materiály (papír, obálky apod.), totožné písmo, „modus operandi“ a totožný cíl těchto operací.⁵⁹

Na základě těchto skutečností označilo francouzské vyšetřování jako autora kampaně Kampfverband, potažmo viníka štrasburského případu československé zpravodajské služby i vzhledem k tomu, že neonacistické uskupení by k podobné operaci nemělo potřebné materiální prostředky ani reálnou pohnutku. O tom, že tyto akce neměly neonacistický původ, svědčil podle vyšetřovatelů především charakter jejich cílů, kterými byli sudetští Němci, dále potom separatistická antikomunistická hnutí nebo Rádio Svobodná Evropa, což z hlediska myšlenek neonacismu nedává příliš smysl. Plyne to především ze skutečnosti, že zmiňované cíle těchto akcí by minimálně svou antikomunistickou povahou pro skutečnou neonacistickou skupinu, za jakou se Kampfverband vydával, představovaly spíše logického spojence než nepřítele. Západoněmecký původ akcí Kampfverband do značné míry vylučuje i to, že pangermánská organizace by se nespokojila pouze s navrácením Sársky, Rakouska, německy mluvícího Švýcarska a Alsaska-Lotrinska, aniž by se zmínila o bývalých německých územích zabraných Ruskem, Československem nebo Polskem, a hlavně aniž by požadovala opětovné spojení Německa rozděleného na dvě zóny – západní a východní.⁶⁰

56 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Dozor nad územím – sektor kontrašpionáže, 1960.

57 ► Tamtéž.

58 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 43.

59 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Dozor nad územím – sektor kontrašpionáže, 1960.

60 ► Tamtéž, Soud vyšší instance ve Štrasburku, 1964.

Navzdory všem těmto skutečnostem chyběly francouzskému vyšetřování konkrétnější důkazy, z čehož plyne, že poznatky o československém původu akcí organizace Kampfverband, která měla být i pachatelem štrasburského atentátu z roku 1957, nebyly pro jednoznačný verdikt dostačující. Obecné vyšetřování kauzy o skutečném původu organizace Kampfverband tedy nakonec byly:

- záškodnická organizace není alsaská;
- není západoněmecká;
- pravděpodobně je komunistická a česká;
- pravděpodobně se těšila pomoci ve Francii.⁶¹

Poslední bod potom vyplývá především ze způsobu distribuce jednotlivých letáků v daných regionech, respektive z hlediska výběru jejich adresátů. Je totiž třeba zmínit, že například letáky z prosince 1956 byly adresovány starostům, kteří vedli pouze malé, nepříliš známé obce. Pozornost vyvolala rovněž přesnost korespondenčních údajů příslušných poštovních úřadů. Francouzské vyšetřování v tomto kontextu rovněž zaznamenalo zvláštní užití jinak nepoužívaného jména na obálce zaslané štrasburskému advokátovi Bauerovi. Obálka obsahovala jméno, které bylo obyčejně uvedeno pouze na zásilkách od banky. Velmi nápadný byl i výběr adres malých obchodníků a kadeřníků bez zvláštního významu. Bylo tak velmi nepravděpodobné, že by podrobnosti tohoto typu mohl poskytnout nezasevěnenec, popřípadě jedinec, který by nepocházel přímo z daného kraje. Podobně tomu bylo i u letáků z března 1958, které oznamují výsledky rozhodnutí odhlasovaného zhruba měsíc před tím ve prospěch výuky němčiny na základních školách v departementu Haut-Rhins uvedením přesných podrobností o počtu hlasů, které byly pro a které proti, o politických stranách, které návrh podpořily a které byly proti. Odeslání těchto letáků bylo provedeno současně z různých obvodů z Paříže, od sebe velmi vzdálených, na základě čehož se nabízí závěr, že k akci museli přispět místní zasvěcení pomocníci.⁶²

Z výše zmíněného je tedy patrné, že záměr československé rozvědky se úplně nevydařil. Záměrně zanechané stopy měly francouzské vyšetřovatele dovést k závěru, že autory štrasburského atentátu byli příslušníci západoněmecké Kampfverband. Toho mělo být docíleno použitím stejné mechanické grafiky na některých dopisních obálkách a na etiketě předmětného balíčku, použití stejného psacího stroje a také tím, že všechny papíry měly německý původ. Nicméně velmi podrobná expertiza francouzského vyšetřování odhalila několik zásadních chyb, které prakticky s určitostí ukazovaly na komunistické ČSR jakožto skutečného viníka. Letáky měly samozřejmě své opodstatnění samy o sobě a zřejmě nebyly vydávány výhradně

61 ► Tamtéž.

62 ► Tamtéž.

s cílem zakrýt původce štrasburského atentátu, nicméně to asi byl jeden z jejich primárních cílů. Vyšetřování dalších podobných případů pak ukázalo celou řadu společných prvků, které jejich československý původ pouze potvrdily.⁶³

Vzhledem k této skutečnosti bylo vyšetřování štrasburského atentátu v roce 1964 ukončeno. Vyšetřování závěrem konstatovalo, že atentát proti prefektovi Andrému Tremeaudovi, jehož obětí se nakonec stala jeho žena, zapadá do rámce akce obecného zastrašování a zasívání nesváru organizované zvláštními službami východního tábora, a především do rámce zvláštních československých služeb, a to značnými prostředky a jistou zručností, zejména s cílem:

- vnést rozkol do řad spojenců tím, že je postaví vzájemně proti sobě;
- případně zabránit francouzsko-německému sblížení a vytvoření spojené Evropy.⁶⁴

Štrasburský soud pak dále konstatuje, že nejlepším důkazem o tom, že činnost takzvaného Kampfverbandu je ve skutečnosti pouze podvrtná akce cizích tajných služeb, je úplné ukončení jeho činnosti v Alsasku po listopadu 1958, přičemž kdyby toto uskupení skutečně existovalo, určitě by neváhalo pokračovat v činnosti, aby uskutečnilo své cíle, a opodstatnilo tak svou existenci.

Vyšetřování rovněž ukázalo, že atentáty podobné ve všech bodech byly spáchány pomocí zaminovaných balíků i v SRN. Kromě těch již výše zmiňovaných to byl například:

- neúspěšný atentát proti bývalému kancléři Adenauerovi z března 1952 (ten měl být na základě falešných dopisů prisouzen Svazu československých uprchlíků);
- atentát na starostu západního Berlína Kressemanna z roku 1956;
- atentát na Czajkowského, šéfredaktora periodika ukrajinských uprchlíků *La Bandera*.

Vyšetřování dosáhlo těchto zjištění mimo jiné díky výrazné spolupráci západoněmeckých úřadů, na základě které se podařilo podat takřka nevyvratitelné důkazy o tom, že činnost organizace Kampfverband a atentát proti prefektovi Tremeaudovi jsou ve skutečnosti komunistického původu a musejí být připsány zvláštním československým službám. Nicméně po sedmi letech vyšetřování nebylo možné počítat s tím, že budou zjištěny konkrétní osoby, které jsou autory tohoto atentátu, ani jejich spolupracovníci, kteří jim s největší pravděpodobností byli ve Francii nápomocni. Na základě těchto skutečností bylo konstatováno, že neexistují dostatečné

63 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 45.

64 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Soud vyšší instance ve Štrasburku, 1964.

důkazy proti osobě známé a zjištěné o tom, že spáchala trestný čin vraždy a narušení vnější bezpečnosti státu.⁶⁵

Vyšetřující soudce soudu vyšší instance ve Štrasburku tedy v únoru 1964 konstatoval, že vzhledem k tomu, že z vyšetřování nevyplývají dostatečné důvody obžaloby proti osobě známé a identifikované za spáchané trestné činy vraždy a ohrožení vnější bezpečnosti státu, trestní řízení ve věci štrasburského atentátu zastavil.⁶⁶

Vyšetřování v České republice

V ČR bylo vyšetřování štrasburského atentátu zahájeno v roce 1996. ÚDV zahájil vyšetřování na základě knihy *Špión vypovídá*, která byla v Praze vydána roku 1990 bývalým pracovníkem československé rozvědky Josefem Frolíkem. V této knize autor uvádí, že operaci Kampfverband, v jejímž rámci byl proveden atentát na prefekta Tremeauda ve Štrasburku, při kterém zahynula jeho žena, provedla československá rozvědka. Cílem šetření mělo být ověření pravdivosti tohoto tvrzení.⁶⁷

Konkrétně zde píše: „V květnu 1957 schválil Barák operaci ‚Kampfverband‘, při které přišla o život manželka francouzského prefekta ve Štrasburku paní Tremeaud. Vrazi Robert Thér, Miroslav Kouba, Milan Kopecký a Stanislav Tomeš byli za ‚dobře vykonanou práci‘ vyznamenáni.“⁶⁸ Informace z této knihy se však později ukázaly jako ne zcela přesné.⁶⁹

Identita údajných pachatelů, kteří měli atentát provést, však byla odhalena již dříve, a to bývalým majorem československé StB Ladislavem Bittmanem, který koncem 60. let utekl do USA, přičemž tyto informace prozradil nejprve CIA a později je publikoval i knižně. I on tvrdil, že štrasburský atentát byl proveden československou rozvědkou v rámci desinformační akce KGB. Potvrdil i skutečnost, že cílem akce bylo mimo jiné sabotovat vznik Evropských společenství.⁷⁰

Bittman měl být v rámci tohoto případu klíčovým svědkem. Bittman byl bývalým příslušníkem I. správy, který po 21. 8. 1968 emigroval do USA. V roce 1981 vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers jeho knihu s názvem *Špionážní oprátky*. V kapitole „Mistr popravčího cechu“ označuje Stanislava Tomeše jako strůjce série politických vražd, mimo jiné i vraždy manželky francouzského prefekta Tremeauda.⁷¹ Bittman měl později publikovat ještě širší analýzu štrasburského

65 ► Tamtéž.

66 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 47.

67 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Založení spisu, 1996.

68 ► Josef FROLÍK, *Špión vypovídá*. Praha 1990, s. 103.

69 ► Dana PRUDÍKOVÁ, *Násilné prosazování zájmů vůči EU: Analýza evropeizace ozbrojené opozice*. Brno 2001. Disertační práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, s. 69.

70 ► Tamtéž, s. 69–70.

71 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Obvinění M. a spol. – podnět k podání žádosti o sdělení, 2002.

atentátu, a to v roce 1972 v rámci publikace *The Deception Game* vydané nakladatelstvím Syracuse University Research Corporation. Na základě těchto skutečností byl Bittman v roce 1971 Vyšším vojenským soudem v Příbrami v nepřítomnosti odsouzen k patnácti letům odnětí svobody pro velezradu. Tento rozsudek byl pak o rok později změněn na trest smrti.⁷² Bittman ve svém dopise podmiňoval spolupráci s ÚDV tím, že mu budou zpřístupněny výpovědi svědků v procesech v letech 1967–1972 proti jeho osobě, včetně jejich pravých jmen a informace z archivu I. správy MV z období 1969–1990 o plánech a akcích, které proti němu měla rozvědka připravovat.

Výslech Ladislava Bittmana, který žil až do své smrti v roce 2018 v USA pod jménem Lawrence Martin-Bittman, nakonec proběhl, nicméně se ukázalo, že jeho informace o štrasburské operaci nebyly pro její vyšetřování nijak významné. Výslech se týkal zejména Bittmanova pracovního zařazení na I. správě, jeho vztahu k podezřelým, aktivních opatření německého odboru MV, motivu a cílů akce Kampfverband, atentátu samotného apod.⁷³

Tento výslech však nakonec žádný zásadní posun ve vyšetřovacím procesu nepřinesl, jelikož Bittman v zásadě disponoval pouze obecnými informacemi o fungování I. správy a aktivitách jejích představitelů, obecně tedy informacemi „z druhé ruky“.⁷⁴

Ze štrasburského atentátu byli nakonec v roce 2001 obviněni Milan Michel, který v době atentátu působil jako náčelník 4. odboru I. správy MV, a Stanislav Tomeš, jenž působil ve funkci Michelova zástupce. Michel s Tomešem byli v roce 2001 posledními dvěma žijícími aktéry štrasburské akce. Oba tito bývalí příslušníci I. správy byli obviněni z trestného činu vraždy, kterého se měli dopustit společně s již zemřelými Robertem Thérem, referentem 2. oddělení 4. odboru I. správy, a s Miroslavem Koubou, tehdejším vedoucím samostatné technické skupiny IX. správy MV. Šetření bylo původně vedeno i proti Koubovi s Thérem, nicméně ti se již samotného zahájení trestního stíhání nedožili. Společně se měli podílet na jednání, jehož cílem bylo zaslání nástražného výbušného systému osobě André Tremeaud, tehdejšímu prefektovi departementu Bas-Rhin ve Francii. Za účelem realizace obvinění přicestovali do Francie, přičemž nástražný výbušný systém byl umístěn v mrtvé schránce „Habana“. Takto maskovaný systém byl ve formě poštovní zásilky odeslán prostřednictvím vnější schránky pro tiskoviny dne 12. 5. 1957. Silný výbuch po otevření této schránky usmrtil prefektovu ženu pět dní nato.⁷⁵

72 ► Tamtéž, Dopis p. Bittmana vyšetřovateli případu P. Gregorovi, 2002.

73 ► Tamtéž, Obvinění M. a spol. – tr. řízení – podnět k podání žádosti o právní pomoc do USA, 2003.

74 ► Rozhovor s Mgr. Pavlem Gregorem, bývalým vyšetřovatelem ÚDV, vyšetřovatelem případu Štrasburk 1957, vedený 20. 3. 2014 v Praze (autorizace přepisu 26. 3. 2014), přepis v držení autora textu.

75 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Obvinění M. a spol. – podnět k podání žádosti o sdělení, 2002.

Zásilka tedy sice nevybuchla v rukou francouzského prefekta, ale v rukou jeho ženy, nicméně lze předpokládat, že případná smrt jiné oběti představovala pro agenty I. správy pouze určité kalkulované riziko, ovšem jasným cílem atentátu byl zcela určitě prefekt. V rámci vyšetřování bylo značně problematické především dohledávání jednotlivých bývalých příslušníků I. správy StB. Za tímto účelem bylo prováděno rozsáhlé šetření, v jehož rámci poskytly právní pomoc i francouzské orgány. V tomto kontextu byla velmi významná úloha Úřadu pro zahraniční styky a informace, díky kterému se podařilo strukturu tehdejší I. správy dobře rozkrýt. Na základě tohoto šetření byly ustanoveny a následně ztotožněny osoby všech pracovníků příslušných součástí tehdejší I. správy StB a po dohledání žijících osob provedeny výsledky zhruba třiceti bývalých příslušníků StB, které měly zejména poodhalit způsob fungování I. správy a další její funkční mechanismy.⁷⁶

Výsledky těchto bývalých příslušníků však nepřinesly zásadní zjištění. U většiny vyslýchanych se patrně projevovala určitá solidarita s bývalými kolegy, na základě čehož neuvedli takřka nic, co by vyšetřování zásadním způsobem posunulo. Bylo však nutno se u vyslýchanych vypořádat s argumentem, že obvinění vzhledem ke svému služebnímu zařazení nikdy nikam do zahraničí cestovat nemohli, z čehož plyne, že vyšetřovaný čin nemohli spáchat. V průběhu výsledků to však bylo vyvráceno a bylo doloženo, přinejmenším u jednoho z obviněných, že navštívil jistou rezidenturu v jedné západoevropské zemi. Nešlo o to, že by vyslýchané osoby chtěly něco prozradit, nicméně v dané situaci netušily, že by tato informace mohla být pro postup ve vyšetřování významná. Tyto výsledky tak přeci jen nakonec přinesly určitý posun.⁷⁷

V kontextu mrtvé schránky bylo českým vyšetřováním provedeno kriminalisticko-technické zkoumání tohoto balíčku. Tato expertiza mohla být provedena díky stopám, věcem a listinám, které byly získány cestou právní pomoci z Francouzské republiky. V rámci odborného vyjádření, které představovalo výsledky technického zkoumání balíčku, byl štrasburský atentát českým vyšetřováním poprvé doslova označen jako teroristický útok. Závěry této expertizy tedy zněly:

- balíček je možné označit jako nástražný výbušný systém;
- tento systém byl umístěn v krabici na doutníky, jako výbušnina byl použit acetonperoxid, přičemž systém byl s největší pravděpodobností sestrojen tak, aby k iniciaci došlo při otevření zásilky;
- k sestrojení tohoto typu výbušného systému nejsou z dnešního hlediska potřeba žádné větší odborné znalosti, nicméně z hlediska doby spáchání atentátu je potřebné znalosti problematické určit;

76 ► Rozhovor s Mgr. Pavlem Gregorem.

77 ► Tamtéž.

- na základě dostupných informací není možné zcela jednoznačně určit případné účinky výbušného systému na okolí.⁷⁸

Výrobu tohoto nástražného výbušného zařízení měl zřejmě v gesci výše jmenovaný Miloslav Kouba. Kouba působil na MV jako odborník v oblasti chemie, přičemž od roku 1952 byl zařazen ve funkci speciálního chemika na 15. odboru I. správy MV. V době štrasburského atentátu byl náčelníkem technického oddělení IX. správy MV (zaměřený na operativní techniku). 1. 12. 1957 byl pak přeložen přímo k I. správě, kde byl ustanoven do pozice náčelníka 4. oddělení 14. odboru. Služební posudek z roku 1955 o něm říká: „Dovede se výborně přizpůsobit ve změnách směru práce. Proto řeší s úspěchem i takové úkoly, které s chemií téměř nesouvisí. Další cennou vlastností je jeho manuální zručnost, jež mu umožňuje provádět i mnohé jeho návrhy osobně.“ V návrhu na vyznamenání „za službu vlasti“, se pak o jeho osobě ještě uvádí: „Ve vlastní odborné činnosti se zabývá speciálními úkoly vyžadujícími zpravidla originální řešení a tyto plní úspěšně.“⁷⁹ Samozřejmě vyvstává otázka, do jaké míry souviselo jeho povýšení z roku 1957 s úspěchem štrasburské operace z května stejného roku. Jasně však je, že Kouba byl svými znalostmi pro úspěch štrasburského atentátu zcela určitě užitečný. Na základě výše zmíněného lze tedy předpokládat, že technická část operace byla v jeho režii.⁸⁰

Pokud jde o osobu Milana Michela, který byl v době štrasburského atentátu náčelníkem 4. odboru I. správy, tak v jeho velitelském posudku se o něm říká: „Por. Michel je velmi chytrý a velmi bystrý, uvažuje nad svou prací, dovede vymýšlet různé plány a návrhy, které jsou celkem dobré... Podřízeným orgánům radí a zúčastňuje se akcí.“ V I. správě působil Michel od roku 1955, přičemž ještě téhož roku byl jmenován náčelníkem jejího 4. odboru. V návrhu na vyznamenání z roku 1959 je uvedeno: „Soudruh Michel provádí svědomitě kontrolu podřízených a sám se osobně podílí na řízení některých významných akcí.“ Rozkazem prezidenta republiky č. 4/1959 byl pak Michel vyznamenán medailí Za zásluhy o obranu vlasti.⁸¹ Z toho, co uvádí Michelův spis, je tedy jasné, že se na akcích zvláštní významnosti skutečně podílel. Štrasburk 1957 do této oblasti jednoznačně spadá a Michelovo obvinění tak má reálné základy i v kontextu těchto skutečností.

Ladislav Bittman se v rozhovoru pro ÚSTR vyjádřil k Michelově osobě jako o příslušníkovi, který nebyl příliš schopný v oblasti operativní práce a který neměl dobré schopnosti komunikace s lidmi mimo rozvědku. Michel však podle

78 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Odborné vyjádření, 2001.

79 ► Tamtéž, Úřední záznam, 2001.

80 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 51.

81 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Úřední záznam, 2001.

Bittmana měl velmi kvalitní teoretické schopnosti a výborně se hodil na plánování a přípravu operací. Bittman ho v tomto ohledu označil za „brilantní mozek“.⁸²

Stanislav Tomeš působil ve funkci zástupce náčelníka 4. odboru I. správy. Byl tedy přímým podřízeným Milana Michela. V Tomešově služebním hodnocení za období od 1. 1. 1956 do 31. 12. 1957 je uvedeno: „Osobně prováděl několik akcí v zahraničí, kde jasně potvrdili, že je oddaný soudruh, se kterým je možno počítat na nejvýznamnější důležité akce.“⁸³ V roce 1957 byl Tomeš vyznamenán medailí Za službu vlasti.⁸⁴ Tomešův osobní spis asi nejvíce prokazuje, že se obvinění s největší pravděpodobností podíleli na přípravě a provedení studovaného činu. Skutečnost, že Tomešovo ohodnocení za inkriminované období de facto přiznává jeho působení v zahraničí a medaile Za službu vlasti obdržena ten samý rok naznačují, že Tomešův podíl na tomto případu byl zřejmě nejvýznamnější.

Všechno tedy do sebe zdá se zapadá. Michel coby „brilantní mozek“ v oblasti plánování operací, Tomeš „oddaný soudruh“ operující v zahraničí a Kouba specialista v oboru chemie, který „s úspěchem řeší úkoly, které s chemií téměř nesusvisejí“. I na základě zmíněných profilových charakteristik je tedy možné říct, že spolupráce těchto mužů mohla zcela jistě vést k úspěšně provedené operaci v zahraničí.⁸⁵

Významným momentem pro vyšetřování byla skutečnost, že se podařilo zajistit archiválii prokazující, že příslušníci československé I. správy se velmi podrobně zajímali o způsoby, jakými se ve Francii nakládá s poštovními zásilkami. Jednalo se o utajenou korespondenci mezi kmenovými příslušníky I. správy. Mimo jiné i tento důkaz poukázal na fakt, že I. správa jednoznačně měla ve Francii své zájmy a cíle.

Závěry českého vyšetřování štrasburského atentátu nakonec vycházely zejména z francouzských materiálů a spisů, které ÚDV získal cestou právní pomoci od Francie. Významná byla hlavně právní pomoc od styčného soudce při Ministerstvu spravedlnosti ve Francii, který o případ projevoval zájem v průběhu celého vyšetřování. Důležitý byl fakt, že francouzské úřady umožnily přístup do svých archivů.

Na základě vyhodnocení získaných informací zahájil ÚDV v roce 2001 trestní řízení proti posledním dvěma žijícím aktérům atentátu – bývalému náčelníkovi německého 4. odboru I. správy MV Milanu Michelovi a jeho zástupci Stanislavu Tomešovi. Nutno říci, že ani jeden z obviněných se k vyšetřovanému skutku nedo-

82 ► Pavel ŽÁČEK, *Defektorem ve svobodném světě*. Paměť a dějiny č. 4/2012. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1204/043-050.pdf> [cit. 2022-01-06].

83 ► ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Úřední záznam, 2001.

84 ► Tamtéž.

85 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 52.

znal a oba se pokládali za svědomité pracovníky bývalé StB, kteří se nemají ve své kariéře absolutně za co stydět.⁸⁶

Vzhledem k povaze štrasburského případu byli Michel s Tomešem v září 2001 nejprve obviněni z trestného činu obecného ohrožení podle § 179 odst. 1 a 3a) trestního zákona spáchaného ve spolupachatelství podle § 9 ods. 2 trestního zákona. Toto sdělení obvinění bylo opatřením Městského státního zastupitelství (MSZ) ze dne 18. 9. 2001 zrušeno. V prosinci téhož roku bylo sdělení změněno a bývalí příslušníci I. správy byli obviněni z trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona, kterého se měli dopustit ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 trestního zákona.⁸⁷

Obvinění z trestného činu vraždy bylo Tomešovi s Michelem doručeno 20. 12. 2001. Sdělení uvádí, že Michel dne 24. 4. 1957 vycestoval z ČSR do Francie s šestidenním pobytovým vízem. Tomeš měl dne 9. 4. 1957 převzít na IX. správě MV připravený nástražný výbušný systém umístěný v mrtvé schránce „Habana“. Tento balíček byl ve formě poštovní zásilky dne 12. 5. 1957 podán prostřednictvím vnější schránky pro tiskoviny. V této době měli oba obvinění ve Francii pobývat, přičemž Tomeš zde měl pobývat rovněž ve dnech 2.–8. 5. 1957.

13. 5. 1957 byla pak zásilka poštovním úřadem v Paříži odeslána na vedoucí sekretariát prefekta departmentu Bas-Rhin. Výbuch nástražného systému, který usmrtil prefektovu manželku, se odehrál o čtyři dny později. Sdělení bylo odůvodněno „*obsahem archivních materiálů MVČR a listinnými materiály získanými cestou právní pomoci z Francie*“.⁸⁸

Skutečnost, že Tomeš ve Francii nějaký čas pobýval, již od 2. 5., svědčí zřejmě o tom, že zjišťoval, popřípadě ověřoval, jakým způsobem funguje odesílání poštovních zásilek ve Francii, jakým způsobem francouzské pošty pracují apod. Zřejmě to bylo zapotřebí s ohledem na to, aby se nástražný výbušný systém dostal na místo určení ve správnou dobu, potažmo aby byl otevřen ve správný čas.

Od sdělení obvinění uběhly téměř čtyři roky, než se soudní proces posunul dále. MSZ v Praze předložilo 1. 11. 2005 návrh na podání obžaloby na Michela s Tomešem, na základě kterého rozhodl v lednu 2006 státní zástupce MSZ o jejich postavení před soud. Městský soud (dále MS) v Praze však při předběžném projednání obžaloby dne 31. 1. 2006 rozhodl o vrácení věci MSZ v Praze k došetření. Proti tomuto rozhodnutí následně podal státní zástupce dne 23. 3. 2006 stížnost, které bylo vrchním soudem (dále VS) o měsíc později vyhověno, a rozhodnutí pražského MS bylo zrušeno. Hlavní líčení proběhlo 12. 6. 2006, nicméně další jednání bylo odloženo na neurčito s ohledem na zdravotní stav Milana Michela. 6. 10. 2006 pak MS

86 ► Rozhovor s Mgr. Pavlem Gregorem.

87 ► Spisovna ÚDV, č. j. ÚDV-22/Vt-99, Evidence trestního řízení, 2014.

88 ► Tamtéž, Sdělení obvinění z trestného činu, 2001.

v Praze vydal usnesení, na základě kterého bylo trestní stíhání obou obžalovaných přerušeno vzhledem k jejich vysokému věku a zdravotnímu stavu. I proti tomuto rozhodnutí byla státním zástupcem podána stížnost, které VS v prosinci 2006 opět vyhověl, a rozhodnutí MS zrušil. MS soud v Praze však ze stejných důvodů jako v říjnu přerušil v březnu 2007 trestní stíhání znovu. I v tomto případě podal státní zástupce stížnost, kterou však tentokrát VS v dubnu 2007 zamítl jako nedůvodnou.⁸⁹

V rámci vedení statistik dosud pravomocně nerozhodnutých případů byl potom v červenci roku 2010 na MSZ v Praze vznesen dotaz, v jakém stadiu se štrasburská kauza nachází. Odpověď zněla, že případ je momentálně u Okresního soudu pro Prahu 1 a že stíhání je stále přerušeno, přičemž soud nařídil průběžný přezkum zdravotního stavu obžalovaných.⁹⁰

11. 1. 2011 bylo trestní stíhání Milana Michela oficiálně zastaveno na základě jeho úmrtí. Zemřel 13. 9. 2010. Tomešovo stíhání zůstalo z důvodu jeho vážné nemoci, kvůli které ho nebylo možné postavit před soud, přerušeno. V odpovědi na dotaz na Tomešův zdravotní stav z dubna 2011 stálo, že stav obžalovaného je podle jeho ošetřujícího lékaře stále vážný a spíše se zhoršuje. Podobný výsledek přinesla i další zpráva o zdravotním stavu obžalovaného z ledna 2012. V srpnu 2012 pak MS v Praze vydal usnesení o zastavení trestního stíhání Tomeše. Na základě této události zaslal ÚDV v říjnu 2012 na Nejvyšší státní zastupitelství (NSZ) stanovisko k případnému podnětu k podání mimořádného opravného prostředku. NSZ však v listopadu 2012 konstatovalo, že podání mimořádného opravného prostředku není přípustné, a podání stížnosti pro porušení zákona bylo shledáno neúčelným. Na základě závažných námitek ze strany ÚDV však NSZ nakonec iniciovalo u Vrchního státního zastupitelství v Praze výkon dohledu nad postupem státní zástupkyně MSZ v Praze, a to při výkonu dozoru ve věci obžalovaného Tomeše. Výsledkem výkonu dohledu bylo zjištění, že usnesení o zastavení trestního stíhání nemělo být akceptováno, přičemž byly zjištěny i nedostatky obecnějšího charakteru v činnosti MSZ.⁹¹

V září roku 2013 podala tehdejší ministryně spravedlnosti Marie Benešová do pravomocného rozhodnutí soudu, který stíhání zastavil, stížnost pro porušení zákona v neprospěch stíhané osoby. Tato stížnost argumentovala zejména tím, že soud nesprávně posoudil znalecké posudky o Tomešově zdravotním stavu.

V dubnu 2012 byl totiž vydán nový doplněk ke znaleckému posudku o zdravotním stavu obžalovaného, z jehož obsahu vyplynuly zcela zásadní pochybnosti o věrohodnosti znalcem předtím přijatých závěrů ohledně vyloučení obžalovaného z hlavního líčení. Část posudku popisující klinické vyšetření obžalovaného z 30. 3. 2012 totiž například uvádí, že obžalovaného bolí v kříži, protože to podle jeho vlast-

89 ► Tamtéž, Evidence trestního řízení, 2014.

90 ► Tamtéž.

91 ► Tamtéž.

ních slov „přehnal s prací na chalupě“. Tomeš byl navíc od roku 2009 uznán způsobilým k řízení motorových vozidel skupin B, vlastnil zbrojní průkaz, přičemž jednou do roka docházel na střelnici. Znalec rovněž konstatoval, že obžalovaný je zcela soběstačný a překvapivě čilý. Tyto části posudku tak pochopitelně vedly k vážným pochybnostem o správnosti znalecových závěrů, které tvrdí, že obviněný není schopen účasti na hlavním řízení, a to ani v případě zajištění speciálních podmínek.⁹²

Oprávněnost této stížnosti následně uznal Nejvyšší soud v Brně. Ten konstatoval, že povinností nalézacího soudu bylo předložený posudek vyhodnotit ve všech souvislostech a rozpory, na něž důvodně stěžovatelka poukazuje, konstatovat, ale současně je i odstranit. To bylo možné jedině podrobným vyhodnocením tohoto důkazu (znaleckého posudku), k čemuž je soud v neveřejném zasedání oprávněn, ve vztahu ke všem jeho částem. Soud měl znalce na tyto nesrovnalosti písemně upozornit a vyzvat jej k jejich odstranění či vysvětlení. V případě, že by tento způsob nebyl dostačující, pak bylo povinností soudu vyžádat si revizní znalecký posudek či posudek od ústavu. Tyto skutečnosti vedly Nejvyšší soud k přesvědčení, že MS v Praze věnoval minimální pozornost zjištění skutkového stavu věci a spokojil se s rozporným důkazem, jehož zjevné vady se ani nepokusil odstranit. Vzhledem ke všem zmíněným argumentům se následně Nejvyšší soud vyslovil v tom smyslu, že pravomocným usnesením MS v Praze ze dne 9. 7. 2012 a v řízení, které jeho vydání předcházelo, byl porušen zákon ve prospěch obviněného. Vzhledem k tomu, že porušení zákona bylo výlučně ve prospěch obviněného, musel se Nejvyšší soud omezit pouze na tzv. akademický výrok, aniž mohlo dojít ke zrušení napadeného rozhodnutí.⁹³

Akademický výrok brněnského nejvyššího soudu byl poslední událostí v rámci vyšetřovacího procesu v ČR. Přestože vyšetřování a soudní proces probíhaly v ČR již od roku 1996 a byly předloženy velmi pádné důkazy, potrestání viníků nebylo dosaženo. Je možné argumentovat tím, že v konečném důsledku byli stíháni pouze „pěšáci“ mnohem větší hry v podobě studené války, nicméně to neznamená, že by neměli za své činy nést svůj díl odpovědnosti.⁹⁴

Rudé brigády a komunistické Československo

Rudé brigády (RB) představují jednu z nejvýznamnějších krajně levicových teroristických organizací 70. a 80. let. Jejich činnost měla výrazný dopad na italskou vnitřní politiku i na mezinárodní vztahy v závěrečném období studené války. Rudé brigády byly součástí vlny „rudého terorismu“, která v tu dobu zasáhla západní země

92 ► Tamtéž, Marie Benešová, Obv. S. T. – Stížnost pro porušení zákona, 2013.

93 ► Tamtéž, Nejvyšší soud Brno, Rozsudek, 2013.

94 ► PETLÁK, J., *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*, s. 56.

v Evropě i na dalších kontinentech. Již tehdy se objevily závažné informace o podpoře tohoto terorismu ze strany tajných služeb zemí tehdejšího východního bloku a jeho využití jako „proxy“.⁹⁵ Po pádu komunistických režimů se tyto informace v řadě případů potvrdily.⁹⁶ Jeden z nejdiskutovanějších případů – podpora Rudých brigád od tehdejší Československé socialistické republiky – však zůstává i po mnoha desítkách let nevyjasněn. Československé a později české politické orgány, bezpečnostní a justiční složky se po roce 1989 snažily objasnit celou problematiku. I tento případ ilustruje specifický vztah socialistického Československa i postkomunistické České republiky k subverzivnímu antizápadnímu terorismu, respektive k jeho tíživému dědictví.⁹⁷

Rudé brigády

Jak již bylo konstatováno, Rudé brigády představují jednu z nejznámějších krajně levicových teroristických organizací. Historie této teroristické organizace již byla v odborné literatuře důkladně popsána.⁹⁸ Dostupné prameny o podpoře Rudých brigád od komunistického bloku, včetně Československa, byly analyzovány v monografii od Antonia Selvaticiho.⁹⁹

Ve vztahu k Rudým brigádám je však třeba zdůraznit, že spolu s Frakcí Rudé armády (RAF) ze Spolkové republiky Německo a Organizací 17. listopadu z Řecka se jednalo o nejvýznamnějšího reprezentanta ultralevicového západoevropského terorismu. Organizace vznikla v roce 1970. Je zodpovědná za řadu útoků a únosů.¹⁰⁰ Nejznámější akcí se stal v roce 1978 únos a následná vražda Alda Mora, křesťanskodemokratického politika a bývalého předsedy vlády.¹⁰¹ Organizace několikrát výrazně obměnila členskou základnu (hovoří se o tzv. generacích Rudých brigád) a na počátku 80. let v ní došlo k vnitřnímu štěpení. Na přelomu 80. a 90. let byla výrazně oslabena zásahy italských bezpečnostních složek. K posledním teroristickým aktivitám RB došlo v roce 2002, následně byly zbytky organizace elimino-

95 ► Claire STERLING, *The Terror Network: The Secret War of International Terrorism*. New York 1981.

96 ► Viz např. Regine IGEL, *Terrorismus-Lügen: Wie die Stasi im Untergrund agierte*. Mnichov 2012; Przemysław GASZTOLD, *Zabójce układy: Służby PRL i międzynarodowy terroryzm*. Varšava 2017.

97 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, J., *The Red Brigades and communist Czechoslovakia*, s. 870–884.

98 ► Např. Marco BRIZIARELLI, *The Red Brigades and the Discourse of Violence: Revolution and Restoration*. New York 2014; Robert C. MEADE, *The Red Brigades: the story of Italian terrorism*. New York 1990; Alessandro ORSINI, *Anatomy of the Red Brigades: The Religious Mind-Set of Modern Terrorists*. Ithaca 2011.

99 ► Antonio SELVATICI, *Chi spiava i terroristici: KGB, STASI – BR, RAF*. Boloňa 2011, s. 41–128.

100 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, J., *The Red Brigades and communist Czechoslovakia*, s. 870–884.

101 ► Victor H. SUNDQUIST, *Political Terrorism: An Historical Case Study of the Italian Red Brigades*. Journal of Strategic Security č. 3/ 2010, s. 59–60.

vány italskými bezpečnostními složkami.¹⁰² Problematika československé pomoci se týká primárně první a možná druhé generace RB ze 70. let.

Následující text postupně představí informace z dobových archivních materiálů, které možný kontakt mezi ČSSR a Rudými brigádami indikují, následně popíše dobové šetření těchto skutečností oficiálními orgány komunistické strany a v závěrečné části charakterizuje problematiku vyšetřování této spolupráce v České republice po roce 1989 ze strany ÚDV.

Spolupráce s komunistickým Československem?

Jedny z prvních poznatků o spolupráci československých tajných služeb s italskou teroristickou organizací Rudé brigády vycházejí z archivního materiálu z jednání mezi představiteli Komunistické strany Československa (KSČ) a Italské komunistické strany (IKS). Tato schůzka měla proběhnout 15. 10. 1975 za účasti vedoucího oddělení mezinárodní politiky ÚV KSČ a mistopředsedy ústřední kontrolní komise IKS Cacciapuottiho.¹⁰³

V rámci tohoto jednání měl soudruh Cacciapuotti účastníky jednání upozornit na skutečnost, že dle informací IKS italské státní orgány disponují doklady, které prokazují, že skupiny tzv. Rudých brigád mají jednu ze svých základů na území ČSSR. V této souvislosti měl rovněž konstatovat, že činnost Rudých brigád je vnímána jako závažný problém. Co se týče výše zmíněných dokladů, tak se mělo mimo jiné jednat o doklady, které osoby napojené na činnost Rudých brigád opravňovaly k volnému pohybu po ČSSR. Konkrétně měla být ze strany italských orgánů provedena domovní prohlídka u italského občana Alberta Franceschiniho, v rámci které byl nalezen cestovní pas s nově vydaným československým vízem. Během vyšetřování se pak měl Franceschini obhajovat tím, že byl ze strany československé zpravodajské služby získáván ke spolupráci, přičemž tuto nabídku údajně odmítl.¹⁰⁴

Cacciapuotti na tomto jednání dále vyzýval k tomu, aby o této záležitosti byly neprodleně informovány československé orgány, a požádal, aby nebylo pokračováno ve spolupráci s těmito skupinami a nebyla jim ani poskytována žádná podpora. Na tuto připomínku měl jeden z účastníků jednání, konkrétně vedoucí Mezinárodního odboru ÚV KSČ Antonín Vavruš reagovat otázkou, zda mohou italské orgány v této věci předat československé straně nějaké doklady. Cacciapuotti v této souvislosti údajně připustil, že žádné doklady nemají, nicméně k závěru o československé spolupráci s Rudými brigádami prý došel na základě jednoduché dedukce,

102 ► Daniela IRRERA, *Learning from the Past: Case of the Red Brigades in Italy*. Counter Terrorist Trends and Analyses č. 6/2014, s. 20.

103 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, Úřední záznam, 1998.

104 ► ABS, Záznam z jednání KSČ s IKS, 1975, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002.

jež vycházela z předpokladu, že zpravodajské služby po celém světě využívají služeb podobných osob k získávání informací.¹⁰⁵

Zásadním výstupem z tohoto jednání tak měl být apel, kdy vedení IKS prostřednictvím Cacciapuottiho doporučilo československým zpravodajským orgánům přestat využívat služeb osob spojených s organizací Rudé brigády a přerušit s nimi veškeré styky. Italská strana měla rovněž upozornit, že její „přítel“,¹⁰⁶ který zadržel výše zmíněné dokumenty ukazující na spojitost mezi členy Rudých brigád a ČSSR, bude možná nucen předat tyto dokumenty dále, a dojde tak k jejich zveřejnění, což by mohlo přímo kompromitovat KSČ, nepřímo však také IKS, a to zejména proto, že členové Rudých brigád jsou vnímáni jako bandité, kteří provádějí únosy a zabíjení a proti kterým je v Itálii obráceno celé veřejné mínění.

Výsledkem tohoto jednání pak byly dva zásadní návrhy opatření formulované československou stranou. Konkrétně se jednalo o:

- předání získaných informací státním orgánům s tím, aby byla ověřena případná činnost osob napojených na Rudé brigády na území ČSSR;
- informování československého velvyslanectví v Římě o obsahu sdělení s pokynem, aby byla sledována daná problematika, a v případě, že dojde k pokusu obvinít ČSSR z jakéhokoliv vztahu k činnosti Rudých brigád, okamžitě a jednoznačně takové chování odmítnout.¹⁰⁷

Je třeba říci, že k prvnímu jednání mezi IKS, reprezentovanou Cacciapuottim, došlo již o rok dříve, tedy v roce 1974, kdy měly být československé orgány ze strany IKS poprvé informovány o možné spolupráci členů Rudých brigád s orgány ČSSR, přičemž dne 27. 9. 1974 byl Cacciapuotti na základě provedeného šetření informován, že s danou organizací ani s jejími příslušníky žádný československý orgán nemá a neměl žádné styky a že jejich případná činnost na území ČSSR mohla probíhat pouze ilegálně, a to bez vědomí státních složek.

V návrhu dopisu ÚV IKS jeho autor, člen předsednictva a tajemník ÚV KSČ Vasil Bilak mimo jiné uvádí, že československá KSČ se „*důsledně řídí principy marxismu-leninismu a vždy důrazně odmítala politiku individuálního teroru jako prvek cizí dělnické třídy*“.¹⁰⁸

Z dopisu je patrné, že zatímco první schůzka mezi představiteli KSČ a IKS v roce 1974 měla v souvislosti s možnou činností příslušníků Rudých brigád na

105 ► Tamtéž.

106 ► Podle výpovědi novináře Fausta Biloslava, zveřejněné v roce 1999 v internetových novinách *Neviditelný pes*, se pod termínem „přítel“ mohl schovávat některý z vyšetřujících italských policistů, případně jiný státní úředník.

107 ► ABS, Záznam z jednání KSČ s IKS, 1975, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002.

108 ► Tamtéž, Návrh dopisu Ústřednímu výboru IKS, 1975, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002.

území ČSSR veskrze informační charakter, jednání z 25. 10. 1975 bylo minimálně ze strany KSČ vnímáno jako přímé obvinění československých složek ze spolupráce s teroristickou organizací. Celkově musela tato jednání zákonitě vést k ochlazení vztahů mezi IKS a KSČ.¹⁰⁹

Další zmínka o možné spolupráci italských levicových teroristů se zeměmi východního bloku přichází v roce 1979, konkrétně v článku v italském časopisu *Il Borghese*. Hned v jeho úvodu se píše, že již v roce 1977 vyjádřilo několik poslanců z křesťanskodemokratické strany přesvědčení, že italský levicový terorismus není až tak spontánní ani zcela nezávislý. Tehdejší ministr vnitra za křesťanské demokraty Francesco Cossiga měl před budovou parlamentu třeba prohlásit, že existují doložené vztahy mezi italskými Rudými brigádami a západoněmeckou levicovou teroristickou organizací Baader-Meinhof.¹¹⁰ Liberální poslanec Raffaele Costa pak zase po svém návratu z Čínské lidové republiky prohlásil, že místopředseda čínské vlády Wang Chen měl vyjádřit názor, že za italským terorismem stojí KGB.¹¹¹

Titulní stránka časopisu *Il Borghese* informující o spolupráci italského terorismu s východním blokem¹¹²

Různé hypotézy ohledně vztahů italských teroristů s východní Evropou existovaly na území Itálie již delší dobu, a to zejména proto, že tyto teroristické skupiny snad používaly československé zbraně a dále již měly být v povědomí italské veřejnosti údajné dříve zmíněné a některé další důkazy o cestách italských teroristů do zemí východního bloku. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem z jednání mezi IKS a KSČ je v této souvislosti zajímavé, že mluvčí zahraničního

109 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, J., *The Red Brigades and communist Czechoslovakia*, s. 870–884.

110 ► Jako Baader-Meinhof-Gruppe byla nazývána první generace Frakce Rudé armády v 70. letech ve Spolkové republice Německo.

111 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, *Od Bresciho k Renatovi Curciovi – IV: Zahraniční komplikové italského terorismu*. *Il Borghese* 1979, překlad z italštiny.

112 ► Tamtéž.

I COMPLICI STRANIERI DEL TERRORISMO ITALIANO

Un'ipotesi clamorosa nella parte centrale dell'indagine che Vittorfranco Pisano, esperto della « European Law Division » della « Library of Congress » di Washington, ha eseguito per il Congresso degli Stati Uniti: Moro fu rinchiuso nell'Ambasciata cecoslovacca a Roma?

L'ipotesi di un legame tra terroristi italiani e quelli di Paesi stranieri, così come tra terroristi italiani e Stati protettori dell'Europa dell'Est, o del Medio Oriente, o Cuba, è oggetto di quasi giornaliero interesse per la media degli italiani, dal giorno in cui Feltrinelli fu coinvolto con i GAP ed il Circolo XXII Ottobre.

È documentato che, nel novembre del 1977, un certo numero di deputati democristiani espressero la loro convinzione che il terrorismo italiano di sinistra non fosse, né completamente spontaneo, né totalmente autonomo. La loro convinzione, almeno in apparenza, sembra basata su prove e ragioni circostanziate. Quello stesso mese, allora Ministro degli Interni, Francesco Cossiga, altro democristiano, affermò inequivocabilmente, davanti al Parlamento, che esistono legami reali tra le Brigate Rosse e la banda tedesca Baader-Meinhof, senza tuttavia fornire ulteriori dettagli. Il mese seguente, il deputato liberale Raffaele Costa, di ritorno da una visita alla Repubblica Popolare Cinese, riferì che il vice Primo Ministro Wang Chen aveva espresso l'opinione che, dietro il fenomeno del terrorismo italiano, ci fosse il KGB.

Benché varie ipotesi, relative ai legami con l'Europa dell'Est, fossero già state formulate prima dell'affare Moro (principalmente per la preferenza dei terroristi per le armi cecoslovacche e per la documentazione di viaggi nell'Europa dell'Est di vari terroristi di sinistra), il rapimento e l'uccisione di Moro generarono, relativamente al

coinvolgimento dell'Europa orientale, ulteriori rapporti scritti e congetture, ad ogni livello della società italiana. Da parte sua, Giancarlo Pajetta, portavoce dell'Ufficio Esteri del PCI, espose categoricamente, nel marzo del 1978, l'esistenza di legami tra il terrorismo italiano e gli Stati dell'Europa dell'Est.

In termini concreti il problema è quello di distinguere tra ciò che costituisce prova, almeno circostanziata, e pettegolezzi, o mere convinzioni personali, o intuizioni da parte di commentatori o persone pubbliche. Alcuni argomenti ed eventi documentati che potrebbero rientrare concretamente nella categoria della prova, quanto meno circostanziata, sono i seguenti: 1) un'agenda che elenca spese connesse a viaggi aerei di un certo « Fritz » nella Germania dell'Est, fu sequestrata nella « base » delle BR di via Gradoli, a Roma; 2) sempre nella stessa « base » furono trovate anche due targhe automobilistiche tedesche (nessuna delle due targhe era stata denunciata come rubata né in Germania né in Italia); 3) testimoni del rapimento Moro riferirono che alcuni terroristi parlavano una lingua straniera (non si sa se tedesca o slava); 4) tra gli oggetti dimenticati dal commando che rapì Moro fu rinvenuta una borsa di similpelle di fabbricazione tedesca (si crede che fosse stata usata per portare le armi prima dell'attacco); 5) alcune delle armi usate dai terroristi facevano parte di uno stock rubato in Svizzera (parte di quello stesso stock era stato usato anche dai ra-

pitori di Schleyer); 6) i terroristi che si sa aver visitato e/o passato del tempo in Cecoslovacchia (alcuni ripetutamente) sono: Giancarlo Feltrinelli, Renato Curcio, Alberto Franceschini, Fabrizio Pelli e Augusto Viel (per un po' di tempo sono circolate voci che i cecoslovacchi avessero organizzato a Karlovy Vary un centro per l'addestramento degli agenti destinati ad operazioni « destabilizzanti »); 7) chiavi di fabbricazione cecoslovacca furono trovate in uno dei tanti « covi » delle BR e scoperti dalla Polizia; 8) cittadini svizzeri sospettati di tenersi in contatto con le BR tramite una arrestata postale di Roma, furono arrestati al Cairo nell'aprile del 1978.

I commentatori hanno posto un accento particolare sugli ipotetici legami con la Cecoslovacchia. Ci sono ragioni storiche per questo. Tra la fine del 1940 e gli inizi del 1950, quei comunisti che avevano partecipato alle attività della Volante Rossa e che, di conseguenza, erano ricercati dalla Polizia italiana, fuggirono in Cecoslovacchia, dove trovarono asilo e dove si dice che alcuni vivano ancora oggi. Sembra che in quegli anni di « guerra fredda », l'autorizzazione del PCI fosse un requisito per l'accettazione di tali rifugiati da parte degli ospiti dell'Europa dell'Est. Anche Francesco Morandino, un noto partigiano comunista che aveva commesso crimini politici e comuni, risiedette in Cecoslovacchia e lavorò per Radio Praga fino a quando fu graziato dal Presidente della Repubblica italiana (e in seguito eletto al Senato nelle liste del PCI).

oddělení IKS měl kategoricky vyloučit existenci jakýchkoliv vztahů mezi italským terorismem a státy východní Evropy.¹¹⁴

Deník *Il Boghese* dále uvádí, že o spolupráci Rudých brigád konkrétně s československými orgány vypovídá několik stěžejních a doložitelných poznatků. V prvé řadě mají existovat doklady o pobytu několika italských teroristů na území ČSSR. Konkrétně se mělo jednat o již zmiňovaného Alberta Franceschiniho, dále pak o Renata Curcia, Fabrizia Pelliho či Augusta Viela. Text se dále zmiňuje o spekulacích, že na československém území, jmenovitě v Karlových Varech, fungovalo výcvikové centrum pro zahraniční teroristy určené k „destabilizačním operacím“. Dalším faktorem ukazujícím na možnou spolupráci členů Rudých brigád s ČSSR je pak například skutečnost, že ve skrýších, které členové této organizace využívali, měly být nalezeny klíče československé výroby.

Podle *Il Borhese* existovaly ke spolupráci Rudých brigád s Československem i historické důvody. Komunisté, kteří se v Itálii mezi lety 1940 a 1950 podíleli na činnosti organizace Volante Rossa,¹¹⁵ v důsledku čehož po nich pátrala italská policie, uprchli do Československa, přičemž jejich přijetí do zemí východního bloku měla předcházet autorizace ze strany IKS. V ČSSR měl pak rovněž pobývat třeba bývalý známý komunistický partyzán Francesco Moranino, který se údajně podílel na různých politických a dalších zločinech, přičemž na území ČSSR pracoval v Rádiu Praha, a to až do chvíle, kdy byl italským prezidentem omilostněn

Snímek uneseného Aldo Mora, který Rudé brigády zaslaly médiím¹¹⁶

114 ► Tamtéž.

115 ► Italská antifašistická militantní organizace v Miláně mezi lety 1945–1949, která chránila komunistické demonstrace a útočila na bývalé představitele fašistického režimu (Giovanni FASANELLA – Giovanni PELLEGRINO, *La guerra civile*. Milán 2005).

116 ► 19. 3. 1978 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <http://www.fabioruini.eu/blog/wp-content/uploads/2008/03/morob.jpg>

a vzápětí zvolen do italského Senátu za IKS. Samotné Rádio Praha mělo dlouhodobě vysílat programy v italštině.

O roli československých orgánů v rámci teroristické činnosti Rudých brigád se hovoří i v souvislosti s únosem a vraždou bývalého italského ministerského předsedy a předsedy křesťanských demokratů Alda Mora.

Tento byl 16. 3. 1978 příslušníky Rudých brigád unesen a po 55 dnech věznění zabit v kufru auta deseti střelnými ranami.¹¹⁷ „*Skupina soukromých italských občanů, obyvatel čtvrti, kde se únos Alda Mora odehrál, která zdůrazňovala svou znalost topografie a zvyků místních lidí, vypracovala hypotézu, která odporuje oficiální rekonstrukci únikové cesty únosců. Hypotéza této skupiny vychází z předpokladu, že oficiálně uváděná úniková cesta je příliš dlouhá, úzká a plná zatáček. Jejich verze pracuje s tím, že jiná cesta, která by byla v devět hodin ráno (tedy v době únosu) snadno průjezdná, by teroristy společně s jejich obětí dovedla do residenčního komplexu budov č. 1040 v ulici Via dei Colli della Farnesina, kde se nacházelo Československé velvyslanectví. Během této doby se v okolí velvyslanectví měli pohybovat nezvyklí návštěvníci. Únosci prý rovněž hovořili cizí řečí, přičemž se mohlo jednat o řeč slovanského charakteru. Skupina měla své poznatky předložit policii, nicméně nikdo ze žalobců neměl být nikdy vyslechnut.*“¹¹⁸

V návaznosti na oblíbenost československých zbraní u příslušníků Rudých brigád se rovněž uvádí, že jeden z Morových únosců, Mario Morreti, se údajně chlubil tím, že Mora zastřelil českým „Škorpionem“.¹¹⁹

Hypotézu o zapojení ČSSR do únosu a vraždy Alda Mora zmiňuje například v roce 2009 Vladimír Mrva v periodiku *Znojemsko*, kdy uvádí, že na vraždě Alda Mora měla svůj podíl i československá Státní bezpečnost, jenže toto podezření nebylo nikdy zcela přesvědčivě vyvráceno, přičemž bývalý český a československý prezident Václav Havel měl v roce 1990 předat italskému premiérovi originály dokumentů StB o činnosti Rudých brigád. Existenci takovýchto materiálů však v roce 2000 česká rozvědka popřela.¹²⁰

V souvislosti s uvedenou hypotézou lze však ještě uvést výpověď Jana Frolíka, bývalého ředitele české Archivní a spisové služby Ministerstva vnitra. Ten ve své odpovědi na dotaz vyšetřovatelů z ÚDV ohledně existence dokumentů o Rudých brigádách a jejich předání italským představitelům uvádí, že v této věci byl v minulosti několikrát vyslýchán, mimo jiné i italskou prokuraturou. Vypovídá zde,

117 ► Giovanni FASANELLA – Giuseppe ROCA, *The Mysterious Intermediary: Igor Markevitch and the Moro affair*. (s. l.) 2003.

118 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, *Od Bresciho k Renatovi Curciovi*.

119 ► Samopal vzor 61 Škorpion, kompaktní československý samopal používaný v bezpečnostních složkách a armádě od 60. let 20. století.

120 ► Josef MLEJNEK – Petruška ŠUSTROVÁ, *Temné stezky světlých zítřků*. Moravská Ostrava 2017, s. 201–202.

že pracuje pouze s informacemi tzv. z druhé ruky, jelikož v době údajného předání dokumentů italské straně v Archivu Ministerstva vnitra ještě nepůsobil. Šetření v otázce Rudých brigád na území ČSSR bylo iniciováno v létě 1990 na základě plánované návštěvy tehdejšího československého prezidenta Václava Havla v Itálii. Na tomto šetření se měla podílet převážně inspekce dnes již neexistující instituce Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie. Frolík dále uvádí, že mu není známo, jaké materiály dokázal tehdy tento úřad shromáždit, nicméně vyslovuje domněnku, že se teoreticky mohlo jednat o nějaké výpovědi bývalých příslušníků StB či jiných složek SNB, popřípadě o materiály zabavené v úřadovnách zrušených útvarů. V další části své výpovědi Frolík tvrdí, že v případě materiálů předaných italské straně mělo jít výhradně o originály, přičemž nebyly pořízeny žádné kopie, které by se nacházely v okruhu jeho kompetencí. Tato skutečnost mohla být způsobena faktem, že Bezpečnostní informační služba (BIS), předala Archivu MV pouze ty zabavené dokumenty, které sama uznala za vhodné k předání a k archivaci.¹²¹

Asi nejkomplexnější materiály ohledně spolupráce ČSSR s Rudými brigádami se objevily 8. 12. 1999 v internetových novinách *Neviditelný pes* v článku „Archivy vypovídají“, který uvádí, že se jedná o dokumenty zveřejněné italskou prokuraturou a že má jít právě o ty dokumenty, které italské straně předal v roce 1990 Václav Havel. Zajímavostí je, že tento článek byl dle zprávy ÚZSI pro ÚDV na internetových stránkách k zobrazení pouze po dobu dvou hodin.¹²²

Materiály zveřejněné serverem *Neviditelný pes* obsahují mimo jiné kompletní výpověď výše zmíněného Jana Frolíka, která byla podána v roce 1998 pracovníkům italské civilní tajné služby Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare (SISMI). V této uvádí, že na začátku 90. let probíhala v masmédiích kampaň týkající se československého terénního výcviku členů tzv. Rudých brigád. Vypovídá zde to stejné, co v odpovědi vyšetřovatelům ÚDV, a sice že před cestou Václava Havla do Itálie byly skutečně nashromážděny nějaké materiály k Rudým brigádám, nicméně jejich obsah mu není znám, a tudíž neví, zda spolupráci této organizace s československými orgány potvrzují, nebo vyvrací, případně zda se nějakým způsobem vztahují k vraždě Alda Mora. Dále uvádí, že pokud k předání skutečně došlo, pak jedinou osobou, která by mohla tyto materiály v Itálii obdržet, je právě ředitel SISMI. V rámci své výpovědi Frolík ještě tvrdí, že se buď v roce 1993, nebo v roce 1994 náhodou setkal s člověkem, který mu byl představen jako poradce italské ambasády (podle Frolíka se však jednalo o spolupracovníka tajných služeb), který sháněl materiály ohledně výcviku členů Rudých brigád na území ČSSR. Frolík měl tohoto muže informovat o existenci pouze velmi povrchních materiálů z jednání mezi

121 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, Vyjádření Jana Frolíka v rámci šetření ÚDV: Písemnost – Žádost o sdělení k problematice organizace Rudé brigády – odpověď, 2005.

122 ► Tamtéž, Zpráva ÚZSI pro ÚDV, 1999.

IKS a KSČ, o nichž jsme v tomto textu již hovořili, nicméně zmínil také existenci dalších dokumentů, které měly být předány italské straně Václavem Havlem. Na tuto poznámku muž údajně odvětil, že italské straně se nedaří tyto dokumenty najít, a obecně reagoval na tuto informaci velmi překvapeně. Předání dokumentů italské straně snad Frolíkovi potvrdil člověk z Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie. Co se týče samotného výcviku případných teroristů na území ČSSR, Frolík v rámci své výpovědi uvádí, že výcvik probíhal na Mezinárodní fakultě Vyšší státní policejní školy v Zastávce u Brna, přičemž se nemělo jednat o výcvik výkonných jednotek, ale o výcvik agentů, expertů na radiokomunikaci, dešifrovatelů a doprovodných agentů.¹²³

Neviditelný pes dále ve svém článku uvádí zprávu italské agentury Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Democratica (SISDE), která obsahuje seznam dokumentů nashromážděných v průběhu roku 1990 a následně předaných italským orgánům. Zda se jedná o dokumenty předané italským orgánům Václavem Havlem, není z textu zcela jasně patrné, nicméně jde o seznam listů se spisovým označením a stručným obsahem daného listu. Mezi těmito dokumenty je uveden i list č. 90CIL.304 „S“ z 10. 7. 1990 a několik dalších, v nichž mají být uvedeny informace týkající se cvičišť na území Československa, a to od roku 1953, dislokováných do různých lokalit, ve kterých měl být prováděn operativní výcvik jednotek nasazených do Vietnamu, ale také teroristů operujících po celém světě, zejména příslušníků Frakce Rudé armády, První linie a Rudých brigád. Z dalších listů pak má například vyplývat, že Okrsek – správní oblast –, který se zabýval nelegální špionáží a který byl začleněn do struktury Ministerstva vnitra ČSSR, financoval a řídil výcvik nejen Rudých brigád, ale také skupin jako Polisario,¹²⁴ Organizace pro osvobození Palestiny a Irské republikánské armády. Listy dále informují o dislokaci těchto cvičišť v místech jako Stráž pod Ralskem, Litoměřice, Zastávka u Brna a Karlovy Vary. Zatímco v Zastávce u Brna probíhal dle těchto dokumentů výcvik zejména středo-východních teroristů, tak v Karlových Varech měla být dána pro výcvik teroristů strukturám KGB k dispozici budova, která měla fungovat pod záminkou rekreačních a turistických účelů. Vojenská cvičiště pak měla být spravována právě samotnou KGB ve spolupráci s československou StB.¹²⁵

Část citovaných tvrzení se dle zjištěných informací skutečně zakládá na pravdě, zejména v tom smyslu, že pobyt některých příslušníků Rudých brigád na území ČSSR v 70. letech můžeme doložit, nicméně podíl StB či jiných českosloven-

123 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, Zápis svědecké výpovědi Jana Frolíka ze dne 29. 7. 1998 k trestní kauze únosu a zavraždění Alda Mora v roce 1978 zveřejněné na serveru *Neviditelný pes*.

124 ► Nacionalistická organizace, jejímž cílem je naprostá nezávislost Západní Sahary.

125 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, *Neviditelný pes*, 1999, Archivy vypovídají, internetové noviny, přepis článku.

ských orgánů na únosu a vraždě Alda Mora lze přesvědčivě potvrdit jen velmi těžko. Nakolik máme pokládat za věrohodné a autentické informace ze serveru *Neviditelný pes*, je rovněž otázka, na kterou nelze zcela jednoznačně odpovědět.

Z uvedeného textu je patrné, že oficiální československé orgány ve smyslu zástupců ÚV KSČ jakoukoliv spolupráci československých tajných služeb s Rudými brigádami zcela vylučovaly. Z několika archivních materiálů je rovněž zřejmé, že v této otázce probíhalo v návaznosti na podněty z IKS šetření, zda se tvrzení představitelů italského komunismu zakládá na pravdě. Pohyb některých osob napojených na teroristické organizace na území ČSSR doložit lze, nicméně existence výcvikových center je dokazatelná jen obtížně. O existenci takovýchto výcvikových center nebyla v oficiálních archivech nalezena žádná zmínka, což například autoři Šustrová a Mlejnek pokládají za pochopitelné, jelikož „*pokud by k výcviku skutečně docházelo, věděla by o něm jen velice úzká skupina lidí, kteří by navíc byli vázáni mlčenlivostí*“.¹²⁶

S tímto tvrzením můžeme do jisté míry souhlasit, nicméně úvaha, že by na území ČSSR probíhala pod taktovkou KGB dlouhodobá a organizovaná příprava teroristů z celého světa bez vědomí nejvyšších představitelů KSČ, pouze za spolupráce některých agentů StB, se jeví jako nepravděpodobná. Spíše tu lze skutečně uvažovat o nejvyšším stupni mlčenlivosti, a to i ve vztahu ke komunistickým stranám z jiných evropských zemí východního bloku. Z archivních materiálů je však patrné, že ze strany Federálního ministerstva vnitra (FMV) ČSSR byla na základě podnětů z IKS a pak také z Polské lidové republiky (viz dále) vyvíjena značná snaha o odhalení a zamezení případného pohybu členů Rudých brigád na území ČSSR a zároveň o prošetření možné existence výcvikových středisek pro teroristy, zejména pak toho v oblasti Karlových Varů.¹²⁷

O této skutečnosti do značné míry vypovídá třeba archivní dokument z 13. 2. 1979, který měl sloužit jako podkladový materiál pro československého zástupce na mezinárodní poradě zástupců MV spřátelených zemí k terorismu a který byl vypracován 7. odborem II. správy FMV.¹²⁸

Podle tohoto dokumentu byly prostřednictvím orgánů MV Polské lidové republiky získány poznatky o tom, že mezi diplomaty zemí NATO se objevují názory, že existuje údajné spojení mezi teroristickými organizacemi působícími na Západě a socialistickými zeměmi. Důstojníci ze socialistických zemí pod dohledem ČSSR mají na základě inspirace ze SSSR poskytovat vojenskou a rovněž i ideologickou

126 ► MLEJNEK, J. – ŠUSTROVÁ, P., *Temné stezky světlých zítřků*, s. 202.

127 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, J., *The Red Brigades and communist Czechoslovakia*, s. 870–884.

128 ► Úkolem II. právy bylo mimo jiné: „... organizovat na území ČSSR vyhledávací činnost mezi ci-zinci, kteří jsou podezřelí z příslušnosti k některé teroristické organizaci nebo prošli výcvikem zaměřeným na teroristickou činnost nebo záškodnictví“ (ABS, Směrnice činnosti SNB na úseku boje proti terorismu, 1979, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002).

přípravu teroristů, zejména potom členům Rudých brigád. V této souvislosti mělo být také projevováno přesvědčení, že v minulosti existovala poblíž Karlových Varů základna, kde mělo k tomuto výcviku docházet.

Dokument dále uvádí, že informace o možné existenci výcvikové základny v okolí Karlových Varů, kde měli být cvičeni teroristé, byly předány vedení StB v Plzni s dotazem, zda takový objekt skutečně existoval. Z textu je dále patrné, že ČSSR si bylo vědomo, že přes československé území projíždí příslušníci různých teroristických skupin, případně tu pobývají, přičemž jako příklad uvádí několik případů ze 70. let, z nichž dva se týkaly občanů Itálie. V prvním případě se jednalo o kauzu z roku 1977, kdy byly na základě podezření z přípravy teroristických akcí v Praze a v Moskvě zadrženy dva italské státní příslušníci Ceccobelli a Scaraoetta. Podezření z přípravy trestného činu se nakonec nepodařilo prokázat, nicméně oba byli na základě provedeného šetření z ČSSR administrativně vyhoštěni.¹²⁹

Druhý případ týkající se občanů Itálie se pak odehrál v roce 1978, kdy byla provedena kontrolní opatření u čtyř italských občanů, konkrétně se jednalo osoby Gamberini, Boschi, Chirico a Schiaveta, kteří měly být rovněž podezřelé z účasti na teroristických akcích. U jmenovaných měla být na základě získaných poznatků provedena důsledná kontrola na dovoz zbraní a výbušných látek. Informaci, že se jedná o teroristy, údajně poskytla I. správa FMV. Výsledek těchto opatření však není z citovaného dokumentu patrný.¹³⁰

Dalším zajímavým poznatkem souvisejícím s dobovým vyšetřováním činnosti Rudých brigád na území ČSSR je fakt, že v souvislosti s přípravou a uzavřením dohody o omezení strategických zbraní SALT 2 v roce 1979 vydala již zmiňovaná II. správa FMV seznam plánovaných opatření s cílem zabránit případnému provedení teroristických akcí, které by mohly podpis této dohody překazit. Klíčovým prvním bodem plánovaných opatření pak bylo v termínu od 13. 6. do 20. 6. 1979 zabránit možnému příjezdu do ČSSR cizincům, kteří jsou vedeni na seznamu teroristů, zejména pak italským státním příslušníkům a potom členům Rudých brigád. V pokynu následuje jmenný seznam, který mimo jiné obsahuje jména již zmiňovaných osob, konkrétně Boschi, Ceccobelli, Scaraoetta, Chirico a Schiaveta.¹³¹

Z výše uvedeného je zřejmé, že minimálně podle archivních materiálů ze 70. let k žádné „oficiální“ spolupráci mezi ČSSR a Rudými brigádami nedocházelo. Z podnětů IKS a Polské lidové republiky vyplynulo určité dobové šetření, které

129 ► ABS, II. správa FMV, 1979, Doplněk k návrhu podkladového materiálu pro československého zástupce na mezinárodní poradě zástupců MV spřátelených zemí k terorismu, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002.

130 ► Tamtéž.

131 ► Tamtéž, Plánovaná opatření k příjezdu Brežněva do Vídně na jednání s prezidentem USA Carterem, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002.

došlo k závěru, že někteří příslušníci této skupiny se na území ČSSR pohybovali, nicméně byli ze strany československých orgánů spíše sledováni a perzekvováni, než že by s nimi probíhala spolupráce. Existenci výcvikového střediska v oblasti Karlových Varů rovněž nelze z dobových materiálů doložit, přestože plzeňská StB byla v jednom z dokumentů vyzývána k prošetření této skutečnosti, nicméně v žádném z dalších dobových textů není možné dohledat výsledky či závěry tohoto šetření.

Nezbývá tedy než souhlasit s domněnkou, že pokud k výcviku příslušníků Rudých brigád na území ČSSR docházelo, případně pokud docházelo mezi československými orgány a Rudými brigádami k jiné formě spolupráce, tak o této skutečnosti věděla pouze velmi malá skupina lidí, která se na těchto aktivitách podílela. Druhou možností je pak nejvyšší stupeň utajení a řízení celé operace ze strany KGB, přičemž i nejvyšší představitelé KSČ byli vázáni mlčenlivostí, a to i ve smyslu toho, že v rámci oficiálních dokumentů a nařízení bude deklarován boj proti veškeré formě spolupráce a pomoci teroristickým skupinám.¹³²

Policejní vyšetřování v České republice

Vyšetřování spojení ČSSR s organizací Rudé brigády započalo ze strany ÚDV v ČR na konci 90. let, přičemž vycházelo zejména z archivních materiálů, které byly již několikrát zmiňovány.

Kromě dokumentů z jednání mezi IKS a KSČ, kde Italové varují před podporou italských levicových skupin ze strany ČSSR, se dále například jednalo o dokument, který vyzýval pracovníky československého zastupitelského úřadu (ZÚ) v Římě k demontování informací o kontaktech mezi státními orgány ČSSR a příslušníky Rudých brigád, nebo o záznam jednání se zástupci ZÚ v Římě ohledně jejich nevhodné účasti na tiskové konferenci extrémně levicové organizace Press service dne 28. 4. 1976 v Římě, z níž by si vedení IKS mohlo dát do souvislosti dříve vyslovená podezření o podpoře ČSSR Rudým brigádám. O existenci výcvikového centra v Karlových Varech pak vypovídá dokument, který odkazuje na článek v týdeníku *Giorni (Vie nuove)*, jenž obviňuje FMV ČSSR z podpory italských levicových extremistů, přičemž československé orgány se měly v Karlových Varech podílet na výcviku nejvyšších představitelů Rudých brigád. Jmenovitě pak týdeník uvádí zakladatele Rudých brigád Renata Curcia a dále pak Alberta Franceschiniho nebo Fabrizio Pelliho.¹³³

Tyto materiály byly zcela jistě dostačující k tomu, aby se ÚDV začalo problematikou hlouběji zabývat, nicméně v průběhu vyšetřování naráželo na problém

132 ► MAREŠ, M. – PETLÁK, J., *The Red Brigades and communist Czechoslovakia*, s. 870–884.

133 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, Úřední záznam, 1998.

absence klíčových archivních dokumentů, které by byly schopny jednoznačně doložit hlubší a komplexnější spolupráci československých orgánů s teroristy. Během vyšetřování se rovněž nedařilo prokázat existenci výcvikového střediska v Karlových Varech či jejich okolí, což mohlo být do jisté míry způsobeno tím, že tento objekt mohl být svého času maskován jako rekreační zařízení pro zahraniční turisty (viz výše).

Jedním z prvních klíčových bodů českého vyšetřování byla analýza archivních materiálů ÚZSI z roku 1999, která se zaměřovala na možný podíl I. správy SNB na výcviku členů Rudých Brigád. Z prověrky archivu I. správy pak vyplývá, že spis, který měl v roce 1990 předat prezident Havel italským orgánům, pravděpodobně nikdy neexistoval. Jeho existenci dle ČTK popřel i samotný bývalý italský premiér Giulio Andreotti, který jej měl podle tehdejších zdrojů od Havla převzít. Z provedené prověrky dále vyplývá, že v evidencích I. správy byl z členů Rudých brigád nějakým způsobem veden pouze jejich zakladatel Renato Curcio, a to zřejmě na základě vydaného tranzitního víza pro návštěvu ČSSR v toce 1972. Toto vízum pak bylo zaneseno do zmíněných evidencí v roce 1978, do svazku s názvem Teroristické organizace v Itálii. Sem měly být ukládány informace o Rudých brigádách až do roku 1984, nicméně tyto materiály byly po uplynutí skartační doby v roce 1986 zničeny. Z dochovaných částí svazku však plyne, že minimálně v roce 1975 neměla I. správa o Curciově ani o jiných členech Rudých brigád žádné informace. Ve svazku měl být dále uchován přeložený článek z italského magazínu z roku 1976 s názvem „Strategie napětí má centrum v Praze“, jenž se týká údajné ochrany, kterou ČSSR poskytuje teroristům všeho druhu.

Svazek I. správy rovněž zmiňuje již několikrát probíranou schůzku mezi představitelem IKS Cacciapuottim a členy KSČ, avšak oproti tomu, co zde již bylo uvedeno, měl Cacciapuotti českou stranu rovněž upozornit, že dva v Itálii zadržení členové Rudých brigád měli svému advokátovi sdělit, že byli vycvičeni v ČSSR. Svazek dále obsahoval informace o protičeskoslovenské kampani v italském tisku s odkazem na článek z deníku *Tempo* z června 1976, který uvádí, že výcvikové středisko Rudých brigád je v Karlových Varech. Deník *Espresso* zase obviňuje československé tajné služby z dodávání zbraní teroristům a z vměšování se do vnitřních záležitostí Itálie.¹³⁴

Výsledek analýzy archivních materiálů ÚZSI je takový, že byt' nelze spolupráci mezi Rudými brigádami a ČSSR zcela vyloučit, ze zkoumaných materiálů vyplývá, že minimálně od roku 1974 takovéto styky neexistovaly. Stanovit jednoznačný závěr je však problematické, a to vzhledem k tomu, že řada materiálů, které se mohly týkat problematiky Rudých brigád, již byla skartována a že většina poznatků

134 ► Tamtéž, Analýza archivních dokumentů z ÚZSI, 1999.

nebyla získána operativní cestou. Podíl I. správy na činnosti Rudých brigád se tak analýzou těchto dokumentů jednoznačně vyloučit nepodařilo.¹³⁵

Vyšetřování se opíralo o výše zmíněné archivní dokumenty, přičemž s ohledem na informace v nich uvedené „*se jeví jako důvodné prověřit, zda podporou teroristických struktur, například formou jejich výcviku v zařízeních bývalého FMV, nebyl ze strany dosud nezjištěných příslušníků bezpečnostních složek ČSSR spáchán trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele dle § 158 trestního zákona*“.¹³⁶

Vzhledem k závažnosti prošetřované události bylo provedeno rozsáhlé šetření, přičemž o spolupráci a prohlídku fondů byla požádána Archivní a spisová služba MV ČR, ÚZSI, BIS, Ministerstvo obrany, Vojenské zpravodajství a další státní instituce. Žádná z těchto institucí však nebyla schopna poskytnout relevantní informace, které by vedly ke stanovení případné formy spolupráce ČSSR a Rudých brigád ani k možné existenci výcvikového tábora v oblasti Karlových Varů ani k případnému podílu ČSSR na únosu a vraždě Alda Mora. Žádné užitečné poznatky nepřinesly ani materiály zapůjčené z italského parlamentu v roce 2005.¹³⁷

Vzhledem k tomu, že šetřený případ svou povahou přesahoval hranice ČR a mohl závažným způsobem ovlivnit vnitropolitickou situaci v cizí zemi, chtěl ÚDV přistoupit k součinnosti s italskými orgány. V roce 2006 byly cestou Interpolu o spolupráci požádány italské justiční orgány, které byly vyzvány k poskytnutí součinnosti především v souvislosti s tím, zda z jejich strany bylo v minulosti vedeno nějaké šetření ohledně vazeb italských teroristů na ČSSR, a pokud ano, tak jakou formou byla spolupráce realizována a jaký mohl být případný podíl ČSSR na vraždě Alda Mora. ÚDV se však ze strany italských orgánů i přes opětovné urgency nedostalo žádné odpovědi.¹³⁸

Uvážíme-li charakter případu, je opravdu s podivem, že italské orgány neprojevíly žádný zájem na spolupráci ve věci šetření napojení Rudých brigád na ČSSR, nicméně zejména absence jejich spolupráce společně s absencí relevantních archivních dokumentů vedla k tomu, že v roce 2008 bylo vyšetřování věci podpory ČSSR Rudým brigádám a jejího podílu na vraždě Alda Mora odloženo.

Spolupráce ČSSR a Rudých brigád je tak stále „živým případem“, nicméně jeho rozuzlení je neurčité. Řešením by mohlo být odhalení italských archivních záznamů, avšak ani to se nejeví jako pravděpodobné. Je zde také samozřejmě otázka případného obsahu „Havlova spisu“, který by mohl leccos objasnit, ale jak z výše

135 ► Tamtéž.

136 ► Tamtéž, Zahájení úkonů v trestním řízení, 2006.

137 ► PETLÁK, J., *Problematika státního terorismu v rámci tranziční spravedlnosti v České republice*, s. 84.

138 ► ÚDV, č. j. ÚDV-15/Vt-2002, Usnesení o odložení případu, 2008.

uvedeného textu vyplývá, jeho existenci lze jen velmi obtížně doložit. Případ tak nadále zůstává otevřenou kauzou.¹³⁹

Ani po důkladném pátrání se československým ani českým orgánům nepodařilo dohledat dostatečné důkazy o výrazné československé pomoci Rudým brigádám, a tedy ani potrestat případné pachatele odpovědné za podporu teroristických zločinů. Do případu nevnesly jasno ani vzpomínky bývalých členů Rudých brigád.¹⁴⁰ Je přitom důležité konstatovat, že prvotní pátrání iniciovala již KSČ. Po pádu komunismu se jím zabývaly speciální policejní i zpravodajské složky. Dobové materiály ukazují, že první indicie o pohybu a výcviku příslušníků Rudých brigád na území ČSSR přišly z IKS a dále pak z Polské lidové republiky. Tyto materiály rovněž ukazují, že nejvyšší představitelé FMV ČSSR si těchto aktivit nebyli minimálně oficiálně vědomi, a případná spolupráce tak zřejmě probíhala s vědomím pouze velmi malé skupiny osob a ve stupni maximálního utajení. Je tedy možné, že v rámci československých tajných služeb existovala speciální skupina (možná přímo napojená na sovětskou KGB či GRU), která tuto pomoc realizovala a neinformovala o tom jiné bezpečnostní složky ani vlastní stranické vedení. K akci buď relevantní dokumenty nevytvářela, anebo je včas důkladně zničila. Jedná se však o spekulaci, byť jí některé indicie nasvědčují. Tíživé dědictví československého režimu tak stále zůstává zahalené v mlze dohadů, i když snaha o odhalení pravdy a potrestání případných viníků existovala.

Agent Minařík a Rádio Svobodná Evropa

Případ agenta I. správy FMV Pavla Minaříka a jeho působení v Rádiu Svobodná Evropa (RSE) v Mnichově je z hlediska československého terorismu a jeho porevolučního vyšetřování v ČSFR/ČR zřejmě nejznámější kauzou.

Z hlediska terorismu se v tomto případě jedná o určitou formu terorismu ve fázi přípravy, potažmo návrhu, jelikož k realizaci Minaříkových podnětů nebylo nikdy přistoupeno. Charakter jeho návrhů nicméně jednoznačně nesl rysy terorismu, a možná i proto se jeho řídícím důstojníkům do jejich realizací příliš nechtělo. To bylo pro Minaříka nakonec vlastně štěstím, protože právě skutečnost, že k realizaci ani k zásadnějším přípravám jeho návrhů nedošlo, do značné míry ovlivnilo to, že byl polistopadovými soudy zproštěn obvinění, jelikož jej v konečném důsledku nebylo z právního hlediska možné označit za návodce ani jej vinit z přípravy teroristických akcí. I jeho případ však dobře ilustruje, jakým způsobem se terorismus a komunistické složky prolínaly.

139 ► PETLÁK, J., *Problematika státního terorismu v rámci tranziční spravedlnosti v České republice*, s. 85.

140 ► Mario MORETTI, *Brigate Rosse: Eine italienische Geschichte*. Hamburk 1996.

Pavel Minařík byl ke spolupráci s komunistickými bezpečnostními složkami „vytipován“ v roce 1967. Ke spolupráci s československou rozvědkou ho přesvědčil jeho přítel a zároveň pracovník Oblastního odboru I. správy FMV v Brně Jan Berman. Během roku 1968 byl pak Minařík školen pro vysazení v RSE. Před samotným nástupem do RSE byl svými nadřízenými vybaven novinářským materiálem, mimo jiné fotografiemi z příjezdu okupačních vojsk Varšavské smlouvy v září 1968 do Brna a dalšího průběhu zářijových dní, magnetofonovými páskami s rozhovory s občany, relacemi brněnského rozhlasu apod., které ve Vídni předal vídeňské kanceláři RSE. Těmito materiály vedení RSE natolik zaujal, že byl ještě v průběhu září 1968 do RSE přijat jako externí a na konci roku 1968 jako stálý zaměstnanec. Minařík tak od roku 1968 až do roku 1976 (nejprve pod krycím jménem Ulyx, později Pley) podával svým nadřízeným z I. správy FMV informace o dění v RSE. Většina informací byla předávána prostřednictvím krátkých tzv. předávacích schůzek, které probíhaly jednou měsíčně v Mnichově. Dvakrát ročně pak ve Vídni probíhaly tzv. instruktážní a vytěžovací schůzky.¹⁴¹

V rámci jedné z těchto vytěžovacích schůzek ve Vídni v roce 1972 byl Minařík ze strany svého nadřízeného mjr. Nečásky vybízen, aby věnoval větší pozornost podávání návrhů tzv. aktivních opatření (AO)¹⁴² jak proti RSE, tak proti činnosti československé emigrace a jejím jednotlivým vedoucím.¹⁴³

Zřejmě zejména na základě této schůzky přišel Minařík v následujících letech vůči RSE a jejím zaměstnancům s velkým množstvím návrhů AO, přičemž některé z nich je možné vnímat jako terorismus, byť k realizaci žádného z těchto návrhů nakonec nikdy nedošlo.

Od roku 1972 například navrhoval sérii možných opatření vůči jednomu z redaktorů RSE Pavlu Pecháčkovi a i tímto jeho jednáním se ÚDV samostatně zabýval.

Pavel Pecháček působil v RSE převážně jako sportovní redaktor, ale pro agenta Minaříka byl zajímavý zejména proto, že disponoval na ÚV KSČ kontaktem,

141 ► Prokop TOMEK, *Objekt ALFA – Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa*. Praha 2006, s. 96–97.

142 ► Samotná I. správa FMV definuje AO jako: „*Přísně tajné opatření směřující v konečném účinku k podpoře zahraniční politiky a bezpečnosti světové socialistické soustavy nebo ke splnění určitého konkrétního operativního záměru. Konečného účinku dosahuje rozvědká tým, že zpravodajskými silami, formami a prostředky co neúčinněji zasahuje nepřítele v oblastech politického, hospodářského nebo vojenského života nebo zajišťuje jiný prospěch zájmům ČSSR a zemím socialistické soustavy.*“ (Aktivní opatření. *Ibadatelna.cz* [online]. [Cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/aktivni-opatreni>). Centrum pro dokumentaci totalitních režimů pak tuto definici vysvětluje tak, že AO je vlastně jakákoliv činnost s cílem oslabit nebo zmařit protivníka, např. šířením dezinformací, poplašných zpráv, kompromitací, skandalizací, vyvoláním demonstrací nebo nepokojů. Termín AO však označoval i plánování a realizaci únosů, sabotáží či vražd.

143 ► ABS, I. správa FMV – Záznam z jednání se spolupracovníkem Pleyem, 1972, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-791/TC-2019-260013.

kteřý mu poskytoval velké množství cenných informací z nejužšího vedení KSČ, které byly pro RSE nesmírně cenné.

Zjištění jména tohoto kontaktu se pro Minaříka stalo jednou z hlavních priorit. Za tímto účelem svým nadřízeným z I. správy FMV v průběhu roku 1972 navrhl několik AO vůči Pecháčkovi s cílem zjistit jméno jeho kontaktu. V Archivu bezpečnostních složek (ABS) se dochoval Minaříkem ručně psaný dopis, ve kterém konkrétní AO navrhuje: „... *ať už je naše přátelství sebelepší, č. 6¹⁴⁴ není ochoten*

Identifikační karta Pavla Minaříka z Rádia Svobodná Evropa¹⁴⁵

prozradit jméno svého informanta... Jak se tomuto dobrému muži dostat na kobyliku musíte vědět Vy. Mne napadla myšlenka – jak snad trochu zastrašit č. 6... Jestliže se hoši domlouvají po telefonu – bylo by možné – zavolat mu také a vyřídít mnoho pozdravů od muže X., který pochopitelně nechce být jmenován a říci, že muž X. má pro něj nějaké zprávy, že by mu je dotyčný rád předal. Nechť sedne č. 6 do auta

144 ► Číslo 6 bylo krycím kódovým označením pro Pavla Pecháčka v rámci Minaříkovy písemné komunikace s I. správou FMV (toto vyplývá z dokumentu z ABS „Záznam jednání s Pleyem“ vypracovaného mj. Nečáskem, zřejmě v r. 1972, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-791/TC-2019-260013).

145 ► Tajné fotky Pavla Minaříka a dalších agentů StB z Rádia Svobodná Evropa. In: *Aktualne* [online]. 5. 5. 2011 [cit. 2022-12-10]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/tajne-fotky-pavla-minarika-i-jinych-agentu-stb-z-r-r-i-gallery:19830/r-r-i-photo:370463/>.

a přijede do Vídně do hotelu toho a toho. Tam by bylo možné mu nechat vzkaz, aby přijel do nějaké restaurace za Vídeň. A tam s ním buď 'promluvit', aby on promluvil, o koho se jedná atd., či mu dát něco dobrého najíst a odvézt domů. Snad ho i vrátit rodině později – nevím.“

Dále se v dopise píše: „Jeho [Pavla Pecháčka] děti si často hrají přímo před domem. Syn (Pavel) je velmi přítulný, když slyší, že ho někdo volá česky. I když dotyčného nezná, rozběhne se k němu a povídá. I na tomto poli by se dalo něco pro vystrašení č. 6 udělat.“¹⁴⁶

Samotný Pavel Pecháček se k AO vůči své osobě vyjádřil v publikaci Karla Pacnera *Československo ve zvláštních službách*, kde jej autor cituje následovně: „Na ministerstvu vnitra jsem si přečetl několik návrhů akcí proti mé osobě... Dokonce se rozpracovával návrh na únos mého pětiletého syna Pavla... Také zvažovali můj únos. Nic se neuskutečnilo. Zřejmě mě zachránil odchod do USA¹⁴⁷ ...“¹⁴⁸

Z archivních materiálů, které se v ABS k Pavlu Pecháčkovi a agentu Minaříkovi dochovaly, skutečně vyplývá, že ze strany I. správy nebylo přistoupeno k realizaci žádného z výše uvedených návrhů. Jednoznačně interpretovat Minaříkovy podněty vůči Pecháčkovi a jeho malému synovi jako návrhy únosů se může, zejména z právního hlediska, jevit jako problematické, nicméně lze z nich opět dovozovat, že teroristické praktiky nebyly československé rozvědce cizí.¹⁴⁹

Únos jednoho z předních redaktorů RSE by měl bezpochyby značný mezinárodní politický dopad, zvláště pokud by jej ČSSR dokázalo dostatečně propagandisticky využít, a fungování RSE by to určitě poškodilo minimálně ve smyslu vyvolání pocitu strachu u ostatních zaměstnanců.

Jak již bylo konstatováno výše, vzhledem ke skutečnosti, že k realizaci ani přípravám akcí vůči Pecháčkovi nebylo nakonec přistoupeno, muselo být jeho jednání ze strany vyšetřovatelů a státního zastupitelství vyhodnoceno tak, že nedosahuje intenzity trestného činu, a to ani ve fázi přípravy.

Agent Minařík však ve svých návrzích AO nezůstal jen u opatření vůči jednotlivým pracovníkům RSE. Jeho nejvýznamnější „projekt“ spočíval v návrzích provedení pumového útoku v budově RSE. Jeho plánováním se zabýval od roku 1972 až do svého stažení v roce 1976.¹⁵⁰

Minaříkovy plány bombového útoku v mnichovské budově RSE spočívaly ve zničení řídicího a vysílacího zařízení instalovaného v řídicím centru, tzv. masters

146 ► ABS, Zpráva spolupracovníka Pleye, 1972, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-791/TČ-2019-260013.

147 ► Pavel Pecháček v roce 1974 odešel do Washingtonu, kde se stal redaktorem *Hlasu Ameriky*.

148 ► Karel PACNER, *Československo ve zvláštních službách*. Praha 2002, s. 436.

149 ► PETLÁK, J., *Problematika státního terorismu v rámci tranziční spravedlnosti v České republice*, s. 60.

150 ► TOMEK, P., *Objekt ALFA*, s. 101.

control room. Do roku 1976 přišel hned s několika návrhy, jak samotný útok provést. Ve výše zmiňovaném dopise z roku 1972, kde navrhuje akce proti Pavlu Pecháčkovi, se otázce bombového útoku také věnuje. Zde uvádí, že dveře do masters control room jsou uzamčeny, nicméně hned vedle nich se mají nacházet dveře k rozvodu elektrického vedení. Samotné provedení pak navrhuje takto: „V RFE¹⁵¹ pracují jako uklízeči různí gastairbetři. Ti se používají k čištění vozíků. Do pytle házejí smetí a čas od času nechají vozík porůznu stát na chodbách. Je tedy možné dát do vozíku ‚milou pozornost‘ a ten přistavět k oněm dveřím. Ulyx¹⁵² se bude zřejmě zúčastňovat na novém druhu pořadu tzv. ranních blocích – 5–7 ráno. Tzn. není vůbec zvláštní, že přijde ráno do podniku. Nebo pozdě večer. Má tedy téměř nerušeně možnost přisunout vozík na patřičné místo. Myslím si, že i kdyby podnik nebyl vyřazen na dlouhou dobu z provozu – řekněme na týden – na každý pád –, kdyby se to stalo v době Olympiády, by to mělo dosah více demonstrativní – a snad i další dosah. Na každý pád by RFE (ať už i jako poškozený) nezískalo na obdivu či soucitu – myslím, že právě naopak. Neb právě kvůli RFE by byla rušena mírová atmosféra Olympijských her. Mnoho času už není neb OH začínají brzy. Mohu vás ubezpečit, že ve vlastním zájmu a v zájmu celé věci bych akci provedl velice opatrně. Myslím, že už mne natolik znáte, abyste věděli, že se umím rozhodnout správně a hlavně rozumně.“¹⁵³

Později téhož roku navrhl Minařík v dalším dopise nový způsob uložení výbušniny: „Myslím, že jsem našel téměř absolutní řešení – jak a co by se dalo udělat. Bez toho, že by byl Ulyx ohrožen. A bez toho, že by se ohrozily lidské životy... Před časem jakási protipožární ochrana města Mnichova nebo nějaký podobný úřad nařídil, že musí být předěláno elektrické vedení na hlavních chodbách. Nyní jsou vedeny kabely elektrického vedení asi 30–40 cm pod stropem hlavních chodeb. Tyto kabely jen tak přišroubované na stěně vypadaly ošklivě. Proto byly nyní přes ně přidělány okrasné – ochranné kryty... Ulyx chodí do podniku ve tři ráno... V té době v podniku téměř nikdo není. Respektive na chodbě, kde by měla být uložena nálož, není vůbec nikdo... Je zde asi 99,5% jistota, že by mne nikdo při mém vystoupení na židli a uložení balíčku – nálože – neměl nikdo vidět. To je úkon velice snadný. Nesu si židli z jednoho studia do druhého, přitom udělám malou pauzu před C. R., vystoupím na židli, balíček položím do ochranného krytu a pokračuji v chůzi. Akce snad na 5–7 vteřin... Nejlépe bude, když to bude časovaná nálož, v tom případě odchází Ulyx z podniku v 7:30 hod. Nastane-li výbuch v 19 hodin či ještě později – Ulyx nebyl celý den v podniku.“¹⁵⁴

151 ► Radio Free Europe (RFE = RSE).

152 ► Minařík.

153 ► ABS, Zpráva spolupracovníka Pleye, 1972, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-1/VtB-97.

154 ► Tamtéž, Opis zprávy spolupracovníka Pleye z 22. 7. 1972, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-1/VtB-97.

Minařík v dopise dále navrhuje, aby bylo do RSE 10–15 minut před výbuchem zatelefonoáno, aby osazenstvo master control room a přilehlých kanceláří opustilo budovu s tím, že dojde k výbuchu. Dále zde vyjadřuje přesvědčení, že RSE by výbuch v době olympijských her velmi ublížil, a to i ve smyslu, že by se v jeho důsledku nemohlo z technických důvodů až do konce her vysílat, což by RSE způsobilo velké finanční ztráty. Závěrem dopisu se Minařík za celou akci velmi přimlouvá a stejně jako v prvním citovaném dopise zdůrazňuje, že akci provede nanejvýš opatrně.¹⁵⁵

Poté, co žádný z předchozích návrhů z roku 1972 nebyl schválen k realizaci, zaslal v říjnu roku 1975 Minařík v jednom ze svých dalších dopisů nový návrh. V dopise, ke kterému byla přiložena série černobílých fotografií, mimo jiné zachycující chodbu vedoucí k master control room, píše: „*Všimněte si obruby, která běží pod stropem. Jsou zde uloženy kábly, kde by se také dal uložit výbušný balíček. Na levé straně jsou zajímavé vedle dveří do studia pojistky. Tyto skříně jsou pověšeny tímto způsobem po celé budově. I zde by se daly vyřadit z provozu stejným způsobem – uložení výbušniny v obrubě. Záběry jsem pořizoval v časných ranních hodinách. V té době je také možno uložit výbušniny na správné místo. Ráno – časně ráno – není vůbec žádný provoz v budově. Je tedy možno se volně téměř kdekoliv pohybovat.*“¹⁵⁶

Žádný z Minaříkových návrhů pumového útoku v budově RSE nakonec nebyl ze strany jeho nadřízených z I. správy schválen ani realizován. Obecně je z archivních materiálů patrné, že československá komunistická rozvědka si s jeho návrhy nevěděla úplně rady a celkově si nebyla jista vhodností realizace tak velké akce. Toto je zřejmé například z hodnocení Minaříkovy práce vypracovaného příslušníkem Váchou v roce 1974. Ten ve své zprávě k tomuto uvádí: „*Jednou z velkých myšlenek PLEYE na tomto úseku bylo zničení nebo aspoň poškození budovy SE. Jelikož se touto otázkou zabýval delší dobu, bylo třeba mu již dávno dát zásadní odpověď, zda tato akce je realizovatelná, nebo ne – a pak teprve s ním diskutovat o technických možnostech provedení. Při plánování této akce je třeba vidět nejen její dopad na SE, jako spíše její využití nepřátelskou propagandou proti nám, možný rozsah tohoto využití proti zájmům zmírňování mezinárodního napětí, a v této souvislosti proti KBSE a jejímu 3. výboru, který právě svou problematikou informací hraje velkou roli. Bez předběžného souhlasu k provedení jsou všechny diskuse o technickém provedení zbytečné a staví centrálu v očích PLEYE do nepříznivého světla.*“¹⁵⁷

Minařík celkově jednal v souladu s pokyny z roku 1972 a v navrhování AO byl velmi iniciativní, nicméně žádný z jeho záměrů a podnětů nikdy realizován nebyl. Lze předpokládat, že jím předkládané návrhy byly rozvědkou vyhodnoceny

155 ► Tamtéž.

156 ► Tamtéž, Agenturní zpráva PLEY, 1975, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-1/VtB-97.

157 ► Tamtéž, Hodnocení činnosti, 1974, kopie z ÚDV, č. j. ÚDV-1/VtB-97.

jako příliš riskantní v porovnání s možnými přínosy. Zničení části budovy RSE by nemělo pouze politický a psychologický dopad, ale zejména v případě jeho poškození během olympijských her v Mnichově v roce 1972 by tento skutek měl i významný mezinárodní přesah. Na druhou stranu možná právě tato skutečnost ovlivnila rozvědku v rozhodnutí takovou akci neschválit, jelikož by bylo zřejmé, že za útokem

stojí některá země východního bloku a Západ by toho mohl propagandisticky využít.¹⁵⁸

Takřka bezprostředně po svém stažení, v lednu 1976, vystoupil Minařík na tiskové konferenci v Praze, kde byl představen jako rozvědčík a příslušník československé bezpečnosti a zahájil diskreditační kampaň proti RSE.¹⁵⁹

Návrhy bombového útoku v budově RSE se staly předmětem zájmu vyšetřovatelů již krátce po revoluci v listopadu 1989. V roce 1993 podal Generální prokurátor ČR u Městského soudu v Praze na Minaříka obžalobu pro přípravu k trestnému činu obecného ohrožení.¹⁶⁰

Vzhledem k charakteru Minaříkova počínání, zejména s ohledem na skutečnost, že se jeho návrhy nerealizovaly, byly hodnocení a právní kvalifikace jeho jednání, zvláště pak otázka naplnění skutkové podstaty trestného činu, od začátku problema-

Poté, co byl Minařík stažen z Mnichova, publikoval o svém působení v Rádiu Svobodná Evropa knihu s názvem *Návrat rozvědčíka* (Praha 1976). Tato popisuje jednak činnost mnichovského vysílače, ale obsahuje také záznam ze zmínované tiskové konference a záznamy z dalších Minaříkových mediálních výstupů.¹⁶¹

158 ► PETLÁK, J., *Problematika státního terorismu v rámci tranziční spravedlnosti v České republice*, s. 66.

159 ► TOMEK, P., *Objekt ALFA*, s. 101–102.

160 ► ÚDV, č. j. ÚDV-1/VtB-97, Rozsudek jménem republiky, 1995, sp. zn. 2 Tz 5/95.

161 ► Návrat rozvědčíka. In: *Databazeknih* [online]. 5. 5. 2011 [cit. 2022-12-10]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/navrat-rozvedcika-136869>.

tické, podobně jako u návrhů akcí proti Pavlu Pecháčkovi. Z níže citovaného rozsudku vyplývá, že právních názorů na Minaříkovy návrhy bylo hned několik, což by z právního hlediska nebylo nic neobvyklého, nicméně vzhledem k tomu, že tranziční spravedlnost¹⁶² byla v ČR stále ve fázi určité konsolidace, bylo rozhodování v této věci o to komplikovanější.

Minařík byl na základě výše uvedené obžaloby uznán vinným z toho, že jako tajný agent I. správy FMV vysazený v RSE předložil své centrále celkem tři alternativní a zcela konkrétní návrhy, jak pomocí výbušnin vyřadit vysílač RSE z činnosti. Za toto byl odsouzen k čtyřem letům odnětí svobody.¹⁶³

Na základě odvolání však VS v Praze posléze tento rozsudek v celém rozsahu zrušil a věc vrátil státnímu zástupci k došetření. Městský státní zástupce následně ve věci rozhodl tak, že Minaříkovo jednání není trestným činem, a jeho trestní stíhání zastavil. Toto své rozhodnutí odůvodnil tak, že Minařík se jednání, ze kterého je viněn, dopustil, nicméně toto jednání stádia přípravy nedosáhlo, jelikož obviněný svým počínáním objektivně nevytvářel podmínky pro realizaci svých myšlenek, pouze tyto předkládal svým nadřízeným, a proto jeho jednání nedosahovalo takové společenské nebezpečnosti, aby jej bylo možné kvalifikovat jako přípravu k trestnému činu.¹⁶⁴

Proti tomuto podal ministr spravedlnosti ČR stížnost pro porušení zákona ve prospěch obviněného, přičemž argumentoval zejména tím, že provedeným šetřením nebyly doloženy dostatečné podklady pro určení závažnosti případného následku ani to, jak dalece nadřízené orgány obviněného o realizaci jeho návrhů uvažovaly. Na základě této stížnosti VS v Praze rozhodl, že k porušení zákona ve prospěch obviněného skutečně došlo. Odůvodňuje to zejména nedostatkem důkazního materiálu potřebného k vyhodnocení společenské nebezpečnosti. VS v Praze tak zrušil usnesení státního zástupce a vrátil věc k došetření.¹⁶⁵

Následné dodatečné dokazování spočívalo zejména ve snaze stanovit výši škody, která by v případě provedení útoku na master control room vznikla. V této věci byla velmi důležitá spolupráce s Německem a USA. Případem se začal zabývat Krajský soud v Brně, přičemž stíhání Pavla Minaříka bylo nakonec obnoveno s tím, že hodnota budov RSE byla v předmětné době stanovena v přepočtu na 25 732 500 Kč a hodnota vybavení řídicího centra přibližně na 1 787 300 Kč, avšak

162 ► Center for transitional justice definuje tranziční spravedlnost jako určitý soubor soudních i mimosoudních opatření, jejichž implementace má sloužit k nápravě historického dědictví porušování lidských práv. Tato opatření zahrnují např. nástroje jako státní zastupitelství, komise pravdy, reparační programy a nejrůznější druhy institucionálních reforem.

163 ► ÚDV, č. j. ÚDV-1/VtB-97, Rozsudek jménem republiky, 1995, sp. zn. 2 Tz 5/95.

164 ► Tamtéž.

165 ► Tamtéž.

stále zde byl problém se stanovením možné škody, kterou by výbušný systém na těchto objektech mohl reálně způsobit.¹⁶⁶

Vzhledem k tomu, že potenciální škoda nebyla podle Krajského soudu v Brně dostatečně kvantifikována a že nebyl dostatečně prokázán úmysl, bylo Minaříkovo stíhání v létě roku 2003 opět zastaveno, ovšem v březnu 2004 bylo rozhodnutím Nejvyššího soudu, který vyhověl dovolání nejvyšší státní zástupkyně Marie Benešové, znovu obnoveno a věc opět vrácena ÚDV k došetření.¹⁶⁷

Došetřování ze strany ÚDV vyvrcholilo v červenci 2005 návrhem na podání obžaloby pro přípravu trestného činu obecného ohrožení, nicméně v květnu roku 2007 soud celý případ definitivně uzavřel s tím, že se Minaříkovo protiprávní jednání nepodařilo prokázat.¹⁶⁸

Přestože Minařík byl vznesených obvinění zproštěn, případně bylo konstatováno, že jeho jednání nedosahuje intenzity trestného činu, jeho případ dobře ilustruje jednu z forem prolínání státu a terorismu v komunistickém Československu, přičemž celou kauzu by z hlediska konceptu státního terorismu bylo možné obecně shrnout tak, že „*stát využívá své tajné agenty, skrytě působící na území cizího státu, případně v opoziční organizaci na jeho vlastním území, k navrhování, plánování a přípravám politicky motivovaných teroristických akcí, jejichž případná realizace je následně vyhodnocována vyššími důstojníky nebo politickými představiteli daného státu*“.¹⁶⁹

Minaříkův případ ukazuje, že českoslovenští komunističtí představitelé vnímali terorismus jako jednu z metod boje proti Západu a „nepřátelským organizacím“, ale byli si zároveň vědomi závažnosti a možných důsledků takového typu akcí, a tak k jejich přípravám či realizacím přistupovali velmi opatrně.

Závěrečné zhodnocení

Případ bombového útoku ve **Štrasburku 1957** je z analyzovaných kauz tím nejtypičtějším příkladem státního terorismu, přičemž je výjimečný i v tom smyslu, že se vyšetřovatelům ÚDV podařilo tuto kauzu velmi dobře rozkrýt a poodhalit způsoby práce komunistické rozvědky. Jednalo se v podstatě o čistý případ **skrytého státního terorismu**, kdy českoslovenští tajní agenti provedli akci pod falešnou

166 ► Tamtéž, Úřední záznam, 2003.

167 ► Tamtéž, Překlad písemnosti: e-mail od Richarda H. Cummingse, 2004.

168 ► Petr MEDEK, *ULYXES alias Pavel Minařík*. Praha 2010. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.

169 ► PETLÁK, J., *Problematika státního terorismu v rámci tranziční spravedlnosti v České republice*, s. 129.

vlažkou s cílem zabránit německo-francouzskému politickému sblížení, které by mohlo ohrozit pozici východního bloku.

I v případě **československé pomoci Rudým brigádám** je charakter státního terorismu poměrně zřejmý, jelikož Rudé brigády byly i ve své době považovány za teroristickou organizaci, a to i mezi italskými politickými elitami, přičemž vyšetřování předpokládalo, že jim byla ze strany ČSSR poskytovaná dlouhodobější **operativní, technická a možná i finanční pomoc**. Tato kauza budila rozruch i mezi předními představiteli KSČ, z čehož lze usuzovat, že spolupráce s Rudými brigádami vykazovala nejvyšší stupeň konspirace a utajení, kdy o této podpoře věděla jen velmi malá skupina osob a na výcviku se podílela pouze úzká skupina příslušníků bezpečnostních sborů, vázaná přísnou mlčenlivostí.

Případ **agenta Minaříka a jeho působení v Rádiu Svobodná Evropa** již z hlediska státního terorismu, vzhledem k existujícím typologiím, tak jednoznačný není. Přestože všechny Minaříkem navrhované akce vykazují elementy terorismu, a vzhledem k tomu, že Minařík v RSE působil jako tajný agent československé rozvědky, i státního terorismu, tak skutečnost, že ani jeden z jeho návrhů nebyl realizován, znesnadňuje jeho odbornou kategorizaci. Žádná z existujících vědeckých teorií terorismu ani státního terorismu totiž, na rozdíl od jeho právního pojetí, nepracuje s vývojovými stádii terorismu. V rámci současných typologií tedy není možné jednoznačně označit Minaříkovo jednání za terorismus, jelikož z akademického hlediska není zřejmé, zda lze jako terorismus označit již návod nebo přípravu akcí, které by za terorismus bylo možné pokládat. Zatímco právní řád vývojová stadia trestných činů zohledňuje, akademické prostředí nechává tuto otázku v kontextu terorismu v pozadí.

Do určité míry by šlo tento případ zařadit v rámci Ganorovy (1998) typologie, kdy pracuje s myšlenkou, že stát může být **iniciátorem teroristických útoků** ve smyslu, že vydává instrukce a tlačí teroristické skupiny ke konkrétním krokům, případně i koordinuje jejich činnost. Minaříka lze svým způsobem označit za iniciátora, nicméně jeho návrhy nesměřovaly k teroristické skupině, ale k jeho nadřízeným důstojníkům, kteří se jimi dále zabývali.

Jako nejvhodnější zhodnocení této případové studie v rámci státního terorismu se tedy jeví již výše uváděné shrnutí: „*Stát využívá své tajné agenty, skrytě působící na území cizího státu, případně v opoziční organizaci na jeho vlastním území, k navrhování, plánování a přípravám politicky motivovaných teroristických akcí, jejichž případná realizace je následně vyhodnocována vyššími důstojníky nebo politickými představiteli daného státu.*“¹⁷⁰

Z hlediska **státního terorismu** lze tedy tyto případové studie stručně shrnout tak, že se jednalo o případy, kdy stát na akcích aktivně participoval, s výjimkou kauzy Rudých brigád, kdy skupině poskytoval pouze podporu. K provádění akcí využíval své agenty, případně na sebe navázané aktéry. Akce byly vždy politicky motivované a stát se na nich podílel skrytě, případně pod falešnou vlajkou a vždy měly za cíl emočně zasáhnout širší spektrum populace než pouze přímé oběti či svědky samotného činu.¹⁷¹

Obecně je na základě výše uvedeného možné konstatovat, že státní terorismus v komunistickém Československu existoval a využívání jeho metod nebylo jeho bezpečnostním a politickým složkám cizí. Z předložených případových studií lze dovodit minimálně tři způsoby, jakými se terorismus a stát v komunistickém Československu prolnuly:

- stát sám prováděl teroristické akce pod falešnou vlajkou na území cizího státu prostřednictvím svých agentů (Štrasburk 1957);
- stát poskytoval operativní a technickou pomoc (výcvik, vybavení) zahraničním teroristickým skupinám, se kterými ho pojila ideová spřízněnost (pomoc Rudým brigádám);
- využíval státních tajných agentů k navrhování, plánování a přípravám teroristických akcí, jejichž případná realizace byla vyhodnocována vyššími důstojníky nebo politickými představiteli státu (opatření proti RSE).

Přestože k potrestání viníků těchto případů z různých důvodů nedošlo, nepřichází úsilí vyšetřovatelů ÚDV vnívat. Práce na těchto případech pomáhá podhalovat způsob činnosti a zločinné praktiky komunistického Československa a dává odborné i široké veřejnosti možnost poučit se a neopakovat chyby z minulosti. Případy Rádia Svobodná Evropa a bombového útoku ve Štrasburku se podařilo velmi dobře rozkrýt a i v případě Rudých brigád se podařilo minimálně poukázat na znepokojivé dědictví podpory terorismu ze strany minulého režimu. A to je rozhodně možné pokládat za úspěch.

171 ► Tamtéž, s. 121.

Daniel Povolný

Úvod

Přestože o operaci DUNAJ bylo napsáno českými historiky, včetně autora tohoto příspěvku, už mnohé,¹⁷² stále je co zjišťovat a doplňovat z otevřených zdrojů ruské literatury i internetu, případně dodatečně vyhodnocovat tuzemské publikace a prameny, na něž dosud nezbýval čas či unikaly pozornosti zpracovatelů. To s sebou nutně přináší „riziko“ přehodnocování dosavadních závěrů, byť učiněných po pečlivém studiu a rozboru tehdy dostupných informací.

Vojenská pozice Československa na sklonku 60. let 20. století se zdála být jasná. Jako pevná součást Varšavské smlouvy leželo sice na vedlejším strategickém směru, neboť se předpokládalo, že vhodný terén předurčuje pro masivní pozemní útok armád NATO zejména oblast Německé demokratické republiky (NDR) a Polska na jedné straně a Maďarska na straně druhé, ale jeho vypadnutí z východoevropského vojenského bloku odkrývalo hranice všech zmíněných států včetně Svazu sovětských socialistických republik (SSSR). Sovětská generalita, politické špičky i zpravodajské služby proto Československé socialistické republiky (ČSSR) věnovaly značnou pozornost a bedlivě sledovaly tamní vývoj.

Politická situace již tak přehledná nebyla. Prezident republiky a zároveň první tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) Antonín Novotný už více než deset let zastával obě nejvyšší státní i stranické funkce a jeho potenciál člověka, který určuje osudy země, se již dosti vyčerpal. Administrativně-byrokratický systém řízení a represe názorových odpůrců, strnulé hospodářské plánování, stanovování nesplnitelných cílů, bezduché opakování frází a hesel, vydržování věrných pověstnými obálkami s penězi a závislost na pokynech z Moskvy, to vše, doprovázené Novotného averzí vůči Slovákům usilujícím o posílení své pozice druhého státního národa, byť ne absolutně, avšak postupně podkopalo jeho pozici. Podle Leonida Iljiče Brežněva se v Československu „něco začalo dít“ již v roce 1965, což souviselo s jistým uvolňováním ve společnosti, kdy se neveřejně diskutovalo o některých dosud tabuizovaných tématech (např. rehabilitaci nespravedlivě odsouzených komunistů v procesech na počátku 50. let, čs. letcích v RAF aj.), v kultuře se prosadily určité moderní (západní) trendy (nejvýrazněji ve filmové tvorbě) a dařilo se navazovat užší kontakty se Západní Evropou (mj. Spolkovou republikou Německo, Rakouskem, Francií) včetně růstu turistického ruchu s ní.

172 ► Např. Antonín BENČÍK, *Operace „Dunaj“: Vojáci a Pražské jaro 1968*. Praha 1994; též, *Rekviem za Pražské jaro*. Třebíč 1998; Antonín BENČÍK – Jindřich PECKA, *Varšavská čtyřka proti Československu 1968*. Praha 1998; Daniel POVOLNÝ, *Vojenské řešení pražského jara. Invaze armád Varšavské smlouvy*. Díl 1. Praha 2008; též, *Vojenské řešení pražského jara: Československá lidová armáda v srpnu 1968*. Díl 2. Praha 2010; též, *Operace DUNAJ: Krvavá odpověď Varšavské smlouvy na pražské jaro 1968*. Praha 2018; též, *Nejhorší den Československé lidové armády – 21. srpen 1968*. Praha 2020.

Novotnému v Brežněvových očích nepomohlo, ani když 15. 12. 1965 podepsali ministr národní obrany arm. gen. Bohumír Lomský a ministr obrany SSSR maršál R. J. Malinovskij dohodu o vybudování tří skladišť jaderných hlavic na čs. území se sovětskou posádkou, protože rozmístění skupiny sovětských vojsk, jako tomu bylo v NDR (Skupina sovětských vojsk v Německu), Polsku (Severní skupina sovětských vojsk v Polsku) a Maďarsku (Jižní skupina sovětských vojsk v Maďarsku), se Novotný úporně bránil. V roce 1966 pak také „vyzrál“ na Sověty požadované navýšení počtů Československé lidové armády (ČSLA) tím, že do ní nechal začlenit Pohraniční stráž (dosud podléhala ministerstvu vnitra, do jehož podřízenosti se vrátila v roce 1972). Podobných více či méně závažných „zločinů“ bychom mohli samozřejmě najít více.

Od léta a podzimu 1967 však sílila kritika novotnovského režimu uvnitř ČSSR, ať už se jednalo o Svaz spisovatelů, nebo o část ÚV KSČ reprezentovanou například prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska (ÚV KSS) Alexandrem Dubčekem. Prezident se tehdy rozhodl opřít o bezpečnost a armádu, takže jeho příznivci a podřízení zahájili v těchto složkách kampaň, jež měla znovu upevnit Novotného slábnoucí pozici. Probíhající mocenský boj proto záměrně interpretovali jako oslabování „atributů dělnické moci“, tzn. jako pronikání buržoazní ideologie a kapitalistických praktik do života v Československu. Ministr vnitra Josef Kudrna tak zcela nesmyslně tvrdil, že tzv. strahovské události (demonstrace studentů, kterým opakovaně vypadával proud na kolejích kvůli špatné elektroinstalaci) z 31. 10. 1967 jsou ze Západu řízeným spiknutím, jež vyvrcholí 17. 11. (Veřejná bezpečnost, VB, měla ten den pohotovost, ale nic se nestalo). To 8. oddělení (státně administrativní – mj. řídilo stranickou práci v bezpečnostních složkách) ÚV KSČ zase v listopadu informovalo velitele vojenských okruhů, armád a náčelníky jejich politických správ, že situace je „zralá maďarskými událostmi“, a proto nabyla převahy vnitřní úloha armády (udržení pořádku uvnitř státu, zásah proti vlastnímu obyvatelstvu) nad vnější (obrana proti útoku ze zahraničí). Otázka zní, zda si dotyční uvědomovali, že se tyto vyfabulované zprávy dostanou i k „nepovolaným“ uším nejrůznějších představitelů okolních socialistických států, kteří je nebudou interpretovat jako záležitost interního boje uvnitř čs. mocenských struktur, ale jako předzvěst skutečného směřování mimo „tábor míru“.

V napjaté atmosféře blížícího se prosincového pléna ÚV KSČ nechal ministr Lomský 4. 12. 1967 provést již dříve naplánovanou mobilizační prověrku 8. mostotřeleckého pluku (msp, posádka Mladá Boleslav, velitel pplk. Rajmund Montág) náležícího k 13. tankové divizi (td, velitelství Mladá, do 21. 7. 1968 velitel plk. Ludvík Paseka). Část protinovotnovské opozice to pochopila jako nemístné zasahování armády do politických záležitostí, a tak ministr Lomský raději po přerušení pléna 22. nebo 23. 12. 1967 nařídil ČSLA neprovádět žádnou činnost mimo kasárna, která by mohla vzbudit takové podezření. Dané spekulace ovšem přivedly vedoucího tajem-

níka Hlavního výboru KSČ v Ministerstvu národní obrany (HV KSČ MNO, nejvyšší orgán KSČ v armádě) genmjr. Jana Šejnu na myšlenku zorganizovat vojenský puč na podporu Novotného. Šejna již totiž věděl, že pokud dojde k rozdělení funkcí prezidenta a prvního tajemníka ÚV KSČ, k čemuž plénum směřovalo, nevyhne se bez prezidentské milosti obvinění a trestu za své rozsáhlé podvody s ojetými automobily a travními semeny.

Zůstalo však jen u myšlenek a slov potvrzených následným armádním vyšetřováním. Navíc dopis na podporu Novotného odhlasovaný HV KSČ MNO na Šejnův popud byl doručen na jednání lednového pléna ÚV KSČ (3.–5. 1. 1968) až po jeho předčasném konci, ale zvolení A. Dubčeka novým prvním tajemníkem ÚV KSČ by stejně nijak nezabránil. Šejna se tak ocitl ve složité situaci, a když jeho podřízený a spoluvník pplk. Jaroslav Moravec po zatčení začal 31. 1. 1968 vypovídat, utekl raději 25. 2. se svým synem Janem a milenkou Evženií Musilovou do Itálie a odtud do USA. Vzniklý skandál stál v březnu post ministra Lomského, náčelníka Generálního štábu arm. gen. Otakara Rytíře, desítky vysokých důstojníků a nakonec i samotného prezidenta, jehož syn se s Šejnou přátelil.¹⁷³

Den čs. dělostřelectva v Divadle na Vinohradech (tehdy Divadlo československé armády) v Praze, 14. 1. 1965 – vedoucí sovětské delegace genplk. Georgij Spiridonovič Kariofilli zdraví přítomné; vedle něj sedí zprava náčelník raketového vojska a dělostřelectva genpor. Karel Blatenský, vedoucí tajemník Hlavního výboru KSČ MNO plk. Jan Šejna, ?, náčelník GŠ ČSLA genplk. Otakar Rytíř a ministr národní obrany arm. gen. Bohumír Lomský, mezi Blatným a Šejnou je vzuď vidět budoucí prezident ČSSR arm. gen. Ludvík Svoboda¹⁷⁴

173 ► POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 1., s. 7–17.

174 ► Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále jen VÚA–VHA).

Příprava operace DUNAJ

Operace DUNAJ, jak zněl krycí název pro invazi do Československa, se oficiálně plánovala od 8. 4. 1968 na základě direktivy ministra obrany SSSR maršála Andreje Antonoviče Grečka GOU/1/87657 pro Jižní skupinu sovětských vojsk v Maďarsku (JSSV, velitelství Budapešť-Mátyásföld, velitel genplk. Konstantin Ivanovič Provalov). Stranou ovšem nezůstaly ani Severní skupina sovětských vojsk v Polsku (SSSV, velitelství Legnice, velitel genplk. Ivan Nikolajevič Škadov), Skupina sovětských vojsk v Německu (SSVN, velitelství Wünsdorf, velitel arm. gen., od 15. 4. 1968 maršál Petr Kirillovič Koševoj) a sovětská výsadková vojska pod velením genplk. Vasilije Filipoviče Margelova.

Těmto a posléze i dalším vojskům bylo uloženo, aby začala s přípravami na „operaci DUNAJ“. Pod tímto krycím názvem se skrývalo to, co později obdrží eufemistické označení „internacionální bratrská pomoc“. Ve skutečnosti však šlo o ozbrojený vpád na území suverénního státu, jemuž se po dobu plánování a příprav raději říkalo „cvičení“, čímž se také mohl formálně zdůvodnit přesun vojsk. Zdá se, že bezprostředním podnětem pro přípravu tohoto „cvičení“ mohlo být přijetí akčního programu KSČ dne 5. 4.

V Moskvě si totiž po jeho prostudování uvědomili, že první tajemník ÚV KSČ A. Dubček s předsedou vlády ČSSR Oldřichem Černíkem si jejich dobře míněné „rady“ ze schůzky v Drážďanech 23. 3., udělené ve společnosti sovětských a východoněmeckých generálů, nevzali příliš „k srdci“.¹⁷⁵

Plán operace připravil náčelník Hlavní operační správy Generálního štábu ozbrojených sil SSSR genplk. Michail Ivanovič Povalij, který jej po schválení generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu (ÚV KSSS) Brežněvem 11. 4., hned druhý den za nejvyššího utajení rozvázel v podobě tzv. map-rozkazů velitelům vybraných armád. Ti si je mohli letmo prostudovat a poté skončily v zapečetěných obálkách nadepsaných „Otevřít na signál VLTAVA-666“.

Prozatím jsme informováni pouze o rozkazu pro velitele 38. armády (38A) genpor. Alexandra Michajloviče Majorova spadající do Příkarpatského vojenského okruhu (PRIKVO). Podle něj se mu při operaci DUNAJ údajně světovalo velení nad 128. motostřeleckou divizí (msd, velitelství Mukačevo, velitel genmjr. Fedot Filipovič Krivda, podřízenost 28. armádní sbor PRIKVO), 24. msd (velitelství Lvov,

175 ► Petr Kirillovič Koševoj. In: *Википедия: свободной энциклопедии* [online]. [Cit. 2015-06-22]. Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B9_%D0%9F%D1%91%D1%82%D1%80_%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87; BENČÍK, A., *Operace „Dunaj“*, s. 18–23; týž, *Rekviem za Pražské jaro*, s. 36; Iván PATAKY, *Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968*. Vojenská história č. 4/1999, s. 72–73; Alexandr A. MAJOROV, *Vtorženije. Čechoslovákija 1968*. Moskva 1998, s. 20–21.

velitel genmjr. Grigorij Petrovič Jaškin, podřízenost PRIKVO), 31. td (velitelství?, velitel genmjr. tankových vojsk Alexej Pavlovič Jurkov, podřízenost 8. tanková armáda PRIKVO), 48. msd (velitelství?, velitel genmjr. Alexej Ivanovič Guskov, podřízenost 14. armáda Oděský vojenský okruh), 30. gardová motostřelecká divize (gmsd, velitelství Marina Gorka, velitel genmjr. Malofejev, podřízenost 28. armáda Běloruský vojenský okruh), 15. gtd (velitelství Brest, velitel genmjr. Alexandr Alexandrovič Zajcev, podřízenost 28. armáda Běloruský vojenský okruh), 12. msp Bulharské lidové armády (BLA, posádka Elchovo, velitel plk. Alexandr Genčev, podřízenost 2. msd) a zřejmě také 254. msd (velitelství Székesfehérvár, velitel gen. Borisenko, podřízenost JSSV). Úkolem 38A mělo být v den D obsazení celého Slovenska i Moravy (severní osa postupu Michalovce – Ostrava a jižní osa postupu Košice – Brno), a v čase Č + 16–18 hodin zřízení velitelského stanoviště v Trenčíně (západní Slovensko), kde sídlilo velitelství čs. Východního vojenského okruhu (VVO, do 7. 7. 1968 velitel genpor. Josef Valeš).

To 7. gardová výsadeková divize (gvd, velitelství Kaunas, velitel genmjr. Lev Nikolajevič Gorelov) by působila v Praze, kde se původně měla spojit s 9. td (velitelství Riesa, velitel genmjr. Korotejev, podřízenost 1. gardová tanková armáda, 1GTA), 11. gtd (velitelství Drážďany-Klotzsche, velitel gard. plk. Ivan Romanovič Podobed, podřízenost 1GTA), 14. gmsd (velitelství Jüterbog, velitel?, podřízenost 20. gardová armáda, 20GA) a 20. td (velitelství Świetoszow, velitel genmjr. tankových vojsk Ivan Leonidovič Žebrunov, podřízenost SSSV). Se 103. gvd (velitelství Vitebsk, velitel gard. plk./genmjr. Alexandr Ivanovič Jacenko) se počítalo pro ovládnutí Příbrami (velitelství Západního vojenského okruhu, velitel genmjr. Stanislav Procházka), Blatné (záložní letiště určené pro jednotky PRIKVO) a Tábora (velitelství Středního vojenského okruhu, velitel genmjr. Vasil Vaľo).

Poté se na cestu vydal hlavní velitel Varšavské smlouvy maršál Ivan Ignatěvič Jakubovskij a v navštívených státech do 27. 4. „loboval“ za konání „cvičení“. Hned první den – 19. 4. – našel ve Varšavě společnou řeč s prvním tajemníkem Ústředního výboru Polské sjednocené dělnické strany (ÚV PSDS) Władysławem Gomułkou, který se netajil značně demagogickými obavami nad tím, jak kontrarevoluční síly mění Československo v buržoazní demokracii. Proto se mu vcelku zamlouval Jakubovského návrh na „cvičení“, jehož by se už v květnu 1968 na území ČSSR zúčastnila značkovácí vojska představující dvě velitelství armád ČSLA, po jednom armádním velitelství Polské lidové a Národní lidové armády NDR (PLA, NLA NDR), jakož i velitelství jedné armády SSVN (1GTA), JSSV (?) a PRIKVO (38A). Nicméně doporučil, aby Němci do Československa nejezdili, v čemž ho podpořil předseda vlády Józef Cyrankiewicz slovy, že když se cvičení bude konat i v ostatních zemích, mohou operovat na své vlastní půdě. Ministr národní obrany div. gen. Wojciech Jaruzelski a náčelník Generálního štábu PLA div. gen. Boleslav Chocha pak ještě též den vyčlenili pro splnění úkolu 2. polskou armádu (velitelství

Wrocław, velitel brig. gen. Florián Siwicki), předurčenou do sestavy Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy v případě války a v podobě Slezského vojenského okruhu vhodně umístěnou u československo-polských hranic.

Ve dnech 24.–25. 4. se maršál Jakubovskij zastavil i v Československu, aby zde potvrdil oficiálně prezentovanou záminku všech návštěv – své představení se v nové funkci nejvyšším funkcionářům členských zemí Varšavské smlouvy, přestože do ní byl dosazen již 4. 9. 1967. Zároveň si tady na vlastní oči ověřoval politikou i vojenskou situaci. Mezitím kromě Polska pobýval ještě v NDR a Bulharsku (19.–23. 4.) a následně v Maďarsku (27. 4.). Z budoucího vývoje se dá dedukovat, že souhlas s vojenskou pomocí ČSSR získal patrně ještě v Bulharsku, zatímco v NDR o něj nejspíše nežádal a od Maďarů odletěl s prázdnou.¹⁷⁶

1. pokus o vstup

K prvnímu pokusu o vstup došlo 9. 5., kdy byla na československo-polských hranicích proti Českému Těšínu připravena sovětská 24. msd. Ta se ve dnech 5.–8. 5. na rozkaz náčelníka Generálního štábu ozbrojených sil SSSR maršála Matvěje Vasiljeviče Zacharova přesunula z Ukrajiny do Polska a zaujala postavení v prostoru Pszcyna – Czechowice – Bielsko-Biala – Skoczów proti Českému Těšínu. Její postup měl vést po trase Ostrava – Brno a odtud po dvou cestách na České Budějovice a Tábor, aby poté do druhého dne dorazila do prostoru 90 km západně od Slaného, tzn. ke Karlovým Varům, kde by se údajně spojila s útvary 1. td ČSLA (velitelství Slaný, velitel plk. Jaroslav Gottwald, podřízenost Západní vojenský okruh), případně s 20. msd (velitelství Karlovy Vary, velitel pplk. Emil Němec, podřízenost Západní vojenský okruh). To, že trasa postupu Jaškinovy divize vedla přes Tábor a Příbram, kde se nacházela velitelství Středního a Západního vojenského okruhu (SVO, ZVO) ČSLA, určitě nebyla náhoda. Krytí pro tuto „misi dobré vůle“ jediné divize, jíž se dostalo té cti, jak to nazval maršál Zacharov, obstaralo ve dnech 11.–15. 5. taktické cvičení 24. msd s polskými 10. td (velitelství Opole, velitel brig. gen. Marián Koper, podřízenost Slezský vojenský okruh) a 11. td (velitelství Zaganie, velitel plk. Witold Wereszcynski, podřízenost Slezský vojenský okruh) zhruba v oblasti Niemodlin – Kozle – Nisa – Racibórz, která se do značné míry kryla s jejich budoucím nástupním prostorem pro invazi. Vojska Polské lidové armády vyčleněná na invazi v té době čítala 12 581 mužů, 454 tanků, 320 obrněných transportérů, 143 děl a 6 stíhacích letadel.

176 ► MAJOROV, A. A., *Vtorženije. Čechoslovakija 1968*, s. 16, 18–24, 180; Alexandr P. KOLMAKOV (ed.), *Vozdušno-desantnye vojska Rossiji*. Moskva 2005, s. 62; Vladislav A. AČALOV, *Ja skažu vam pravdu*. Moskva 2006, s. 54; BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 37–38; Операция „Дунай“ [online]. © 2007–2016 [cit. 2015-06-22]. Dostupné z: <https://dunay1968.com/>; POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 1., s. 22; Vojtěch MASTNÝ – Malcolm BYRNE (eds.), *A cardboard castle? An Inside History of the Warsaw Pact 1955–1991*. New York 2005, s. 262–263.

Obdobné dvoustranné operačně-taktické „cvičení“ se odehrávalo 10.–17. 5. u československo-německých hranic. V jižních oblastech NDR je měla provádět jedna sovětská tanková armáda a dvě východoněmecké divize (celkem 60 000 vojáků a 1800 tanků). Zřejmě šlo tehdy o 1GTA, nebo spíše jí patrně přepodřízenou 27. gmsd (velitelství Halle, velitel genmjr. Nikolaj Vasiljevič Storč, podřízenost 8A), jejíž 29. gard. samostatný ženijní prapor se 15. 5. vydal k čs. hranicím a zůstal od nich stát ve vzdálenosti asi 7 km. Příčina byla pravděpodobně stejná jako u 20GA. Jak vzpomíná tehdejší náčelník průzkumu 113. gard. kanónového dělostřeleckého pluku (posádka Bernau, velitel gard. pplk. M. T. Bulatov, podřízenost 20GA) gard. mjr. Vladislav Pavlovič Suncev, na fotbalovém hřišti pluku přistál 8. 5. vrtulník Mi-4 s rozkazem, aby součásti 20GA (s výjimkou zmíněného kanónového pluku a raketo-ové brigády 20GA) opustily své mírové posádky a zahájily přesuny do záložních prostorů soustředění. Podle dělesloužícího staršiny Sergeje Makaroviče Masljannikova se štáb 20GA vydal na „trevogu“ již 6. 5. a do 19. 8. se utábořil na Königsbrückém polygonu (zhruba 25 km severoseverovýchodně od Drážďan).

To se týkalo například 69. msp (posádka?, velitel plk. Petkevič, podřízenost 14. gmsd) patřícího do 20GA (velitelství Eberswalde-Finow, velitel genpor. tankových vojsk Ivan Leont'jevič Veličko), který náhle přerušil nácvič na přehlídku ke Dni vítězství (9. 5.) a utábořil se u Drážďan v lesním masivu pod Frauensteinem (asi 10,5 km severozápadně od čs. hranic proti Litvínovu). Na cestu k čs. hranicím se 13. 5. vydal i 16. gmsp (posádka?, velitel pplk. Saltykov), 81. gmsp a 82. gmsp od 6. gmsd, náležející ke stejné 20GA, aby se 82. gmsp další den zakopal a zamaskoval na podobném místě jako 69. msp a 16. gmsp po několika dnech v prostoru Görlitz (Zhofelec) na německo-polských hranicích.

Tyto pluky, či spíše jejich nadřízené „cvičící“ 14. gmsd a 6. gmsd (velitelství Bernau, velitel gard. plk. V. S. Makarcev), by tedy byly pravděpodobně vedle divizí 1GTA dalšími svazky, jež by potenciálně čekaly na 24. msd u Karlových Varů. Podle Michaila Ivanoviče Lokteva od 1034. samostatného radioreléového praporu 20GA (velitel gard. pplk. Petr Fedorovič Burejev) se 7. 5. večer přesunuli pod Drážďany a poté tři měsíce vandrovali po NDR kvůli různým cvičením.

Jak se údajně svěřil 12. 12. 1968 maršál Grečko gen. Majorovovi (tehdy již velitel Střední skupiny sovětských vojsk v Československu), politbyro ÚV KSSS mu v srpnu původně schválilo nasazení dvou až tří divizí proti ČSSR, ale Brežněv se za něj postavil a prosadil, aby dostal v realizaci okupace volnou ruku. Jak si ukážeme na dalších pokusech o vstup, zřejmě se již od počátku předpokládalo – podle plánu z 11. 4. – daleko větší nasazení sil a prostředků. Můžeme proto prohlásit, že pátou divizí by se stala 128. msd, jež právě touto dobou pobývala v prostoru Užhorod – Mukačevo – Beregovo (asi 4–45 km východně od čs. hranic) a jejíž 398. gardový tankový pluk (gtp, posádka Užhorod) se od 8. 5. nalézal ve stavu zvýšené bojové pohotovosti. Divize by se jistě „postarala“ o velitelství VVO v Trenčíně. Navíc už

5. 5. dostal genpor. Majorov šifrovaný telegram, který mu rovněž nařizoval uvést svá vojska do zvýšené bojové pohotovosti a vyvést je do záložních prostorů soustředění. Útvary a součásti na snížených počtech měly být v době M-5 (tzn. do čtyř dnů od vyhlášení mobilizace) uvedeny do stavu plné bojové pohotovosti. Velitelství 38A se tak 7. 5. ráno nalézalo „na dohled“ od čs. hranice, 7 km severovýchodně od Užhorodu. Do sestavy 38A v době invaze náležela také 31. td. I k ní pozdě večer 5. 5. dorazil pokyn vydat se na cestu, takže ráno 6. 5. zastihlo její pluky na přesunu k západním hranicím. Velitelství divize se usadilo v lese východně od Užhorodu. Pásová technika ukončila přesun 9. 5., načež došlo k doplnění stavů na válečné počty.

Dodejme, že rozkaz k překročení československo-polských hranic odvolal maršál Jakubovskij údajně na základě zprávy, že se poblíž Českého Těšína nalézají 10 čs. tanků (z 5. tankové základny v Opavě), které se tudy shodou okolností přesouvaly na cvičení, a že genmjr. Jaškin dostal už na konci února 1968 pokyn od velitele PRIKVO genplk. Vasilije Zinovjeviče Bisjarina, aby počítal se zásahem své divize v zahraničí. Stalo se to právě v době po útěku genmjr. Šejny na Západ a po formálním zrušení cenzury čs. sdělovacích prostředků, což Sovětům obzvláště vadilo. Velení ČSLA se sice o přesunech vojsk v Polsku dozvědělo, ale Sověti prohlásili, že jde o součást výše zmíněného cvičení. Kromě toho se v květnu rovněž z „výcvikových“ důvodů posunula (sedmá divize) 20. td ze Świetoszoza k čs. hranicím do oblasti Zawidów – Lubań – Bolesławiec proti Frýdlantu. Podle vzpomínek jejího příslušníka Vitalije Ševčenka se již od jara mj. intenzivně procvičovaly noční přesuny tanků, přechody minových polí a házení ostrých ručních granátů.¹⁷⁷

Posledním bodem invazního scénáře se 8. 5. stala „ohlášená“ návštěva sovětských maršálů a generálů. Se skutečností, že delegace přiletí druhý den na letiště Praha-Ruzyně, pak seznámil ministra národní obrany genplk. Martina Dzúra (ve funkci od 8. 4.) stálý představitel Spojeného velení Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy (SV SOS VS) při MNO genplk. A. M. Kuščev během zasedání vojenské rady MNO. Když se posléze genplk. Dzúr maršála I. S. Koněva ptal, či jsou to vlastně hosté, bylo mu sděleno, že přijeli navštívit starého frontového přítele (velitele 1. čs. armádního sboru v SSSR) arm. gen. Ludvíka Svobodu a poblahopřát mu ke zvolení prezidentem ČSSR (už 30. 3.). Neočekávaná návštěva maršála I. S. Koněva v ČSSR ve dnech 8.–14. 5. se skládala ze tří skupin maršálů a generálů. První skupinu (Praha) vedl maršál I. S. Koněv, druhou skupinu (Bratislava) maršál K. S.

177 ► Leszek PAJÓREK, *Účast polské armády na operaci DUNAJ*. Historie a vojenství č. 1/1996, s. 66–67. Vzpomínky vojínů Anatolije Pereverzeva a Petra Požarského. [Online]. [Cit. 2015-06-22]. Tehdy dostupné z: <http://www.polk69.wunsdorf.narod.ru/remmember.html>; MAJOROV, A. A., *Vtorženije*, s. 328, 333–334; Antonín BENČÍK – Jaromír NAVRÁTIL – Jan PAULÍK (eds.), *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970: Vojenská varianta řešení čs. krize (1967–1968)*. Brno 1996, dok. č. 29, s. 122; Vitalij ŠEVČENKO, *Na vstreču rassvetu*. Rostov na Donu 2011, s. 48, 217, 341, 348, 378; (s. n.), *Voni zachičali mir u Evropi*. Žitomir 2003, s. 24–25, 58, 82, 106, 122, 143.

Moskalenko a třetí skupinu (Ostrava) genpor. M. I. Zaporoščenko. Právě ta poslední se, kromě návštěv útvarů ČSLA, podniků a rekognoskace politické situace, mohla stát svědkem průjezdu 24. msd Ostravou, protože na stejnou hodinu – 11.00 – se plánoval jak přilet delegace, tak překročení hranic Jaškinovou divizí.¹⁷⁸

2. pokus o vstup

Po intermezzu dalšího politického a vojenského nátlaku (17.–23. 5. návštěva ministra obrany maršála Grečka) na čs. reformní komunisty se odehrál druhý pokus o vstup. Cvičení ŠUMAVA se původně chystalo na září 1968, ale Sověti si vynutili jeho provedení již ve dnech 20.–30. 6. Námětem se sice stalo standardně procvičované „Vedení bojové činnosti frontovými svazky spojeneckých vojsk v začátku války“, ale sovětsí plánovači na tomto strategickém směru vytvořili pro čs. front neobvykle silné uskupení německých a amerických divizí v SRN, včetně několika italských divizí a rakouských brigád, jež se z neutrálního Rakouska (!) rovněž pod rouškou cvičení hotovily k útoku. Tato rozehra pak měla odůvodnit přisunutí nezvykle velkého počtu sovětských, polských, maďarských i východoněmeckých jednotek, přičemž účast ČSLA byla poměrně malá. Celkem se velitelskoštábního cvičení ŠUMAVA na území ČSSR zúčastnilo 23 721 vojáků (z toho 17 693 spojeneckých, což je tedy 74,6 %), 6344 vozidel všeho druhu (z toho spojeneckých 4845), 79 tanků (spojeneckých 68, což je tedy 86 %) a 87 letadel a vrtulníků (z toho 66 spojeneckých). Celkový počet vojáků zapojených do cvičení na území NDR, Polska, SSSR a Maďarska se odhadoval na 30 000–40 000. Jen pro srovnání, největšího vojenského cvičení na čs. území pod názvem VLTAVA se v září 1966 účastnilo 92 572 vojáků, z nichž jen 12 108 bylo spojeneckých (13,1 %), dále 70 odpalovacích zařízení, 818 letounů, 546 tanků, 1465 obrněných transportérů, 630 děl a 16 053 automobilů. Jeho příprava trvala celých devět měsíců.¹⁷⁹

Cvičením ŠUMAVA totiž Sověti sledovali několik důležitých cílů. Na 19. 6., den před zahájením cvičení, byl totiž do Prahy svolán celostátní aktiv Lido-vých milicí (LM), jež se obávaly o svou existenci (v květnu 1968 sovětské vedení rozeslalo budoucím státům tzv. varšavské pětky Plán provedení operace X, který předpokládal využití vybraných složek ČSLA, LM a StB). Naštěstí se Alexanderovi Dubčekovi podařilo v hangáru na novém ruzyňském letišti rozvášněné milicionáře v počtu přes 11 000 osob uklidnit, takže se žádné demonstrační pochody uniformovaných a ozbrojených milicionářů městy nekonaly, ale spojenečtí vojáci s ostrým střelivem, jež se obvykle na cvičení nevozilo, by bývali v případech pouličních nepo-

178 ► BENČÍK, A. *Rekviem za Pražské jaro*, s. 49; VÚA–VHA, fond (dále jen f.) MNO 1968, karton (dále jen k.) 43, sign. 43/V-1, Hlášení o pobyte sovietskej delegácie, 13. 5. 1968, s. 1–5.

179 ► POVOLNÝ, D., *Cvičení VLTAVA v roce 1966*. Historie a Vojenství č. 2/2008, s. 74.

kojů mohli okamžitě zasáhnout. Zřejmě by však nezůstali osamoceni. Podle vzpomínek příslušníka 6. samostatného spojovacího pluku 20GA (posádka Eberswalde-Finow) por. Alexandra Alexandroviče Zaseckého, velitele čtyř radiostanic R-118 a R-122 M2 se 25. 5. vydali na neobvyklé cvičení v okolí Karl-Marx-Stadtu a přibližně o měsíc později si podle stanoveného vzoru na vozidlo namalovali bílé pruhy.

Potvrzuje to i fakt, že sovětské ředitelství cvičení mělo připravený program na první dva dny a pak už jenom improvizovalo. Také se snažilo neustálými změnami dokázat neschopnost čs. armády bránit své území a co nejvíce prodloužit pobyt

Cvičení VLTAVA v roce 1966 – prohlídka sovětského vrtulníku Mi-6; zleva Josef Smrkovský, ministr národní obrany arm. gen. Bohumír Lomský, kandidát předsednictva ÚV KSS Michal Sabolčík, člen PÚV KSČ a předseda NS Bohuslav Laštovička, člen PÚV KSČ a 1. tajemník ÚV KSS Alexander Dubček¹⁸⁰

spojenců v Československu, nejlépe až do mimořádného sjezdu KSČ 9. 9. Chtělo rovněž pozitivně působit ve prospěch konzervativních sil.

To se potvrdilo, když ŠUMAVA oficiálně skončila, ale maršál Jakubovskij se pokusil oddálit vyhodnocení a požádal o přisunutí opravárenské techniky. Na nátlak Alexandra Dubčeka sice vyhodnocení proběhlo 2. 7., avšak sovětské jednotky se po území státu přes protesty čs. představitelů přesouvaly podle pokynů z Moskvy až do 3. 8. Maďaři a ČSLA se do svých mírových posádek vrátili již 3. 7.,

operační skupina Národní lidové armády (NLA) NDR měla odletět 7. 7., zatímco Poláci a Sověti se dali do pohybu až 13. 7. Účelovou pomalost Sovětů dokládají jak vzpomínky genpor. Majorova, tak i fakt, že od 17. 7. se z Vojenského výcvikového prostoru (VVP) Hradiště (Doupov, 7 km východně od Karlových Varů) do ukrajinského Užhorodu, tedy přes celé území Československa, přesouval 244. gmsp (posádka Halle, velitel pplk. Abdulajev, podřízenost 27. gmsd od 8A ze Skupiny sovětských vojsk v Německu). Oficiální záminkou pro cestu 348 vozidel včetně 35 tahačů s tanky na podvalnicích a 2200 osob měla být redislokace pluku k PRIKVO. Jak však dosvědčuje Petr Leonidovič Požarskij, sotva pomalu a předpisově dorazili po vlastní ose do Užhorodu, došlo k jejich navagonování a obratem k návratu do NDR.

Skutečnost, že cvičení ŠUMAVA nebylo Sověty zamýšleno jen jako generálka na invazi a důkladná rekognoskace terénu, jak se dnes obecně soudí, můžeme doložit i jinak. Od jeho počátku totiž 7. a 103. gvd setrvaly ve stavu pohotovosti k seskoku, pro nějž nakonec chyběla vhodná záminka.¹⁸¹

3. pokus o vstup

Od 3. 7. přitom 7. a 103. gvd trénovaly na třetí pokus o invazi a 11.–12. 7. velitelé divizí předložili gen. Margelovovi plány jejich bojové činnosti, jež se shodovaly ve dvou hlavních bodech: 1. v prvním sledu budou dva dopravní letouny s přepadovou a naváděcí skupinou; 2. do 30 minut musí být obsazeno letiště s přistávací plochou a uvedena do provozu naváděcí aparatura pro vzlet a přistání.¹⁸²

Pokračovala i zastírací taktika s pořádáním různých cvičení. Ve dnech 11.–17. 7. se konalo v Atlantiku i v Barentsově, Severním a Baltském moři štábní cvičení SEVER za účasti vojenského námořnictva NDR, Polska a SSSR pod vedením hlavního velitele vojenského námořnictva admirála loďstva Sovětského svazu Sergeje Georgijeviče Gorškova. Manévry se účastnily lodě různých tříd, námořní letectvo a námořní pěchota.¹⁸³

Druhý den po návratu polských jednotek z ŠUMAVY – 14. 7. – dostal gen. Siwicki rozkaz od ministra národní obrany div. gen. Wojciecha Jaruzelského, aby na jihu Polska připravil na přelom července a srpna víceetapové taktické cvičení POCHMURNE LATO 68 a nařídil uvedení vojsk okruhu do stavu zvýšené bojo-

181 ► BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 77, 100–104, 111–117, 120; Ivana SKÁLOVÁ, *Podíl Bulharska na potlačení pražského jara*. Praha 2005, s. 50; ŠEVČENKO, V., *Na vstřeću rassvetu*, s. 225; Sergej L. ROGOZA, *Zasekrečennye vojny: 1950–2000*. Moskva 2004, s. 284; Jiří BAŠTA, *Lidové milice: Nelegální armáda Komunistické strany Československa 1948–1968*. Praha 2013, s. 275–277.

182 ► KOLMAKOV, A., *Vozdušno-desantnye voiska Rossiji*, s. 62; Boris A. KOSTIN, *Margelov*. Moskva 2005, s. 187; vzpomínky vojína Petra Požarského. [Online]. [Cit. 2015-06-22]. Tehdy dostupné z: <http://www.polk69.wunsdorf.narod.ru/remmember.html>.

183 ► Leszek PAJÓREK, *Polska a „Praska wiosna“*. Varšava 1998, s. 56; MAJOROV, A. A., *Vtorženije*, s. 215.

vé pohotovosti s možností okamžitého přechodu k plnění bojových akcí. Siwicki k tomu ještě též den vydal organizační rozkaz, v němž nařizoval vyvedení velitelství a operační skupiny štábu okruhu, zabezpečovacích jednotek i útvarů 4. msd (velitelství Krosno Odrzańskie, velitel plk. gšt. Jerzy Góral, podřízenost Slezský vojenský okruh), 10. td a 11. td na cvičení. Dále mělo být připraveno zvláštní spojení mezi podřízenými štáby a posádkami, aktivována utajená síť velení a zajištěno materiální a týlové zabezpečení vojsk. Cvičení se nesměli zúčastnit civilní zaměstnanci, zvláště ženy. Velitelé divizí měli stavy svých svazků doplnit na válečné počty a zajistit je vším nezbytným jako pro případ války. Každá z divizí také dostala coby leteckou podporu jednu letku od 58. stíhacího leteckého pluku (posádka Inowrocław). Dosažení pohotovosti k provedení cvičení bylo stanoveno již do 20.00 téhož dne. Příprava velitelských rozhodnutí a rozkazů trvala do 25. 7.¹⁸⁴

Tři ze samopalů Thomson nalezených na Sokolovsku jsou dnes uloženy v Muzeu Policie ČR...¹⁸⁵

Mezitím, snad v reakci na odmítavý postoj ÚV KSČ k dopisu pěti bratrských stran a na nález zbraní (provokace KGB) na Sokolovsku, se 19. 7. sešlo v Moskvě politbyro ÚV KSSS. Leonid I. Brežněv jej zahájil návrhem na poslední pokus o „mírové“ řešení, který se mu podařilo prosadit přes

odpor Kirilla Trofimoviče Mazurova (jako „generál Trofimov“ bude po 21. 8. zajišťovat politické vedení invaze) a především Jurije Vladimiroviče Andropova, jenž usiloval o „krajní“ opatření a tvrdil, že bilaterální jednání nic nepřinese. Téhož dne se v Moskvě objevili i maršálové Grečko a Jakubovskij. O příčině jejich přiletu nemůžeme příliš spekulovat, protože vzápětí státy tzv. varšavské pětky vyhlásily

... stejně jako sovětský batoh s nečitelným textem v azbuce¹⁸⁶

184 ► PAJÓREK, L., *Účast polské armády na operaci DUNAJ*, s. 69–70.

185 ► Archiv autora, vlastní fotografie.

186 ► Tamtéž.

okolo 20. 7. bojovou pohotovost (např. 1052. dělostřelecký pluk od 20. td dostal právě 21. 7. rozkaz opustit kasárna a vydat se k čs. hranicím, kde již většina divize pobývala).¹⁸⁷

Mezitím maršál Grečko 23. 7. nařídil provedení cvičení NEBESKÝ ŠTÍT, během něhož 25.–30. 7. sovětské jednotky protivzdušné obrany (PVO) a týlového vojska pod velením hlavního velitele vojsk PVO v SSSR maršála Pavla Fjodoroviče Batického procvičovaly možnost zajištění PVO leteckého mostu v trojúhelníku Baltské moře – Moskva – Černé moře. Po jeho skončení zůstaly všechny systémy PVO v plné bojové pohotovosti až do 25. 8.!

S tímto cvičením souviselo nejspíše i cvičení ODRA, jež ve dnech 25.–31. 7. v NDR řídil hlavní maršál letectva Konstantin Andrejevič Veršinín, hlavní velitel Vojenských vzdušných sil (letectva), a na němž participovaly letouny An-12A z 18. vojenské transportní letecké divize (vtld, velitelství Šjauljaj, velitel genmjr. Michail Pavlovič Zajka). Měsíc před invazí, tedy zhruba v této době, se také na letišti 18. vtld přesunuly útvary 7. vtld (velitelství Melitopol, velitel genmjr. Vladimir Vasiljevič Gladilin).

Ve dnech 23. 7. – 10. 8. se rovněž konalo cvičení NĚMEN řízené velitelem týlového vojska arm. gen. Sergejem Stěpanovičem Marjachinem. Probíhalo na území západního Ruska, Běloruska, Ukrajiny a Litvy a zúčastnily se ho tisíce záložníků. Zrekvírované nákladní automobily pak k západním hranicím SSSR dopravily tisíce tun munice a desetitisíce tun pohonných hmot nezbytných pro hrozící invazi. Na obě cvičení osobně dohlížel maršál Grečko.¹⁸⁸

Z bulharského Elchova se přes vojenský přístav Atija u Burgasu vydal do SSSR 12. msp (21. 7. uveden do pohotovosti, do 23. se přesunul, vždy v noci, do Atije a odtud 24.–27. 7. po moři na sovětských lodích). V Iličovsku nasedl do vlaku a doputoval do Zhniatina u Mukačeva, kde 1. 8. přešel do podřízenosti 128. msd. Protože přijel opravdu nalahko, vybavili ho Sověti těžkými zbraněmi a obrněnými transportéry (OT) BTR-60-PB. Dne 27. 7. jej do SSSR vzduchem z prostoru Rajnovo přes letiště Uzundžovo následoval ve dvou etapách 22. msp (posádka Charmanli, velitel plk. Ivan Stoičkov Čavdarov, podřízenost 7. msd), který přistál na letišti Kolomyja a ubytoval se ve stanech, jež pro něj údajně připravili vojáci 33. gardového

187 ► ŠEVČENKO, V., *Na vstřechu rassvetu*, s. 391; BENČÍK, A. – PECKA, J., *Varšavská čtyřka proti Československu 1968*, s. 43–44; BENČÍK, A., *Operace „Dunaj“*, s. 73–74; Christopher ANDREW – Vasilij MITROCHIN, *Neznámé špiónážní operace KGB. Mitrochinův archiv*. Praha 2001, s. 267.

188 ► PAJÓREK, L., *Polska a „Praska wiosna“*, s. 56–57; Michail NIKOLSKIJ, *110-j Komsomolskij Transilvanskij Krasnoznamenij voenno-transportnyj aviacionnyj polk*. Aviacia i Kosmonavtika, únor 2007, s. 6; týž, *196-j gvardejskij minskij voenno-transportnyj aviacionnyj polk*. Aviacia i Kosmonavtika, květen 2006, s. 3; Vladimir RATKIN – Sergej PAZYNIČ – Vasilij ZOLOTOV, *Voенno-transportnaja aviacia Rossiji 75 let*. Moskva 2006, s. 89.

pluku (druh neuveden). Celkem tak bylo 28. 7. na Ukrajině připraveno 2168 bulharských vojáků. Ti zde vyčkávali až do 20. 8.¹⁸⁹

Na 23. 7. svolal maršál Grečko do Moskvy poradu vedoucích funkcionářů JSSV (za invaze Skupina armád Jih, Armádní skupina C, Balaton), na níž se probíraly detaily operace, především obsazení Bratislavy (do 1,5 hod. od času Č) a Brna (v čase Č + 10 hod.). Do 25. 7. byl poté vypracován bojový rozkaz vojskům Skupiny armád Jih a v průběhu noci z 27. na 28. 7. a z 28. na 29. 7. zaujaly 13. gtd (velitelství Veszprém, velitel gard. genmjr. Manojlov, podřízenost JSSV) a 254. msd své výchozí pozice (Komárom a Győr; Mosonmagyaróvár). 93. gmsd zůstala poblíž Kecskemétu (velitelství Kecskemét, do 5. 9. v záloze).¹⁹⁰

Také v Maďarsku se 23. 7. mluvilo o „cvičení“, když náčelník Generálního štábu Maďarské lidové armády (GŠ MLA) genpor. Károly Csémi odpovídal stálému představiteli SV SOS VS u MLA genplk. Ivanu Ivanoviči Tutarinovovi na jeho včerejší otázky (Grečko chtěl odpověď ještě 22., aby se 23. 7. mohl schválit plán operace DUNAJ). Nejvyšší maďarský představitel János Kádár totiž předtím odsouhlasil zapojení jedné divize MLA na snížených počtech (Tutarinov žádal jakoukoliv jednotku, jen aby se MLA zúčastnila) a přesun jedné sovětské divize přes Maďarsko. Druhý den Csémiho navštívil kromě Tutarinova i genplk. Provalov a náčelník štábu JSSV genpor. F. K. Maruščak. Chtěli, aby (zesílená) divize MLA šla v prvním sledu východně od Dunaje, a dohodli se s ním, že se 25. 7. na velitelství JSSV dostaví Csémiho náměstci genmjr. Ferenc Szücs a genmjr. Gyula Reményi ke zpracování plánů „cvičení“. Sdělili rovněž, že na hlavní ose Bratislava – Brno přejdou Dunaj po třech mostech (Bratislava, Medved'ov a Komárno). Maďaři se měli připravit a být v pohotovosti od 26. do 27. 7. Rozkazy by obdrželi pět až sedm hodin před začátkem, načež dají vojákům ostré střelivo i „politické poučení“ o nutnosti zásahu. Volba pak padla na 8. msd (velitelství Zalaegerszeg, velitel genmjr. Béla Lakatos, podřízenost 5A MLA) jako na nejlepší svazek MLA, který se účastnil i cvičení VLTAVA a po území ČSSR se již pohyboval. Velitelem styčné skupiny MLA u JSSV byl jmenován gen. Szücs.¹⁹¹

189 ► 12. msp – 1206 příslušníků, z toho 97 důstojníků, 92 staršinů a seržantů, 34 starších frekventantů škol, 979 vojinů a 4 občanští zaměstnanci; 22. msp – 962 příslušníků, z toho 78 důstojníků, 80 staršinů a seržantů, 41 frekventantů škol a 763 vojinů. Státní oblastní archiv Rakovník, f. Okresní soud Rakovník, Trestní spis ods. Jiřího Balouška a spol. sp. zn. T 45/69, trestní spis, sv. č. 1, s. 9; Central State Archiv, Sofia (dále jen Centr. St. Arch., Sof.), f. 1-B, Record (dále jen rec.) 49, File (dále jen fi.) 158, Report of the minister of national defense army general Dobri Džurov, 30. 9. 1968, s. 1–2; Antonín BENČÍK – Emanuel PEČKA – Jindřich PEČKA – Atanas SARANDEV, *Bulharsko a československá krize 1968*. Praha 1995, s. 26–28, 45; SKÁLOVÁ, I., *Podíl Bulharska na potlačení pražského jara*, s. 51–52.

190 ► BENČÍK, A., *Operace „Dunaj“*, s. 189, 192–193.

191 ► BENČÍK, A. – NAVRÁTIL, J. – PAULÍK, J. (eds.), *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*, dok. č. 50, s. 238–239. PATAKY, I. *Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968*, s. 73–74.

Maďaři v rekordním čase od 25. 7. do 4.00 hodin 29. 7. zvládli: povolati a vystrojiti 3200 záložníků, téměř celou 8. msd včetně zásob po vlastní ose přesunout přes 400 km na sever, zajistiti si leteckou podporu, všechny útvary v rámci možností stmeliti, přes sovětské utajování získati údaje pro naplňování operace, vytvořiti zvláštní politickou skupinu pro jednání s místními čs. orgány i dodržeti nejvyšší míru utajení.¹⁹²

Ve 21.00 dne 25. 7. dostal gen. Jaruzelski od maršála Jakubovského fonogram s popisem úkolů: 11. td měla na „cvičení“ zaujmout prostor Vrchlabí – Nové Město nad Metují – Pardubice – Kutná Hora s velitelstvím v Hradci Králové, 10. td by obsadila území mezi městy Kostelec nad Orlicí – Šumperk – Bystřice nad Pernštejnem – Havlíčkův Brod – Chrudim s „centrem“ v Havlíčkově Brodu a 4. msd by vyčkávala v záloze u Wrocławu. Dne 27. 7. v 19.00 pak na jeho základě vydal gen. Jaruzelski rozkaz k zahájení cvičení POŠMOURNÉ LÉTO 68 a do sídla SSSV (za invaze Skupina armád Sever, Armádní skupina A) v Legnici se dostavila operační skupina GŠ PLA pod vedením prvního zástupce náčelníka GŠ PLA div. gen. Eugeniusza Molczyka. Ve 3.00 dne 28. 7. se do svých nástupních prostorů u čs. hranic (vzdálenost až 300 km) vydaly svazky PLA a do 12.00 dne 29. 7. jich úspěšně dosáhly, od 21.00 se to týkalo i plné bojové pohotovosti.

11. td z východiště v oblasti Chojnów – Raszówka – Legnica – Jawor – Złotoryja měla postupovat po dvou osách. 1. osa: Złotoryja – Kamienna Góra – Lubawka – Trutnov – Dvůr Králové nad Labem – Hořice – Chlumeck nad Cidlinou – Kutná Hora; 2. osa: Jawor – Strzegom – Wałbrzych – Mieroszów – Broumov – Náchod – Jaroměř – Hradec Králové – Pardubice. Po zaujetí výše uvedeného prostoru bylo jejím úkolem zřídit velitelství v městech Kutná Hora, Čáslav, Pardubice, Hradec Králové, Jičín, Jaroměř, Nové Město nad Metují a Trutnov a hlídat tři hlavní letiště v Čáslavi, v Pardubicích a v Hradci Králové včetně tamního velitelství 10LA (letecká armáda) ČSLA.

10. td by se z východiště v oblasti Niemodlin – Opole – Krapkowice – Biała přesunovala po těchto trasách: 1. Biała – Głubczyce – Pietrowice – Bruntál – Šumperk – Vysoké Mýto – Chrudim; 2. Krapkowice – Kozle – Opava – Moravský Šternberk – Moravská Třebová – Svitavy – Hlinsko – Havlíčkův Brod. Také ona se chystala vytvořiti ve městech Havlíčkův Brod, Chrudim, Ústí nad Orlicí a Šumperk příslušná vojenská velitelství. Záložní 4. msd vyčkávala v oblasti Sobótka – Wiazów – Ziebice – Bielawa.

Za jejich zády se zatím od 28. 7. přesouvaly Polskem po železnici i po vlastní ose 1. gmsd (velitelství Kaliningrad, velitel genmjr. I. Kulikov) a 18. gmsd (velitelství Gusev) ze sestavy 11GA (velitelství Kaliningrad, velitel genpor. Nau-

192 ► Tamtéž, s. 75–78. Podrobný popis přípravy JSSV a MLA viz POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 1., s. 138–140.

menko) z Pobaltského vojenského okruhu. Celkem se do 20. 8. do Polska dostalo 2658 železničních vagonů a více než 600 vozidel.¹⁹³

Se svou úlohou v operaci DUNAJ se 25. 7. seznámila i NLA NDR, když její čtyřčlennou operační skupinu vedenou náčelníkem operační správy plk. Maxem Butzlaffem okolo 18.00, taktéž v Legnici, přijal maršál Jakubovskij. Německé jednotky měly sovětským zabezpečit poměrně značné logistické zázemí a přímo je podpořit 7. td (velitelství Drážďany, velitel genmjr. Werner Winter), jež byla podřízena 20GA, a 11. msd (velitelství Halle, velitel plk. Erich Dirwelis), která zůstávala v záloze velení SSVN (za invaze Armádní skupina B, Centrální front) ke krytí státních hranic NDR. 7. td vyčkávala ve VVP Weisswasser – Nochten s určenými trasami: 1. Bautzen – Ebersbach – Česká Lípa; 2. Weissenberg – Löbau – Zittau – Mimoň. Po překročení čs. hranic měla ovládnout prostor Děčín – Mimoň – Litoměřice a v případě potřeby postupovat na Prahu. 11. td se shromáždila v prostoru Eisenberg – Weida – Orlamünde, poblíž Hermsdorfské křižovatky. Odtud vedly dvě trasy: 1. Gera – Zwickau – Schwarzberg – Johannegeorgenstadt – Karlovy Vary – Žlutice – Rokycany; 2. Weida – Plauen – Reichenbach – Klingenthal – Sokolov – Plzeň. Obě divize byly 29. července v 10.00 v plné bojové pohotovosti v přidělených nástupních prostorech.

Dne 26. 7. se z Olympisches Dorfu (olympijská vesnička z berlínské olympiády v roce 1936) vypravilo osazenstvo 62. msp 35. msd (velitelství Doberitz – Krampnitz, velitel genmjr. Pavel Denisovič Kosenko) směrem k jihu a dočasně se usadilo někde pod Karl-Marx-Stadtem (dnes opět Chemnitz) v pohraničí. Jen o dva dny později, 28. 7., opustil (již s namalovanými invazními pruhy!) svá kasárna 40. gtp (posádka Königsbrück – Neues Lager) 11. gtd a po cca 75 km přesunu se ocitl v okolí Berggiesshübelu (necelých 10 km severně od hraničního přechodu Petrovice – Bahratal) a v horách u čs.-německých hranic setrval rovněž až do 20. 8.

Několik dní před 29. 7. přijeli do Prahy a do Brna sovětské důstojníci od výsadkářů (např. genmjr. Konstantin Jakovlevič Kuročkin aj.) a vojenského transportního letectva, aby v uniformě civilního Aeroflotu provedli rekognoskaci letišť, letištních objektů a stojánek, pojižděcích a vzletových ploch pro potřeby přistání a manévrování letounů An-12. Tyto poznatky jim později v době invaze umožnily rychle se zorientovat a obsadit letiště Praha-Ruzyně i Brno-Tuřany. Možná je již tehdy, stejně jako zhruba týden před srpnovou invazí patrně jinou skupinku sovětských „zvědavců“, doprovázel velitel vládní letky Ministerstva vnitra ČSSR plk. Miroslav

193 ► Aleš HOTTMAR – Stanislav MACKOVÍK, *Sovětské letectvo „Střední skupiny vojsk“ 1968–1991*. Přehled intervenčních vojsk, podílejících se na invazi do Československa v srpnu 1968. Nepublikovaný rukopis, s. 2; PAJÓREK, L., *Účast polské armády na operaci DUNAJ*, s. 70–73; týž, *Polska a „Praska wiosna“*, s. 57, 145–146.

Eliáš. Obě výsadekové divize v SSSR mezitím doplnily své stavy na válečné počty, tzn. asi 13 000 mužů, a v noci z 29. na 30. 7. dostaly signál k přesunu do vyčkávacích prostorů.¹⁹⁴

I když bylo zřejmé, k čemu dosud uvedené události vcelku jednoznačně směřovaly, je třeba uvést, že 23. 7. svolal maršál Grečko do Moskvy zmíněnou poradu velitelů a náčelníků štábů zainteresovaných skupin vojsk. Po upřesnění na ní schválili plán operace DUNAJ. Pohotovost k jeho plnění měla být dosažena 29. 7. ráno. Do večera 29. tak v podstatě skončily veškeré vojenské přípravy na invazi (např. 398. tp od 128. msd se 27. 7. vysunul z Užhorodu 10–12 km jižně do oblasti Strumkovka – Ratovcy – Geevcy) a další režie mohla být zřejmě následující: 29. 7. proběhnu politická jednání mezi nejvyššími čs. a sovětskými představiteli v Čierné nad Tisou; pokud nedojde k dohodě, je na 30.–31. 7. do Moskvy svoláno jednání vedoucích představitelů pěti států Varšavské smlouvy, jež formálně projedná a schválí intervenci, která může začít okamžitě. Což potvrzuje i nakonec nedodržený začátek „operace X“ pro bulharské pluky 31. 7. v 6.00. Jednání se totiž protáhlo a k jistým ujednáním také došlo. Určené vojenské jednotky tak sice na jedné straně získaly čas, aby doladily poslední detaily operace DUNAJ, ale příliš mnoho času je mohlo připravit jak o moment překvapení, tak o trpělivost. Tím skončil třetí pokus o vstup.¹⁹⁵

Přípravy vrcholí

Dne 5. 8. náčelníka štábu SOS VS arm. gen. Michaila Iljiče Kazakova nahradil reprezentant pozemního vojska a odborník na pozemní operace genplk. Sergej Matvějevič Štemenko (za přípravu operace DUNAJ údajně ještě v srpnu povýšen na arm. gen.), až dosud zástupce náčelníka GŠ ozbrojených sil SSSR pro organizačně-mobilizační věci. Už jako nový tandem spolu s maršálem Jakubovským přijeli 10. 8. do Legnice, aby tu 11.–20. 8. řídili cvičení ÉTER, v něž se „přehouplo“ cviče-

194 ► PAJÓREK, L., *Polska a „Praska wiosna“*, s. 57; Rüdiger WENZKE, *Die NVA und der Prager Frühling 1968*. Berlín 1995, s. 100, 104; týž, *NDR a její Národní lidová armáda během krize v Československu 1968*. Historie a vojenství č. 3/2006, s. 9–10; Jiří FIDLER, 21. 8. 1968: *Okupace Československa: Bratrská agrese*. Praha 2003, s. 126; KOLMAKOV, A., *Vozdušno-desantnye vojska Rossii*, s. 62–63; AČALOV, V., *Ja skažu vam pravdu*, s. 54; ŠEVČENKO, V., *Na vstreču rassvetu*, s. 392; (s. n.), *Voni zachiščali mir u Evropi*, s. 146; Naukograd VDV. In: *Militera.lib.ru* [online]. [Cit. 2015-06-22]. Dostupné z: http://militera.lib.ru/bio/kostin_margelov/20.html; *Redstar.ru* [online]. [Cit. 2015-06-22]. Tehdy dostupné z: http://www.redstar.ru/2001/03/29_03/s_o21.html; Gastěvaja kníga. In: *Operacija „Дунай“* [online]. [Cit. 2015-06-22]. Tehdy dostupné z: <http://dunay1968.com/guestbook.php?page=2&ind=1&s=1>.

195 ► SKÁLOVÁ, I., *Podíl Bulharska na potlačení pražského jara*, s. 52; A. A. ZDANOVICH – V. F. LAŠKUL – Ju. N. MORUKOV – Ju. T. TOTROV (eds.), *Čechoslovackie sobytija glazami KGB i MVD SSSR*. Moskva 2010, s. 73; (s. n.), *Voni zachiščali mir u Evropi*, s. 144; BENČÍK, A. – NAVRÁTIL, J. – PAULÍK, J. (eds.), *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*, dok. č. 50, s. 239; BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 105.

ní POŠMOURNÉ LÉTO 68 a rozšířilo se o jižní oblasti NDR i o východní Ukrajinu, kde stála připravena invazní vojska.¹⁹⁶

Dne 12. 8. se maršál Grečko objevil u 38A v Zakarpatí. Druhý den (13.) pak spolu s náčelníkem Hlavní politické správy ozbrojených sil SSSR arm. gen. Alexejem Alexejevičem Jepiševem a maršálem Jakubovským letěli na další kontrolu (sovětské divize a 16LA) do Drážďan (1GTA) a jižního Německa (mj. maršál Koševoj, ministr obrany NDR arm. gen. Heinz Hoffmann a zástupce náčelníka hlavního štábu genmjr. Fritz Streletz z Hlavního štábu NLA NDR) a 14. 8. zřejmě jednali spo-

Cvičení ŠTÍT 72 v září 1972; zleva ministr národní obrany genplk. M. Dzúr, prezident republiky arm. gen. L. Svoboda, náčelník HPS Sovětské armády a válečného námonictva arm. gen. A. A. Jepišev, hlavní velitel Spojených ozbrojených sil států Varšavské smlouvy maršál I. I. Jakubovskij, G. Husák, zcela vpravo ministr obrany SSSR maršál A. A. Grečko¹⁹⁷

196 ► BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 123; FIDLER, J., 21. 8. 1968, s. 22; PAJORÉK, L., *Polska a „Praska wiosna“*, s. 58; WENZKE, R., *Die NVA und der Prager Frühling 1968*, s. 108.

197 ► VÚA-VHA.

lu se Štemenkem v Legnici s Poláky. Dne 15. 8. skupina generálů vedená maršálem Grečkem zavítala tentokrát do Berlína k ministru Hoffmannovi, aby se následující den do jihozápadního Polska opět vrátila. V těchto dnech také byli na „cvičení“ povoláváni v NDR i v SSSR noví záložníci. Z porad v Polsku a v Německu nejspíše vyplynulo, že vojska již nemohou déle čekat.

Sovětskému politickému vedení však také z řady zdrojů neustále docházely informace, že se tzv. dohody z Černé neplní, a proto ztratilo trpělivost. Na zasedání politbyra ÚV KSSS 16.–17. 8. dospělo k jednoznačnému závěru, že se vyčerpaly všechny politické prostředky a že nastal okamžik k přijetí „aktivních opatření“ k záchraně socialismu v ČSSR.

Druhý den 18. 8. po 9. hodině zasedla k poslední poradě i sovětská generalita. Po Grečkovu úvodu maršál Zacharov spustil velkou topografickou mapu s vyznačenými hranicemi ČSSR a silně zvýrazněnými městy Trenčín, Bratislava, Ostrava, Brno, Praha a Plzeň, načež maršál Grečko vyzval velitele 1GTA genpor. tankových vojsk Konstantina Grigorjeviče Kožanova (výchozí oblast jižní Německo) a ten nahlásil, že je připraven. Grečko mu shrnul jeho úkol – rychlý pohyb ze severu na jih, čtyřmi divizemi odříznout Západ (zajistit hranici se SRN), dvě divize ponechat v záloze, velitelské stanoviště zřídit v lesích u Plzně a prostor, za nějž zodpovídá, tedy tři severozápadní a západní kraje Československa (ve skutečnosti Západočeský, větší část Severočeského a jihozápadní část Středočeského kraje). Následoval genpor. Veličko (výchozí oblast jihovýchodní Německo), který měl v čase Č (1.00 moskevského, tedy 23.00 středoevropského času) + 10–12 hodin dorazit s jednou a nejlépe se dvěma divizemi na letiště Praha-Ruzyně a podpořit tamtéž vysazenou 7. gvd. Na letišti bude mít i velitelské stanoviště a zodpovídat za severní a střední kraj (tzn. především oblast podél trasy Děčín – Ústí nad Labem – Litoměřice – Praha). Jako poslední z velitelů armád dokladoval genpor. Majorov (výchozí oblast jihozápadní Ukrajina a jižní Polsko). Ten dostal za úkol do 24 hodin od času Č ovládnout celé Slovensko, včetně severní a jižní Moravy, a během 16 hodin si zřídit velitelské stanoviště na štábu VVO v Trenčíně. Grečko se pak obrátil ke všem přítomným a zdůraznil, že prvních tři až pět dnů všichni pracují pro tyto tři velitele armád (přestože zastávali nejnižší funkce), protože na jejich rozhodnosti možná závisí i osud Evropy a rozložení sil ve světě. Poté referoval hlavní velitel raketových vojsk strategického směru maršál Sovětského svazu Nikolaj Ivanovič Krylov, že síly a prostředky raketového vojska ve službě jsou uvedeny do čtyřminutové pohotovosti a celé uskupení, včetně jeho velitelského stanoviště, má čtyřiařnacetihodinovou pohotovost. I hlavní maršál letectva Veršinín potvrdil, že posádky ve službě mají dvouminutovou pohotovost, jedna třetina bojového letectva čtyřminutovou pohotovost a celé letectvo čtyřiařnacetihodinovou pohotovost, nosiče jaderných zbraní mohou vzlétnout do dvou hodin. Admirál Gorškov hlásil, že celé vojenské námořnictvo je ve stavu zvýšené bojové pohotovosti, atomové ponorky na bojových pozicích,

námořní letectvo je schopno do dvou hodin odstartovat k plnění bojových úkolů a jaderné zbraně mohou být odpáleny během dvou až čtyř minut od vydání rozkazu. Generál Margelov doložil pouze připravenost svých sedmi výsadkových divizí, včetně 98. gvd, a součinnost s dopravním letectvem. Velitel SSVN maršál Koševoj pak dokladoval obeznámenost svých podřízených s úkoly a zmínil i plán SRPEN 68 (plán pro případ války), který se na poradě neprobíral a ježž znali pouze ministr obrany Grečko, náčelník GŠ Zacharov a Koševoj. Snad právě proto Grečko poznamenal, aby se nenechal zaskočit armádami NATO. Velitel JSSV genplk. Provalov se zmínil, že 254. msd zůstane v jeho podřízenosti a v prostoru Brna nepřejde pod velení 38A. Velitel SSSV genplk. Škadov hlásil dohodu s velitelem invazních vojsk (jmenován až 16. 8., do té doby funkci zastával maršál Jakubovskij) arm. gen. Ivanem Grigorjevičem Pavlovským (hlavní velitel pozemních vojsk a náměstek ministra obrany SSSR) ohledně rozvinutí (zřízení) Skupiny armád Sever (Legnice), která bude vstup řídit, a maršál Grečko arm. gen. Pavlovskému zdůraznil, že v den D-2, nejpozději v den D-3 má mít své velitelství v Milovicích. Generál Povalij zase ujistil, že všichni obdrželi mapy-rozkazy a tajemně dodal, že pro ostatní je také vše zařízeno (patrně pokyny pro případ války). Mimo to se v literatuře uvádí existence plánů DUNAJ – KANÁL a DUNAJ – KANÁL – GLOBUS, přičemž prvně jmenovaný se týkal konfliktu „omezeného“ na Evropu, tzn. postup vojsk Varšavské smlouvy až ke kanálu La Manche a druhý globálního celosvětového konfliktu ústícího ve třetí světovou válku.

Maršál Grečko účastníkům porady mimo jiného sdělil, že dvě východoněmecké divize, pokud to nebude nutné, do ČSSR nevstoupí (Němci si účast na invazi vynutili dopisem z 10. 6., v červenci jim Sověti přidělili pochodové trasy a úkoly pro dvě divize), protože není rok 1939, ale z kontextu spíše plyne, že měl na mysli rok 1941, stejně jako když formálně vyhlásil, že palba se smí zahajovat pouze s jeho souhlasem, což si přítomní vyložili tak, že budou střílet jen v sebeobraně, aniž by žádali Grečka o povolení opětovat palbu. Okamžik zahájení invaze byl stanoven na 1.00 dne 21. 8. moskevského času, tzn. na 23.00 dne 20. 8. času středoevropského.¹⁹⁸

Zahájení operace DUNAJ

Již 19. 8. obdržel velitel JSSV genplk. Provalov direktivu ministra Grečka s upřesněním operace DUNAJ, neboť čas Č byl nyní určen na 24.00 hodin středoevropského, tedy na 2.00 moskevského času. Druhý den v 15.00 dostali rozkazy velitelé pluků, o dvě hodiny později velitelé praporů a samostatných oddílů a v 18.00

¹⁹⁸ ► WENZKE, R., *Die NVA und der Prager Frühling 1968*, s. 108, 113; Igor G. DROGOVOZ, *Tankovyj meč strany Sovetov*. Minsk 2002, s. 210; BENČÍK, A. – NAVRÁTIL, J. – PAULÍK (eds.), *J., Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*, dok. č. 58, s. 252–253; PAJÓREK, L., *Polska a „Praska wiosna“*, s. 59; BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 129–131; MAJOROV, A. A., *Vtorženie*, s. 214–226.

i velitelé rot a čet. Mužstvo bylo informováno o svých úkolech hodinu a půl před zahájením přesunu k čs. hranicím a vzápětí nafasovalo ostré střelivo. Během 20. 8. také v prostoru Mukačevo – Barkasovo – Beregovo – Salanki přešla z Ukrajiny do Maďarska do podřízenosti gen. Provalova 48. msd, aby společně s 93. gmsd tvořila její druhý sled.¹⁹⁹

V poledne 20. srpna vydal velitel 8. msd MLA rozkaz k boji a nařídil do 20.00 vydat ostré střelivo a munici. Útvary se poté měly seřadit do kolon a v závislosti na vzdálenosti od čs. hranic zahájit přesun. Z „dálky“ na ně dohlížela styčná skupina genmjr. Szücsse, která s ní pro JSSV na jejím polním velitelském stanovišti v Csákváru (od 27. 7.) zabezpečovala kontakt.²⁰⁰

Také Majorovova 38A se na Podkarpatské Rusi chystala do akce. V prvním sledu se přes východní, střední a část západního Slovenska měla prohnat 31. td (Užhorod – Michalovce – Žilina – Trenčín, záloha 15. td), která vyrazila od Užhorodu ve 23.00 a do rána 21. 8. bez větších problémů došla do Žiliny, poté pokračovala přes Gottwaldov (Zlín) do Kroměříže, kde zablokovala 3. msd ČSLA (velitelství Kroměříž, velením pověřen náčelník štábu plk. Ján Lacko).

Jižně od ní postupovala 128. msd (Košice – Zvolen – [Banská Bystrica], záloha 30. gmsd), jejíž některé součásti údajně dostaly za úkol doputovat po ose Čop? – Pavlovo – Segovce/Sečovce – Košice – Rimavská Sobota – Trenčín – Uherský Brod – Uherské Hradiště – Olomouc až do Přáslavic, kde sídlil 33. tp od 3. msd.

Ve 22.15 střeoevropského času z radiostanice na Majorovově velitelském stanovišti zaznělo „VLTAVA-666“ a pak se z druhé stanice začala ozývat hlášení velitelů divizí potvrzující přijetí signálu. Majorov zavelel a operační skupina 38A vyrazila k čs. hranicím.

Tou dobou už vyřešil dilema spojené s rozkazem maršála Grečka, že se „ogoň“ (palba) bude zahajovat pouze s Grečkovým svolením. Nebyl zdaleka jediným, kdo dospěl k názoru, že Grečko přítomným dal jen diplomatické sdělení. Jak potvrzují vzpomínky pamětníků, až na výjimky dostávali stručný rozkaz na střelbu odpovídat střelbou. Tedy palbu sám nezahajovat, ale na nepřátelskou odpověď důrazně, jak to potvrdil i maršál Jakubovskij, s nímž Majorov mluvil hned po poradě 18. 8. Praxe ovšem bude jiná, nemálo vojáků a důstojníků pod vlivem propagandy a ve stresu bude vidět kontrarevolucionáře za každým oknem, neznámé zvuky budou považovat za výstřely a začnou bez výstrahy pálit jako první. Na pravou míru je nutno uvést i tvrzení ruských zdrojů, že Poláci a Němci mohli střílet, „jak se jim zachtělo“. Rozkaz velitele invaze arm. gen. Pavlovského z 19. 8. totiž veliteli polské 2A gen. Siwickému jednoznačně nařizuje použít zbraně proti těm, kdo se postaví na

199 ► BENČÍK, A., *Operace „Dunaj“*, s. 189, 193.

200 ► (s. n.), *Voni zachíščali mir u Evropi*, s. 59, 71; PATAKY, I., *Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968*, s. 82.

odpor, a odzbrojit je. Bylo by s podivem, kdyby i Němci a Maďaři nedostali obdobné „pokyny“.

Velitel 12. msp BLA zařazeného k 128. msd již také dostal rozkaz z GŠ BLA k likvidaci kontrarevoluce. Pluk však šel ve druhém sledu, stejně jako 22. msp BLA na letišti Kolomyja (od 21. 8. hlídal letiště v Ruzyni a ve Vodochodech).²⁰¹

Rovněž gen. Siwicki dal uvést divize PLA do bojové pohotovosti a 20. 8. v 6.00 na poradě s podřízenými ve Swidnici řekl, že se vyčleněné jednotky do 23.00 shromáždí v nástupních prostorech u čs.-polských hranic a na signál je překročí. V prvním sledu měly na severní Moravu proniknout 10. td a do východních Čech 11. td PLA, přičemž úspěšné překročení hranic pro ně ve spolupráci s polskými pohraničníky (Wojska Ochrony Pogranicza, WOP) připravil 1. úderný prapor (velitel pplk. Tadeusz Wandzel, podřízenost zpravodajské 2. správě GŠ PLA). 4. msd zatím u Wrocławu zůstala v záloze. 11. td se vydala na cestu po 18.00 a do 22.30 čelní jednotky 10. a 11. td zaujaly výchozí postavení zhruba dva až tři kilometry od hranic. Ve 23.15 vydalo velitelství SSSV signál k akci.

Ta v první fázi spočívala ve snaze vyřadit z činnosti na čs. straně oddělení pohraniční kontroly, celnice a pohraniční oddělení Veřejné bezpečnosti (PO VB). Jako příklad si můžeme uvést obsazení PO VB Orlické Záhoří. Už ve 23.20 se kpt. Litwinek z pobočky WOP Lasówka pokusil vylákat svůj protějšek – náčelníka PO VB Orlické Záhoří pprap. Josefa Matuška – do Polska pod záminkou zadržení tří narušitelů. Matušek však čekal na potvrzení a oznámení totožnosti zatčených osob, a tak ve 24.00 hod. následoval další telefonát s žádostí o „spotkanie“ na pobočce. Matušek proto volal na Okresní správu SNB Rychnov nad Kněžnou, kde od jejího náčelníka mjr. Jaroslava Procházky dostal souhlas s cestou do Lasówki. Tam mu kpt. Litwinek okolo 1.00 hod. namísto tří narušitelů přidělil šest příslušníků WOP vyzbrojených lehkým kulometem, samopaly a granáty, aby z PO VB přivezli zbraně a tajné písemnosti. Při příjezdu k budově se jeden z příslušníků WOP „blýskl“ svou šikovností, když zasunul zásobník do kulometu, z něhož vzápětí vyšly dva výstřely. Zatímco obě kulky neškodně odletěly „bůhvíkam“, kpt. Litwinek nutil pprap. Matuška otevřít kancelář. Matušek se však bránil a chtěl nejdříve mluvit s nadřízeným mjr. Procházkou, tomu však Litwinek zabránil rázným utrhnutím telefonní šňůry. Matuška poté jeden z příslušníků WOP držel v šachu samopalem a Litwinek znovu naléhal na otevření, jinak že použije násilí. Matušek se nyní vymluvil, že si v bytě musí vzít lék, a tak se mu podařilo zavolat z druhého telefonu mjr. Procházkovi. Po vyličení situace dostal pokyn, ať se podřídí a neklade odpor. Procházka chtěl pak

201 ► BENČÍK, A. – PECKA, E. – PECKA, J. – SARANDEV, A., *Bulharsko a československá krize 1968*, s. 27, 49; Alexandr MARGELOV – Vasilij MARGELOV, *Desantnik № 1 general armiji Margelov*. Moskva 2003, s. 415; MAJEROV, A. A., *Vtorženije*, s. 230–234; PAJÓREK, L., *Účast polské armády na operaci DUNAJ*, s. 74–75.

ještě promluvit s Litwinkem, ovšem ten, když pochopil Matuškovu lest, ve zlosti z oklamání utrl i tuto šňůru a nařídil Matuškově odevzdat klíče od železné skříně se zbraněmi a ostatním materiálem. Vše bylo uloženo do kufru a sportovního pytle a spolu s Matuškem převezeno do Polska. Tam příslušníci WOP pořídili soupis dovezených spisů, pistolí a munice. Po další půlhodině nepřetržitě střeženému Matuš-

Obrněný transportér BTR-152 ze stavu 6. gmsd (bílý čtverec) jede po Václavském náměstí v Praze, 21. 8. 1968²⁰²

kovi sdělili, že si zadržené věci může vzít s sebou zpět. K jeho propuštění došlo ve 4.00 hod. Budovu PO VB mezitím zvenčí zajišťovali tři příslušníci WOP se samopaly a s lehkým kulometem, další tři ozbrojenci zůstali uvnitř a příchozí sice pustili dovnitř, ven už ovšem ne. Poslední tři příslušníci WOP, opět s lehkým kulometem, stáli na hranici, všichni kromě samopalů měli i dva ruční granáty.

Dohromady mělo dojít na území Východočeského kraje k odzbrojení jedenácti PO VB a odvezení osmi jejich náčelníků do Polska.

Na pravém křídle Poláků se ve 23.00–23.30 přiblížila k hranicím i sovětská 20. td, které kryla záda 90. gtd (velitelství Borne Sulnowo, zůstala v záloze) ze SSSV, o půlnoci je překročila a namířila si to okolo Prahy na Tábor (velitelství SVO).

Z NDR se do ČSSR chystaly proniknout od SSVN 6. gmsd (v době invaze měla vedle pruhů čísla vepsaná do čtverce), jejíž 81. gmsp opustil nástupní prostor

ve 21.00, načež v blíže neurčeném čase projel Lužickými horami a k 4.00 se dostal do Prahy. Rozmístil se v Praze 2 a údajně od 8.00 se v prostoru Vinohradské dostal pod palbu, ale i tak postoupil až na Václavské náměstí. Jeho sesterský pluk – 82. gmsp – vyrazil přibližně o 30 minut později a hranice přejel okolo půlnoci a pokračoval přes Jablonov (vzhledem ke zkomolenému názvu není jasné, zda šlo o Jablonné v Podještědí, nebo Jablonec nad Nisou). V 8.00 dorazil na předměstí Prahy, odkud se pak dopoledne probíjel do centra. Dělostřeleckou podporu jejich divizi měl zajistit 113. gardový kanónový dělostřelecký pluk od 20GA, jenž se trochu překvapivě ubíral po trase Bischofswerda (25 km východně od Drážďan) – Drážďany – Pirna – Teplice – Mělník – Praha a 21. 8. v 9.00 zaujal po 220 km pochodu palposty na severozápadním okraji Prahy.²⁰³

Tank T-55 ze stavu 35. msd (bílý kosočtverec) u Čs. rozhlasu, 21. 8. 1968²⁰⁴

Snad za to mohla 35. msd (v době invaze měla vedle pruhů čísla vepsaná do kosočtverce), která směřovala do středu Prahy přímou cestou od Drážďan. Ve 22.00 se soustředila před hranicemi, aby je poté ve 23.45 podle rozkazu překročila a pokračovala přes Děčín – Ústí nad Labem – Litoměřice – Terezín i přes Českolipsko po třech trasách do hlavního města ČSSR, na jehož předměstí doputovala do

203 ► POVOLNÝ, D., *Operace DUNAJ*, s. 247–248, 314–316; ŠEVČENKO, V., *Na vstřetě rassvetu*, s. 217–218, 311–312; (s. n.), *Voni zachiščali mir u Evropi*, s. 25–26.

204 ► Muzeum Policie ČR.

3.30. Cestu jí přitom ukazovaly mimo jiné skupiny regulovčů. Viktor Tel'minov od 62. msp poté vzpomínal, jak v noci z 20. na 21. 8. na dvou obrněných transportérech a nevelkém tanku (nejspíše průzkumný PT-76) přešli hranici. Cestou je rozházeli po městech až do Prahy a údajně už okolo desáté večer stáli u jejích zdí. Velitel divize genmjr. Kosenko si potom zřídil velitelské stanoviště vedle sovětského velvyslanectví (nám. Pod Kaštany, dnes nám. Borise Němcova) v Bubenči.²⁰⁵

To 11. gtd (v době invaze měla vedle pruhů čísla vepsaná do trojúhelníku) jela po pravém křídle 35. msd přibližně po ose Petrovice – Teplice – Bílina – Grobovice (zřejmě Hrobčice) – Slaný – Praha, kde dočasně vypomohla s ostrahou ruzyňského letiště, Pražského hradu a části levého břehu Vltavy minimálně v oblasti dnešního náměstí Kinských. V Praze se zhruba týden po 21. 8. nalézal přinejmenším její štáb (na sovětském velvyslanectví) i podřízené 249. gmsp a 40. gtp, jehož části od 1. 9. blokovaly 79. msp (posádka Benešov) od čs. 9. td (velitelství Písek). K Benešovu se však na přelomu srpna a září přemístila celá 11. gtd.²⁰⁶

Vojenská technika náležející 11. gtd (bílý trojúhelník) blokuje přístup k Pražskému hradu na křižovatce ulic Jelení – Mariánské hradby – U Prašného mostu²⁰⁷

205 ► Rozhovor redaktora ČT Josefa Pazderky s gen. P. D. Kosenkem poskytnutý autorovi; Gastěvaja kniha. Příspěvek od Viktora Tel'minova ze 7. 11. 2013. In: *Операция „Дунай“* [online]. [Cit. 2015-06-22]. Tehdy dostupné z <http://dunay1968.com/guestbook.php?s=1643877260>.

206 ► Fórum адінатой гвардэскай танкавой. Příspěvek Iriny Kurjanové z 5. 11. 2006, 10.03. In: *11 танковая дивизия* [online]. 5. 11. 2006 [cit. 2008-09-02]. Dostupné z: <http://forum.11td.ru/index.php?showtopic=141&st=0>; (s. n.). *Voni захищали мир у Європі*, s. 146, 150; ŠEVČENKO, V., *Na vstreču rassvetu*, s. 392–394.

207 ► Muzeum Policie ČR.

14. gmsd postupovala po ose Litvínov – Most – Železná Ruda a vlevo na Sušici a zřejmě až po Vimperk, pravděpodobně přes Plzeň a Klatovy.²⁰⁸

9. td, přesněji její 696. gardový samostatný spojovací prapor, nejpozději od července vyčkával u Waldkirchenu (4 km severovýchodně od Zschopau). Po signálu k invazi šla 9. td v druhém sledu přes Chomutov k Plzni, přestože se měla původně zastavit na čáře Žatec – Rakovník. V Plzni pak také sídlila. Nedaleko odtud byl dislokován i její těžký 23. tp (velitel plk. P. V. Agapov) s tanky T-10.²⁰⁹

Podobně se v červenci k čs. hranicím vydal tankový pluk (posádka Glauchau, prameny uvádějí 1. gtp a 95. tp, oba měly posádku v Glauchau, ale jeden z nich patřil k 9. td) 20. gmsd (velitelství Grimma, podřízenost 1GTA). Jí po překročení hranic v Božím Daru připadla oblast jihozápadně od Plzně (Stod – Stříbro – Tachov). Na Domažlicko se přes Černý potok u Vimperka a Stříbro dostal její 242. gmsp (posádka Wurzen), jak vzpomíná poslední velitel Střední skupiny sovětských vojsk v Československu tehdy genpor. a dnes genplk. v. v. Eduard Arkadjevič Vorobjov.

Zbytek hranic ke Karlovým Varům kontrolovala 27. gmsd, od níž měla mít velitelské stanoviště asi tři kilometry. Její 28. tp (velitel plk. Derevjanko) konkrétně obsadil Sokolov, kde blokoval čs. 38. dělostřelecký pluk. 243. gmsp se usadil v Aši a 68. gmsp v Chebu proti čs. 65. msp. Západně od Mariánských Lázní se nacházely části 244. gmsp a 54. gardového dělostřeleckého pluku, například Sekery-Chalupy, zatímco velitelství 244. gmsp sídlilo v Klimentově (dnes část obce Velká Hleďsebe, zdejší kasárna 12. protiletadlového oddílu spadala pod posádku Mariánské Lázně) s cílem kontrolovat hranice se SRN a zároveň Mariánské Lázně, kde byl dislokován čs. 49. msp. Všechny blokované útvary ČSLA náležely do podřízenosti karlovarské 20. msd.²¹⁰

Za nimi svůj bleskový přesun během 20. 8. dokončila 1. gmsd a rozmístila se v NDR v prostoru Cottbus – Riesa – Jüterbog (v týlu 1GTA a 20GA). Zřejmě někde poblíž dočasně „zakotvila“ i 18. gmsd. Nejpozději od 23. 8. se pak obě nacházely na teritoriu slánské 1. td, tzn. v západních a středních Čechách.

Na boj se připravovala i NLA NDR a němečtí pohraničníci, jež podobně jako jejich maďarští, polští a nepochybně i sovětské kolegové houfně uzavírali hraniční závory, podíleli se na odzbrojování svých čs. protějšků a bránili všem lidem cestujícím právě přes hranice v jejich v přechodu. V rámci akce SPERRMAUER – uzavření čs.-německých hranic a internace čs. občanů vracejících se domů – tak byly

208 ► ŠEVČENKO, V., *Na vstreču rassvetu*, s. 206, 207, 396–397.

209 ► Tamtéž, s. 336; (s. n.). *Voni zachiščali mir u Evropi*, s. 91; Fórum adinacatoj gvardějskoj tankovoj. Příspěvek Iriny Kurjanové z 5. 11. 2006, 10.03, *11 танковая дивизия* [online].

210 ► (s. n.). *Voni zachiščali mir u Evropi*, s. 101–102. Josef PAZDERKA (ed.), *Invaze 1968: Ruský pohled*. Praha 2011, s. 43–47; Vzpomínky V. A. Bezuglijeva a N. N. Luščikova – veteránů operace „Dunaj“. In: *Рассвет 21-го* [online]. [Cit. 2015-06-22]. Dostupné z: <http://www.rassvet21-go.ru/index.php/kto-zhe-oni/deti-veteranov-qdunayaq>.

37. (posádka Pirna) a 52. pohraniční pluk (posádka Johanngeorgenstadt) narychlo 20. 8. sdruženy do 12. pohraniční brigády (velitel plk. Karl Leonhardt). Ta po povolání záloh čítala téměř 1700 mužů, 6 OT, 200 automobilů, 36 speciálních vozidel a 6 bezzákluzových děl. Večer 20. 8. brigáda obsadila určené prostory a v 1.30 akci provedla.²¹¹

Ještě předtím se zhruba v 20.00 středoevr. času (20. 8.) v Moskvě sešlo mimořádné zasedání politbyra ÚV KSSS, kde invazi „slavnostně“ vyhlásili, což také znamenalo souhlas s vydáním hesla VLTAVA-666. Přibližně v téže době (tzn. okolo 14.00 východoamerického času) si sovětský velvyslanec v USA Anatolij Fjodorovič Dobrynin vyžádal, jako poslední bod politického zajištění intervence před světem, audienci u amerického prezidenta Lyndona Baines Johnsona. V předaném prohlášení se pak zcela v rozporu s pravdou uvádělo, že vzhledem ke zhoršení situace „vzniklé v důsledku spiknutí vnějších a vnitřních sil, které zaútočily proti stávajícímu společenskému řádu v Československu..., obrátila se vláda ČSSR na spojenecké státy včetně Sovětského svazu se žádostí o poskytnutí přímé pomoci včetně účasti vojenských sil“.²¹² A očekávalo se, že současné sovětsko-americké vztahy tím nedojdou úhony. Zaskočení Američané okamžitě svolali Radu národní bezpečnosti USA a na dvou mimořádných schůzích přijali opatrné řešení – žádné ozbrojené akce, žádné prohlášení nesouhlasu, pouze se svolá Rada bezpečnosti OSN, jen aby styky se Sověty neutrpěly. Poté si téhož dne pozval na 23.30 východoamerického času (tzn. 5.30 středoevr. dne 21. 8.) tajemník Státního Departamentu USA Dean Rusk Dobrynina a sdělil mu postoj americké vlády, která vydá oficiální komuniké, že se Rusk s Dobryninem sešli ke konzultacím ohledně situace v ČSSR. Neoficiálně mu ovšem řekl, že USA nechápou, proč se v prohlášení mluví o „žádosti vlády ČSSR“, když Prohlášení PÚV KSC vysílané rozhlasem hovoří o něčem úplně jiném, a proč se v něm píše o „vnějších silách“ útočících na ČSSR, když americká vláda o ničem takovém neví.²¹³

Následujícího dne, 22. 8., nepochybně pod dojmem negativních reakcí světové veřejnosti, zveřejnil prezident Johnson přece jen o něco ostřejší, ale stále velmi

211 ► PAJÓREK, L., *Účast polské armády na operaci DUNAJ*, s. 75–76; POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 2., s. 67; Vitalij I. FESKOV – Konstantin A. KALAŠNIKOV – Valerij I. GOLIKOV, *Sovětskaja Armija v gody „cholodnoj vojny“ (1945–1991)*. Tomsk 2004, s. 64–65, 68, 100, 104–111; ŠEVČENKO, V., *Na vstreču rassvetu*, s. 281–282; FIDLER, J., 21. 8. 1968, s. 179–180, 182, 186; HOTTMAR, A. – MACKOVÍK, S., *Sovětské letectvo „Střední skupiny vojsk“ 1968–1991*, s. 1–3; PAJÓREK, L., *Polska a „Praska wiosna“*, s. 148; WENZKE, R., *Die NVA und der Prager Frühling 1968*, s. 117–118, 121–122; týž, *NDR a její Národní lidová armáda během krize v Československu 1968*, s. 11; Správní archiv Armády České republiky Olomouc (dále jen SA AČR), personální spisy vojáků z povolání (dále jen VZP), osobní spis pplk. Milana Mojžiška, Souhrnný záznam o činnosti ČS VP [Čs. vojenského přidělení] v Budapešti za údobí od 21. 8. 1968 do 31. 8. 1968, 31. 8. 1968, s. 1.

212 ► BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 143–144.

213 ► Tamtéž, s. 144; BENČÍK, A. – NAVRÁTIL J. – PAULÍK, J. (eds.), *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*, dok. č. 63, s. 265–266.

umírněné stanovisko: „*Důvody uváděné Sovětským svazem jsou zřejmě nepravdivé. Československá vláda nepožádala své spojence, aby zasahovali do jejích vnitřních záležitostí. Žádná vnější agrese neohrožovala Československo.*“²¹⁴

Mezitím 7. td NLA NDR (asi 7500 mužů, 1500 automobilů a 300 tanků) čekala v prostoru VVP Nochten a čelo 11. msd (asi 9000 mužů, 1700 automobilů, 349 OT a 188 tanků) stálo u dálniční křižovatky Hermsdorf (Eisenberg – Jena – Neustadt – Gera). Divize sice jako celek zůstaly na místě, ale podél hranic se rozmístily nevelké průzkumné skupiny, které měly údajně pomáhat Sovětům v orientaci, a samostatné oddíly určené k zabezpečení vzájemného spojení a k ochraně vlastních štábů. Ty však měly, díky chybě při komunikaci mezi Němci a Sověty a záměně středoevropského času s moskevským, hodinu H ve 22.00 středoevropského, zatímco Sověti si ji určili na 23.00 (kromě Skupiny armád Jih) a všem ostatním (Polákům, Maďarům i Němcům) ji nařídili na 24.00.

Podle tvrzení velitele ZVO genmjr. Procházky se po 21.00 objevily první německé hlídky ve Vejprtech, v Doupově a v Nejdku. Navíc se podle řady dalších hlášení v noci z 20. na 21. 8. německé jednotky pohybovaly po Cínovci, Božím Daru, Dubí, Hřensku, Hrádku nad Nisou aj.²¹⁵

Nicméně když ve 21.40 vyrazily dva tanky T-55 a dva čtyřkolové OT z Bärensteinu do Vejprtu přes kasárna 56. silničního stavebního praporu, šlo ve skutečnosti o sovětská vozidla.²¹⁶

Krátce po 21.00 centrála západoněmecké zpravodajské služby Bundesnachrichtendienst v Pullachu zaznamenala na východ od hranic SRN rádiový klid – předzvěst invaze. V Ruzyni už osm minut stál An-12 sovětského Aeroflotu s civilní imatrikulací CCCP-11 604, který měl přiletět už v 18.30. Ve 21.23 přistál další opožděný stroj (původní přilet 20.30) Il-14 s civilním označením CCCP-67 242. Z něj vystoupila skupina asi 25 civilistů vedená šéfem pražské pobočky Aeroflotu a příslušníkem KGB J. B. Makarovem, nasedla do vozidel a odjela do města. Ve 22.21 se tento letoun (zřejmě také vojenský speciál) vrátil zpět do Lvova.

Ve 21.30 (23.30 mosk. času) maršál Grečko neočekávaně (ministr Dzúr již tehdy o invazi věděl, ale Grečko jeho ujištěním, že ČSLA nezasáhne, zřejmě nevěřil) nařídil – vydáním hesla BOUŘE – jednotkám 7. a 103. gvd zahájit výsadek ve 2.00 hod. 21. 8., oproti původním 5.00 (7.00 mosk. času). Do půl hodiny obě divize dosáhly zvýšené bojové pohotovosti a ve 23.30 (1.30 mosk. času) vzlétla útočná

214 ► BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 144.

215 ► WENZKE, R., *NDR a její Národní lidová armáda během krize v Československu 1968*, s. 10–11, 13; ROGOZA, S., *Zasekrečennye vojny*, s. 290; BENČÍK, A. – PECKA, J., *Varšavská čtyřka proti Československu 1968*, s. 47–50; VÚA–VHA, f. 01943 (56. silniční stavební prapor Vejprty), k. 01943/1, Vojenská kronika útvaru, s. 58.

216 ► POVOLNÝ, D., *Operace DUNAJ: Krvavá odpověď Varšavské smlouvy na pražské jaro 1968*, s. 234.

skupina 108. gardového výsadkového pluku (dále též gvp, posádka Kaunas, velitel pplk. Šarip Chabejevič Minigulov, podřízenost 7. gvd), aby zpacifikovala letiště v Ruzyni. Mezitím velitel Vojenského transportního letectva maršál Nikolaj Semjonovič Skripko volal veliteli 7. vtld gen. Gladilinovi, zda je připraven na noční let, aby mu po 30–40 minutách vydal rozkaz ke startu.

To už krátce po 23.00 v Pullachu zaznamenali neobyčejně silné elektronické oslepení svých radarů doplněné o staniolové pásy shazované z letadel. Sovětské pozemní rušičky pro změnu vysílaly rádiový šum, aby znemožnily veškerý rádiový provoz. Na akci se podílely dvě letky po šesti letounech Tu-16P od 226. leteckého pluku těžkých bombardérů (posádka Poltava), operující z ukrajinského letiště Stryj, jež se snažily vyřadit systémy čs. 7A PVOS (7. armáda protivzdušné obrany státu). Nejméně další čtyři pluky letadel Il-28 a Jak-28 ve verzi pro radioelektronický boj se střídaly i ve vzduchu nad Maďarskem (36LA, velitelství Budapešť, velitel genpor. S. I. Charlamov), NDR (16LA, velitelství Wünsdorf, velitel genplk. Alexej Nikolajevič Katrič), Polskem (4LA, velitelství Legnice, velitel genmjr. Boris Dmitrijevič Melechin) a SSSR (14LA, velitelství Lvov, velitel genpor. Alexandr Nikolajevič Jefimov), koordinované 67. samostatnou letkou dálkového radiolokačního sledování (posádka Šjaulaj), jejíž Tu-126 se systémem LIANA (podobný pozdějšímu známému americkému systému AWACS) kontrolovaly čs. vzdušný prostor a dokázaly lokalizovat i signály avizující vzlet čs. vojenských strojů. V tomto případě by se staly obětí zhruba stovky hlídkujících stíhaček MiG-21 nebo MiG-19 (v okolí ČSSR bylo na 450 sovětských pohotovostních letounů z 10 „denních“, MiG-21, a 4 „nočních“, MiG-19, stíhacích pluků). Účinnost rušení je však sporná, protože čs. 7A PVOS nadále registrovala alespoň část nalétávajících letadel. Konkrétně v 0.40 zjistila 13 cílů (letadel) letících z Polska.

Byla to 7. vtld s ochranným doprovodem 16LA s výsadkáři na palubě. Ti měli původně nad Ruzyni seskočit, ale už nad Polskem přišel rozkaz padáky sundat a na Ruzyni, vzhledem k jejímu ovládnutí StB, přistát přímo. K letu posloužil koridor pro civilní mezinárodní trasu R 11 (radiomaják Frýdlant a Roudnice nad Labem). Zde si 7. vtld převzal „civilní“ An-12 CCCP-11 604, který odhalil svou úlohu mobilního velitelského stanoviště a po změně kurzu na 245° ji navedl nad letiště. Nejprve v 1.37 (3.37 mosk. času) dosedla dvě letadla s veliteli 7. gvd a 7. vtld na palubě, doprovázenými operačními skupinami a přepadovou jednotkou, jež do 1.52 obsadila hlavní budovy letiště, načež operační skupiny začaly s naváděním ostatních letadel kroužících ve vzduchu. V třicetivteřinových intervalech přistávaly jednotlivé stroje, z nichž ještě za jízdy během dvou až tří minut vybíhali výsadkáři a vyjížděla technika. Prázdné letouny rolovaly po ploše a s kurzem 127° odlétaly do Běloruska pro další posily. Kromě 7. vtld šlo i o 18. gvtld.

Do 4.15 (6.15 mosk. času) se na Ruzyni soustředila potřebná část 7. gvd. Hned po zformování skupin (údajně byly původně určeny čtyři oddíly pro obsazení

MNO a GŠ ČSLA, Ministerstva vnitra a Vojenské politické akademie K. Gottwalda, televize, rozhlasu, telegrafu, hlavní pošty a Státní banky) a upřesnění úkolů se výsadkáři vydali do centra Prahy a v průběhu asi čtyř hodin od započetí výsadku „vzali pod kontrolu“ budovy ÚV KSČ, vlády, MNO, GŠ ČSLA, velitelství 7A PVOS, MV, „štábu kontrarevoluční organizace“ K-231, čtyři mosty přes Vltavu, hlavní poštu, televizi, vydavatelství Rudého práva, Československou státní banku a řadu dalších důležitých objektů včetně sovětského velvyslanectví. Pozatýkali také čs. reformní vedení KSČ v čele s Alexanderem Dubčekem. Pohříchu se ve svých vzpomínkách však zapomínají zmínit, že jim s navigací v noci po Praze vydatně vypomáhali příslušníci KGB a pracovníci sovětského velvyslanectví, kteří jeli v autech v čele kolon nebo ukazovali směr na křižovatkách.²¹⁷

Od 5.08 do 6.13 ve Vodochodech přistála většina 119. gvp (posádka Kapsukas, podřízenost 7. gvd, pluk startoval z letiště Chrabrovo u Kaliningradu, původně měl obsadit letiště ve Kbelích, toho času mimo provoz, proto jeho zbytek dosedl na Ruzyn), jehož jednotky obsazovaly část pravého břehu Vltavy. Po cestě už narážely na barikády z automobilů a tramvají, ale i tak mezi 7.00–8.00 údajně obsadily poštu, telegraf, rádio, Univerzitu Karlovu, Československou akademii věd, velitelství StB (StB měla v Praze několik objektů, které mohly být považovány za velitelství), železniční nádraží (patrně hlavní nádraží), Státní banku, pobočku televize (není zřejmé, o který z objektů Čs. televize se jednalo) a mosty přes Vltavu (vzhledem k nedostatku informací nelze přesně specifikovat, o jaké šlo). Okolo 6.30 k Ruzyni a do Vodochod přijely i pravidelné jednotky 20GA, jež pak výsadkářům pomohly zcela ovládnout město. První tanky se prý u Ruzyně objevily už ve 2.00 (4.00 mosk. času) a dle jiného ruského zdroje předsunuté odřady 20GA dospěly do Prahy za 5 hodin a 20 minut po překročení hranic, tedy ve 4.20. V hlášení 20GA z 8. 9. 1968 pro maršála Koševého se ovšem uvádí, že její svazky překročily hranice mezi 23.06–23.30 a po překonání 110–170 km dojely předsunuté oddíly 11. gtd do města v 5.00, zatímco 35. msd v 5.20 a 6. gmsd až v 6.50.

Podle hlášení Městské vojenské správy Praha okolo 4.00 projížděly po nábreží Vltavy výsadkářské OT s automobily a v 5.20 byly tamtéž viděny i tankové a motostřelecké jednotky, jež v 7.10 pronikly do centra Prahy.

Ruské prameny pak popisují, jak v 7.00 oddíl výsadkářů odvážně – navzdory tisícům demonstrantů – dobyl „pražské telecentrum“. Ve skutečnosti Čs. rozhlas

217 ► BENČÍK, A., *Rekviem za Pražské jaro*, s. 147, 149; týž, *Operace „Dunaj“*, s. 122, 262; HOTTMAR, A. – MACKOVÍK, S., *Sovětské letectvo „Střední skupiny vojsk“ 1968–1991*, s. 6–7, 10, 12; tamtéž, *Přehled intervenčních vojsk podílejících se na invazi do Československa v srpnu 1968*, s. 1–3; AČALOV, V., *Ja skažu vam pravdu*, s. 53–54; FIDLER, J., *21. 8. 1968*, s. 127–128; MARGELOV, A. – MARGELOV, V., *Desantnik № 1 general armiji Margelov*, s. 412; KOSTIN, B., *Margelov*, s. 192–193; FESKOV, V. – KALAŠNIKOV, K. – GOLIKOV, V., *Sovetskaja Armija v gody „cholodnoj vojny“ (1945–1991)*, s. 175; RATKIN, V. – PAZYNIČ, S. – ZOLOTOV, V., *Voenno-transportnaja aviacija Rossiji 75 let*, s. 88–89; KOLMAKOV, A., *Vozdušno-desantnye voiska Rossiji*, s. 63–64.

na Vinohradské třídě s podporou ASU-85 a pravidelných jednotek obsadil až po 8.00, když ho tam ze zadu přivedl technik z rozhlasu. V bojích o rozhlas tehdy padlo 15 čs. občanů.

V 9.05 v Ruzyni přistála první a v 17.30 druhá část 22. msp BLA, načež od Sovětů převzal ostrahu zdejšího letiště i přistávací plochy ve Vodochodech. Podle ruských pramenů přiletěly na Ruzyň dva prapory Bulharů a jeden na Vodochody v 9.00 hodin a v poledne si obě letiště převzaly (podle Bulharů až další den ve 13.00). Od východu Ruzyň střežil 3. mspr a ze severovýchodu 1. mspr. Na staré letiště dohlížel dělostřelecký oddíl a na nové letiště jedna z jeho baterií. Velení pluku si zřídilo velitelské stanoviště v prostoru nového letiště a v záloze si ponechalo 2. a 9. rotu. Ve Vodochodech velel zbývajícimu (zřejmě 2.) mspr pplk. Angelov. Dne 27. 8. byl 22. msp BLA předpořizen sovětskému veliteli Prahy genpor. Veličkovi. Poté se 11. 9. přesunul k Nebušicím asi dva kilometry severovýchodně od letiště, kde zůstal až do konce invaze.²¹⁸

Okupace, nebo bratrská pomoc?

Mezitím se rozhodovalo o tom, jak se k invazi postaví vedoucí činitelé ČSSR a armáda. Někdy v 19.00–19.30 dne 20. 8. volal genplk. Džúrovi předseda vlády Černík, aby se ho zeptal na situaci na hranicích se socialistickými státy. Ten ho však odkázal na ministra vnitra Josefa Pavla, protože on má na starosti hranice se Západem, kde je klid. Džúr pak z Černíkova pověření telefonoval na MV, kde mluvil s náměstkem pro StB plk. Viliame Šalgovičem – hlavním organizátorem invaze za čs. stranu, který jej však svou odpovědí neuspokojil. Džúr se jím proto nechal odvézt do bytu stálého představitele Varšavské smlouvy v ČSSR genpor. A. M. Jamščikova, kde byl následně telefonicky maršálem Grečkem a Brežněvem zpracován v tom smyslu, že k invazi dochází se souhlasem reformního vedení ÚV KSČ a že je povinen zabránit krveprolití. Okolo 23.00 Džúr přijel na GŠ ČSLA a krátce před půlnocí vydal rozkaz nařizující armádě, aby v žádném případě nekladla ozbrojený odpor a invazním vojskům poskytla maximální všestrannou pomoc.

I díky tomu, že invaze nezačala o půlnoci, jak bylo konzervativcům sděleno, ale vlastně už o dvě hodiny dříve, neuspěli se svým plánem na svržení reformní části ÚV KSČ a s nastolením dělnicko-rolnické vlády, jež by invazi zlegalizovala.

218 ► KOLMAKOV, A., *Vozdušno-desantnye voiska Rossiji*, s. 64; AČALOV, V., *Ja skažu vam pravdu*, s. 55; DROGOVOŽ, I. G., *Neobjavlennye vojny SSSR*. Minsk 2004, s. 299, 301, 306; Valerij Alexandrovič JAREMENKO – Andrej Nikolajevič POČTAREV – A. V. USIKOV, *Rossija (SSSR) v lokalnych vojnach i vooružených konfliktach vtoroj poloviny XX. veka*. (s. 1.) 2000, s. 153; ŠEVČENKO, V., *Na vstreču rassvetu*, s. 130–131, 221, 332; Alexandr Michajlovič KYROV, *Desantniki v operacii „Dunaj“ (Sovetsko-čechoslovackie voenno-političeskie otnošenija 1968 goda)*, Moskva 1996, s. 10; SKÁLOVÁ, I., *Podíl Bulharska na potlačení pražského jara*, s. 55–56; VÚA–VHA, f. 1271 (1. A ZVO), k. 1271/89, Hlášení o činnosti MVS [Městské vojenské správy] a strážních jednotek, 1. 9. 1968, s. 2.

Ministr národní obrany genplk. Martin Dzúr (vlevo) předává 5. května 1971 plk. Viliamu Šalgovičovi (vpravo) hodnostní označení generálmajor²¹⁹

Navíc se podařilo řádně odhlasovat prohlášení Předsednictva ÚV KSČ, které invazi jednoznačně odsoudilo, a krátce před 2.00 ho úplně odvysílal rozhlas po drátě. Rozhlasové vysílače totiž konzervativní ředitel Ústřední správy spojů Karel Hoffmann nechal ve 2.00 vypnout, a proto z prohlášení zazněla jen část první věty. Celé se dostalo do éteru a do celého světa až ve 4.30.²²⁰

Vraťme se však k pozemnímu sledu. Sovětské divize se začaly z NDR valit přes čs. hranici v Božím Daru a v Hranicích ve 22.50, ve 23.00 přes Černý Potok u Vejprta a Cínovce, ve 23.03 v Nejdku a v Lubech, ve 23.10 v Kraslicích a ve 23.20 ve Vojtanově. V pásmu 20GA (směřující přímo na Prahu) to byl hlavně přechod v Hřensku. Kromě standardních hraničních přechodů Sověti a Němci použili i nehlí-

219 ► VÚA-VHA.

220 ► POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 1., s. 91–96; týž, *Vojenské řešení pražského jara*, díl 2., s. 6–13.

dané přechody pro živelné pohromy. Celkem – včetně pásma 11GA – šlo o zhruba 30 míst podél celých čs.-německých hranic.²²¹

Hlavním úkolem 1GTA bylo odříznout ČSSR od SRN jako pravé rameno kleští, protože, jak zanedlouho začnou sovětsští vojáci tvrdit svým čs. protějškům, kdyby nepřišli oni, tak 21. 8. ráno naši důstojníci či pohraničníci otevrou západní hranice a pustí do země jednotky Bundeswehru. Smutné je, že takovým nesmyslům věří řadoví vojáci. Je však tragické, když ministr obrany SSSR maršál Grečko a jeho generálové údajně věří, že během jedné zářijové noci v ČSSR vznikne loutková vláda, která vyhlásí neutralitu a vystoupí z Varšavské smlouvy, načež požádá NATO o ochranu, i tomu, že ještě totéž ráno americká 82. a 101. vd seskočí na Slovensku u sovětských hranic a za nimi budou maximální rychlostí pospíchat 5. a 7. armádní sbor USA spolu s 1. a 2. armádním sborem SRN v síle nějakých 18–22 divizí, jež své přesuny před vlastním aktem „pomoci“ budou kryt cvičením SCHWARZER LÖWE. Skoro to vypadá, že si Sověti svou operaci DUNAJ už v dubnu okopírovali od Američanů a v realizaci je tak asi o dva až tři týdny předběhli. Protože se ovšem opomenuli dohodnout s ČSLA a Pohraniční stráží, nikdo na ně s otevřenými závorami nečekal, a tak si je museli zvednout nebo prorazit sami.²²²

Prakticky to vypadalo tak, že jako první postupovaly průzkumné a úderné skupiny, které měly překonat prvotní odpor v hraničním pásmu a dále rychle směřovat do nitra ČSSR, za nimi šly prvosledové jednotky určené k dosažení nejvzdálenějších cílů, jež se neměly příliš vázat případným bojem, a teprve za nimi jely útvary pověřené eventuální eliminací, obsazením a odzbrojením jednotek ČSLA ležících podél hlavní trasy postupu. S orientací v neznámém terénu, a navíc v noci jim vypomáhaly vrtulníky, letadla, ale také čs. „dobrovolníci“ (většinou příslušníci StB a konzervativní komunisté), přesto leckdo zabloudil.

Z Polska do ČSSR se 20. td vydala ve 24.00 dne 20. 8. přes Frýdlant – Liberec – (Turnov) – Mnichovo Hradiště – Mladou Boleslav – Kolín – Tábor až k Českým Budějovicím. Na křižovatce silnic Praha – České Budějovice a Hluboká nad Vltavou – Lišov (6 km severovýchodně od Budějovic) ve 13.00 dne 21. 8. zastavilo čelo divize asi 200 čs. občanů. Po třech hodinách se kolona stáhla asi dva kilometry zpět od křižovatky k blízkým Chotýčanům a zřídila si zde tábor. Podle Ševčenkových vzpomínek se zhruba v 16.00 (nelze určit, zda střeoevropského, či moskevského času) ve vzdálenosti osm až deset kilometrů před Budějovicemi zastavil i 710. samostatný spojuvací prapor, který se zakopal v lese půldruhého kilometru od cesty.

221 ► VÚA–VHA, f. 1271 (1. A ZVO), k. 1271/89, Hlášení o činnosti 20. msd v době od 20. 8. – 07,00 hod. do 30. 8. – 06,00, 2. 9. 1968, s. 4; SA AČR, f. 1348 (7A PVOS), k. 90, č. j. 0043199, Deník hlavní činnosti 7A PVOS od vstupu vojsk pěti států Varšavské smlouvy na území ČSSR, s. 1; BENČÍK, A. – PEČKA, J., *Varšavská čtyřka proti Československu 1968*, s. 109–111.

222 ► MAJOROV, A. A., *Vtorženije*, s. 193–194.

Velitelství a štáb 20. td se měly nacházet v lese deset kilometrů severozápadně od Českých Budějovic.

76. gtp se mezitím rozmístil podél Vltavy u Českého Krumlova, kde byl dislokován čs. 51. msp, 8. gtp kontroloval Prachatice a tím i čs. 62. msp, zatímco 155. gtp hlídal Vimperk s čs. 68. msp a 15. samostatným dělostřeleckým oddílem. Zbytek útvarů divize se nacházel v okolí Českých Budějovic, kde měla velitelství čs. 15. msd (velitel plk. Václav Lafek) a jí podléhající 20. tp, 36. dělostřelecký pluk a další zajišťovací útvary. Sovětská 20. td (od 22. 8. velitelské stanoviště v Borku u Českých Budějovic) tak zabezpečila celé teritorium budějovické 15. msd. V dotčené oblasti na severu a jihu Čech se pohybovaly i další sovětské divize, o nichž zatím nemáme přesnější informace.²²³

Navazující „sektor“ náležel 11. td PLA, jež se z výchozího prostoru Chojnów – Złotoryja – Jawor přesunula 20. 8. do 23.00 po dvou osách do nástupních prostorů Lubawka (Złotoryja – Kamienna Góra) a Mieroszów (Jawor – Świebodzice), aby po vydání signálu k invazi pokračovala po dvou trasách: 1. Lubawka – Trutnov – Dvůr Králové nad Labem – Hořice (5.30) – Chlumeck nad Cidlinou – Týnec nad Labem; 2. Mieroszów – Hronov – Náchod – Česká Skalice – Hradec Králové (10.15, velitelství 10LA, velitel genpor. Jozef Kúkel) – Pardubice. Přičemž z první trasy směřovaly boční osy na Vrchlabí a Jilemnici; Jičín; Kolín, Kutnou Horu a Čáslav. Pro druhou trasu to platilo především pro Nové Město nad Metují.

10. td postupovala z oblasti Opole – Niemodlin – Biała – Krapkowice do nástupišť Pietrowice (Biała – Głubczyce) a Plisz (Głogówek – Baborów) a z nich dále po trasách: 1. Pietrowice – Krnov (0.15) – Bruntál – Rýmařov – Šumperk – Lanškroun – Litomyšl – Chrudim; 2. Plisz – Opava – Šternberk – Mohelnice – Svítavy – Polička – Hlinsko – Havlíčkův Brod (velitelství 4. td, velitel – neobsazeno). U první trasy lze určit zamýšlené boční osy postupu na Ústí nad Orlicí a Holice u druhé trasy to byly Bystřice nad Pernštejnem, Žďár nad Sázavou a Golčův Jeníkov. „Volný“ prostor od Lichkova po Rychnov nad Kněžnou a Ústí nad Orlicí pak dodatečně během dne obsadily útvary 4. msd.²²⁴

Jaškinova 24. msd se pohybovala v pásmu od Hlučína po Český Těšín s hlavní osou postupu Bohumín – Ostrava – Olomouc (VVP Libavá), ale také Přerov, Holešov, Frenštát pod Radhoštěm a Frýdek-Místek a Zlín. Velitelství měla ovšem

223 ► Tyto a následující informace o trasách postupu sovětských vojsk v oblasti západních, severních a částečně i středních Čech byly získány vyhodnocením hlášení za dobu 20. 8. – 31. 8. 1968 od 42 svazků a útvarů podléhajících ZVO, z několika desítek personálních spisů vojáků z povolání a z dalších zdrojů. ŠEVČENKO, V., *Na vstreču rassvetu*, s. 348; BENČÍK, A., *Operace „Dunaj“*; HOTTMAR, A. – MAC-KOVÍK, S., *Sovětské letectvo „Střední skupiny vojsk“ 1968–1991*; FESKOV, V. – KALAŠNIKOV, K. – GOLIKOV, V., *Sovětskaja Armija v gody „cholodnoj vojny“*, s. 64–158; ŠEVČENKO, V., *Na vstreču rassvetu*, s. 63, 254, 391, 401; SA AČR, *Zásahy okupačních vojsk proti vojskům 7 APVOS*, r. 1968, s. 1; tamtéž, personální spisy VZP. VÚA–VHA, f. 1271 (1. A ZVO), k. 1271/89.

224 ► PAJÓREK, L., *Polska a „Praska wiosna“*, s. 134, 148, 152.

v Ostravě-Koblově. Její 7. msp (posádka Lvov) 20. 8. ve 24.00 překročil čs.-polské hranice v prostoru Kšanovice/Krzanovice a v 7.00 již blokoval čs. 22. výsadkovou brigádu v Prostějově. Druhý den, 22. 8. předal kontrolu součásti 128. msd a 23. 8. se přesunul do Nového Jičína. To divizní 29. samostatný průzkumný prapor (velitel pplk. Šerstobitov) v noci na 21. 8. nejprve zabezpečil přechod v Českém Těšíně, poté obsadil vojenské letiště Ostrava-Mošnov a zajistil přistání 1. gardového stíhacího bombardovacího leteckého pluku z maďarské Papy, načež se po předání letiště 181. tp přesunul do Holešova, kde s posilou baterie 122mm děl dohlížel na čs. 7. výsadkový pluk zvláštního určení.²²⁵

Štátne divadlo v Košicích s protiokupačními transparenty a nápisy²²⁶

Okolo 23.00 vpadla na Slovensko 38A. Po první ose postupu Vyšné Německé – Michalovce – Vranov nad Topľou – Prešov – Poprad – Liptovský Mikuláš – Žilina – Povážská Bystrica – Trenčín se ubíraly 31. a 15. td, zatímco po druhé trase Maťovce – Trebišov – Košice – Rožňava – Lučenec – Zvolen – Banská Bystrica – ? (směr dalšího postupu není znám) postupovala 128. msd. Její 327. gmsp (velitel gard. pplk. Kazak) došel překvapivě z Užhorodu až k Českým Budějovicím, kde přešel do podřízenosti 1GTA. V první fázi byl v oblasti Prostějov – Vyškov, kde blokoval prostějovskou 22. výsadkovou brigádu a od 23. 8. i tamní letiště. Dne 24. 8. se na rozkaz přesunul do prostoru Soběslav – Dráčov (3,5 km jižně od Soběslavi). 398. tp překročil hranice mezi 1.15–2.02. Průzkumná skupina

225 ► ŠEVČENKO, V., *Na vstřeću rassvetu*, s. 237, 313, 329; (s. n.), *Voni zachiščali mir u Evropi*, s. 41, 152, 154–155; HOTTMAR, A. – MACKOVÍK, S., *Sovětské letectvo „Střední skupiny vojsk“ 1968–1991*, s. 20; POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 1., s. 120–121.

226 ► Muzeum Policie ČR.

Letáky a připomínka Alexandra Dubčeka na jednom z košíckých obchodů v srpnu 1968²²⁷

a všechny součásti pluku postupovaly po trase Pavlovce nad Uhom – Sečovce – Košice – Rimavská Sobota – Trenčín – Uherský Brod – Uherské Hradiště – Kroměříž – Olomouc, kde 23. 8. na jižním okraji zastavil. V 7.00 dne 25. 8. obdržel rozkaz k postupu přes Olomouc – Prostějov – Vyškov – Brno – Třebíč – Jindřichův Hradec a 26. 8. v 10.00 se soustředil v prostoru Kardašova Řečice – Políčko – Plavsko 3–11 km západně a jihozápadně od Jindřichova Hradce.

To 168. gmsp od 30. gmsd došel do Liptovského Mikuláše, 30. gtp se zastavil u Prešova a 166. gmsp byl 12. 9. v okolí Košic.

Za 128. msd přišel 21. 8. i 12. msp BLA, který přes Zhniatino a Strabičevo (severozápadně od Zhniatina) opustil dnešní Ukrajinu a ve 2.05 překročil hranice v Maťovcích. Další den se kromě Zvolena (5.05) usadil v síle praporu (velitel pplk. Petkov) na letišti Zvolen-Sliač a posléze v Banské Bystrici (8.00). Dne 25. 8. obsadil Brezno.²²⁸

227 ► Tamtéž.

228 ► POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 1., s. 121–123; (s. n.), *Voni zachíščali mir u Evropi*, s. 142; MAJEROV, A. A., *Vtorženije*, s. 232–234; SKÁLOVÁ, I., *Podíl Bulharska na potlačení pražského jara*, s. 54; Vzpomínky Gennadije Gladyševa *Sliškam ránaja pražskaja vesna...* In: *Прибайкалье* [online]. [Cit. 2022-02-28]. Dostupné z: <http://www.pribaikal.ru/standpoint/article/2104.html>; Centr. St. Arch., Sof., f. 1–B, rec. 49, fi. 158, Report of the minister of national defense army general Dobri Dzjurov, 30. 9. 1968, s. 2–5; SA AČR, personální spisy VZP, osobní spis genmjr. Antona Muržice, Doplněk k životopisu, 9. 6. 1970, s. 2a.

Maďarská 8. msd vstoupila okolo půlnoci na jižní Slovensko ve třech proudech: 1. Balassagyarmat – Velký Krtíš – Nitra – Topoľčany – Piešťany – Nové Mesto nad Váhom; 2. Šahy – Levice – Nitra – Hlohovec a Nitra – Sereď; 3. Letkés – Štúrovo – Nové Zámky.²²⁹

Bezprostřední rozkaz k invazi na Slovensko dostal velitel JSSV genplk. Provalov od maršála Grečka ve 22.10 s tím, že má maximálně urychlit svůj postup a nečekat na původně smluvený čas 24.00. Ve 23.25 vojska dosáhla výchozích prostorů a vzápětí začala překračovat hranici.

13. gtd postupovala zřejmě po trase Komárom – Komárno – Dunajská Streda – Šamorín – Bratislava – Malacky – Břeclav až k Jihlavě. Konkrétně její 201. gtp se měl podle rozkazu přesouvat po ose Komárom – Komárno – Nové Zámky – Šala – Sereď – Krakovany (Piešťany) – Myjava – Louna (Louka?) – Těšany – Modřice (Brno) a do 21.00 se dostat do oblasti Velké Meziříčí – Humpolec – Pacov – Třešť a ovládnout Jihlavu včetně tamních útvarů 4. td ČSLA (velitelství Havlíčkův Brod), tedy 8. tp a 6. školní tankový prapor, včetně skladů v Dobroníně. Dne 23. 8. se štáb pluku spolu s 1. a 2. tankovým praporem přesunuly do lesa dva kilometry západně od Pístova a 3. tankový prapor pět kilometrů jižně od Jihlavy.

Další z pluků divize – 27. gtp – se od Bratislavy přesouval směrem na Pezinok – Senicu – Hodonín a do Brna (12.00). Tam už na něj netrpělivě čekala 103. gvd, jež ve 3.10 obsadila letiště Brno-Tuřany a posléze celé město, když po 4.00 ovládla ještě letiště v Náměšti nad Oslavou.

254. msd překročila hranice v prostoru Rajka – Rusovce a rychle vstoupila do Bratislavy, zatímco další proudy šly přes Medved'ov a Mliečno na Šamorín a Bratislavu. Část jejich jednotek se poté asi vysunula k Senci a za Trnavu.

48. msd přisunutá na poslední chvíli pobývala do 23. 8. v Maďarsku. Druhý den ve 21.00 vstoupila do Komárna a po dvou trasách (patrně jako 13. gtd) ukončila svou pouť 26. 8. na jižní Moravě v prostoru Znojmo – Náměšť nad Oslavou – Rosice.²³⁰

Závěr

Po vojenské stránce invaze sice uspěla, neboť významná města a posádky ČSLA byly obsazeny a zablokovány, ale po té politické šlo o fiasko. Většina oby-

229 ► PATAKY, I., *Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968*, s. 78–87.

230 ► (s. n.), *Voni zachíščali mir u Evropi*, s. 149–150; POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 2., s. 146–147, 161–162, 180; týž, *Vojenské řešení pražského jara*, díl 1., s. 126–129; BENČÍK, A. – NAVRÁTIL, J. – PAULÍK, J. (eds.), *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*, dok. č. 82, s. 288–289, 291.

DNEŠNÍ PROGRAM BRNĚNSKÝCH K I N

JADRAN RUŠTÍ MUŽI NA SVÝCH LETA- JICÍCH MARLOSTROVY VSTUPNE 3 ruble	SCALA TYŽ 5 JEMÍ (BREŽŇEV and Co.) KOMICKÁ BALADA O JEMO CHOUTKÁCH VSTUP ZADAR	KAPITOL HERCIN (CDELAHO O OEP) DOKUMENTÁRNÍ FILM O DAVIVÉM KLEVETĚ REŽ. L. BREŽŇEV	OKO RAKEV SNU VI- DETI - (nechám) SITU BILAKA, KOLDEP MESTEKA, JVEJTKY A DALŠÍM VNETAKU
STADION S Lapičů a Stará DÁMA (BEZ KOMENTÁŘE)	PRAMA DÁMY a PÁNOVÉ dejte pozor KREML JE V PRDELI	SIBIR DOPORUČUJEME RUSKÝM OKUPANTŮM	ÚDERKA ČETNÍK Z MOSKVY AUTOMATICKÉ INŽENY
ART OSTŘE SLEDYME VLA KY DRAMA NAŠÍ MODRE ARHADY	ČAS MAJSTER KAT REPORTAŽ O ŽIVÉM PORADCI V MOSKVĚ A NOVOTNEM	VLAST VRAH SKRÝVA TVÁŘ V RUSKÉM TANKU	
JAS ALIBI NA VODE REPORTAŽ O NPAK KOMEDII RUSKÉHO DELEGÁTA J. MALIKA	SLOVAN PERVY DEN 21.8. 1968 REZERVOVANO PRO ZLENS VARŠAVSKÉHO PAKTU	LUCERNA PROBUD SE A ZABÍJEJ!! PŘÍKAZ Z MOSKVY	
MIR FORTEL a jak to ZÍSKAT BALÍČEK RAD a PŘÍKAZU NA CESTU OKUPANTŮM	LUMIR TO NEZNAJE HADIMRŠKU BREŽŇEVA, TEN KDYŽ SE ROZJEDE, KDE KOHO PŘEJEDE		
LÍPA TAJEMSTVÍ ČÍNSKÉHO KARAFIATU - (útrka Liu-Šao-čchiho na tvářen ČÍNSKOU INTERVENCI DO RUSKE TAJBY)	RADOST SLEČNY PRACOVNÍ PŘEDVÍ - DRAMA Z FRONTY NA CHLEBA	JALTA NEHRAJE - BYLO OMYLEM ROZBOURANO SVĚT. TANKEM, KTERÝ HLEDAL PRORADNE KONTRAREVOLUČNÍ ŽIVLY	

Vtipný leták vylepený v centru Brna v srpnu 1968²³¹

vatelstva Československa od rána 21. 8. demonstrovala v ulicích a po okupantech kromě nevybíravých slov rovněž plivala, házela nejrůznější předměty, zamalovávala dopravní ukazatele, psala protiokupační nápisy, vylepovala plakáty a organizovala stávky. „Zaslouženou“ kritiku vojáků Sovětské armády sklidilo vřazování automobilů či traktorů do přesouvajících se kolon vojenské techniky a jejich brždění pomalou jízdou.²³²

Není proto divu, že gen. Provalov (a ani ostatní velitelé), který téhož dne přesunul své velitelské stanoviště do Bratislavy, nepřestával bedlivě sledovat situaci. Zvláště svými rozkazy z 24. a 25. 8. nesmyslně varoval například 8. msd MLA před tříštěním sil a možností výdeje zbraní obyvatelstvu a ČSLA. Heslo pro odzbrojení ČSLA znělo RŮŽE nebo RŮŽOVÝ KER a naštěstí nebylo vyhlášeno. Navíc jí od 26. 8. rozšířil kontrolovanou oblast směrem na západ až k Malým Karpatům (asi 1500 km², proto posílena 6. msp).²³³

Účast NLA NDR lze označit za symbolickou. Ve štábu invazních armád (od 21. 8. v Praze) v Milovicích (od 22. 8.) pracovala operační skupina několika důstojníků a 6 poddůstojníků, kterým spojení s nadřízenými v NDR zajišťovalo na 13 radistů z 2. spojovacího (zpravodajského) pluku (posádka Niederlehme), jež se spolu se Sověty přesunula 23.–24. 8. z Legnice do Milovic. O to aktivněji si v čs.-německém pohraničí počínaly ostatní východoněmecké jednotky.

Také 11. msd NLA NDR si, podobně jako 7. td už 18. 8., prožila svůj okamžik „štěstí“, že půjde do akce, když jí 22. 8. asi ve 23.30 zaúkoloval maršál Jakubovskij, aby do 5.00 dne 24. 8. stála připravená v prostoru Oelsnitz – Erbestock – Adorf – Plauen. Rozkaz k překročení čs. hranice však neobdržela a 31. 8. ji Armádní skupina B uvolnila ze sestavy.²³⁴

Situace ze sovětského úhlu pohledu však nadále zůstávala napjatá. Přes prohlubující se rozčarování širokých vrstev obyvatelstva po vyhlášení tzv. Moskevských dohod z 26. 8. a počínající normalizaci si vedení ÚV KSSS v čele s Brežněvem nebylo jisto dalším „správným“ vývojem v ČSSR. Mezitím pokračovala jednání mezi čs. a sovětskými politiky. Všechny návrhy na postupný a úplný odchod invazních vojsk v horizontu jednoho až dvou let ovšem Sověti zamítali a tlačili na legalizaci dočasného pobytu svých divizí výměnou za odchod většiny intervenčních svazků. Po neformálních sondážích během návštěvy premiéra Oldřicha Černíka

232 ► BENČÍK, A. – NAVRÁTIL, J. – PAULÍK, J. (eds.), *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*, dok. č. 82, s. 289–290, 293; PATAKY, I., *Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968*, s. 78–87.

233 ► PATAKY, I., *Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968*, s. 7–89; POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 2., s. 162; JÚLIUS BALÁŽ, *Dokumenty z maďarského vojenského archivu k udalostiam v Československu roku 1968*. Historie a vojenství č. 5/1993, s. 143–144.

234 ► WENZKE, R., *NDR a její Národní lidová armáda během krize v Československu 1968*, s. 13–14.

v Moskvě 10. 9. a verbální nótě Ministerstva zahraničních věcí 13. 9. všem pěti intervenčním státům s návrhem na zahájení jednání o stažení vojsk z čs. území se 16.–17. 9. sešly vojenské delegace v čele s maršálem Grečkem a generálem Dzürem v Mukačevu a vzájemně si předložily své plány, aby se nakonec dohodly na kompromisu v počtech vojáků – 75 000 (Sověti požadovali zhruba 100 000 a čs. politici navrhovali 30 000–40 000) – i vyčleněných prostorů.²³⁵

Vznik Střední skupiny sovětských vojsk v Československu se završil v říjnu, když 18. 10. smlouvu o dočasném pobytu vojsk odhlasovalo Národní shromáždění. K 16. 10. se velení skupiny ujal právě genpor. Majorov. Formálně se Střední skupina vojsk ustavila k 24. 10. Již druhý den se velitelské stanoviště 38A v Milovicích změnilo na její velitelství a započal odchod invazních vojsk.

Od 1. 11. se dočasně pobývajících Sověti stěhovali do kasáren,²³⁶ jež ČSLA narychlo vyklízela na základě rozkazu genplk. Dzúra z 28. 9. o dislokačních a organizačních změnách k 15. 10. Do 8. 11. odjelo z ČSSR asi 86 procent invazních vojáků kromě „dočasně pobývajících“ a k 15. 11. 1968 operace DUNAJ oficiálně skončila.

Po vojenské stránce je invaze armád Varšavské smlouvy dodnes hodnocena jako velmi zdařilá vojenská operace, a to jak na východ, tak i na západ od českých a slovenských hranic. Musíme si ovšem uvědomit, že se při ní počítalo jen s ojedinělými ohnisky odporu, která budou rychle zlikvidována, a to, že ČSLA v podstatě žádný ozbrojený odpor nekladla, připisovali Sověti mylně jejímu údajnému morálnímu rozkladu. Pravdou ovšem je, že kdyby dostala rozkaz k obraně, operace DUNAJ by bezesporu zkrachovala a zvrhla by se v nepopsatelný masakr čs. obyvatelstva.

Takto podle dobových statistik bylo do 28. 9. na čs. straně „jen“ 84 mrtvých, asi 296 těžce a 496 lehce zraněných. Ve skutečnosti do listopadu přišlo o život přes 130 našich občanů, mezi nimiž byli i dva příslušníci SNB.²³⁷ Ve stejné době tu

235 ► SKÁLOVÁ, I., *Podíl Bulharska na potlačení pražského jara*, s. 62; POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 2., s. 133–134.

236 ► 18. gmsd (Mladá Boleslav), 15. td (Milovice), velitelství 28. armádního sboru (Olomouc), 31. td (Bruntál), 48. msd (Vysoké Mýto), 30. gmsd (Zvolen), 185. raketová brigáda (Turnov) a 131. samostatná smíšená letecká divize (Milovice).

237 ► Praporčík Karel Chalupa (1914–1968) pracoval na Městské správě VB v Brně. Okolo 20.15 hod. dne 29. 8. 1968 v Brně-Štýřicích na Renneské třídě se svým služebním vozem narazil u mostu do stojícího neosvětleného obrněného transportéru Sovětské armády, který jeho řidič Roman Jurijevič nijak neoznačil, navíc nefungovalo ani veřejné osvětlení. Zemřel v sanitce při převozu do nemocnice.

Kapitán Otto Trousil (1930–1968) byl příslušníkem VII. správy MV (Správa spojení). V srpnu 1968 pobýval na dovolené, ale jakmile zjistil, že je země okupovaná vojsky pěti států Varšavské smlouvy, ještě 21. 8. odjel do Prahy a hlásil se na svém pracovišti. Náčelník oddělení jej však poslal dokončit dovolenou. Při návratu na motocyklu jej téhož dne v 15.45 hod. mezi obcemi Svárov a Dolní Podkozí srazil obrněný transportér Sovětské armády, který mu v zatáčce náhle vjel v protisměru do cesty. Otto Trousil vážným zraněním na místě podlehl. Sovětský velitel v Kladně při následném vyšetřování incidentu sdělil, že vojáci se již vystřídalí a pachatele není možné vypátrat. Případ musel být odložen.

k 20. 9. zemřelo celkem 98 sovětských vojáků a 87 utrpělo zranění. V listopadu šlo již o více než 110 zemřelých Sovětů. K 30. 9. činily ztráty Polské lidové armády 8 mrtvých a další dva přibyli v říjnu. Po jednom zemřelém měla BLA (včetně nejméně 29 zraněných) a MLA. U NLA NDR nejsou známy žádné oběti na životech.²³⁸

Praporčík Karel Chalupa z Městské správy VB Brno²³⁹

Kapitán Otto Trousil sloužil na VII. správě MV (Správa spojení)²⁴⁰

238 ► POVOLNÝ, D., *Vojenské řešení pražského jara*, díl 2., s. 124–137; týž, *Operace DUNAJ: Kravavá odpověď Varšavské smlouvy na pražské jaro 1968*, s. 403–421; týž, *Nejhorší den Československé lidové armády – 21. srpen 1968*, s. 437–443.

239 ► ABS.

240 ► Tamtéž.

Zemřelí čs. občané v souvislosti s invazí 20. 8. – 31. 12. 1968

Pořadové číslo	Příjmení	Jméno	Rok narození	Místo pobytu/narození	Způsob a místo usmrcení	datum udílosti	datum úmrtí
1.	ABRAHAM	Antonín	1877	Praha/Příbram	smražen sovětským vojenským vozidlem, Praha	23. 8. 1968	24. 8. 1968
2.	ALBERT	Pavel	1934	Praha/ <i>nezjištěno</i>	zranění hlavy, asi po skoku z hofického domu u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
3.	BABOROVSKÝ	Jan	1896	Praha/ <i>nezj.</i>	uhořel v domě, Vmohradská 23, u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
4.	BAUTOŠ	Ján	1924	Košice/Levoča	postřelen zblízka Grigorijem Grigorjevichem Alexejčukem/Alexjakem, Kavečany, zeměl v nemocni, Košice	14. 9. 1968	22. 9. 1968
5.	BALOUN	Václav	1946	Hlakový Dvory	zasířlen strážným Abbulou Nurisovem, Hlakový Dvory	11. 9. 1968	11. 9. 1968
6.	BERÁNEK	Miroslav	1952	Kolín/Kolín	zastřelen při rozhovoru s opijím voj. Rudněvem, Opletalova ulice, Praha	10. 9. 1968	10. 9. 1968
7.	BOHÁČ	Josef	1946	Prostějov/Prostějov	zastřelen sovětským vojáky na Vojáckové nám., Prostějov	25. 8. 1968	25. 8. 1968
8.	BONK	Josef	1949	osada Ondřej (Horka) / Horka, okr. Poprad	postřelen po házení předmětů davem na projíždějící sovětskou vojenskou kolonu, Poprad	21. 8. 1968	21. 8. 1968
9.	BOUČEK	Bohumil	1909	Libomysl/ <i>nezj.</i>	sdružení příhoda, při převozu do nemocnice silnici několik hodin blokovala sovětská vojenská technika, Hotovice	28. 8. 1968	28. 8. 1968
10.	BŘEZINA	Vinene	1901	Liberec / Dolní Ředice	zasypan zdivem po nárazu tanku č. 314 do podlouhi na nám. Dr. E. Beneše, Liberec	21. 8. 1968	12. 9. 1968
11.	BULIK	Josef	1909	Dolní Kralovice/ <i>nezj.</i>	zahynul po nárazu tanku do trafiky, Dolní Kralovice	21. 8. 1968	21. 8. 1968
12.	CIBERAJ	Stefan	1939	Gemerská Poloma / <i>nezj.</i>	zachycen sovětským tankem a přimáčknt k domu, Rožňava	21. 8. 1968	21. 8. 1968
13.	CERMAK	Olaf	1951	Bratislava/ <i>nezj.</i>	smražen nákladním autemobilem, nebo postřelen u Čs. rozhlasu, Bratislava	22. 8. 1968	22. 8. 1968
14.	ČÍZEK	Miroslav	1945	Liberec / Dětenice-Brodok	zasypan zdivem po nárazu tanku č. 314 do podlouhi na nám. Dr. E. Beneše, Liberec	21. 8. 1968	21. 8. 1968
15.	DAVIDEK	Pavel	1939	Uhřetěves/Praha	zahynul v automobilu přejetém tankem, silnice u Uhřetěvs, Uhřetěves	10. 9. 1968	10. 9. 1968
16.	DEBNAR	Viliam	1938	Hostěnice/Pukaneec	zastřelen ve svém automobilu sovětskou hliďkou u benzínové pumpy, Brno-Líšeň	21. 8. 1968	21. 8. 1968
17.	DRAGON	Zdeněk	1949	Liberec / Jablonce nad Nisou	postřelen na lešni u radnice, Liberec	21. 8. 1968	21. 8. 1968
18.	FIALKA	Josef	1903	Liberec/Kosmonosy	smražen tankem, když se vlastním tělem pokusil zastavit kolonu, Ústí nad Labem	21. 8. 1968	21. 8. 1968
19.	FRIDRICH	Petr	1940	Ústí nad Labem / Zlič	vlastním tělem chtěl zastavit nadářská (nebo spíše sovětská) jedoucí z Mařarska vojenská vozidla a byl smražen, okraj Jihlavy	21. 8. 1968	23. 8. 1968
20.	FRYDRYCHOVSKÝ	Václav	1926	Popice/Častonín	zastřelen sovětským vojáky v Čulchové ulici, Bratislava	21. 9. 1968	21. 9. 1968
21.	FULIER	Milan	1949	Nová Bystřica – Vychylovka	postřelen po házení předmětů davem na projíždějící vojenskou kolonu, Detva, nemocnice Lutence	21. 8. 1968	21. 8. 1968
22.	GAVORNIK	Rudolf	1950	Ilava-Sihor / Záhlatie	při jízdě na motocyklu smražen nákladním autemobilem řízeným svob. Wojciechem Swadzinikem, Kosmonosy, nemocnice Mladá Boleslav	17. 9. 1968	20. 9. 1968
23.	HÁJEK	Jaroslav	1907	Kosmonosy/ <i>nezj.</i>	zahynul po nárazu osobního automobilu do odstaveného sovětského trajleru, Benešov	2. 9. 1968	2. 9. 1968
24.	HÁJEK	Luděk	1946	Praha/ <i>nezj.</i>	zastřelen na nám. Osvoboditelů, Košice	21. 8. 1968	21. 8. 1968
25.	HAMRAK	Michal	1952	Košice/ <i>nezj.</i>	zastřelen ve svém bytě, Manesova 16, u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
26.	HANUS	Josef	1898	Praha/ <i>nezj.</i>	závažně zraněn při výbuchu sovětského vojenského vozidla s municí u Čs. rozhlasu, Praha, zeměl v důsledku zranění o dva roky později	21. 8. 1968	30. 8. 1970
27.!	HÁŠEK	Miloš	1950	Praha/Praha	zastřelen u čerpací stanice ve směru na Přesov, Košice	21. 8. 1968	21. 8. 1968
28.	HATALA	Ján	1949	Petorák, Rudňany / Hmltec, okr. Košice			

oběti označené * nejsou zatím zcela prokázány

oběti označené ! zeměl v velkým časovým odstupem

operace DUNAJ skončila 15. 11. 1968, oběti po tomto datu jdou na vrub Střední skupině sovětských vojsk v Československu

29.	HLAVÁČ	Pavol	1939	Ziar nad Hronom / Argentuili	při jízdě na motocyklu narazil do neosvětleného sovětského vozidla, Ladomerská Vieska	25. 8. 1968	25. 8. 1968
30.	HNULÍK	Vladimír	1949	Kolín/Kolín	zasířel u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
31.	HOLÍK	Ján	1923	Bratislava/Podem (Bulharsko)	zasířel na Šafárikově nám. u univerzity, Bratislava	21. 8. 1968	21. 8. 1968
32.	HORČÍK	Emil	1949	Praha/Praha	sražen sovětským vojenským nákladním vozidlem na Kubánském nám., Praha	26. 8. 1968	28. 8. 1968
33.	HORVÁTH	Barťolomej	1947	Košice/Lčartovce	postřelen při práci na hotelu Slovan na nám. Osvoboditelů, Košice	21. 8. 1968	11. 9. 1968
34.	CHALUPA	Karel	1914	Brno - Horní Heršpice / Boleňadice	zabýval po sraze automobilu s neosvětleným sovětským obrněným transportérem, Brno	29. 8. 1968	29. 8. 1968
35.	CHAROUSKOVÁ	Marie	1942	Praha / Ořbyby-Podveky	postřelena sovětským vojákem na Klárově, Praha	26. 8. 1968	26. 8. 1968
36.	CHLUP	Jaromír	1929	Hradec Králové / Velká Roudka	zabýval ve svém voze po nárazu nákladního vozu řízeného Vjačeslavem Alexandrovičem Siskarukem, Janov	12. 10. 1968	12. 10. 1968
37.	CHLUP	Miroslav	1960	Hradec Králové / Tabor	zraněn po nárazu nákladního vozu řízeném Vjačeslavem Alexandrovičem Siskarukem, Janov, nemocnice Litomyšl	12. 10. 1968	14. 10. 1968
38.	CHLUPOVÁ	Naděžda	1939	Hradec Králové / Sendražice	zabývala po nárazu nákladního vozu řízeném Vjačeslavem Alexandrovičem Siskarukem, Janov	12. 10. 1968	12. 10. 1968
39.	CHOCHOLINOVÁ	Rosalie	1886	Praha/nej.	zabývala při dopravní nehodě s vozidlem Sovětské armády, Praha	29. 8. 1968	29. 8. 1968
40.	JANOŠKO	Elemír	1918	nej.	zabýval při nehodě nákladního automobilu, polského (vojenského) autobusu a osobního vozidla, silnice mezi Vendryni a Trnčnem	12. 9. 1968	12. 9. 1968
41.!	JARUŠEK	Antonín	1939	nej.	postřelen sovětskými vojáky u Pránského mostu, Praha	21. 8. 1968	??. 1977
42.	JENŠOVSKÝ	Jan	1932	Praha/Praha	postřelen sovětskými vojáky u Pránského mostu, Praha	21. 8. 1968	25. 8. 1968
43.	KADERÁBKOVÁ	Bedřiska	1898	Praha/Praha	sražen tankem na Smíchově, zemřela na pooperaci zranětlí, Praha	21. 8. 1968	26. 8. 1968
44.	KADLEC	Milan	1947	Praha/Praha	zabit nákladním autem před restaurací Hajnovka u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
45.	KADURA	Josef	1915	Bratislava / Zemanská Kotešová	při jízdě na motocyklu sražen neosvětleným sovětským obrněným transportérem, jenž mu nedal přednost, Bratislava	25. 8. 1968	3. 9. 1968
46.	KAHOUN	Alois	1929	České Budějovice / Kojkovice	při jízdě na motocyklu do něj narazil v protisměru jedoucí obměněný transportér řízený Dmitrijem Nikolajevičem Ivatinem, Ponsšice	29. 9. 1968	29. 9. 1968
47.	KAKOS	Jan	1943	Hrozená Lhota / Benešov	zraněn při neopatrném předjíždění vojenské kolony, cesta mezi Obory a Višňovou, okr. Příbram	20. 10. 1968	20. 10. 1968
48.	KAMENEC	Ludvik	1944	Příbram / Velké Karlovice	při jízdě na motocyklu sražen sovětským vojenským vozidlem, silnice Příbram – Rožmítal pod Těmšínem	21. 8. 1968	21. 8. 1968
49.	KLACKA	Ján	1920	nej.	při jízdě na kole do něj narazil nákladní automobil řízený Fodorem Petrovem/Petrovičem Goridkovem, Bratislava	5. 10. 1968	5. 10. 1968
50.	KLAPKA	Jiří	1940	Praha/nej.	patrně skočil z hrobového domu u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
51.	KLIMEŠOVÁ	Zdenka	1912	Jičín/nej.	zasířelna opitým serž. Stefanem Dornou, 4. tank. rota 8. tp 11. td PLA, Jičín	7. 9. 1968	7. 9. 1968
52.	KLÚC	František	1924	Litkov/Neučuchyně	zasířel na polní cestě sovětským dezertérem Borisem Alexandrovičem Karnuščenkem, který mu ukradl vůz. Nečernice	25. 9. 1968	25. 9. 1968
53.	KOBR	Bohumil	1896	Vesec/Čerbenice	těžce zraněn sovětským cistermovým vozem po nárazu tanku č. 314 do podlouhli na nám. Dr. E. Beneše, Liberec	21. 8. 1968	21. 8. 1968
54.	KOLÉSAR	Josef	1933	Košice/Barca	zasířel na nám. Osvoboditelů, Košice	21. 8. 1968	21. 8. 1968
55.	KORENKO	Michal	1929	Svábovce/nej.	při jízdě na motocyklu narazil do neosvětleného sovětského nákladního automobilu, Spíský Čtyrok	27. 10. 1968	27. 10. 1968
56.	KOŠANOVA	Margita Dana	1953	Bratislava/Sološnica	postřelena na schodech Univerzity Komenského, Bratislava	21. 8. 1968	21. 8. 1968
57.	KRAHULEC	Jindřich	1948	Praha/nej.	zasířel na Karlově náměstí, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
58.	KRAUS	Jaroslav	1938	Žatec/Vejprnice	zabýval při srazce dvou nákladních automobilů, z nichž jeden se vyvířal španěle odstavenému sovětskému GAZu. Holec	7. 10. 1968	7. 10. 1968
59.	KRBEČ	Ladislav	1946	nej.	při jízdě na motocyklu za ne zcela jasných okolností narazil do sovětského nákladního automobilu, Doksaný	4. 11. 1968	5. 11. 1968

60.	KUBEŠ	Jaroslav	1949	Praha/Praha	zabit nákladním automobilem před restaurací Hajnovka u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
61.	KULIŠ	Jindřich	1943	Liberec/Praha	postřelen u radnice, Liberec	21. 8. 1968	21. 8. 1968
62.1	LACINA	Antonín	1938	Malín/nej.	při jízdě na traktoru do něj z protisměru narazil tank, vzniklé zranění mozku bylo diagnostikováno až v roce 1977, Malín	21. 8. 1968	5. 1. 1977
63.	LAITA	Ivan	1950	Praha/Praha	zraněn střípinou po výbuchu tanku u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
64.	LAMPER	Milan	1949	Lučatin / Dolný Tureček	zastřelen u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
65.	LANG	Ladislav	1897	Vrahovice-Čechůvky / Koryčany	zastřelen sovětskými vojáky na Žižkově nám., Prostějov	25. 8. 1968	25. 8. 1968
66.	LÁSZLO(O)	Ján	1915	Velká Ida / Ginc nebo Góberuska	zastřelen na nám. Osvoboditelů, Košice	21. 8. 1968	21. 8. 1968
67.	LEGNER	Peter	1952	Bratislava/Bratislava	postřelen u pošty na nám. SNP, Bratislava	22. 8. 1968	22. 8. 1968
68.	LEVAK	Jozef	1930	Povážský Chlmec / Povážský Chlmec	na náměstí si lehl před přijíždějící sovětská obrněná vozidla a byl přejet tankem, Zvolen	21. 8. 1968	21. 8. 1968
69.	LIVEČKOVÁ	Eva	1937	Liberec/Blatná	postřelena u pošty na náměstí, Liberec	21. 8. 1968	23. 8. 1968
70.	LUSKOVÁ	Růžena	1945	nej.	zraněna při srážce osobního automobilu a tramvaje jako spolejezdyně řidiče, který objížděl nebo předjížděl obrněný transportér, Bmo	27. 9. 1968	27. 9. 1968
71.	LUZAR	Jan	1917	Opava/Kateřinky	zabynul po nárazu svého motocyklu do špatně osvětleného sovětského nákladního vozu, silnice do Opavy, Slavkov	22. 11. 1968	22. 11. 1968
72.1	MACEK	Jaroslav	1935	Praha/Praha	zraněn střípinou po výbuchu tanku u Čs. rozhlasu, Praha, v důsledku přetvářejících zdravotních problémů spálchal sebevraždu	21. 8. 1968	13.5. 1969
73.	MALEČKA	Milan	1935	nej.	při jízdě na motocyklu narazil do špatně osvětleného sovětského obrněného transportéru, silnice mezi Trenčínem a Novým Městem nad Váhom	8. 9. 1968	8. 9. 1968
74.	MALEK	Miroslav	1945	Praha/nej.	zraněn střípinou po výbuchu tanku u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
75.	MARTONIK	Ladislav	1944	Košice/Košice	postřelen na Prešovské ulici, Košice	21. 8. 1968	22. 8. 1968
76.	MITKOVÁ	Helena	1937	Bratislava/nej.	zemřela po nárazu sovětského cisternového automobilu řízeného Viktorem Ivanovičem Trubojenkem do osobního automobilu, Bře	8. 10. 1968	8. 10. 1968
77.	MODR	Jiří	1929	Příbor / Beckov nad Váhom	spálchal sebevraždu skokem pod sovětský nákladní vůz řízený Nikolajem Ivanovičem Bojkovem, letiště Ostrava-Mošnov	15. 10. 1968	15. 10. 1968
78.	MOŠTENICKÝ	František	1921	Bánská Štiavnica / Bánská Štiavnica	při jízdě na motocyklu sražen sovětským tankem jedoucím v protisměru, cesta mezi Vážom a Štrébou, Váže	21. 8. 1968	21. 8. 1968
79.	MUSICH	Mario	1948	Praha/nej.	zabit nákladním automobilem před restaurací Hajnovka u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
80.	MUŠEC	Filip	1929	Přislaovice u Olomouce / Čanadice	při jízdě na motocyklu sražen nesprávně předjíždějícím sovětským nákladním vozem, u zesilovací stanice, Velká Bystřice	25. 11. 1968	25. 11. 1968
81.	NEMEC	Karel	1952	Praha/Praha	zastřelen u Podolské vodárny, Praha	24. 8. 1968	24. 8. 1968
82.	NETUŠIL	Eduard	1946	Věčna / České Budějovice	havaroval (narazil do stromu), když se na motocyklu vyřhlal špatně osvětlenému obrněnému transportéru, silnice České Budějovice – Věčna	30. 8. 1968	30. 8. 1968
83.	NOVÁK	František	1922	Zelivce / Nová Hospoda	přejel sovětským tankem, Zelivce	27. 8. 1968	27. 8. 1968
84.	NOVÁK	Jaroslav	1942	Nupjadjella/Zlin	zraněn střípinou po výbuchu tanku u Čs. rozhlasu, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
85.	ONDŘEJKO	Jaroslav	1947	nej.	v noci zbit a postřelen opilými sovětskými vojáky (konkrétně npor. Viktorem Pavlovičem Bulankovem okr. Liptovský Mikuláš	27. 10. 1968	27. 10. 1968
86.	OPRENDIK	Ondrej	1936	Velemin/Lendak	Bulankovem), Velemin	11/12. 9. 1968	14. 9. 1968
87.	PÁNIK	Jaroslav	1930	Praha/Rokyany	zakynul v automobilu po nárazu obrněného transportéru, který mu nedal přednost, křižovatka Hliboká nad Vltavou – Lhotece	28. 8. 1968	28. 8. 1968
88.	PARŠEK	Karel	1953	Praha/Praha	zastřelen u Podolské vodárny, Praha	24. 8. 1968	24. 8. 1968

89.	? PARÍZEK	Ladislav	1950	Zvolen/ <i>nej.</i>	usmrcení		21. 10. 1968	21. 10. 1968
90.	PAULIK	Milan	1955	Rišňovce/ <i>nej.</i>	zabíjel při nárazu nepřiměřeně rychle jedoucího nákladního vozu řízeného Lászlem Horváthem do inonady prsku, Řišňovce		1. 9. 1968	1. 9. 1968
91.	PETRUCHA	Ján	1943	Prašník, Vrbové / <i>nej.</i>	zasíťčen nestřísnou náhodou (v opilsti) podpončíkem Sovětské armády, Prašník, okr. Tmava		7. 9. 1968	7. 9. 1968
92.	PICL	Lubomir	1945	<i>nej.</i>	opily na motocyklu nerespektoval pokyny sovětských regulovčíků a srazil se se sovětským vozidlem Kralovice u Plzně		19. 9. 1968	19. 8. 1968
93.	PODRABSKÝ	Jaroslav	1950	Hradec Králové / <i>nej.</i>	při jízdě na motocyklu narazil zezadu do náhle brzdicího polského GAZu řízeného Stanislavem Gryzbem, byl vymrštěn do protisměru a přjet nákladním automobilem, silnice Hradec Králové – Hlábko		2. 9. 1968	2. 9. 1968
94.	POKORNÝ	Luděk	1943	Praha/Praha	zabíjel při nárazu osobního automobilu do odstaveného sovětského traktoru, Benšov		21. 8. 1968	21. 8. 1968
95.	PŘÍHODA	Zdeněk	1941	Praha/Praha	při jízdě na motocyklu srazil a přjet sovětským obrněným transportérem, Černokostelecká 117, Praha		30. 10. 1968	30. 10. 1968
96.	PULKRABKOVÁ	Helena	1941	Košice / Hradec Králové	zraněna při nárazu osobního automobilu do neosvětleného přivěšeného svařovacího agregátu, Kocelřov, nemocnice Svítav		21. 8. 1968	21. 8. 1968
97.	REICHL	Josef	1945	Praha/ <i>nej.</i>	zabit nákladním automobilem před restaurací Hajnovka u Čs. rozhlasu, Praha		21. 8. 1968	22. 8. 1968
98.	RYBAROVA	Viktoria	1901	Sulekovo/ <i>nej.</i>	srazena a přjetá projíždějícím nadřasčným? tankem, Sulekovo		21. 8. 1968	21. 8. 1968
99.	REPA	Bedřich	1909	Praha/ <i>nej.</i>	posířlen, Mánesova ulice u Čs. rozhlasu, Praha		25. 8. 1968	25. 8. 1968
100.	ŘÍHOVSKÁ	María	1941	Prostějov/Prostějov	zasířčlena sovětskými vojáky, Prostějov		12. 9. 1968	26. 9. 1968
101.	SABOL	Stefán	1926	Malá Ida / Malá Ida	posířlen po hádce dvou opilych sovětských vojáků před restaurací během střeby dalších vojáků, Malá Ida, nemocnice Šaca			
102.	? SABOVÁ	María	1905	Bratislava/ <i>nej.</i>	usmrcení		21. 8. 1968	21. 8. 1968
103.	SADI(U)LEK	Václav	1924	Praha/Praha	sovětský nákladní vůz s minomětem řízený Alexejem Samodovem jej (v automobilu) při neopatřném předřídění dalšího vojenského vozidla srazil z cesty, Slanec		26. 10. 1968	26. 10. 1968
104.	SEKEL	Ján	1923	Krášna při Hornědě / Hnilce	posířlen na rohu Leninovy a Šturovy ulice, Košice		21. 8. 1968	21. 8. 1968
105.	SCHMIEDT	Ivan	1941	Rimavská Sobota / Rybare	zasažen odraženou střelou na Šařárikové nám. u univerzity, Bratislava		31. 8. 1968	31. 8. 1968
106.	SIVÁK	Stanislav	1939	Bojnice/Bojnice	při jízdě na kole srazil sovětským vojenským nákladním (cisternovým) automobilem, cesta mezi Satalcemi a Radonicemi, nemocnice Praha		5. 9. 1968	5. 9. 1968
107.	SOKOL	František	1888	Radonice/Kostelec	zasažen serž. Vladimírem Olšanským a voj. Achmedem Jeraljevem při jízdě automobilem se „střilečným“ výřákem, Hrabice u Vimperku		9. 10. 1968	9. 10. 1968
108.	SOUKUP	Bohumir	1921	Sezimovo Ústí / Sezimovo Ústí	přjet vojenskou cisternou řzenou Leonem Valentínovičem Kluchem při přebíhání cesty, Kapušany		21. 8. 1968	21. 8. 1968
109.	STACHURA	Miroslav	1966	Kapušany / Malá Ida	posířlen u radnice, Liberec		28. 8. 1968	2. 9. 1968
110.	STARÝ	Rudolf	1905	Jerňanice/Jerňanice	zražen v automobilu po nárazu obrněného transportéru, který nedal přednost, křižovátka Huboká nad Vltavou – Lhotice		25. 8. 1968	25. 8. 1968
111.	STOIEC	Lubos	1937	Praha/ <i>nej.</i>	zabíjel ve vlastním domě při nečekané střelbě sovětských vojáků, Bučovice		21. 8. 1968	26. 11. 1968
112.	SUŠANKOVÁ	Ilija	1931	Bučovice/Klatovy	posířlen sovětským vojákem u pošty na nám. SNP, Bratislava		5. 10. 1968	5. 10. 1968
113.	SZVHYTEL	Josef	1949	Nedec/Nedec	zasažen bratřancem vypučeným sovětským samopalem, sovětský vojenský ťbor u Košické Nove Vsi		8. 9. 1968	26. 9. 1968
114.	ŠABLATURA	Ignác	1954	Košice/ <i>nej.</i>	vážne zraněn při dopravní nehodě se sovětským vojenským vozidlem?, nemocnice Příbram		21. 8. 1968	21. 8. 1968
115.	SIMEK	František	1923	Obecnice/ <i>nej.</i>	zabíjel při výbuchu a požáru sovětského cisternového vozu řízeného Vhoúrou Bajrem Griceňkem, Desná		29. 10. 1968	29. 10. 1968
116.	SKAVOVÁ	Dagmar	1960	Desná / Hradec Králové	zražen střepinou po výbuchu tanku u Čs. rozhlasu, Praha		21. 8. 1968	21. 8. 1968
117.	SUN	Ladislav	1944	Ladomerská Vteska / <i>nej.</i>	při jízdě na motocyklu narazil do špatně viditelné kolony sovětských vojenských vozidel, Lehotka, okr. Žďar nad Hronem		12. 10. 1968	12. 10. 1968
118.	SVEC	Jaroslav	1924	Praha / Hradec Králové				
119.	TEPLAN	Dominik	1908	Hul/ <i>nej.</i>	při jízdě na kole srazil nákladním vozem řízeným Lászlem Szabóem, Hul			

120.	TOMŠÍKOVÁ	Alonise	1887	Přiluky/ <i>nezj.</i>	srážena sovětským nákladním vozem řízeným voj. Grigorijem Michajlovičem Prozorem, Přiluky, nemocnice Vláskské Mezřící	25. 11. 1968	25. 11. 1968
121.	TRECHOVÁ	Anna	1931	Břeclav / Šajdíkove Humence	zraněna při srážce automobilu s tankem (velitel ml. serž. Pavel Nikolajevič Levčenko), Tasovice, zemitěla ve Znojmě	21. 8. 1968	21. 8. 1968
122.	TROUSIL	Otto	1930	Praha/Praha	při jízdě na mopedu sražen obrněným vozidlem, cesta mezi Svárovem a Dolním Podkozí, okr. Kladno	21. 8. 1968	21. 8. 1968
123.	ULICKÁ	Anna	1951	Sučany/Sučany	zachycena cisternovým vozem řízeným Vasilem Havriščukem a přejata, Sučany	28. 8. 1968	28. 8. 1968
124.	VEJPUŠKÝ	Bohumil	1940	Trstěnice/ <i>nezj.</i>	při jízdě na motocyklu sražen sovětským nákladním automobilem, Drmoul, nemocnice Mariánské Lázně	30. 10. 1968	31. 10. 1968
125.	VERWALTER	Leopold	1909	Pohořelice/Pohořelice	při jízdě na kole sražen na náměstí nepřiměřeně rychle jedoucím sovětským nákladním vozem, Pohořelice	12. 10. 1968	12. 10. 1968
126.	VESELA	Božena	1894	Dolní Kralovice / Křížová	zahynula po nárazu tanku do traťky, Dolní Kralovice	21. 8. 1968	21. 8. 1968
127.	VESELY	Jaroslav	1944	Jičín/Jičín	zastřelen v Jičíně opilý serž. Stefanem Dornou, 4. tanková rota 8. tp 11. td PLA	7. 9. 1968	7. 9. 1968
128.	VESELY	Stanislav	1924	Liberec/Praha	postřelen v ulici 5. května, Liberec	21. 8. 1968	24. 8. 1968
129.	VODÁKOVÁ	Marie	1894	Desná/Vídeň	zahynula při výbuchu a požáru sovětského cisternového vozu řízeného Vborem Bajrem Gricenkem, Desná	21. 8. 1968	21. 8. 1968
130.	VONKA	Martin	1948	Praha/ <i>nezj.</i>	zahynul po nárazu osobního automobilu do odstaveného sovětského trajleru, Benešov	2. 9. 1968	2. 9. 1968
131.	? VYKOPAL	Miroslav	1945	Brno/ <i>nezj.</i>	usmrcení		
132.	WINTER	Zdeněk	1947	Praha/Praha	na motocyklu se v noci srazil s tankem, ul. Čermokostelecká, Praha	21. 8. 1968	21. 8. 1968
133.	ZDECHOVÁN	Stefán	1940	Detva/Látky	zastřelen po házení předmětů davem na projíždějící vojenskou kolonu, Detva	21. 8. 1968	21. 8. 1968
134.	ZINOVJEV	Boris	1893	Brezová pod Bradlom / Vasšava	zachycen projíždějícím tankem, Brezová pod Bradlom	25. 8. 1968	25. 8. 1968
135.	ZSIGARDY	Alojz	1923	Topolnky/Topolnky	odhozen splašenými koňmi, jež se snažili uklidnit, pod projíždějící sovětský tank, Topolnky	21. 8. 1968	21. 8. 1968
136.	ŽEMLIČKA	Josef	1952	Omice/Brno	postřelen při sledování projíždějící sovětské vojenské kolony sovětským vojákem „Volodou“, benzínová pumpa v Jihlavské ulici u odbočky na Nový Lískovec, Brno	21. 8. 1968	21. 8. 1968

VLADIMÍR SLÁNSKÝ A NEPOVEDENÉ ÚLETY

František Bártík, Dalimil Sypták

Úvod

Předkládaný text mapuje stěžejní životní etapy Vladimíra Slánského. Jak se z hrdiny bojů druhé světové války stal občan druhé kategorie, vězeň – mukl. Do této situace se dostal velkou souhrou náhod, které nakonec vyzněly proti němu. Byl odsouzen k výkonu trestu za něco, co sice plánoval, ale nikdy nerealizoval. A nebýt jednoho neúspěšného útěku přes hranice a nasazeného informátora ve vyšetřovací cele, mohl si Vladimír Slánský se svojí ženou žít svůj život v komunistickém Československu v poklidu. Osud tomu chtěl ale jinak...

Budeme sledovat klíčové události tak, jak šly po sobě: situace a důvody, které vedly k rozhodnutí opustit Československo, následné zatčení, vyšetřování a odsouzení. Pozornost bude věnována samotnému výkonu trestu a následné stížnosti z roku 1965, jejíž závěry ještě podtrhnou paradoxy celého případu.

Vycházeno je primárně z archivních pramenů, které se nacházejí ve Státním oblastním archivu v Praze, Archivu bezpečnostních složek a Národním archivu.

19

72051. STUPNĚ
STANEM

25 III. 1997

F-D356/479-Z/40-57

5

Q76

schr.7031/F

4. ledna 1958.

Úřad předsednictva vlády

P r a h a.

Výtisk č.: 2.

Všc: S l á n s k ý Vladimír - předání zabavených vyznamenání.

Na základě rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 3.2.54
č.j. 3-T-3/54 proti Vladimíru S l á n s k é m u, nar. 30.7.1913,
posledně bytem Praha 2, Petřské nám. 2, Vám předáváme:

- 1) jednu medaili "Za chrabrost 1939" - bez stužky;
- 2) čsl. válečný kříž 1939 - bez stužky;
- 3) jednu medaili "Za zásluhy - I. stupně" - bez dekretu;
- 4) legitimaci k čsl. válečnému kříži 1939 č.ČsVK1939/258;
- 5) legitimaci k čs. medaili "Za chrabrost" č. ČsM/148.

Náčelník: *Lišný*

převzal: *6.5.1958*

předal: *50*

Zabavená vyznamenání²⁴¹

241 ► ABS, V-947 MV, pods vazek Vladimír Slánský.

Životní cesta směřující do výkonu trestu

Vladimír Slánský se narodil v Mladé Boleslavi dne 30. 7. 1913. Otec byl zaměstnán jako strojní zámečník u firmy Dobrý. Matka byla v domácnosti. Měl dva sourozence – sestru Vlastu a bratra Josefa. V jeho výchově hrál velkou úlohu otec. Po absolvování obecné školy ho dal na studia, tam ale neprosplával, a proto ho po 4. třídě gymnázia poslal do učení. Vyučil se strojním zámečníkem ve Škodových závodech u Mladé Boleslavi. Po získání výučního listu se za otcova přispění nechal zapsat ještě na Průmyslovou školu v Mladé Boleslavi, obor automechaniky. Po dokončení této školy v 1934 nastoupil vojenskou službu, během níž absolvoval kurz vojenského leteckého radiotelegrafisty a leteckých střelců. Po okupaci Německem²⁴² opustil dne 19. 6. 1939 ilegálně území bývalého Československa a odešel do Polska. Sám k tomu říká: „*Po útěku do zahraničí musel jsem s ostatními letci podepsat závazek do francouzské cizinecké legie, za krátkou dobu jsem byl cvičen jako letec ve Francii. Po porážce Francie přešel jsem do Anglie a sloužil jsem v RAF nejprve jako rotmistr, později jako důstojník. Působil jsem v bombardovacím letectvu u 311. peruti, získal jsem za statečnost 2 medaile za chrabrost a 4 válečné kříže 1939–1945. Kromě toho jsem obdržel ještě asi 4 britská vyznamenání...*“²⁴³ Po konci války se vrátil zpět do Československa. Od roku 1946 byl zaměstnán jako dopravní pilot u ČSA, a to až do roku 1950, kdy byl propuštěn pro politickou nespolehlivost. V letech 1950–1953 (až do svého zatčení) byl zaměstnán jako brusič nástrojů u ČSAD, n. p. Holešovice.²⁴⁴ Tolik ve stručnosti významné životní etapy Vladimíra Slánského do jeho osudového rozhodnutí o pokus o útěk z komunisty ovládaného Československa letadlem.

Nepovedený útěk gen. Viléma Stanovského

Dříve než se budeme věnovat osobě Vladimíra Slánského, je třeba uvést několik informací o případu gen. Viléma Stanovského a Pavla Johna.

O tom, že se Vladimír Slánský pokoušel o úlet z komunistického Československa (viz níže), by se bezpečnostní orgány nikdy nedozvěděly, nebýt gen. Vi-

242 ► 15. 3. 1939.

243 ► V RAF dosáhl hodnosti F/Lt (flying lieutenant) a kapitánem byl i v čs. armádě. Jedním z britských vyznamenání byla medaile Star 1939–1943. Jako radiotelegrafista československé 311. bombardovací peruti absolvoval celkem 43 misí nad okupovanou Evropou v délce trvání 213,4 operačních hodin. Po přeškolení jako pilot nalétal při 45 misích dalších 422 operačních hodin v době, kdy už byla 311. bombardovací perut' předpřířena Coastal Command (pobřežní velitelství zajišťovalo letecké hlídkování nad mořem proti nepřátelským lodím a ponorkám). Celkově v letech 1939–1945 nalétal 1962 hodin a zařadil se tím na druhé místo v počtu odlétaných hodin mezi čs. bombardovacími piloty. Státní oblastní archiv Praha (dále jen SOA), Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Záznam (výpověď Vladimíra Slánského) ze dne 18. 1. 1965, s. 1–2.

244 ► V RAF Národní archiv (dále jen NA), f. SSNV, osobní spis vězně, Vladimír Slánský, Životopis.

léma Stanovského.²⁴⁵ Se tříletým zpožděním byly pokusy o úlet StB prozrazeny, a to v rámci rozpracování akce VILÉM zaměřené na osobu výše uvedeného generála.²⁴⁶ Nebýt této osudové náhody, bylo by o několik odsouzených méně. Takto byly bezpečnostní orgány informovány o pokusu o úlet z Vánoc 1949, ke kterému nakonec ani nedošlo z důvodu onemocnění. Další pokus o opuštění republiky, o němž se StB dozvěděla, byl pokus skupiny kolem generála Stanovského z léta 1950. Tento pokus o úlet se týkal přímo Vladimíra Slánského, byl plánován z louky poblíž Brandýsa nad Labem. Na letadlo čekali manželé Stanovští a Slánských, dále pak Vladimír Vainer, Rudolf Antonín Dvorský a Anna Johnová. Letadlo pilotované Pavlem Johnem však pro poruchu nepřiletělo. Stejná situace se stejným výsledkem se opakovala o týden později, avšak již bez generála Stanovského. S největší pravděpodobností se domníval, že je celá akce prozrazena. Tomu odpovídaly některé změny na jeho pracovišti. Právě ty uspišily úlet dalšího pilota Josefa Kautského s dalšími dvěma kolegy a manželkami. Koncem roku 1950 byl Vilém Stanovský přeložen do výslužby. Zanedlouho nastoupil na Ministerstvo dopravy na pozici technického úředníka. V polovině roku 1952 se rozhodl, že opustí Československo, tentokrát však přechodem státní hranice na západě republiky. Podle oficiální verze byl zadržen dne 25. 10. 1952 pohraniční hlídkou ve vlaku z Nýrska do Klatov. Pohraniční stráž se údajně nezdály doklady. Ve skutečnosti byl zadržen při provokační akci StB. Zatčen byl příslušníky odboru Hlavní správy (HS) StB převlečených do uniforem Pohraniční stráže. Úmysl opustit republiku nelegální cestou se snažil popřít, ale obsah zavazadel ho usvědčil, nehledě na to, že byl pod pečlivým dohledem bezpečnostních orgánů dlouhou dobu. Po zatčení následovala domovní prohlídka v jeho bytě, kde byl zadržen jeho syn Jan Stanovský, který situaci psychicky nevydržel, a vše doznal. Jelikož mu hrozilo trestní stíhání pro pokus o přechod státní hranice, raději využil situace, respektive nabídky a podepsal spolupráci s StB. Jeho otec naopak vypovídat odmítl. Při výslechu, o němž si nemůžeme dělat žádné iluze,

245 ► Vilém Stanovský (27. 3. 1896 Ostrava – 11. 7. 1972 Praha) byl československý voják, letec a účastník odboje během první a druhé světové války. Po únorovém převratu byl pronásledován a vězněn komunistickým režimem. Za první světové války sloužil nejprve jako příslušník rotý Nazdar a později ve francouzském letectvu. V meziválečném období působil v různých velitelských funkcích v československém letectvu a veřejně známým se stal i díky své účasti na dálkových přeletech v 20. letech. V roce 1937 dosáhl hodnosti plukovníka a do roku 1939 zastával postavení velitele 6. leteckého pluku. Na počátku druhé světové války působil jako člen Obrany národa, ale brzy byl zatčen Gestapem a vězněn postupně na Pankráci, Špilberku a v koncentračním táboře Dachau. Po osvobození byl povýšen na brigádního generála a v roce 1946 jmenován přednostou leteckého odboru Ministerstva dopravy. V roce 1951 byl propuštěn z armády a roku 1952 po vyprovokovaném pokusu o opuštění republiky odsouzen na 17 let odnětí svobody. Byl vězněn na Mírově a v Leopoldově. Vilém Stanovský. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. 8. 9. 2021 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vil%C3%A9m_Stnovsk%C3%BD.

246 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 9.

neboť ho vedl Alois Dřevíkovský, jeden z vyšetřovatelů Bedřicha Reicina, zlomen nebyl. Z tohoto důvodu StB použila další svoji oblíbenou metodu, a tou bylo nasazení konfidenta do vazební vyšetřovací cely. V tomto konkrétním případě se jednalo o Zbyňka Čejchana. Agenturní zprávy byly v roce 1978 skartovány, ale z dochovaných výpisů plyne, že StB byla informována jak o smýšlení a názorech generála, tak i o jeho aktivitách, zejména těch protirežimních. Je tedy jasné, že se o pokusu o úlet bezpečnostní orgány nedozvěděly přímo od generála Stanovského, ale zprostředkovaně agenturní cestou.

Vyšetřování a zatýkání na sebe nenechalo dlouho čekat. Dne 20. 6. 1953 byl zatčen Pavel John,²⁴⁷ 11. 9. 1953 Vladimír Slánský, 16. 9. 1953 Rudolf A. Dvorský. Vladimíra Vainera chtěla StB získat jako spolupracovníka, když však odmítl podepsat vazací akt, byl 30. 10. 1953 zatčen. Věra Slánská a Anna Johnová byly vyšetřovány na svobodě. Vyšetřovatelé ukončili svoji činnost dne 30. 10. 1953, kdy bylo odesláno trestní oznámení na Krajskou prokuraturu v Praze. Zde byla vypracována obžaloba na šestičlennou²⁴⁸ protistátní skupinu Rudolfa A. Dvorského a spol. Dne 3. 2. 1954 zasedal soud, který uznal vinu všech obžalovaných. Jako zajímavost lze zmínit to, že za obžalobu byl u soudu přítomen prokurátor Karel Čížek, známý z procesů proti představitelům církve. V řeči paragrafů dopadli obžalovaní následovně:

- Rudolf Antonín Dvorský pro § 78 odst. 1 tr. z. a § 30 tr. z. k trestu odnětí svobody na 6 let,
- Vladimír Slánský pro § 78 odst. 1 tr. z. a § 30 tr. z. k trestu odnětí svobody na 5 let,
- Vladimír Vainer pro § 78 odst. 1 tr. z. a § 30 tr. z. k trestu odnětí svobody na 5 let,
- Věra Slánská a Anna Johnová pro § 95 odst. 1 tr. z. k trestu odnětí svobody na 1 rok.²⁴⁹

247 ► Dne 16. 7. 1953 vyšetřovatel kpt. Dřevíkovský ve zprávě píše: „*Vyšetřováním zajištěného Pavla Johna... bylo zjištěno, že na akci únosu letadla Dakoty a přípravě útěku za hranice, jejímž iniciátorem byl Stanovský, byly zúčastněny tyto další osoby: R. A. Dvorský, hudební skladatel, dr. Janota, prof. Nemocnice na Bulovce, Vladimír Slánský, bývalý pilot ČSA a jeho manželka, Eva Jonášová, dcera Stanovského, manželka Pavla Johna. Jmenované osoby je nutno operativně rozpracovat a dle dohody s vyšetřovací správou provést výslechy. Dále žádám provést výslech býv. herečky, nyní odsouzené Jiřiny Štěpničkové a Miroslava Veinera, o nichž John vypověděl, že jim zprostředkoval styky v zahraničí s čs. emigrací. K usvědčení Stanovského ze špionážní činnosti navrhuji navázati operativním způsobem styk se Zbyňkem Čejchanem, bývalým spolupracovníkem...*“ ABS, V 934 MV – Stanovský Vilém a spol., Stanovský Vilém – šetření.

248 ► Pavel John byl nakonec obviněn a odsouzen v jiném případě, viz níže, pro § 78 odst. 1 tr. z. k trestu odnětí svobody na 10 let.

249 ► ABS, V 947 MV – Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti R. A. Dvorskému a společníkům, Rozsudek Krajského soudu v Praze č. j. 3 T 3/54, s. 2–3.

Případ Pavla Johna

Osoba Pavla John je s celým případem úzce spojena. Pavel John, který v procesu s Vladimírem Slánským a dalšími vystupoval pouze jako svědek, byl obviněn v jiné kauze. Jednalo se o případ nám již známého generála Stanovského.²⁵⁰ Pavel John létal na pravidelných zahraničních linkách.²⁵¹ Při letech do Anglie se stýkal s mnohými poúnorovými uprchlíky z ČSR. Předával zprávy jak do ciziny, tak i domů. Ještě před únorem 1948 se začal stýkat s tehdejšími velvyslancem Bohuslavem Kratochvílem.²⁵² Navštěvoval se i s generálem letectva Jaroslavem Plassem,²⁵³

250 ► Tamtéž, Trestní oznámení č. j. 7441/53, s. 9.

251 ► Do protokolu ze dne 16. 4. 1965 uvedl velmi zajímavé informace. Pavel John létal na mezinárodních linkách a při jednom letu do Paříže u něj celní úředník objevil vázu v hodnotě 400 Kčs staré měny, kterou chtěl v Paříži zpeněžit a za utržené peníze si tam koupit obuv. Proti Johnovi bylo vedeno řízení a dostal pokutu 10 000 Kčs staré měny. Nedlouho po této události byl zavolan na pracoviště StB Praha-Ruzyně – letiště, kde mu jakýsi Vaněk měl říci, že jestli chce létat dále, musí přijmout spolupráci s Ministerstvem vnitra. Spolupráci odmítl a byl okamžitě vyřazen z mezinárodní i vnitrostátní linky. Vaněk s ním pak několikrát mluvil a stále mu nabízel spolupráci. Nátlaku v roce 1949 podlehl a spolupráci podepsal. Poté byl znovu zařazen na post telegrafisty na vnitrostátní a mezinárodní linky. Úkoly dostával od Vaňka. Dva příkazy splnil, další už odmítal. Vaněk mu vyhrožoval, že když nebude plnit, co se od něj požaduje, tak přestane létat. Na podzim roku 1950 byl John propuštěn z ČSA. Nastoupil jako dělník do n. p. Autorenova v Praze 7, i tam za ním chodil Vaněk a vyhrožoval, že zničí nejen Johna, ale i celou jeho rodinu. V rámci prošetřování generální prokuraturou byly zkoumány i informace uvedené ve výpovědích. Z tohoto důvodu byla prošetřována i spolupráce Pavla Johna s StB: „Dne 2. 6. 1950 byl John získán ke spolupráci s orgány MV, která však neměla kladných výsledků, a proto po odchodu jmenovaného ze služeb ČSA v roce 1950 byl s ním styk přerušen. Šetřením bylo zjištěno, že bezpečnostní orgány MV neměli žádný vliv na propuštění Johna ze služeb ČSA. Pokud jde o trestnou činnost, pro kterou byl vyšetřován a odsouzen, tak tuto prováděl ze své vlastní iniciativy a o této bezpečnostní orgány po dobu styku s nimi nikdy neinformoval. Tvrzení Johna, že v roce 1951 byl jako zaměstnanec n. p. Autorenova opět získán ke spolupráci s orgány MV, je neopodstatněné, neboť v materiálech Ministerstva vnitra se žádné záznamy o této věci nenachází. Bezpečnostní pracovníci s ním přerušili styk v roce 1950 a teprve při prošetřování jeho trestní věci dne 20. 6. 1953 mu byla po provedeném předběžném výsledku nabídnuta možnost, zda by chtěl spáchanou trestnou činnost odčinit. Po jeho záporném stanovisku byl předán k vyšetřování na SV StB v Praze-Ruzyni.“ SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o prošetření stížnosti Pavla Johna ze dne 30. 6. 1965, s. 1–2.

252 ► Bohuslav Kratochvíl (21. 10. 1901 Světlá nad Sázavou – 28. 8. 1972 Toronto), vystudoval pedagogiku na Univerzitě Karlově v Praze, Masarykovu univerzitu v Brně a Sorbonnu ve Francii. Zabýval se dětskou psychologií a pedagogikou. Po studiích učil jako suplent na první české reálce v Brně, od r. 1930 pracoval v knihovně Ministerstva školství, již tehdy se také začal angažovat v řadách sociální demokracie. Za okupace byl od prosince 1939 až do osvobození vězněn Němci. V létě 1945 byl jmenován ministerským radou na Ministerstvu školství a národní osvěty, jako zástupce sociální demokracie se také v letech 1945–1946 několikrát zúčastnil kongresů socialistických stran v západní Evropě. Počátkem r. 1947 vstoupil do služeb Ministerstva zahraničních věcí a v únoru 1947 byl jmenován prvním poválečným velvyslancem ve Velké Británii. V úřadu zůstal i po komunistickém převratu v únoru 1948, ačkoliv většina jeho podřízených včetně velvyslaneckého rady a generálního konzula M. Lokaye se postavila proti novému režimu, rezignovala a zůstala v exilu. V srpnu 1949 byl sice z Londýna odvolán, k 1. 11. 1949 však byl jmenován prvním velvyslancem nového režimu v Indii. Počátkem roku 1951 byl z Dillí odvolán, tehdy však již požádal o azyl a zůstal v emigraci. Vzhledem k jeho postojům v době komunistického převratu ovšem většina exilových špiček odmítla jeho účast ve vedení Rady svobodného Československa, a žil tedy v ústraní v Británii. Údajně v roce 1956 uvažoval o návratu do ČSR. Bohuslav Kratochvíl. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. 27. 5. 2021 [cit. 2022-03-19]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohuslav_Kratochvíl.

ten se po únorových událostech odmítl vrátit do ČSR. Gen. Plasse byl s gen. Stanovským ve styku přes Pavla Johna. Stanovský informoval přes Johna gen. Plasse o chystaném úletu a ten mu jeho úmysl schválil s tím, aby ho provedl co nejrychleji. Výpověděl mu také o tom, jak se sešel s bratrem Vainera v Anglii a jak Vladimírovi vyřizoval, že mu bratr vzkazuje, aby z Československa uprchnul, dokud to jde. Pavel John obeznámil Vladimíra Vainera s plánem na úlet dopravním letadlem, ke kterému se chtěl připojit. Podle výpovědi Pavla Johna vše záleželo na Kautském, který plánoval a určoval dobu odletu.

Pavel John působil jako zprostředkovatel mezi domovem a emigrací. Zprostředkoval dvakrát výměnu dopisů rodinného charakteru mezi bratry Vainerovými. Na jaře 1949 se v bytě generála Plasse setkal s Ferdinandem Peroutkou,²⁵⁴ kterému zprostředkoval komunikaci s přítelkyní Slávkou.²⁵⁵ Od gen. Plasse přinesl herečce Jiřině Štěpničkové jako dar knihu, Rudolfu A. Dvorskému látku a rovněž knihu. Od Vladimíra Vainera vyřizoval několik vzkazů jeho bratru Milošovi, který odešel ilegálně za hranice a v Londýně se oženil s dcerou gen. Plasse Radaun. Rudolfu A. Dvorskému mimoto zprostředkoval korespondenci s hudebním nakladatelstvím Jack Mills v New Yorku v USA, s nímž byl Dvorský do roku 1949 v obchodním spojení a které žádal o zaměstnání. Předal mu od tohoto nakladatelství též odpověď, v níž bylo uvedeno, aby Dvorský přijel věc dojednat osobně, že se pak uvidí. Čejkovi přivezl do Londýna a předal Plasseovi 30 liber, které Čejka použil po svém útěku za hranice. Pavel John byl v Londýně ještě po útěku Čejky a Valenty. Tehdy se telefonicky informoval u Plasse, zda si Čejka vyzvedl peníze, a dostalo se mu kladné odpovědi. Pro Čejku předal dopis Rudolfa A. Dvorského, kde mu jmenovaný sděloval, jak byl přijat jeho útek za hranice na schůzi Ochranného svazu autorů. Všechny vzkazy,

253 ► Více viz Michal PEHR, *Generál Jaroslav Plasse. Historie a vojenství* č. 1/2006, s. 91–100.

254 ► Ferdinand Peroutka (6. 2. 1895 Praha – 20. 4. 1978 New York) byl prozaik, esejista, dramatik a významný český politický žurnalista 20. století žijící od roku 1948 v exilu. V roce 1905 začal studovat gymnázium, ale krátce před maturitou školu opustil a byl zaměstnán jako výtvarný referent *Času*. Před odvodem do armády na počátku první světové války se nějaký čas ukrýval v Rakousku a Německu. Nakonec byl pro zdravotní nezpůsobilost vojenské služby zproštěn. Po válce pokračoval Ferdinand Peroutka v žurnalistické práci. V letech 1919–1923 pracoval jako redaktor deníku *Tribuna*, mezi lety 1924–1939 byl šéfredaktorem týdeníku *Přítomnost*. Za druhé světové války byl Ferdinand Peroutka v letech 1939–1945 vězněn v koncentračních táborech v Dachau a Buchenwaldu. Po osvobození se vrátil k žurnalistice v novinách *Svobodné noviny* a *Dnešek*. V roce 1948 pro zásadní nesouhlas s komunismem odešel Ferdinand Peroutka natrvalo do exilu. Krátce pobýval v Anglii a v roce 1950 se odstěhoval do USA. Bydlel v New Yorku a v letech 1951–1961 byl ředitelem československého vysílání *Svobodné Evropy*, s níž stále pracoval i později. Ferdinand Peroutka. In: *Osobnosti* [online]. [Cit. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://www.spisovatele.cz/ferdinand-peroutka>.

255 ► Peroutka jí po Johnovi vzkazoval, aby co nejrychleji utekla za hranice. Slávka se o to již jednou neúspěšně pokusila, na další pokus prý podle jejích slov už nemá nervy. Peroutka naléhal na Johna, aby ji to zkusil ještě jednou vysvětlit, což John udělal. Nakonec odešla za hranice legálně, když se provdala za britského státního příslušníka. ABS, V 947 MV – Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti R. A. Dvorskému a společníkům, Protokol o hlavním líčení, s. 5.

které John vyřizoval, byly rázu rodinného nebo osobního. Ani z jedné výpovědi nevyplývá, že by se jednalo o přípravu velezrádné činnosti. Pavel John stanovil datum útěku na srpen 1950. Tehdy informoval všechny účastníky, aby se dostavili k obci Dřevčice a počkali tam na letadlo, s nímž přiletí Kautský. Stalo se tak dvakrát, ani jednou však letadlo nepřiletělo, údajně proto, že nebylo v dobrém provozním stavu. Koncem září uskutečnil ilegální odlet Kautský s Prchalem a Řehkou, aniž předem Johna informoval.²⁵⁶

O další útěk se z účastníků již nikdo nepokusil. Všichni si našli nové zaměstnání a nadále se chovali jako řádní občané. V roce 1953 byl případ realizován a všichni účastníci až na Věru Slánskou a Annu Johnovou byli zatčeni.²⁵⁷

Dne 19. 6. 1953 byl Pavel John zatčen orgány StB při cestě do práce a odvezen k výslechu: „Nevím, do které budovy, poněvadž po zatčení mně ihned orgánové Státní bezpečnosti zavázaly oči. Po zatčení jsem byl vyslýchán nepřetržitě od půl 6 ráno do druhého dne ranních hodin. Výsledky provádělo několik příslušníků Státní bezpečnosti, kteří se během výslechu střídali a jejichž jména neznám. Při tomto výslechu byl jsem upozorněn vyšetřujícím orgánem, že čs. zákony jsou pružné a že jestliže přijmu spolupráci Ministerstva vnitra, že budu ihned propuštěn a odejdu domů. Bylo mi přitom naznačeno, že ovládám cizí řeči a že mně budou umožněny cesty do zahraničí. Já jsem tuto nabídku znovu odmítl a toto jsem na žádost orgánů StB písemně potvrdil. Poté jsem byl převezen do Ruzyně, tam několikrát vyslýchán a mohu prohlásit, že na mě ze strany vyšetřujících orgánů StB nějaký fyzický nátlak nebyl po dobu celého vyšetřování činěn. V té době jsem byl nervově vyčerpán, a proto jsem chtěl mít klid, tak jsem prohlásil vyšetřujícímu orgánu, že když se na některé věci nepamatuji, že ať mně soud předestře výpovědi ostatních zatčených, že tyto výpovědi potvrdím jako pravdivé. Pamatuji se, že mi byl takto předestřen vyšetřovatelem Státní bezpečnosti, jehož jméno neznám, protokol o výslechu generála Stanovského, ve kterém generál Stanovský vypověděl, že jsem jako radiotelegrafista ČSA převážel jemu dopisy adresované buď na generála Plasse, a nebo na bývalého kancléře presidenta republiky dr. Beneše. Ačkoliv toto nebyla pravda, jsem prohlásil orgánu státní bezpečnosti, aby se mnou takto výpověď sepsal, a tuto výpověď jsem potvrdil jako pravdivou.“²⁵⁸

Pavel John po svém zatčení při výslechu u orgánů StB dne 26. 8. 1953 doznal, že se v roce 1949 spolčil s gen. Vilémem Stanovským za tzv. účelem přípravy hromadného útěku nepřátel lidově demokratického Československa na západ, a to za pomoci uloupeného letadla ČSA.

256 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 18–19.

257 ► Tamtéž.

258 ► Tamtéž, Protokol o výslechu Pavla Johna ze dne 16. 4. 1965, s. 2–3.

Co se týká výslechu Pavla Johna, jeho výpověď byla konfrontována se dvěma tehdejšími vyšetřovateli. Jedním z vyslechnutých vyšetřovatelů byl Jaroslav Scholz. Výpověděl, že byl 1. 6. 1953 přemístěn z Krajské správy Ministerstva vnitra (KS MV) Liberec na Správu vyšetřování do Ruzyně. Jedním z prvních případů, kterým se zabýval na nově přiděleném místě, byl případ Pavla Johna: „*Pamatuji si, že se tam jednalo o přípravu pokusu o úlet čl. dopravním letadlem na Západ. Do uvedené přípravy byla zapojena řada osob, mezi jinými si pamatuji na R. A. Dvorského. Pamatuji se, že John byl přede mnou vyšetřován několika bezpečnostními pracovníky a mým úkolem bylo shrnout jeho dřívější výpovědi do tzv. soudního protokolu a současně provést dokumentaci celého případu. John se při výslechu projevoval povolně, věci nezatajoval a snažil se vypovídat na všechny předkládané otázky ochotně. Projevovala se u něho značná citlivost, zvláště při vzpomínkách na manželku. Vzhledem k jeho povaze a celkovému postoji k vyšetřování bylo s ním zacházeno velmi slušně. John v průběhu vyšetřování, když si nemohl vzpomenouti na některé skutečnosti, žádal mne, abych mu předeštl části výpovědi některých jeho spoluobviněných s tím, že když budou pravdivé, že je potvrdí... Výsledky Johna, jak se pamatuji, jsem prováděl v normální pracovní době. Večer nebo v noci mnou vyslýchán nebyl. Žádné násilí, jak fyzické nebo psychické na něm číněno nebylo... U jmenovaného byla zjištěna skutečná trestná činnost, které se dopustil a kterou také sám bez jakéhokoliv nátlaku v plném rozsahu doznal.*“²⁵⁹ Dalším vyšetřovatelem, který vypovídal, byl Viktor Krejčí. Podle jeho výpovědi někdy od poloviny roku 1953 pomáhal na Správě vyšetřování v Ruzyni: „*Moje činnost spočívala v tom, že jsem prováděl předběžné výslechy svědků a obviněných. Pamatuji se, že v této době byl též na SV vyšetřován jistý John. Jednalo se o nějakého zaměstnance ČSA. Tohoto jsem předběžně vyšetřoval k jeho životopisu a jednalo se o první výslech po zatčení. Tento výslech trval jen krátkou dobu. V žádném případě jsem nevyslýchal Johna mimo normální pracovní dobu, t. j. ve večerních a nočních hodinách.*“²⁶⁰

Pavel John byl odsouzen Krajským soudem v Praze dne 3. 2. 1954 rozsudkem sp. zn. 3 T 3/54 pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), b) tr. z. z roku 1950 k trestu odnětí svobody v trvání 10 let, ztrátě čestných práv občanských, přičemž dočasná ztráta práv uvedených v § 44 odst. 2 tr. z. byla stanovena na dobu 10 let, a propadnutí celého jmění. Žádosti o milost ze dne 21. 3. 1955 a 29. 5. 1956 byly zamítnuty. Podmíněně byl propuštěn Krajským soudem v Praze dne 30. 12. 1958 (sp. zn. PP 1001/58) se zkušební dobou 5 let. Fakticky byl propuštěn o den déle. Rozhodnutím ze dne 14. 6. 1961 prominul prezident republiky cestou milosti dosud neodpykaný zbytek vedlejšího trestu ztráty čestných práv občanských. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 19. 2. 1964 bylo rozhodnuto,

259 ► Tamtéž, Protokol o výslechu Jaroslava Scholze ze dne 8. 6. 1965, s. 1–2.

260 ► Tamtéž, Protokol o výslechu Viktora Krejčího ze dne 7. 6. 1965, s. 1.

že se podmíněně propuštěný Pavel John ve zkušební době osvědčil. Odseděl si ve výkonu trestu 5 let, 6 měsíců a 10 dní.²⁶¹

U osoby Pavla Johna je nepochybně velmi zajímavá ta informace, že na jaře nebo v létě 1949 byl jako telegrafista unesen dopravním letadlem do Norimberka. V Německu nechtěl zůstat a vrátil se do ČSR.²⁶² Teprve až čistky v ČSA ho donutily svůj původní názor změnit.²⁶³

Zatčení členů skupiny

Rudolf A. Dvorský byl přijat do věznice 16. 9. 1953 ve 12.30 hod., 22. 9. 1953 rozhodl o jeho vazbě krajský prokurátor. Dne 10. 9. 1953 byl vydán návrh na zatčení Vladimíra Slánského. Do věznice byl přijat 11. 9. 1953 ve 23.35 hod., ponechán ve vazbě rozhodnutím krajského prokurátora ze dne 17. 9. 1953. Dne 12. 10. 1953 byl vydán návrh na zatčení Vladimíra Vainera. Do věznice byl přijat 30. 10. 1953 v 18.00 hod. a ponechán ve vazbě rozhodnutím krajského prokurátora ze dne 2. 11. 1953. Věra Slánská a Anna Johnová byly vyšetřovány na svobodě. U Pavla Johna, Vladimíra Slánského a Rudolfa A. Dvorského nebyla dodržena vyhledávacím orgánem 48hodinová lhůta pro odevzdání zadržené osoby prokurátorovi podle § 100/2 písm. b) trestního řádu. Žádný ze zatčených nebyl před rozhodnutím o vazbě vyslechnut. Hodina zatčení u všech se shoduje s hodinou přijetí do věznice, což logicky nebude pravdivý údaj, neboť zatčení muselo proběhnout dříve. Vyšetřování prováděla Krajská správa (KS) StB v Praze. Výslech Pavla Johna prováděl npor. Jaroslav Scholz z HS StB, ostatní výsledky a celé vyšetřování prováděl ppor. Miloš Kopic z KS StB v Praze.²⁶⁴

Výsledky ve vyšetřovací vazbě

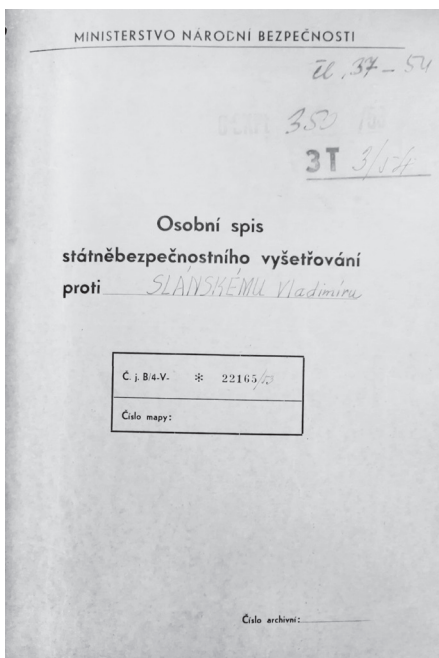
V den svého zatčení 11. 9. 1953 byl Vladimír Slánský podroben výslechu. Uvedl, že se znal s Pavlem Johnem od roku 1946, tedy od doby, kdy byl Slánský přijat na pozici pilota k ČSA. John byl přidělen na palubu Slánského letadla jako radiotelegrafista. Navázali spolu přátelské styky a jejich rodiny se navzájem navštěvovaly. K otázce připravovaného útoku uvedl, že se ho v létě 1950 Pavel John

261 ► Tamtéž, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 2.

262 ► Letěl jako radiotelegrafista na vnitrostátní lince do Mariánských Lázní. Pilot Prchala ale přeletěl státní hranice a přistál v západní zóně Německa. Ještě za letu telegrafoval, že on, neteř a švagrová se chtějí vrátit zpět do republiky. Po přistání okamžitě žádal, aby se mohl vrátit do Československa. Po návratu byl vyšetřován orgány StB, ale v tomto případě se jednalo o běžnou praxi. Tamtéž, Protokol o výslechu Pavla Johna ze dne 16. 4. 1965, s. 2.

263 ► ABS, V 947 MV – Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti R. A. Dvorskému a společníkům, Protokol o hlavním líčení, s. 3–5.

264 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 10.

Vyšetřovací spis²⁶⁵

zúčastnil ilegálního úletu na západ. Tehdy mně John současně říkal, že v dohledné době dojde k našemu propuštění z ČSA a že nebudeme mít další možnost létání

dotazoval, zda by chtěl ilegálně opustit republiku. Slánský mu odpověděl, že je bezpředmětné, aby z ČSR utíkal. Po bližší neupřesněné době jel Vladimír Slánský s Pavlem Johnem na projížďku na motocyklu po okolí. John mu ukazoval v blízkosti Dřevčic u Brandýsa nad Labem polní plochu a ptal se Slánského, zda by zde mohlo přistát a následně odstartovat letadlo. Slánský mu řekl, že by zde mohl za dobrých podmínek přistát jen výborný pilot. Na základě tohoto rozhovoru bylo jasné, že Pavel John plánuje ilegální opuštění Československa. Na další otázku ohledně bližších podrobností plánovaného úletu vypověděl v tom smyslu, že krátce po návratu z dopravního letu (datum není upřesněno) ho kontaktoval Pavel John s tím, že „tento den se rozhodne, zda uprchne do zahraničí, a nebo zůstane zde. Současně mne vyzval, abych se společně s ním

Vazební fotografie²⁶⁶

265 ► ABS, V-947 MV, podsvazek Vladimír Slánský.

266 ► Tamtéž.

v ČSR, a proto že bude nejlépe, když uprchneme do zahraničí, kde máme možnost jako letci nastoupit podobné zaměstnání. Vzhledem k tomu jsem se rovněž rozhodl, že se společně s Johnem ilegálního úletu zúčastním“.²⁶⁷ Bližší informace John neprozradil. I na přímý Slánského dotaz, kdo bude letadlo řídit, odpověděl, že velmi dobrý pilot. Jediné, co se konkrétního dozvěděl, bylo to, aby se týž den dostavil na vyhlédnutou polní plochu poblíž Brandýsa nad Labem. Vladimír Slánský informoval o svém rozhodnutí manželku, která prchnout z republiky nechtěla, ale nakonec se pod tíhou přemlouvání podvolila. Po zabalení nejnnutnějšího se nechali odvést taxíkem na smlouvané odletové místo do Dřevčic a po polní cestě došli na místo plánovaného odletu. Zde se setkali s Mirkem,²⁶⁸ kterého neznali, ale jak se ukázalo, měl odletět s nimi. Byl to známý Pavla Johna, ten přijel nakonec na motocyklu a oznámil přítomným, že tento den odlet nebude. Opočal ještě čekali skryti další účastníci zamýšleného úletu – Rudolf A. Dvorský a manželka Johna. V závěru výslechového protokolu položil vyšetřovatel otázku, zda byl nakonec úlet proveden. Slánský vypověděl, že úlet byl skutečně proveden později a jednalo se o akci pilota Kautského. Z důvodu možnosti vyzrazení nebyli ostatní aktéři nepovedeného úletu vyzrazení, což bral Pavel John jako Kautského zradu.²⁶⁹

Při vyšetřování všichni obvinění vcelku shodně vypověděli, že se společně dohodli na ilegálním úletu do zahraničí odcizeným dopravním letadlem. Za hlavního pachatele byl označen Pavel John:²⁷⁰ „*Neprokázan však zůstal velezrádný úmysl u obviněných Pavla Johna, R. A. Dvorského, Vladimíra Slánského a Vladimíra Vainera.*“²⁷¹ Seznámení s výsledky vyšetřování bylo u Pavla Johna provedeno 15. 9. 1953. Neměl žádných návrhů k doplnění. Rudolf A. Dvorský při seznámení s výsledky vyšetřování dne 13. 10. 1953 uvedl pohnutky, které ho vedly k pokusu o útěk z Československa. Měl obavy, že nebude moci nadále pracovat ve svém oboru a že bude nasazen do výroby. Vladimír Slánský byl seznámen s výsledky vyšetřování dne 16. 10. 1953 a na svoji obhajobu uvedl, že se činu dopustil z určitého rozrušení myslí nad tím, že bude ze služeb ČSA propuštěn a nebude moci létat. Vladimír Váiner byl seznámen s výsledky vyšetřování dne 3. 11. 1953 a tehdy zdůrazňoval, že od doby nezdařeného pokusu o útěk vždy řádně pracoval. Věra Slánská při seznámení s výsledky vyšetřování dne 20. 10. 1953, stejně tak jako Anna Johnová dne 16. 10. 1953 uvedla, že k útěku za hranice se rozhodla jen kvůli manželovi. Trestní oznámení bylo

267 ► ABS, V 934 MV – Stanovský Vilém a spol., Protokol o výpovědi Vladimír Slánský ze dne 11. 9. 1953, s. 2.

268 ► Těžko říci, o koho se jednalo.

269 ► ABS, V 934 MV – Stanovský Vilém a spol., Protokol o výpovědi Vladimír Slánský ze dne 11. 9. 1953, s. 3.

270 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 10.

271 ► Tamtéž, s. 11.

91

DRAHÁ VĚRO,

DĚKUJI TI MNOHOKRÁT ZA ODPOVĚD
A ZA PENÍŽE. STRAŠNĚ LITUJI MAMINKU.
VĚRO V MYŠLENKÁCH JSEM STĚŽE V
TEBE. HLAVNĚ VĚRO DOBRĚ JEŽI 1973
NEBYLA NEMOCNÁ. TEN ORÁT DO RADIA
MŮŽEŠ ZASUNOUT TO SE NIC NESKÁNE.
TAKÉ VTRÁDÍ POZORUJÍ PĚTAM A EDOUŠKOVÍ.
PROSÍM TĚ JIŽ MĚ ZADNEJ PENÍŽE
NEPOSÍLEJ. JÁ PĚTAM JEŠTĚ ASI 50 Kčs.
ABY TI TO NESCHÁZELO. STĚŽE Vzpomínám
NA PELERIMOV NA NAŠÍ ODPOLEDNU A
NA NAŠ VÝLET K PONU VELKÉHO RYBNÍKU.
VĚRO AŽ BUDEŠ MOCT, TAK MĚ ZADEJ
NĚCO NAPIŠ.
JEŠTĚ JEJEDNU, TI MNOHOKRÁT
DĚKUJI ZA PŘECHOD.
STĚŽE NA TEBE Vzpomínám
A LÍBÁ TĚ TÍM PĚTAM.

122-123 VLADIMÍR SLÁNSKÝ A NEPOVEDENÉ ÚLETY

Dopis z vazby²⁷²

vypracováno dne 30. 10. 1953. Z dozorového spisu Krajské prokuratury v Praze 8 SKPt 350/53 a vyšetřovacího spisu B/4-V-7441/53 není patrné, že by prokurátor během vyšetřování nějakým způsobem zasahoval.²⁷³

272 ► Tamtéž, V-947 MV, podsvazek Vladimír Slánský.

273 ► Tamtéž.

Sherry
Draha Věro,

19
92

děkuji za dopis a za vše co pro
mne děláš. Nic se o mne nešťachuj,
jsem naprosto schvác a v pořádku. Ani
tomu nemohu věřit, že tomu, budem již
dva měsíce co jsme se neviděli. Doufám,
že při trochu štěstí budeš mne v srpnu
stále provázet ti bych opět uvítám
a budu ti moct dát pusu. Prosím
pozdrazuj všechny a vyjdi jim tě
dik za jejich pozdrav. Stále mám
obavy jak to dopadne s maminkou, ale
me a tom nepis. Mám svůj denní
program který jsem dodržuji. Také
mám příležitostnou bronkání-
mystickou spevu. Často myslím na
Edu, což je mne v laskavosti
lepší jako já. Na tebe myslím
stále, budeš jak se probudím až do
doby kdy umru. Draha Věro tu
konám. Jistě jistě sádek pozdrav
a pusu posílá ti tvůj vlada

Dopis z vazby²⁷⁴

Z období pobytu ve vyšetřovací vazbě se zachoval dopis Vladimíra Slánského manželce Věře Slánské. Není na něm uvedeno žádné datum, ale pravděpodobně se jedná o konec listopadu 1953:

„Drahá Věro,

děkuji Ti za dopis a peníze. Rovněž i já jsem měl velikou radost z Tvého dopisu. Peníze mně neposílej, mám jich ještě dost na mnoho měsíců. Sám si neumím představit, jak to můžeš dělat, když sama peníze potřebuješ a vánoční svátky budou již příští měsíc a Ty jsi se vždy snažila i malým dárkem udělat každému v rodině radost. Pro nás budou vánoční svátky trochu smutné. Ale nebudeme sami – bude hodně lidí, kterým se místo vánočního stromku a lesklé hvězdy na něm zaleskne nejedna slzička v očích, těch, kteří stále pevně doufají. A i já jsem stále velký optimista. Jen si vzpomeň pi. Kabrtáčná [?], které zemřel náhle manžel, už ta bude mít horší Vánoce. Jinak jsem zdrav a mám dobrou náladu. Hodně čtu a hodně přemýšlím do budoucna. Obrazy mají stále stejnou představitivost pro mne. Tak raději neposílej peníze. Tady Ti píši moje číslo 28348. Vyříd' můj vánoční pozdrav všem, a že děkuji bratrovi a tatínkovi za jejich návštěvu. Taky mi napiš, kdy Láditka [?] budou mít rodinu a zda bydlí již v nové bytě. Všechno mne zajímá a hlavně Ty a Edoušek, tím nechci říci, že bych si nevzpomněl na ty ostatní. Boženku [?] nevyjímaje, na tu myslím každý večer. Psát budu asi zas za měsíc, to bude již v novém roce 1954 a myslím, že ten pro nás bude mnohem šťastnější. Ještě jednou děkuji Ti za všechno a buď na sebe opatrná.

Pozdrav a políbení posílá Ti Tvůj Vláda.“²⁷⁵

Trestní oznámení

Trestní oznámení, které vypracovalo na základě vyšetřování Krajské velitelství Státní bezpečnosti, bylo na Krajskou prokuraturu v Praze doručeno dne 30. 10. 1953, tedy více než sedm měsíců po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda, a přesto se v něm nacházejí formulace, jako by se psalo v době nejtvrďšího komunistického teroru: „S pobouřením čte náš lid zprávy o činnosti naší zrádné emigrace. Opovržením stíhá vyvrhele národa, kteří se pod patronací amerických imperialistů spojili s úhlavními nepřáteli naší vlasti, s německými nacisty, henleinovskými fašisty, esesáckými vrahy v boji za likvidaci všech revolučních vymožeností našeho lidu, v boji za likvidaci Československa. K těmto zrádcům a zaprodancům amerického imperialismu měly v úmyslu se připojiti i osoby uvedené v tomto trestním oznámení...“²⁷⁶

275 ► Tamtéž, Dopis Vladimíra Slánského své ženě z vazby (nedatováno).

276 ► ABS, V 947 MV – Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti R. A. Dvorskému a společníkům, Trestní oznámení č. j. 7441/53, s. 2.

Obžalované osoby

Obžalováni byli Vladimír Slánský, Rudolf Antonín Dvorský, Vladimír Vainer, Věra Slánská a Anna Johnová

V případě Vladimíra Slánského, jehož životopis se nachází výše, narážíme na jednu zajímavou situaci, která se týká úletů a objevuje se v trestním oznámení. V případě prvního pokusu byl se svojí ženou na odletové ploše, odkud mělo startovat letadlo. V druhém případě však na místě úletu nebyl, nacházela se tam jen jeho manželka. Tento zvláštní stav se dá vysvětlit tím, že měl přímo z letiště dopravní letadlo odcizit a přiletět s ním na odletovou plochu, kde čekali ostatní účastníci úletu: *„Přesto, že tato skutečnost je potvrzena výpovědi Věry Slánské, popírá obviněný, že by se druhého ilegál. pokusu o úlet zúčastnil. Z toho je zřejmé, že Slánský v tomto případě se měl přímo zúčastniti uloupení dopravního letadla a s tímto pak přistáti u vesnice Dřevčice, kde na něho čekali jeho manželka a ostatní. Obviněný tuto skutečnost popírá, přestože ji nemůže ničím vysvětliti. Na svoji obhajobu uvádí, že prý se činu dopustil v rozrušení.“*²⁷⁷

Rudolf Antonín Dvorský pracoval od roku 1919 jako redaktor v nakladatelství Josef Springer v Praze. Kromě toho se živil i jako kabaretní zpěvák v Lucerně. Účinkoval pak v různých kabaretech a barech po Praze a později i v Karlových Varech a jinde. Takto žil až do roku 1934, kdy onemocněl TBC. V roce 1936 založil vlastní hudební nakladatelství, které měl až do roku 1949, kdy bylo znárodněno. Politicky nebyl organizován, ale s ohledem na znárodnění jeho firmy je jasné, že jeho postoj k novému zřízení byl „krajně nepřátelský“.²⁷⁸ Někdy na podzim 1949 se Dvorskému svěřil Pavel John, že plánuje únos dopravního letadla, a nabídl mu možnost takto utéct. Dvorský souhlasil. Plánovaného úletu se měli v počátku účastnit ještě Kautský, Řehka, Prchala, Slánský a Johnová. Dvorský se o možnosti útěku za hranice svěřil svému příteli Antonínu Čejkovi, bývalému řediteli Ochraného svazu autorů. Ten projevil zájem účastnit se úletu a ještě se přimlouval za JUDr. Valentu. Po dohodě s Johnem byly tyto dvě osoby zapojeny do plánů na opuštění republiky. Původní termín odletu měl být kolem Vánoc 1949, ale z důvodu onemocnění Johnové z tohoto plánu sešlo. Čejka s Valentou nechtěli čekat a koncem ledna 1950 ilegálně opustili republiku bez jakékoliv pomoci ostatních. Dvorský věděl o přípravách samostatného útěku Čejky a Valenty do zahraničí, ale účastnit se ho nechtěl. Začátkem srpna 1950 Pavel John řekl Dvorskému, aby se následující den s Johnovou manželkou dopravil na předem vyhlédnuté místo u Dřevčic. Druhý den dodávkovým vozem dojeli na místo určení. Po čase přijel John a sdělil přítomným, že se odlet o týden odkládá. V nově stanovený den se na místě opět sešli, ale ani tentokrát

277 ► Tamtéž, s. 9.

278 ► Tamtéž, s. 3.

k úletu nedošlo. Trestní oznámení shrnuje Dvorského počínání následovně: „*Svoji zrádcovskou činností Dvorský jasně prokázal své nepřátelské stanovisko vůči dnešnímu zřízení a zařadil se tak do skupiny vlastizrádců, kteří v nenávisti proti vlastnímu lidu aktivně pracují na svržení našeho lidově demokratického zřízení a nastolení vlády fabrikantů a velkostatkářů.*“²⁷⁹

Vainer Vladimír, jak je v trestním oznámení napsáno, pocházel z buržoazní rodiny. Byl majitelem pily a mlýna v Městečku nad Sázavou Měl „krajně záporný“ vztah k lidově demokratickému zřízení. V lednu 1949 byl vyloučen z Vysoké školy lesního inženýrství v Praze. Jeho bratr Miloš již v létě 1948 uprchl do zahraničí. Prostřednictvím Pavla Johna s ním udržoval styk. V létě roku 1950 mu nabídl Pavel John možnost odletět do zahraničí dopravním letadlem. Vladimír Vainer s touto nabídkou souhlasil. Po bližší neurčené době vyhledal Johna s tím, zda by mu mohl sdělit nějaké bližší informace. Od Pavla Johna se dozvěděl podrobnosti plánované akce, mimo jiné i místo a dobu odletu. V uvedený den se skutečně dostavil na místo odletu na polní plochu u Dřevčic a vyčkával přiletu dopravního letounu. Setkal se tam s dalšími účastníky úletu, a to s manžely Slánských. Když k úletu nedošlo, bylo dohodnuto, že za týden proběhne další pokus. O přesném datu byl informován od Pavla Johna. V inkriminované době se na polní ploše sešli účastníci úletu. Letadlo však znovu nepřiletělo: „*Bylo, myslím, dohodnuto, abychom vyčkali do určité doby, a pokud by letadlo nepřiletělo, abychom se vrátili... Později pak, když jsem mluvil s Johnem, sdělil mi tento, že letadlo, kterým jsme měli být dopraveni do ciziny, uletělo.*“²⁸⁰

Věra Slánská (roz. Kousalová) byla v trestním oznámení vykreslena též v pochybných barvách, i když to autorovi dalo větší práci než u ostatních účastníků nepovedeného úletu: „*Přesto, že obviněná pochází z dělnické rodiny, nikdy nepoznala bídu a nezaměstnanost. Její otec, jako ruský legionář přišel za první světové války o zrak, dostal po svém návratu licenci na biograf, takže se jmenované žilo velmi dobře.*“²⁸¹ Po absolvování reálného gymnázia v roce 1939 nastoupila na Vysokou školu obchodní v Praze, kterou navštěvovala až do jejího zavření okupanty. Pracovala pak v různých firmách na pozicích úřednice, nákupčí či sekretářky. Od roku 1946 dělala letušku. V roce 1948 se provdala za Vladimíra Slánského. Od října 1952 byla zaměstnána v n. p. Koospol v Praze, kde pracovala na pozici cizojazyčné korespondentky. O možnosti a přípravách úletu se dozvěděla někdy v červenci 1950 od svého manžela. Slánská s touto formou opuštění republiky nesouhlasila, avšak na naléhání svého manžela se podvolila. Někdy na začátku srpna jí manžel oznámil, že druhý den dojde k útěku. Sbalili si zavazadla a druhý den se vydali na místo. Když k odletu

279 ► Tamtéž, s. 4.

280 ► Tamtéž, Protokol o hlavním líčení, s. 12.

281 ► Tamtéž, Trestní oznámení č. j. 7441/53, s. 7.

nedošlo, odjeli zpět domů. Zhruba o týden později se opět dostavila na místo odletu, ale ani tentokrát letadlo nepřistálo.

I Anna Johnová (roz. Humlová) dala autorovi trestního oznámení zabrat, ale i z ní se nakonec stala „rozvracečka“ lidově demokratického zřízení: *„Přesto, že v mládí měla velmi těžký život, brzy zapomněla na svůj původ a stala se, vlivem svého manžela, nepřítelem stávajícího zřízení. Toto její nepřátelské jednání se jasně projevilo ve dnech měnové reformy, kdy ostře kritizovala opatření strany a vlády a prohlašovala, že členové KSČ mají nadiktováno hájit politiku a jiné podobné pomlouvačné zprávy.“*²⁸² V trestním oznámení u osoby Anny Johnové zcela chybí její životopis, informace o tom, kde chodila do školy, jak se vyučila, respektive co vystudovala a veškeré profesní údaje.²⁸³ Nachází se zde informace, že v červenci 1950 ji manžel informoval o plánu útěku. Johnová se ho účastnit nechtěla, až když se dozvěděla, že odletět má i Rudolf A. Dvorský, tak souhlasila. Počátkem srpna 1950 se s Rudolfem A. Dvorským odebrala na místo odletu, odkud měli opustit republiku s ukradeným dopravním letounem ČSA. Když se jejich úmysl neuskutečnil, sešli se na témže místě za týden, ale bohužel se stejným výsledkem. Poměrně zajímavá je informace, která naznačuje, že rodinné vztahy u Johnových nebyly uspořádané: *„V současné době je obviněná dosti těžce nemocná, nervově. Je pro ni charakteristické, že poměrně klidně snesla zprávu o zatčení svého manžela Pavla Johna, že se však nervově zhroutila při zprávě o zatčení R. A. Dvorského, který s nimi žil ve společné domácnosti.“*²⁸⁴

Žaloba byla vypracována dne 4. 1. 1953. Pavel John a Rudolf A. Dvorský byli žalováni pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), b) trestního zákona z roku 1950. Vladimír Slánský a Vladimír Vainer pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a) trestního zákona z roku 1950. Věra Slánská a Anna Johnová pro pokus trestného činu opuštění republiky podle § 5

282 ► Tamtéž, s. 8.

283 ► Anna Johnová (Dvorská) se narodila 20. 2. 1911 v Berouně do dělnické rodiny. Otec pracoval jako slévač a matka byla prادلena. Vychodila obecnou školu a tři třídy měšťanky. Vyučila se dámskou krejčovou. V roce 1928 onemocněla TBC, léčila se tři roky. Starala se o nemocnou matku a po matčině smrti v roce 1934 se přestěhovala ke své sestře do Prahy. Zde příležitostně pracovala jako švadlena až do roku 1939, kdy si vzala za muže Pavla Johna. V roce 1943 zatkl manžela Gestapo. V témže roce nastoupila do hudebního nakladatelství Rudolfa A. Dvorského v Praze. Tam pracovala až do jeho likvidace v roce 1949. Přešla s ostatními zaměstnanci do Hudební Matice, později do n. p. Orbis a nakonec do Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění v Praze. V letech 1945–1948 byla členkou Československé strany národně sociální. V místě bydliště měla dobrou pověst. V roce 1953 kritizovala měnovou reformu. Podle posudku zaměstnavatele a vyjádření spolupracovníků měla vcelku dobrou pracovní morálku, jevila se spíše jako apolitická s měšťáckými názory, povahově bázlivá, ochotná, s dobrým vztahem ke kolektivu. SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 9.

284 ► ABS, V 947 MV – Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti R. A. Dvorskému a společníkům, Trestní oznámení č. j. 7441/53, s. 8.

odst. 1, § 95 odst. 1 trestního zákona z roku 1950.²⁸⁵ Žaloba byla doručena Pavlu Johnovi, Rudolfo A. Dvorskému, Vladimíru Slánskému a Vladimíru Vainerovi dne 22. 1. 1954, Anně Johnové a Věře Slánské o den později.

Pavel John do protokolu na svoji obhajobu uvedl, že nevěděl, že osoby, s nimiž se v Anglii stýkal, byly agenty a že pracovaly proti republice. Přiznává, že chtěl opustit republiku, ale ne proto, aby jí škodil a pracoval v zahraničí proti ní, nýbrž proto, aby si našel v zahraničí zaměstnání u některé letecké společnosti. Rudolf A. Dvorský potvrzuje svoji dřívější výpověď s tím, že chtěl v USA pracovat v hudebním průmyslu na základě nabídky z roku 1948. Vladimír Slánský potvrzuje svoji dosavadní výpověď. Vladimír Vainer potvrzuje svoji výpověď a dodává, že nevěděl, že jeho bratr vycestoval ilegálně do zahraničí, neboť měl údajně zažádáno o víza. V cizině nechtěl protistátně pracovat, ale s pomocí svého bratra chtěl dokončit studia. Věra Slánská a Anna Johnová shodně potvrzují své výpovědi, že chtěly následovat své muže. Věra Slánská se navíc ohrazuje proti některým formulacím své výpovědi v protokole. Všichni obvinění popřeli velezrádný úmysl.²⁸⁶

Při pozdější revizi procesu (viz níže) se však ukázalo, že „*klasifikace skutku u Pavla Johna, R. A. Dvorského, Vladimíra Slánského a Vladimíra Vainera jako trestný čin velezrady neodpovídala výsledkům vyšetřování. U všech se jednalo o pokus trestného činu opuštění republiky podle § 5 odst. 1, § 95 odst. 1 trestního zákona z roku 1950, jak také byly žalovány a odsouzeny Věra Slánská a Anna Johnová*“.²⁸⁷

Hlavní líčení se konalo u Krajského soudu v Praze dne 3. 2. 1954. Soudu předsedal JUDr. Jan Řehák. Žalobu zastupoval prokurátor JUDr. Karel Čížek. Obviněného Pavla Johna zastupoval JUDr. Kratochvíl, Rudolfa A. Dvorského, Věru Slánskou a Annu Johnovou JUDr. Čerovský, Vladimíra Slánského JUDr. Kubín a Vladimíra Vainera JUDr. Turečková. Při hlavním líčení všichni obžalovaní potvrdili svůj úmysl opustit ilegálně republiku pomocí letounu ČSA, zároveň však popřeli velezrádný úmysl.²⁸⁸

Pavel John, Vladimír, Slánský, Věra Slánská a Anna Johnová se vzdali odvolání, Vladimír Vainer se po vyhlášení rozsudku nevyjádřil, ale odvolání nepodal. Rudolf A. Dvorský se odvolal do výroku o vině a trestu. Nejvyšší soud v odvolacím řízení vyhověl odvolání Rudolfa A. Dvorského jen co do výroku o trestu a snížil mu trest odnětí svobody na 3,5 roku (rozsudek ze dne 12. 3. 1954 č. j. 5 To 47/54).²⁸⁹

285 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 13.

286 ► Tamtéž, s. 11–12.

287 ► Tamtéž, s. 12.

288 ► Tamtéž, s. 13.

289 ► Tamtéž, s. 14.

Po konci soudního procesu podal krajský prokurátor zprávu o procesu na Generální prokuraturu v Praze. Krajský prokurátor v ní shrnul, jak soud rozhodl, zda se držel kvalifikace obžaloby (v případě Rudolfa A. Dvorského se nedržel kvalifikace podle § 78 odst. 2 písm. b), jak chtěla původně obžaloba), jak vysoké tresty byly vyneseny a také jak soudní líčení probíhalo: „*Průběhem hlavního líčení všichni obvinění až na Vladimíra Slánského svoji vinu doznávali a vzájemně se usvědčovali. Slánský musel být usvědčován během hlavního líčení, a to nakonec i výpovědí své manželky. Ovšem v závěru na základě tohoto usvědčování svoji vinu skutkově v plném rozsahu doznal také. Obviněný Dvorský a Vainer požádali o doručení písemného znění rozsudku, ostatní trest přijali. Já jsem odvolání nepodal, poněvadž rozsudek pokládám za přiměřený a odpovídá průběhu u hlavního líčení. U Dvorského sice byl vyměřen vzhledem k jeho osobě poměrně nízký trest, ale je nutno uvážit, že jde o 55letého člověka, který je leta nemocen TBC.*“²⁹⁰

Poměrně zajímavý je i dopis, který poslal Vladimír Slánský Krajské prokuratuře v Praze hned po svém odsouzení. Nazval ho sice odvoláním, ale o odvolání se de facto nejedná. Spíše z něj číší jakési zklamání nad výsledkem soudního líčení a snad i jakýsi pocit nespravedlivosti:

„*Vážený pane prokurátore,*

odvolávám se tímto k Vašemu usnesení ze dne 4. ledna 1954, č. j. 8 Sk Pt 350/53, kterým nařizujete zajištění veškerého mého majetku. Prohlašuji, že žádného majetku nemám a v mém případě se jedná pouze o společné bytové zařízení. Vážený pane prokurátore, při ukončení mého vyšetřování, řekl mně pan vyšetřující referent, že můj trestný čin bude posuzován velmi mírně a dost možná, že bude spadat pod amnestii. Věřil jsem, že toto mně bylo řečeno s Vaším souhlasem. Prosím Vás, jestli jste nucen použít takového nutného opatření proti mně, kdyby jste mi laskavě umožnil rozhovor s Vámi, neboť já si nejsem vědom, že bych se byl dopustil tak těžkého trestného činu.

Děkuji předem za laskavé kladné vyřízení.

S úctou V. Slánský, obv. č. 28348.“²⁹¹

Není známo, že by bylo na dopis nějak reagováno.

Výkon trestu

Vladimír Slánský do výkonu trestu po odsouzení soudem nastoupil dne 6. 2. 1954. Od 27. 5. 1954 do 25. 2. 1958 byl ve výkonu trestu ve Stanici SVS Ostrov

²⁹⁰ ► Tamtéž, Pavel John a spol. – trestní řízení, zpráva ze dne 6. 2. 1954.

²⁹¹ ► Tamtéž, Žádost Vladimíra Slánského na Krajskou prokuraturu ze dne 20. 1. 1954.

osob. bezpart.

Zákl. čís. 4624	Obv.	Společníky má - nemá	Uprchl dne
		Osobní spis založil:	Na útěku dopaden:
	Ods.		Pokus, příprava útěku:

Nastoupil trest sám dne 19

Dodán-a do vazby - trestu dne 11 / 9 1953 v 23⁴⁵ hod. kým HS-SlB Praha A-10

OSOBNÍ SPIS B-2

Slánský	Vladimír	Zaměst-nání: buvic	Převodní povol.: nikoli
Príjmení	Jméno	Rod. stav: ženat	Voják nebo jak: vojak
	Rozná nebo přezdívka	Národ-nost: číha	Dříve trestán: ne

Narozen(a) 30. 7. 1913 Kde Mladá Boleslav Okres Džito

1. od 10 / 9 1953	hod. do 6 / 2 1954	hod., t. j.	r., m., d.,	hod., min.
-------------------	--------------------	-------------	-------------	------------

Vazba

1. 1. 1954	2. 8 16 30 1954
------------	-----------------

Odsouzen-a rozsudkem (odloženo - MV)

1. 6 roků	3.
-----------	----

K trestu

1. 1. 1954	3.
------------	----

Pro trestný čin

1. 10. 9. 1953	3.
----------------	----

Nástup trestu

1. 10. 9. 1953	3.
----------------	----

Počátek trestu

1. 10. 9. 1953	3.
----------------	----

Přerušení trestu

1. 10. 9. 1953	3.
----------------	----

Konec trestu

1. 10. 9. 1953	3.
----------------	----

Další opatření

Propuštěn na svobodu dne a hod. 10. 9. 1959 a	Nebezpečnost:
Poslední bydliště (před zatčením) Praha 2; Petrske nám. 1187/2	
Bydliště po propuštění Mladá Boleslav č. 14	

021464 4624

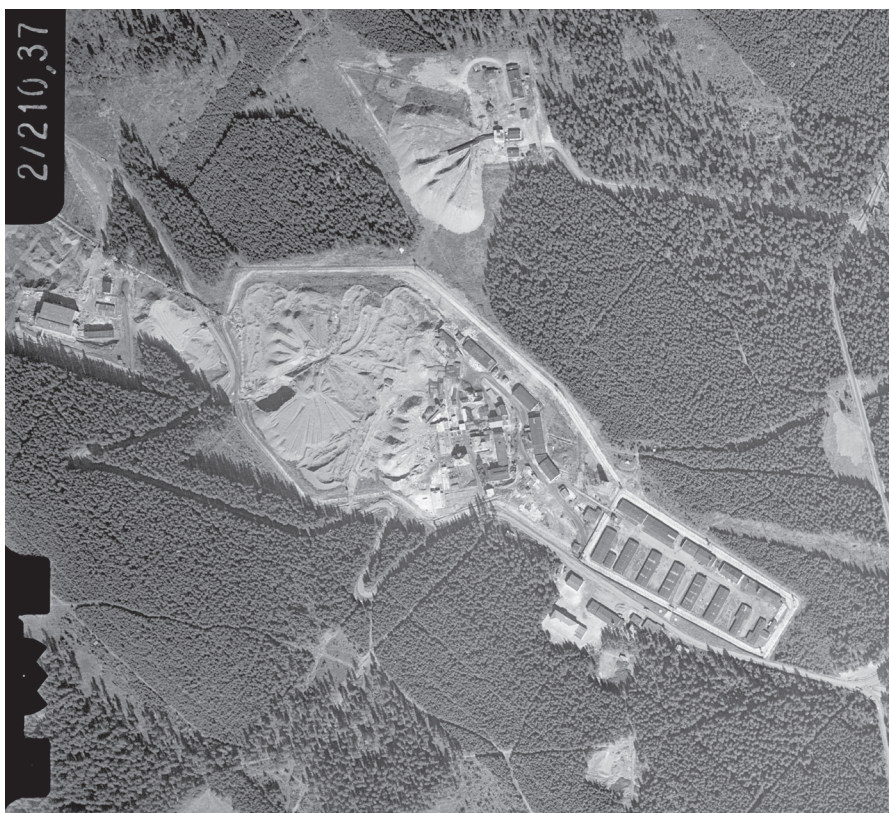
130-131 VLADIMÍR SLÁNSKÝ A NEPOVEDENÉ ÚLETY

Osobní spis vězně²⁹²

292 ► NA, SSNV, osobní spis Vladimír Slánský.

(jáchymovské číslo A021464). Ode dne 27. 2. 1958 byl stavově veden ve věznici Leopoldov, kde se nacházel až do konce výkonu trestu. Odpykal si celý trest,²⁹³ ke kterému byl odsouzen, což činilo celkem 6 let.

Podle záznamu pracovních výkonů, který se zachoval od ledna 1956, je patrné, že po celý rok 1956 byl Vladimír Slánský zařazen na pozici zámečnicka a jeho průměrný pracovní výkon činil 106 %. V neděli 18. 11. 1956 odpracoval podle písemného prohlášení dobrovolnou pracovní směnu. Výtěžek byl věnován Maďarské-

Důl a pracovní tábor Rovnost²⁹⁴

293 ► Rozhodnutím Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 2. 12. 1957 č. j. 3T 3/54 bylo vysloveno, že se na Vladimíra Slánského nevztahuje rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. 12. 1957 z důvodů uvedených v čl. IV písm. a). Žádost manželky odsouzeného ze dne 19. 4. 1955 o prominutí zbytku trestu cestou milosti byla Krajským soudem v Praze dne 29. 4. 1955 rozhodnutím č. j. 3 T 3/54 zamítnuta, neboť se dopustil závažné protistátní činnosti a odpykal si zatím nepatrnou část trestu. Tamtéž, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 15.

294 ► Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad, letecké snímkování z roku 1956.

mu červenému kříži. Tato směna byla skutečně odpracována s výdělkem 59,20 Kčs. První tři měsíce v roce 1957 byl nezařazen (nepracoval?). Od dubna do konce roku 1957 zastával práci pomocného dělníka mimo září a října, kdy byl nasazen jako zedník. Průměrný pracovní výkon byl tedy 123 %. Leden a únor v roce 1958 je označen „eskorta“ a dále až do propuštění byl zařazen na „konopě“ s pravidelným měsíčním výkonem 100 %.

Během výkonu trestu měl tyto návštěvy:

- 6. 2. 1955 Věra Slánská – manželka,
- 14. 8. 1955 Věra Slánská – manželka a Rýdlová Růžena – teta,
- 8. 1. 1956 Věra Slánská – manželka a Slánský Josef – otec, délka návštěvy 30 minut,
- 8. 4. 1956 Věra Slánská – manželka a Slánský Josef – bratr, délka návštěvy 30 minut,
- 7. 10. 1956 Věra Slánská – manželka a Slánský Josef – bratr, délka návštěvy 30 minut,
- 17. 3. 1957 Věra Slánská – manželka a Slánský Josef – bratr, délka návštěvy 60 minut,
- 26. 5. 1957 – bez vyplnění,
- 13. 7. 1957 Věra Slánská – manželka, délka návštěvy 60 minut,
- 11. 11. 1957 Věra Slánská – manželka, délka návštěvy 60 minut,
- 11. 1. 1958 Věra Slánská – manželka, délka návštěvy 60 minut,
- 18. 4. 1958 Věra Slánská – manželka, délka návštěvy 60 minut,
- 23. 7. 1958 Věra Slánská – manželka, délka návštěvy 60 minut,
- 23. 10. 1958 Věra Slánská – manželka a Slánský Josef – otec, délka návštěvy 60 minut,
- 21. 1. 1959 Věra Slánská – manželka a Slánský Josef – bratr, délka návštěvy 60 minut,
- 28. 5. 1959 Věra Slánská – manželka, délka návštěvy 60 minut.²⁹⁵

Kázeňské tresty ve výkonu trestu

V listopadu 1955 byl kázeňsky potrestán na táboře Rovnost: „*Určujem uvedeného ku kázeňskému riadeniu. Dňa 30. 11. 1955 neuposlechol rozkaz príslušníka a pozde nastoupil na obed.*“ Bylo mu navrženo zastavení výhod na jeden měsíc. Nakonec mu byly zastaveny výhody a ještě k tomu mu byla udělena důtka.

V květnu 1956 byl kázeňsky na táboře Rovnost potrestán znovu: „*Určuji uvedeného, ke kázeňskému potrestání pro nepřímé nabádání odsouzených, aby ne-*

²⁹⁵ ► NA, SSNV, osobní spis Vladimír Slánský, Evidenční karta dopisů, kázeňských trestů, odměn, balíčků a návštěv.

pracovali. (Uvedl: Na jiných patrech kluci nedělají v důsledku amnestie, která má přijít.)“ Byl potrestán dvěma dny korekce a pěti dny izolace s vyváděním.

Dne 17. 2. 1959 bylo podáno hlášení ke kázeňskému řízení: „*Určujem uvedeného na potrestanie dňa 10. 2. 1959 pri generálnej prehliadke podhlavníkov na celách, menovaný mal rôzne poznámky na určeného odsúdeného ktorý pomahal pri tejto prehliadke.*“ Byl potrestán jedním měsícem zastavení výhod.

Dne 19. 5. 1956 byl vypracován posudek na vězně Vladimíra Slánského A021464. Jako důvod šestiletého trestu odnětí svobody je v posudku napsáno: „*Jako pilot věděl, že jeho někteří spolupracovníci hodlají uprchnout za hranice a toto neoznámil.*“ Dále se pak píše: „*Jeho chování na zdejších NPT není vždy dobré, neboť byl potrestán 20. 11. 1955 jedním měsícem zastavení výhod pro neuposlechnutí rozkazu příslušníka a pozdní nástup na oběd. Jeho pracovní morálka je vcelku dobrá... Po politické stránce se zajímá o světové dění. Odebírá denní tisk a věnuje se čtení knih táborové knihovny. Nebylo zjištěno, že by proti dnešnímu zřízení zde v NPT nějak vystupoval...*“

Za účelem podmíněného propuštění byla dne 21. 3. 1957 sepsána na NPT/C²⁹⁶ zpráva z výkonu trestu: „*Odsouzený pochází z měšťácké rodiny. Jeho po-*

Řetízková šatna v táboře Rovnost²⁹⁷

296 ► Nápravně pracovní tábor (NPT) s krycím označením C, což znamenalo, že se jedná o ústřední tábor.

297 ► Archiv autora, vlastní fotografie, 2010.

Tábor Rovnost dnes²⁹⁸

*volání je letec, mechanik. V době zatčení pracoval jako brusič. Ve výkonu trestu pracoval na předešlém pracovišti jako dělník. Jeho pracovní morálka u něj byla 100, 110, 110 a 125 %. Nyní je nezařazen vzhledem k nedostatku práce. Ze svého výdělku podporuje svoji manželku dle možností. Ve výkonu trestu byl 2x kázeňsky trestán, dne 11. 5. 1956 2 dny korekce, 30. 12. 1955 jedním měsícem zastavení výhod pro neuposlechnutí rozkazů a pozdní nástup na oběd. Odměny neobdržel žádné. Po stránce politické se nijak neprojevoval. Odebírá denní tisk a taktéž čte knihy vypůjčené z táborové knihovny. Do akce N se zapojil odpracováním směny. Vzhledem k tomu, že jmenovaný má závažný trestný čin a jeho trest neplní ještě dostatečný převýchovný účel, nedoporučuji podmíněné propuštění ku kladnému vyřízení.*²⁹⁹

Milost

Krajská prokuratura přezkoumala dne 5. 9. 1956 případ Pavla Johna a spol. z pohledu možného udělení milosti. Generální prokuratuře v Praze bylo sděleno, že se milost u Pavla Johna a Vladimíra Vainera nenavrhuje. K osobě Vladimíra Slánského se ve zprávě píše:

„... Konečně byl přezkoumán tr. případ Vladimíra Slánského, nar. 30. 7. 1913 v Mladé Boleslavi, pochází z rodiny dělníka – strojního zámečnicka, byl brusi-

²⁹⁸ ► Tamtéž.

²⁹⁹ ► NA, SSNV, osobní spis Vladimír Slánský, Zpráva z výkonu trestu ze dne 21. 3. 1957.

čem nástrojů, v r. 1939 odešel do Velké Británie a vrátil se po r. 1945 jako kapitán čsl. armády (letec), školní vzdělání 5 obecných, 4 třídy gymnázia a 2 roky odborné letecké školy. V r. 1946 byl přijat do služeb ČSA jako dopravní pilot a v r. 1950 byl propuštěn. Politicky neorganizován. Byl rovněž shora uvedeným rozsudkem uznán vinným tr. činem velezrady a s použitím § 30 tr. zák. odsouzen k trestu o. s. v trvání 6 roků, k propadnutí celého jmění a k dočasné ztrátě čest. práv občanských na dobu 5 let. Ods. je ve vazbě od 10. 9. 1953, t. č. si odpykává trest v NPT Ostrov u Karlových Varů a ku dni zprávy má odpykáno 2 roky 11 měsíců, tedy téměř jednu polovinu trestu. Ze spisu a z odůvodnění rozsudku vyplývá, že ods. z počátku nabídku spolupráce Johna na ilegální úlet do zahraničí odmítl, později pak, když John jej znovu vyzval, nabídku přijal, přičemž však žádnou další činnost nevyvíjel. Dostavil se spolu s manželkou, která rovněž z počátku nechtěla odejít do zahraničí, na ujednané místo společného odletu, podruhé pak ze služebních důvodů na toto místo nepřišel. Odůvodnění nalézacího soudu výslovně uvádělo, že ods. Slánský se nechystal za hranice s předem rozváženým záměrným úmyslem pracovat v zahraničí, nýbrž prý si musel uvědomiti, že jako záložní důstojník bude muset počítat se stykem a spoluprací se zrádnou emigrací. Lze tedy usouditi zcela přesvědčivě, že jeho jednání nepřesáhlo rámec ustanovení § 95 tr. zákona, a navrhuji proto, aby ods. Vladimír Slánský byl účasten individuální amnestie presidenta republiky a aby zbytek trestu odnětí svobody mu byl prominut.

krajský prokurátor³⁰⁰

Jak je ale známo, i přes souhlasný návrh na udělení amnestie tato udělena nebyla (viz rozhodnutí Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 2. 12. 1957 č. j. 3 T 3/54). Krajský soud v odůvodnění rozsudku výslovně uvedl, „že Slánský se sice nechystal za hranice s předem rozváženým úmyslem pracovat v zahraničí proti republice, přesto však musel jako záložní důstojník počítat se stykem a spoluprací se zrádnou emigrací“.³⁰¹

Ve vězeňském spise se dochoval táborovou cenzurou zadržený závadný dopis z tábora Rovnost ze dne 1. 5. 1956:

„Drahá milovaná Věro,

děkuji Ti za dopis z 24. 4. a jsem rád, že jsi měla v den našeho výročí alespoň něco ode mne, můj dopis. Tento měsíc bude pro nás měsícem velkých nadějí. Já sám osobně věřím, že by to mohlo letos lepší vyjít než vloni. Již se těším [nečitelné slovo] na Tebe, na klid i na tu teplou vodu ve vaně. Tak v duchu si myslím, co bych

300 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKpt 350/53, Vyjádření Krajské prokuratury ze dne 5. 9. 1956, s. 2.

301 ► Tamtéž, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 12.

asi začal, kdybych se opravdu vrátil. Těžkou práci prozatím nemohu dělati a nějaká lehčí, která by byla aspoň trochu placena, se asi těžko najde. Konečně se uvidí. Dnes je 1. máj, měsíc lásky a květů, a zde do rána mrzlo a teď občas poletuje sníh ve větru, který je studený jako led. Také jsem se nachladil a mám rýmu, jakou jsem už hodně dlouho neměl. Píšeš, že jsi promeškala den na slunění v době toho přesunu. Nic si z toho nedělej, já jsem se už hodně dlouho neopaloval. Zde svítilo sluníčko asi šestkrát od Nového roku. Také tatínek si nesmí dělat hodně nadějí, že by mohl pěstovat jižní ovoce u nás v Bol., u nás je špatná půda a některý rok nám umrzlo víno a ořechy. Děkuji ti broučínku za dárečky, které jsi poslala dětem do Bělé. Že měl Jenda svátek, jsem ani nevěděl, a proto činím tak dodatečně a přeji mu vše nejlepší. Jistě víš už o letectví daleko více než Jarda, asi na létání už nemyslíš, že? Jistě vás bude zajímat, že v minulém roce byl dokončen a vyzkoušen prototyp exp. letadla fa. Bell-x2. Byl zalétnut zkušebním pilotem B. K. Everestem, který docílil ve výšce 27 000 metrů rychlosti 2650 km/h. Letadlo je poháněno, spíše bylo, raketovým motorem o 7250 kg tahu, ale nepřistává. Celá kabina se od letadla oddělí a padá dolů i s pilotem. Je při svém pádu bráněno speciálními zařízeními jako padákem. V menší výšce musí pilot tuto kabinu opustit. Je vypuštěn a dolů se dostává s použitím vlastního padáku. Tak toto, zlatíčko, pro mě by už nebylo, o tom tě mohu ujistit. Pak jedna firma „English electric“ chce se pokusit překonat Machovo číslo nejen v letu horizontálním, ale i v letu stoupavém. Letadlo jsem viděl na obrázku a vypadá docela nevzhledně jako nějaký „skrček“. Jeho zvláštností je, že má dva motory nad sebou v trupu, jako když natočíš brýle o 90°. Ale o tom ostatním Ti napíše až příště – bude-li Tě to ovšem zajímat. Broučínku posílám Ti mnoho pozdravů a pusinek.

Tvůj milující Vlád'a³⁰²

Konec trestu byl určen vzhledem k započítané vazbě na 10. 9. 1959 a tento den byl Vladimír Slánský skutečně propuštěn na svobodu.

Stížnost pro porušení zákona v roce 1965

Vladimír Slánský si podal v roce 1965 žádost o prověření věci ke Krajské prokuratuře Praha (č. j. 8 SKPt 350/53). K této žádosti se připojil i Pavel John (kapitola o něm viz výše). Podle jeho názoru nespáchal trestný čin velezrady, ale jen „pokus o opuštění republiky“, přičemž i výše trestu 10 let mu přijde neúměrně vysoká: „Prohlašuji, že jsem se sice při mých služebních návštěvách v Londýně stýkal s bývalým generálem Plassem, kancléřem Smutným a emigrantem Peroutkou, ale nikdy jsme nehovořili mezi sebou o nějaké protistátní činnosti a rovněž jsme nehovořili

302 ► NA, f. SSNV, vězeňský spis Vladimír Slánský, cenzurovaný dopis.

*o politické situaci, poněvadž mě to nikdy nezajímalo a nikdy jsem neměl v úmyslu po svém úletu z ČSR pracovat proti Československé republice. Chtěl jsem opustit ČSR jen z toho důvodu, že mi hrozilo, že nebudu dále zaměstnán jako radiotelegrafista, kterého povolání jsem měl velmi rád. Žádám proto z těchto důvodů, aby celý případ byl prošetřen a uvaženo, zda moje stížnost je důvodná, a v případě, že bude moje stížnost důvodná, aby byl podán návrh na obnovu trestního řízení, event. aby generální prokurátor podal stížnost pro porušení zákona.*³⁰³

K žádosti Vladimíra Slánského o prošetření věci se připojil i Rudolf A. Dvorský. Dne 15. 4. 1965 podal výpověď na Krajské prokuratuře v Praze: „*Jsem si vědom toho, že jsem tehdy mohl spáchat pokus trestného činu opuštění republiky, a tohoto činu jsem litoval, poněvadž jsem k tomuto činu byl zlákan Antonínem Čejkou.*“³⁰⁴ Antonína Čejku znal od roku 1920 možná 1922, neví přesně. Antonín Čejka byl nejprve tajemníkem a později ředitelem Ochranného svazu autorského, a to až do svého útěku za hranice koncem roku 1949. Po únoru 1948 se stal z nařízení ministra informací Kopeckého zplnomocněncem pro likvidaci nakladatelských podniků.³⁰⁵ Jelikož Antonín Čejka tvrdil, že všichni starí nakladatelé půjdou do výroby, rozhodl se Rudolf A. Dvorský pro pokus o odchod z republiky. Zejména když mu to radil sám Čejka, kterého považoval za dobře informovaného člověka, a sám Čejka mu nabízel emigraci.³⁰⁶ Navrhoval, aby šli za hranice pěšky, což ze zdravotních důvodů bylo pro Rudolfa A. Dvorského nemožné. Zhruba ve stejnou dobu se naskytla příležitost opustit republiku s pomocí Pavla Johna, o které Čejku informoval.³⁰⁷ Antonín Čejka projevil zájem o setkání s Pavlem Johnem a toto setkání bylo zprostředkováno. Pavla Johna přivedl Rudolf A. Dvorský do kanceláře dr. Valenty, který byl zástupcem Ochranného svazu autorského. Pavel John se dostavil do kanceláře dr. Valenty na

303 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Protokol o výslechu Pavla Johna ze dne 16. 4. 1965, s. 6.

304 ► Tamtéž, Protokol o výslechu R. A. Dvorského ze dne 15. 4. 1965, s. 1.

305 ► „*V té době vlastnil jsem já nakladatelství R. A. Dvorský a v této době byla nařízena likvidace mého nakladatelství. Někdy zjara 1949 byla provedena likvidace mého nakladatelství a já jsem byl přičleněn, event. mé nakladatelství bylo zařazeno do tehdejší Hudební Matice v Praze 1 a já jsem měl na starost i úsek populární hudby. V té době po mém zapojení do Hudební Matice jsem se snažil co nejlépe pracovat... V této době za mnou chodil Antonín Čejka a do mé radostné nálady, kterou jsem tehdy měl, poněvadž se moje věc dařila, mně vždy Antonín Čejka přilil tzv. hořkou pilulku. Antonín Čejka tvrdil, že všichni starí nakladatelé budou zlikvidováni, že mě z Hudební Matice vyhodí, že nedostanu nikde zaměstnání, jen ve výrobě. Já jsem se tehdy obával mému nasazení do výroby, poněvadž jsem byl postižen TBC a byl jsem tehdy po 3letém léčení na Bulovce a v Tatrách...*“ Tamtéž, s. 2.

306 ► „*Podotýkám, že já v roce 1949–1950 jsem byl po těžké nemoci, zemřel mi v roce 1947 jediný můj nadaný syn, který byl asistentem profesora Talicha a v něhož jsem skládal mé největší naděje. V této době jsem byl tak nervově vyčerpán, že jsem podlehl svodům Antonína Čejky a ani jsem se nijak jemu nebránil a souhlasil jsem, že bych utekl nějakým způsobem za hranice.*“ Tamtéž, s. 2.

307 ► Rudolf A. Dvorský se od roku 1940 znal s Annou Johnovou, která pracovala v jeho nakladatelství jako úřednice. Přes Annu poznal i jejího manžela Pavla Johna, v roce 1952 se manželé Johnovi nastěhovali do bytu Rudolfa A. Dvorského v Praze 7. Tamtéž, s. 2.

Jungmannově třídě a na této schůzce byl přítomen Pavel John, Rudolf A. Dvorský, dr. Valenta a Antonín Čejka. Pavel John na schůzce prohlásil něco v tom smyslu, že by náš odchod mohl uskutečnit pomocí letadla. Čejka i Valenta s tímto návrhem souhlasili. Od té doby několikrát Antonín Čejka útěk urgoval s tím, kdy to už bude, že to musí být provedeno v brzké době. Antonín Čejka a dr. Valenta ztratili trpělivost neustálým odkládáním a odešli za hranice jinou cestou. Generála Plasse znal Rudolf A. Dvorský od roku 1930, a to z podniku, kde hrál. Plasse měl rád hudbu Jaroslava Ježka, a proto mu dal někdy kolem roku 1947 cca 50 gramodesek s jeho hudbou. Podle slov Dvorského se jednalo o dar a nic za to nechtěl. Někdy v roce 1949 přivezl Pavel John z Londýna darem tři metry látky na kožich a knihu s věnováním. Tyto věci mu poslal generál Plasse jako revanš za gramofonové desky. Někdy kolem roku 1947 byl telegraficky kontaktován Jackem Millsem, že přijede do Evropy a že by chtěl s Rudolfem A. Dvorským navázat obchodní, ale i osobní spojení. Telegrafoval mu, že bude v Londýně a zda by tam mohl přijet. Dvorský tedy požádal o výjezd a tento mu byl povolen. V Londýně se sešel s Millsem a ten mu učinil nabídku. Ke konkrétní dohodě však nedošlo. V roce 1948 na jaře obdržel od Millse další pozvání, aby odletěl do Chicaga a tam projednali nakladatelství českých hudebních děl. Svaz skladatelů tuto cestu doporučil, protože v tom viděli jedinečnou příležitost k propagaci české hudby. Ministerstvo vnitra však cestu nepovolilo s odůvodněním, že na ni není deviz. Začátkem roku 1950 po Pavlu Johnovi poslal do Londýna Antonínu Čejkovi dopis, ve kterém ho informuje, jak je na jeho útěk v odborných kruzích nahlíženo. V létě roku 1950 mělo dojít ke společnému úletu a poté, co se nezdařil, k opakování pokusu, který opět skončil nezdarem: „*Podotýkám, že o nějakých přípravách o uloupení letadla jsem od Johna informován nebyl, pouze mně John sdělil, abych se společně s jeho manželkou dostavil do okolí Brandýsa, že tam přiletí letadlo, do kterého nasedneme, a že toto letadlo nás odveze do ciziny.*“³⁰⁸

V místě bydliště požíval dobrou pověst. Podle posudku SNKLHU a vyjádření spolupracovníků, členů strany, dr. Dolanského, Mikoty, Havlíčka a dr. Vanického měl dobrou pracovní morálku, byl hodnocen jako odborník ve své problematice, povahově uzavřený a politicky indiferentní. K závěrům dr. Vanického „*o soukromokapitalistických rysech a formálním plnění pracovních povinností*“³⁰⁹ nebylo při prošetřování přihlíženo, neboť nebyly ničím podloženy. V řízení o obdržení milosti v květnu 1954 se vyjadřovali Jan Werich, Václav Dobiáš, Václav Trojan, Jan Kapr a Jan Hanuš. Jeho osobní i odborné vlastnosti hodnotili kladně.³¹⁰

308 ► Tamtéž, s. 4.

309 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 4.

310 ► Tamtéž.

Krajským soudem v Praze byl rozsudkem ze dne 3. 2. 1956 č. j. 3 T 3/54 odsouzen pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a) tr. z. z roku 1950 k trestu odnětí svobody na 5 let, ztrátě čestných práv občanských, přičemž dočasná ztráta občanských práv uvedených v § 44 odst. 2 tr. z. byla stanovena na 5 let, a propadnutí celého jmění. V odvolacím řízení mu Nejvyšší soud dne 12. 3. 1954 rozsudkem č. j. 5 To 47/54 snížil trest odnětí svobody na 3,5 roku. Žádosti o milost z 15. 5. 1954, 27. 12. 1954 a 8. 4. 1954³¹¹ byly zamítnuty. První žádost o podmíněné propuštění byla zamítnuta. Podmíněně propuštěn byl usnesením komise pro podmíněčné propuštění u Krajského soudu v Plzni ze dne 10. 5. 1956 (č. j. PP 33/56). Ve výkonu trestu pobyl 2 roky, 7 měsíců a 25 dní.³¹²

Po propuštění z výkonu trestu dne 10. 5. 1956 byl zaměstnán jako referent v Českém hudebním fondu v Praze a v roce 1961 odešel do důchodu. V době prošetření záležitosti pracoval jako příležitostný estrádní umělec a hudební skladatel.³¹³

Další, kdo se připojil k žádosti o prověření věci, byl Vladimír Vainer. V zimě 1948/1949 se seznámil při pobytu v Krkonoších s Pavlem Johnem, o kterém se dozvěděl, že je navigátorem ČSA. Občas se v Praze podle jeho slov setkávali i z toho důvodu, že je spojovala velká záliba v rybaření. Na počátku roku 1949 byl Vladimír Vainer vyakčněn ze studia na Vysoké škole lesního inženýrství v Praze a přešel do Rudných dolů v Jílovém u Prahy jako horník. Tímto aktem se cítil ponížen a hledal cestu, jak uprchnout z republiky. Chtěl odejít ke svému bratrovi Milošovi, který již v roce 1948 opustil ilegálně ČSR. Obrátil se na Pavla Johna, jestli by se v Londýně zeptal generála Plasse, zda by mu mohl bratr Miloš sehnat nějakou práci, když by uprchl do zahraničí. Během roku 1950 se mu svěřil Pavel John, že i on plánuje odchod do zahraničí společně s ostatními bývalými letci, mezi nimiž jmenoval Kautského, Prchala, Řehku a Slánského. Úlet se měl uskutečnit ve cvičném letounu, který by přistál někde v okolí Prahy, kde by osoby zúčastněné na útěku nastoupily, a poté by odlétl přímo do Londýna: „*Pavel John mě neseznámil s nějakými konkrétními přípravami tohoto útěku, celkem jsem blíže zahraniční letce neznal, jenom snad jednou jsem mluvil s Řehkou. Já jsem tehdy s plánovaným útekem souhlasil.*“³¹⁴ Po dvou nezdařených pokusech o úlet z ČSR v roce 1950 nakonec Vladimír Vainer od opuštění republiky ustoupil. Dostal mnohem lepší zaměstnání u n. p. Hydroprojekt, kde se z figuranta vypracoval až na projektanta a byl hodnocen jako velmi dobrý pracovník: „*Podotýkám, že jako zaměstnanec Hydroprojektu jsem se pohyboval v po-*

311 ► V originále je překlep. Správně je rok 1955.

312 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 4.

313 ► Tamtéž, s. 3.

314 ► Tamtéž, Protokol o výslechu Vladimíra Vainera ze dne 16. 4. 1965, s. 2.

hraničních pásmech jako zeměměřič na Lipenské přehradě, takže jsem měl možnost odejít ilegálně do zahraničí, ale nikdy jsem této příležitosti nevyužil... Podotýkám, že jsem nikdy neměl úmysl zapojit se po event. útěku do zahraničí do nějaké protistátní činnosti proti našemu státu, ale mým cílem bylo tehdy jenom dostat se do ciziny a tam dokončit vysokoškolské studium nebo pracovat se svým bratrem, který tehdy tam měl velmi dobré zaměstnání. Když se mi to v roce 1950 nepodařilo a dostal jsem již poté dobré místo, od tohoto úmyslu jsem upustil.“

Byl odsouzen Krajským soudem v Praze dne 3. 2. 1956 rozsudkem č. j. 3 T 3/54 pro trestný čin velezrady podle § 78 odst. 1 písm c), odst. 2 písm. a) tr. z. z roku 1950 k trestu odnětí svobody na 5 let, ztrátě čestných práv občanských, přičemž dočasná ztráta občanských práv uvedených v § 44 odst. 2 tr. z. byla stanovena na 5 let, a propadnutí celého jmění. V odvolacím řízení mu Nejvyšší soud dne 12. 3. 1954 rozhodnutím č. j. 5 To 47/54 snížil trest odnětí svobody na 3,5 roku. Žádosti o milost z 26. 4. 1955 a 24. 11. 1955 byly zamítnuty. Podmíněně propuštěn byl usnesením komise pro podmíněčné propuštění u Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 6. 9. 1956 (č. j. PP 889/56) se zkušební lhůtou 4 let. Rozhodnutím ze dne 19. 6. 1961 prominul prezident republiky cestou milosti zbytek dosud neodpykaného vedlejšího trestu ztráty čestných práv občanských. Skutečně byl propuštěn 9. 9. 1956. Ve výkonu trestu pobyl 2 roky, 10 měsíců a 8 dní.³¹⁵

Po propuštění z výkonu trestu nastoupil k Jáchymovským dolům v Příbrami, poté k Jáchymovskému průzkumu a od 1. 2. 1959 pracoval jako předák nejlepšího kolektivu Kladenského revíru u Výstavby kamenouhelných dolů v Kladně. Byl mnohokrát vyznamenán jako nejlepší pracovník a předák nejlepšího kolektivu: „... v současné době je navržen na státní vyznamenání. Je ženatý, otec nezletilého dítěte, politicky neorganizován, majitel chaty.“³¹⁶

Inspekce Ministerstva vnitra 1965

Během prověřování celého případu vyvstala otázka spolupráce Pavla Johna s bezpečnostními orgány, respektive i vyhrožování bezpečnostními orgány. Touto problematikou se zabývala inspekce Ministerstva vnitra (MV), která dne 30. 6. 1965 konstatovala: „Pavel John létal od roku 1946 do podzimu 1950 jako radiotelegrafista na mezinárodních a vnitrostátních linkách ČSA. Koncem roku 1950 byl po provedené prověrce a na základě souhlasu závodních složek letiště v Praze-Ruzyni ze služeb ČSA propuštěn.“ „Dne 2. 6. 1950 byl John získán ke spolupráci s orgány MV. Tato spolupráce však neměla kladných výsledků, a proto po propuštění Johna ze služeb ČSA byl s ním styk přerušen. Bezpečnostní orgány MV prý neměly žádný

315 ► Tamtéž, Zpráva o výsledku prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 7.

316 ► Tamtéž, Protokol o výslechu Vladimíra Vainera ze dne 16. 4. 1965, s. 3.

vliv na jeho propuštění. O jeho trestné činnosti nevěděly. Tvrzení Johna, že v roce 1951 byl opětovně získán pro spolupráci, je neopodstatněné, neboť v materiálech MV žádné záznamy o tom nejsou. Při vyšetřování dne 20. 6. 1953 mu byla po provedení předběžného výsledku nabídnuta možnost, zda by nechtěl svou trestnou činnost nějak odčinit. Po jeho záporném stanovisku byl předán k vyšetřování KS StB v Praze. Vyšetřování bylo vedeno přísně objektivně a nebylo vůči němu použito žádného nátlaku.³¹⁷ V závěru zprávy inspekce MV se píše, že nebyly porušeny zásady bezpečnosti práce a že odmítnutí spolupráce Johna nemělo vliv na jeho trestnou činnost.³¹⁸ K samotnému rozhodnutí opustit republiku ho vedla zejména psychóza nejistoty vyvolaná propouštěním leteckého personálu a ilegálními odlety některých pilotů do zahraničí. Kautský ho několikrát přesvědčoval, že by bylo nejlepší vyřešit tuto situaci útekem do zahraničí, čemuž John podlehl.³¹⁹

Krajská prokuratura Praha při prošetřování stížnosti došla k závěru, že „vyšetřování nebylo zaměřeno na prokázání velezrady, nýbrž v jednání Johna a spol. a v jeho zprostředkování styků s politickými emigranty bylo nesprávně spatřováno spolčení k velezradě. Skutkově nebyla věc zkreslována, John také nebyl nucen k nepravdivé výpovědi, uvedl vše popravdě jako při revizi, i motiv činu, chyba byla v právním hodnocení skutku. V hlavních rysech shodné jsou výpovědi ostatních odsouzených. Žádný z nich nedoznal velezrádnou činnost, ale všichni přiznali, že se dohodli na společném odletu pomocí odcizeného dopravního letadla ČSA do zahraničí. Iniciátorem byl John. Na tomto svém doznání ničeho nezměnil ani při publikaci žaloby, ani při hlavním líčení, ani při přešetřování. Nebylo zjištěno, že by John předával nebo vyřizoval v Londýně jiné vzkazy než osobního rázu... Důležité z hlediska posouzení subjektivní stránky trestného činu jsou poznatky, které vedly odsouzené ke spáchání trestného činu. John a Slánský se obávali, že budou propuštěni ze služeb ČSA a nebudou moci létat. Za hranicemi hodlali najít zaměstnání u některé letecké společnosti. Vainer, který měl v Londýně bratra, chtěl s jeho pomocí dokončit vysokoškolské studie. R. A. Dvorský se domníval, že nebude moci nadále pracovat ve svém oboru a že bude nasazen do výroby. V tom ho utvrzoval i Čejka. Mimoto jeho zdravotní stav nebyl nijak dobrý. Chtěl proto prostřednictvím hudebního nakladatele v New Yorku najít u něj vhodné zaměstnání. Věra Slánská a Anna Johnová se rozhodly k útěku jen na naléhání svých manželů, které nechtěly opustit. Že to byly skutečně jen tyto pohnutky, svědčí ta okolnost, že v nezdařených pokusech o odlet se

317 ► Tamtéž, Zpráva o prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 20–21.

318 ► Přestože nelze zjistit, do jaké míry je pravdivé tvrzení Pavla Johna, že mu bylo vyhrožováno zničením rodiny, nepřijme-li nabízenou spolupráci, je nesporné, že i kdyby byla tato okolnost pravdivá, neměla vliv na jeho trestnou činnost. K útěku za hranice se rozhodl ještě dříve, než byl propuštěn z ČSA, a není důkazu o tom, že by na to měly vliv orgány MV.

319 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 21.

o jiný způsob útěku žádný z odsouzených již nepokoušel, každý si našel vhodné zaměstnání a žili jako řádní občané po dobu 3 roků až do svého zatčení v roce 1953“.³²⁰

K samotné problematice spáchání trestného činu velezrady krajský soud konstatoval: „Naplnění pojmu velezrádného spolčení vzhledem k povaze a zákonem předpokládané intenzitě tohoto jednání je závislé od jednajících osob, od konkrétního směru zvolené akce, od zvolených forem a vyhlédnutých prostředků. Jestliže by v daném případě mělo jít o velezrádnou povahu spolčení, muselo by být prokázáno, k jaké velezrádné akci a s jakými prostředky se pachatelé spolčili a zda tyto prostředky byly způsobilé přivodit nebo přiblížit výsledek uvedený v § 78 odst. 1 tr. z., t. j. v prošetřovaném případě zničení nebo rozvrácení lidově demokratického státního zřízení a společenského řádu republiky zaručených ústavou. Podstata velezrady nespočívá v pouhém opuštění republiky nebo pokusu o něj. Jestliže se Pavlu Johnovi mimoto kladlo za vinu, že pro tr. čin velezrady vešel ve styk s cizími činiteli, mezi něž nutno počítat i emigrantské špičky, muselo by být prokázáno, že se na Smutného, Peroutku a Plasse obrátil proto, aby jim nabídl služby své a svých společníků nebo je požádal o poskytnutí pomoci k velezrádným cílům.“³²¹

Velezrádný úmysl u obviněných zdůvodnil krajský soud³²² takto: „Obviněný John jako člověk zkušený, značného politického rozhledu, znal poměry v kapitalistické cizině, zejména existenci nepřátelské emigrace a její rozvratnou činnost a cíle proti lidově demokratickému řádu republiky. Obviněný podle přesvědčení soudu věděl, že i on po svém útěku z ČSR do této rozvratné činnosti emigrace bude zapojen, a s tím také, dle přesvědčení soudu, počítal. Obhajoba obviněného, že nechtěl v zahraničí proti našemu státu nějak pracovat, nýbrž že si chtěl opatřit v cizině vhodné zaměstnání, pokládá soud za pouhou výmluvu. U R. A. Dvorského soud nemohl nabýt přesvědčení o pravdivosti a opodstatněnosti obhajoby obviněného, že neměl v úmyslu v zahraničí protistátně pracovat a že cílem jeho odchodu za hranice bylo najít si vhodné zaměstnání v oboru literárně-hudebním. Obviněný musel dle přesvědčení soudu počítat s tím, že v zahraničí musí vejít ve styk s představiteli zrádné emigrace, dát se k dispozici do jejich služeb a účastnit se na rozvratné činnosti emigrace proti našemu státu. S touto možností obviněný při chystaném úletu dle přesvědčení soudu počítal, a to tím spíše, že již před chystaným útekem pomocí Johna navázal spojení s jedním z představitelů zrádné emigrace, bývalým gen. Plassem, tím, že od něho převzal prostřednictvím Johna zaslané dary (knihu a látku na kožích). Obviněný neměl ostatně ani jistoty, že najde vhodné zaměstnání v USA, jelikož odpověď od fy. Millera³²³ nedávala v tomto směru žádné určité naděje. U Slánského došel soud

320 ► Tamtéž, s. 21–22.

321 ► Tamtéž, s. 22.

322 ► V tomto případě se jedná o zdůvodnění trestného činu velezrady v rozsudku z roku 1953.

323 ► Správně Mills.

k závěru, že i když se nechystal k útěku za hranice s předem rozváženým záměrným úmyslem pracovat v zahraničí ke zničení lidově demokratického řádu, přece jen si uvědomoval, že ilegálním odchodem za hranice zraňuje, zejména jako záložní důstojník, naši lidově demokratickou republiku a odchází do řad zahraniční emigrace. Obviněný při svých zkušenostech a politickém rozhledu si uvědomoval, že nevyhnutelně se v západní kapitalistické cizině dostane do styku se zrádnou emigrací a bude i jeho využito k rozvratné činnosti proti našemu státu. Proto soud neuvěřil jeho obhajobě, že chtěl odejít do ciziny jen proto, aby si našel nové přiměřené zaměstnání. U Vladimíra Vainera soud v odůvodnění uvedl, že tento obviněný se rozhodl k útěku především v důsledku svého záporného postoje k lidově demokratickému řádu republiky, se kterým jako příslušník a odchovanec zámožné buržoazie nesouhlasil a na jehož odstranění měl nepochybný zájem. Soud došel k přesvědčení, že obviněný by se po útěku za hranice zapojil do rozvratné činnosti ostatní emigrace ve snaze přispět k odstranění lidově demokratického řádu republiky a obnovení kapitalistických poměrů u nás, neboť jen kapitalistický řád by obviněnému a jeho příbuzným, zejména i jeho bratru Milošovi, umožnil návrat do ČSR a dřívější hospodářské postavení. Je sice pravda, že obviněný po druhém nezdařeném pokusu o útěk se vzdal myšlenky na ilegální odchod za hranice a od té doby se zapojil do práce a dosahoval velmi dobrých pracovních výkonů. Z těchto okolností je zřejmé, že obviněný ve svém duševním vývoji a zejména ve svých politických názorech se podstatně změnil, a lze věřit, že dnes již nechová nepřátelství k lidově demokratickému řádu republiky. V době spáchání činu, v srpnu 1953, však obviněný byl rozhodně odpůrcem lidově demokratického řádu republiky, ochotným po úniku do zahraničí zapojit se do rozvratné činnosti zrádné emigrace, a byl to přinejmenším jeden z důvodů, proč do zahraničí hodlal uprchnout. Podobně Nejvyšší soud jako soud odvolací při projednání odvolání R. A. Dvorského přijal zdůvodnění krajského soudu o subjektivní stránce tr. činu a zdůraznil, že odvolatel musil počítat a také počítal s tím, že v zahraničí vejde ve styk s nepřáteli našeho zřízení, kteří jej jakožto osobu velmi známou v uměleckých kruzích rozhodně využijí v plánech zrádné emigrace, a byl s tím srozuměn.³²⁴

Při prošetření případu v roce 1965 se však došlo k závěrům, které neodpovídaly původnímu skutkovému zjištění:

„... Soud vzal za prokázané, že obsah vzkazů zprostředkovaných Johnem nebyl velezrádného charakteru. Pohnutkám, které obvinění John, Dvorský, Slánský a Vainer uváděli, soud neuvěřil. Z pouhého faktu, že představitelé zrádné emigrace mají nepochybně zájem na zničení a rozvrácení společenského zřízení u nás, usoudil soud i na velezrádný úmysl obviněných. Podle výsledků vyšetřování s přihlédnutím k osobám obviněných a motivace činu mělo být jejich jednání posouzeno takto: ob-

vinění Pavel John, Rudolf Antonín Dvorský, Vladimír Slánský a Vladimír Vainer jednak koncem roku 1949, jednak v první polovině roku 1950 v Praze se rozhodli ilegálně opustit republiku pomocí odcizeného letadla ČSA a za tím účelem se v srpnu 1950 dvakrát dostavili k obci Dřevčice u Brandýsa nad Labem, aby tam vyčkali příletu letadla; útěk se neuskutečnil, protože letadlo nebylo po technické stránce letu schopné. Dopustili se tedy jednání pro společnost nebezpečného v úmyslu bez povolení opustit území Československé republiky, k dokonání činu však nedošlo.

Obviněný Pavel John přesně nezjištěného dne v roce 1949 v Praze se spojil s býv. gen. Vilémem Stanovským a pilotem ČSA Kautským k odcizení dopravního letadla ČSA, kterého mělo být použito k ilegálnímu odletu více osob do Anglie, tedy se s jinými spojil k trestnému činu rozkrádání majetku v soc. vlastnictví podle § 245/1 písm. a), odst. 3 písm. b), c) tr. z. z roku 1950, na který stanoví zákon trest dočasného odnětí svobody, jehož dolní hranice činila nejméně jeden rok a nepřevyšovala pět let.

Tím spáchali: obvinění Pavel John, R. A. Dvorský, Vladimír Slánský a Vladimír Vainer pokus trestného činu opuštění republiky podle § 5 odst. 1, § 95 odst. 1 tr. z. z roku 1950, obviněný Pavel John samostatně trestný čin spolčení podle § 166 odst. 1 prvá věta tr. z. z roku 1950.

Dobrovolné ustoupení od pokusu opuštění republiky nepřichází v úvahu, protože ilegální odlet se neuskutečnil jen proto, že letadlo nebylo po technické stránce připraveno a pilot Kautský v určené dny k obci Dřevčice nepřiletěl. Kdyby této překážky nebylo, obvinění by nepochybně svůj úmysl bez povolení opustit republiku uskutečnili. Podobně nepřichází u Pavla Johna v úvahu ustanovení o účinné lítosti ve smyslu § 64 tr. z. z roku 1950, protože škodlivý následek trestného činu, k němuž se spojil, nezaměnil ani nenapravil. Pilot Kautský s dalšími dvěma osobami koncem září 1950 letadlo ČSA skutečně odcizil a odletěl s ním do ciziny.

Z hlediska pracovních předpisů nedodržely vyšetřující orgány 48hodinovou lhůtu pro předání zadržených Pavla Johna, R. A. Dvorského a Vladimíra Slánského prokurátorovi ve smyslu § 100 odst. 2 písm. b) tr. z. z roku 1950.

*Odsouzení Věry Slánské a Anny Johnové odpovídá zákonným hlediskům.*⁴³²⁵

Stížnost pro porušení zákona – vyřízení dvěma způsoby

V tomto okamžiku dochází k velmi zajímavé situaci, neboť se ve spisu č. j. 8 SKPt 350/53 Krajské prokuratury v Praze dochovala dvě pokračování daného konceptu – jedno dává stěžovatelům za pravdu a druhé jejich stížnost odkládá. Tedy výchozí informace jsou stejné, ale jak se ukazuje, mohou být vykládány v kauze Pavla Johna různě.

Závěr s odůvodněním odložení stížnosti: „Na základě shora uvedených skutečností navrhuji stížnost Pavla Johna, R. A. Dvorského, Vladimíra Slánského a Vladimíra Vainera odložit z těchto důvodů: Pavel John se dopustil dvou trestných činů, a to pokusu o opuštění republiky podle § 5 odst. 1, § 95 odst. 1 tr. zák. a spolčení podle § 165 odst. 1 tr. zák. z roku 1950, na které byla v zákoně trestní sazba v trvání od jednoho do pěti let. Vladimír Slánský se dopustil pokusu trestného činu opuštění republiky podle § 5 odst. 1, § 95 odst. 1 tr. zák. z roku 1950, na který byla v zákoně trestní sazba odnětí svobody v trvání jednoho až pěti let. Pavel John si odpykal z uloženého trestu odnětí svobody v trvání 10 roků celkem 5 roků, 6 měsíců a 11 dní a Vladimír Slánský celý trest odnětí svobody v trvání 6 roků. I když tedy Pavel John si odpykal o 6 měsíců a 11 dní a Vladimír Slánský o 1 rok více, než by jim bylo možno uložit za trestné činy, jichž se skutečně dopustili, nelze dnes s odstupem 12 let naprosto bezpečně vyloučit, že u nich v době spáchání trestných činů nemohlo jít o nebezpečnější jednání, než jak se dnes jeví na základě přezkumného řízení.³²⁶ R. A. Dvorský a Vladimír Vainer dostali tresty odnětí svobody v trvání 5 roků, z nich si R. A. Dvorský odpykal celkem 2 roky, 7 měsíců a 24 dní a Vladimír Vainer 2 roky, 10 měsíců a 9 dní, tzn. že odpykané tresty odpovídaly již účelu i hlediskům při ukládání trestu podle §§ 17, 19 tr. zák. z r. 1950 za pokus trestného činu opuštění republiky podle § 5 odst. 1, § 95 odst. 1 tr. zák. z roku 1950, kterého se nepochybně dopustili.“³²⁷

V druhém případě je stěžovatelům dáváno za pravdu a krajský prokurátor podává stížnost pro porušení zákona: „Na základě shora uvedených skutečností navrhuji: 1) podat proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 3. 2. 1954 sp. zn. 3 T 3/54 ve spojení s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 1954 sp. zn. 5 To 47/54, pokud se týká odsouzených Pavla Johna, R. A. Dvorského, Vladimíra Slánského a Vladimíra Vainera, stížnost pro porušení zákona; 2) v této stížnosti navrhnout, aby podle § 268 odst. 2 tr. ř. bylo vysloveno, že pokud citovanými rozsudky bylo rozhodnuto, že Pavel John, R. A. Dvorský, Vladimír Slánský a Vladimír Vainer se dopustili trestného činu velezrady podle § 78 odst. 1. písm. c), odst. 2 písm. a) tr. z. z roku 1950, Pavel John též podle § 78 odst. 2 písm. b) tr. z. z roku 1950, byl tím porušen zákon v ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř. a § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), b) tr. z. z roku 1950, podle § 269 odst. 2 tr. ř. byly rozsudky Krajského soudu v Praze a Nejvyššího soudu v napadených částech zrušeny, a aby byly zrušeny i všechny výroky o trestech, jakož i ostatních rozhodnutí na tyto rozsudky navazujících a podle § 270 odst. 1 tr. ř., bylo uloženo Krajskému soudu v Praze, aby věc

326 ► Těžko přistoupit na takovouto logiku krajského prokurátora, neboť v době vynesení rozsudku bylo obviněným přitíženo a tresty rozhodně nebyly podhodnocené, spíše naopak.

327 ► SOA Praha, Krajská prokuratura Praha, 8 SKPt 350/53, Zpráva o prověření trestní věci Pavla Johna a spol., Koncept, s. 27.

v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Zpracoval prokurátor JUDr. Miloň Juppá³²⁸

Odpověď Pavlu Johnovi byla vypracována též ve dvou verzích, respektive původní, psaná na stroji byla v konceptu vyškrtána a byla přepsána ve zcela jiném znění. Původní text zněl: „Z podnětu Vaší stížnosti ze dne 16. 4. 1965 přezkoumal jsem zákonnost trestního řízení vedeného proti Vám v roce 1953 a 1954. Na základě výsledků tohoto přezkoumání jsem ~~podal proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 3. 2. 1954, sp. zn. 3 T 3/54, stížnost pro porušení zákona...~~ neshledal důvod k podání mimořádného opravného prostředku a Váš podnět jsem odložil. (Tímto způsobem změnit všechny nástin y v rozuzlení stěžovatelům. 10/11/1965)³²⁹

Ve stejný den, tj. 10. 11. 1965, poslal krajský prokurátor celý případ Speciálnímu odboru Generální prokuratury s tím, že žádá o odsouhlasení zprávy stěžovatelům a aby byla vzata na vědomí zpráva o přezkoumání zákonnosti trestního řízení.

V nástinu Generální prokuratury, který byl adresován Nejvyššímu soudu, se píše: „Krajský i Nejvyšší soud učinily správná skutková zjištění, která odpovídala výsledkům vyšetřování. Při hodnocení důkazů a posuzování subjektivní stránky trestné činnosti obviněných však dospěly oba soudy k nesprávným závěrům, z nichž vyplynulo i nesprávné podřazení jednání obviněných pod skutkovou podstatu velezrady³³⁰... Krajský a Nejvyšší soud nehodnotily správně shromážděné důkazy, jestliže došly k přesvědčení o velezrádném úmyslu obviněných. Krajský soud vyvodil u všech velezrádný úmysl z faktu, že jim byla známa existence nepřátelské emigrace, její rozvratná činnost a cíle proti lidové demokratickému řádu republiky, a že tedy věděli, že po svém útěku z ČSR budou do této rozvratné činnosti zapojeni a souhlasili s tím. Podobně Nejvyšší soud při projednávání odvolání R. A. Dvorského se ztotožnil se závěry krajského soudu a zdůraznil, že R. A. Dvorský musel počítat a také počítal s tím, že v zahraničí vejde ve styk s nepřáteli našeho zřízení, kteří jej jakožto osobu známou v uměleckých kruzích rozhodně využijí v plánech zrádné emigrace a byl s tím srozuměn. Opačnému tvrzení obviněných soudy neuvěřily. Přitom je nepochybné, že podstata velezrady nespočívá v pouhém opuštění republiky nebo pokusu o ně. Naplnění pojmu velezrádného spolčení vzhledem k povaze a zákonem předpokládané intenzitě tohoto jednání je závislé od jednajících osob, od konkrétního směru zvolené akce, od zvolených forem a vyhlédnutých prostředků. Muselo by se tedy obviněným prokázat, k jaké velezrádné akci a s jakými prostředky se spojili a zda tyto prostředky byly způsobilé přivodit nebo přiblížit výsledek uvedený v § 78 odst. 1 tr. z. z roku 1950, tj. v daném případě zničení nebo rozvrácení lidové demo-

328 ► Tamtéž, s. 26–27, duplicitní stránkování.

329 ► Tamtéž, Nástin náměstka generálního prokurátora ze dne 10. 11. 1965.

330 ► Tamtéž, Nástin pro Nejvyšší soud, s. 4.

kratického státního zřízení a společenského řádu republiky zaručeného ústavou. Ani Pavlu Johnovi nebylo prokázáno, že vešel ve styk s představiteli zrádné emigrace proto, aby jim nabídl služby své a svých společníků nebo je požádal o poskytnutí pomoci k velezrádným cílům. Soudy vycházely při zdůvodnění subjektivní stránky trestného činu u obviněných pouze z domněnky, že po útěku za hranice se tam zapojí do velezrádné činnosti nepřátelské emigrace. Tento závěr však není podložen nijakými důkazy, naopak je v rozporu s výsledky vyšetřování...³³¹ Jestliže tedy Krajský soud v Praze a Nejvyšší soud došly na základě hodnocení důkazů k přesvědčení, že se obvinění spolčili ve velezrádné činnosti, porušily zákon v ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř. a § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), b) tr. z. z roku 1950. generální prokurátor“³³²

Závěr

Případ Vladimíra Slánského a osob s ním odsouzených ukazuje, jaká náhoda (prozrazení úmyslu opustit republiku) po několika letech dokázala nabourat život lidí, kteří se snažili o „normální“ život v komunistickém Československu. V okamžiku se vše změnilo a z pracujících „budujících lepší zítřky“ se stali velezrádci. Dá se říci, že soudní mašinerie je semlela několikrát. Poprvé při odsouzení v roce 1953, následně při žádostech o milost a nakonec prošetřením případu v polovině 60. let, kdy bylo konstatováno, že došlo k výraznému pochybení, ale tato skutečnost nebyla nikdy oficiálně přiznána.

Vladimír Slánský³³³

331 ► Tamtéž, s. 7.

332 ► Tamtéž, s. 9.

333 ► Obrázek převzat z <https://www.mb-net.cz/vladimir-slansky/d-25484> [cit. 2022-04-27].

Martin Pulec

Úvod

Faktické ukončení druhé světové války a zlomení německé okupační moci ve spojení s reflexí známých nacistických zločinů českou společností a odhalování zločinů dosud neznámých vedlo k vyhoceným nenávisným projevům vůči všemu německému. První okamžiky míru přinesly Němcům v Čechách, mnohdy těm nevinným a bezbranným, bezpráví a někdy i krutou smrt. Kromě obecného davového lynčování páchali podobné zločiny příslušníci polovojenských partyzánských oddílů a oddílů Revolučních gard, ale i příslušníci nově formovaných vojenských a policejních sborů.

Zákon č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody, který mimo jiné prohlásil za beztrestné poválečné zločiny spáchané povětšinou na německém obyvatelstvu,³³⁴ občanům vzkazoval: „Žijeme v době, která s sebou nese okamžiky, kdy ve jménu vyšší idey, ať již národní, nebo politické, jsou povoleny všechny prostředky, každý, kdo tyto okamžiky rozpozná a jedná jakkoliv protiprávně schovaný za politická či nacionální vyhlášení, nebude potrestán, naopak bude společensky oceněn jako rozhodný občan, který správně koná ve prospěch celku.“ Mnozí ti, kteří páchali zločiny na Němcích, ať již na ulicích, ve sběrných táborech, či během odsunu, přešli do nových bezpečnostních struktur a nesli si s sebou vzkaz zákona, který později aplikovali i při prosazování nových politických pořádků z vůle komunistické strany.

Druhým kořenem zla pro zpravodajsko-bezpečnostní aparát bylo převzetí některých funkcí Gestapa a Sicherheitsdienst (SD) jako poradců do nových policejních a zpravodajských složek. Jejich zkušenosti a metody, ať již v operativní, nebo vyšetřovací oblasti, se pak z centra rozšiřovaly na nižší útvary. Nově vzniklé československé bezpečnostní sbory si v mnohých oblastech pak mnoho nezadaly se svými cizojazyčnými kolegy, kteří zde operovali ještě před nedávnem.

Násilí páchané v duchu oficiální poválečné politiky se nejen tolerovalo a krylo, ale v hospodářské oblasti se stalo oficiálním prostředkem, vždyť čím jiným byla první vlna znárodňování v roce 1945?

Nástup KSČ přinesl jejímu bezpečnostnímu aparátu nové nepřátele. Německá otázka přešla odsunem do hypotetických rovin, ale politický stav svým způsobem evokoval poválečnou situaci; opět se zdálo, že je třeba použít všechny prostředky proti nepřítelům ohrožujícím samu podstatu nadějí na slibovanou bu-

334 ► Zákon č. 115/1946 Sb. § 1: „Jednání, k němuž došlo v době od 30. 9. 1938 do 28. 10. 1945 a jehož účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo k spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, není bezprávné ani tehdy, bylo-li by jinak podle platných předpisů trestné.“

doucnost. Opět došlo na mučení, na vraždy, jen nepřítel již nemluvil jinou řečí, docházelo k paradoxním situacím, že proti sobě u vyšetřovacího stolu seděli kolegové z protinacistického odboje, ovšem jeden z nich měl na rukou pouta.

Násilí jako forma „boje“ bylo všudypřítomné, zosobňovala je mimo jiné další vlna znárodnění a kolektivizace.

Násilí se promítlo i do práce bezpečnostního aparátu. Provokace a organizování protistátní činnosti ve skryté režii StB v operativní oblasti a násilí páchané na osobách při vyšetřování nápadně připomínalo metody svých nacistických sester a stalo se v období 1948–1953 obecně rozšířenou metodou na centrále i na všech krajských správách StB.

Když jsem výše zmínil jednoho ze zahraničních původců zla v československém bezpečnostním aparátu, musím zmínit i druhý export, který dorazil po roce 1948. Sovětští poradci, jejichž role je všeobecně známá, byli nejen na ústředí, ale i na krajských správách a výrazně ovlivňovali chod aparátu.

Politické „oteplení“ po smrti Stalina a Gottwalda představuje pro Sbor národní bezpečnosti konec používání nejdrastičtějších metod stojících mimo zákon.

Stále více vycházela najevo skutečnost, že KSČ disponovala rozsáhlým bezpečnostním aparátem, který však v kontrarozvědné oblasti odhaloval skutečné nepřátele režimu jen v minimální míře. StB mnohem častěji protistátní činnost vyprovokovala, zorganizovala, pak zúčastněné osoby zatkla a použitím někdy až nelidských metod, kdy vyšetřovanci přicházeli o zdravý rozum, donutila nevinné osoby vypovídat nejen proti sobě, ale i proti svým blízkým. Takto fungující aparát sice spolehlivě šířil strach v příslušných společenských vrstvách, ale nebyl efektivní vůči skutečným nepřátelům. Těžko říci, jakou roli hrála při dílčí změně kurzu tato pragmatická úvaha a nakolik empatie vůči bezdůvodně stíhaným osobám – mnohdy dělníkům a členům KSČ –, nicméně od roku 1953 se v archivních materiálech inspekce začínají objevovat překvapivé dokumenty, ze kterých vyplývá, jakým způsobem se dělo odhalování a potírání „nebezpečných nepřátel režimu“.

Pramenná východiska

Materiál použitý pro následující text vznikl na základě stížností osob přímo postižených mašinérií StB přicházejících chronologicky jen s malým časovým odstupem od události. Ačkoliv je patrný kolegiální přístup inspekčních důstojníků k vyšetřovaným příslušníkům, přece jen je zřejmá profesionalita, s níž případy zpracovávají, zvláště přihlídneme-li ke skutečnosti, že ještě o dva roky dříve se podobnými podněty nikdo vážně nezabýval. Inspekční šetření ale více méně nejde do hloubky a drží se pouze v mezích podání.

Než přistoupím k dokumentaci výše popsaných tezí citací z pramenů, musím zdůraznit, že ačkoliv se v archivu dochovalo jen několik případů, kdy inspekce řešila porušování zákonů příslušníky StB na KS Ústí nad Labem, z inspekčního šet-

ření vyplynulo, že používání nezákonných metod pracovníky vyšetřovacího odboru bylo naprosto běžné; někdejší náčelník odboru tyto metody sám používal a prosazoval je i u svých podřízených.

Ze zpráv inspekce dále vysvítá, že stížnosti na postup vyšetřujících pracovníků chodily inspekci již před rokem 1953, ovšem nikdo se jimi vážně nezabýval, například odsouzení Jaroslav Moník a Josef Pavel si stěžovali na násilný způsob vyšetřování již v roce 1952, prošetření tehdy bylo vedeno tak, že jeho závěr označil stížnosti za neopodstatněné.

Při opakovaném šetření v roce 1954 je z dodatečných výpovědí obětí v některých případech patrná nechuť opět se zabývat traumatizujícími zážitky a někdy i snaha vytěsnit vzpomínky na vazbu.

Podle názoru autora lze několik archivovaných stížností přirovnat „ke špičce ledovce“. Inspekce tedy zjistila, že na KS Ústí nad Labem byl „*tento způsob vyšetřování... na KS MV všeobecný*“.³³⁵

V Archivu bezpečnostních složek, konkrétně ve fondu A 8 Inspekce ministra vnitra, se podařilo dohledat následující zprávy o prošetření stížností osob na vyšetřovatele z ústeckého odboru vyšetřování:

- Josef Štěch (inv. j. 46, inv. j. 1584) – stěžoval si na fyzické násilí proti němu ze strany příslušníka vyšetřovacího odboru v Ústí nad Labem Karla Hocka; inspekce jeho stížnost označila za oprávněnou s tím, že navrhla kázeňský postih vyšetřovatele, ovšem s šalamounským závěrem, že tímto způsobem nebyl Štěch donucený k nepravdivým výpovědím, které by měly vliv na jeho výměru trestu – případ popisují detailněji dále v textu;
- Luboš Hodek (1927) (inv. j. 509) – další ze Štěchova případu, rovněž poukazoval na násilí ze strany vyšetřovatelů (kromě nich si mj. podali žádost o obnovu trestního řízení další osoby zúčastněné v případě Kučera, Kučerová, Křesťan a Vojtěcha); z archiválií se dozvídáme, že inspekce prokázala násilný způsob vyšetřování u Josefa Štěcha a Ludvíka Vojtěchy (1928), v případě Hodka závěr zněl, že „*použití fyzického násilí nelze plně vyloučit*“³³⁶ v každém případě bylo vyšetřování ovlivněno zkreslenými výpověďmi vynucenými násilím páchaným na Štěchovi;
- František Caha (1907) (inv. j. 263) – obdobný případ jako Luboš Hodek; ačkoliv obvinění vyšetřovatele z páchaní fyzického násilí označila inspekce jako neobjektivní, vzhledem k okolnostem, které provázely šetření celého případu inspekce doporučuje nové projednání případu;
- Truniček a spol. (inv. j. 262) – StB neobjektivním způsobem vyšetřování, při kterém donutila zatčené k podpisu protokolů psychickým nátlakem

335 ► ABS, f. A 8, inv. j. 46.

336 ► Tamtéž.

a vyhrožováním, de facto sestavila organizovanou protistátní skupinu, která údajně sabotovala železniční provoz a prováděla špionáž; inspekce jednoznačně uznala stížnosti osob za oprávněné a doporučila obnovu trestního řízení;

- Oldřich Hradil (1907) a Jindřich Čadík (1891) (inv. j. 264) – po šetření inspekce prohlásila jejich podnět za bezpředmětný a doporučila pouze zvážit výši vyměřeného trestu;
- Jaromír Vodsedálek (1891), Jaroslav Běloubek (1920) (inv. j. 265) – po vyšetřování ústeckými příslušníky byli odsouzeni na 13 a 15 let odnětí svobody pro podezření z členství v ilegální organizaci; inspekce jednoznačně doporučila přezkoumání výše vyměřených trestů u obou osob, na použití podivných praktik ukazuje skutečnost, že Běloubek se přiznal k trestnému činu, který se ve skutečnosti nestal;
- Jaroslav Čermák (1929) (inv. j. 266) – odsouzený k 18 letům odnětí svobody za velezradu, která spočívala v emigraci a vstupu do cizinecké legie; inspekce uznala jeho stížnost za částečně oprávněnou;
- Ervín Kovář (1921) (inv. j. 267) – odsouzený k 17 letům za velezradu; inspekce uznala jeho stížnost za oprávněnou pouze zčásti, a to na výši trestu;
- Otakar Pokorný (1921) (inv. j. 268) – odsouzený k 10 letům za členství v ilegální formě Československé strany lidové na základě protokolů, které neodpovídaly skutečnosti; inspekce nebrala v potaz jeho zdravotní stav v době vyšetřování, kdy trpěl vředem na dvanáctníku a nebyla mu poskytnuta dostatečná lékařská pomoc, a uznala jeho stížnost za oprávněnou pouze zčásti, a to na výši trestu;
- Jaroslav Moník, Josef Pavel (inv. j. 45) – inspekce uznává stížnost obou jako oprávněnou, oba byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody na základě vynucených výpovědí třetí osoby a sami byli vystaveni nelidskému zacházení vyšetřovatelů, pod tímto tlakem podepisovali svoje protokoly ve stavu nepřičetnosti – viz dále v textu;
- Ladislav Lukášek (inv. j. 48) – ačkoliv inspekce neuznala jeho stížnost na fyzické násilí ze strany vyšetřovatelů jako oprávněnou, zjistila vynucení nepravdivého přiznání a usvědčení z protistátní činnosti dalších osob slibem beztrestnosti – případ detailněji popisují dále v textu.

Dokumentace nezákonných vyšetřovacích metod

Josef Štěch

Josef Štěch se narodil v roce 1921 v Lužnici u Třeboně v rodině drobného rolníka, po studiu pracoval jako úředník. Změny v roce 1948 jej vypudily do Západního Německa. V utečeneckém táboře se setkal se spolupracovníky americké vojen-

ské kontrarozvědky CIC a dostal nabídku podílet se na zpravodajské odbojové činnosti proti tehdejšímu Československu. Štěch souhlasil, než se však stačil zapojit do faktické zpravodajské činnosti, byl nařčen jiným emigrantem, jistým Procházkou, ze spolupráce s StB. Konkrétně jej obvinil z udavačství, které vedlo k zatčení několika osob z Ústí nad Labem a jejich obvinění z protistátní činnosti. To znamenalo konec zájmu CIC o spolupráci se Štěchem.

Ačkoliv se Štěchovo nařčení z estébáctví nezakládalo na pravdě, neměl možnost jej vyvrátit a po marných snahách zbavit se cejchu udavače se vrací ilegálně zpět do Československa. Zde žije ve faktické ilegalitě a snaží se o protirežimní zpravodajskou činnost a navázání kontaktu s fungujícím podzemím napojeným na zahraničí. Svoji činností si chtěl očistit reputaci v zahraničí. Pokouší se získat špiónážní vojenské zprávy, aby je při vhodné příležitosti poskytl CIC, tisknout letáky a protirežimní časopis.

Od roku 1949 do roku 1952 se ukrýval na různých místech, posléze žil na účet své milenky Anny Vávrové v Děčíně. Jeho potloukání ukončila náhoda. Po lokálním požáru v bytě Anny Vávrové dne 14. 8. 1952 jej schovaného ve skříni objevili příslušníci Veřejné bezpečnosti. Nutno poznamenat, že bezpečnost neměla do té doby ani ponětí o jeho pobytu. Když se ukázala pravá totožnost zatčeného, převzali ho příslušníci vyšetřovacího odboru v Ústí nad Labem. Případ se teprve v lednu 1954 dostal ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem, který odsoudil Josefa Štěcha za vyvědačství a velezradu k doživotnímu trestu odnětí svobody.

Ještě v téže roce si Štěch stěžoval prokurátorovi a inspekci na způsob vyšetřování; následkem týrání prý při něm podepsal protokoly, které neodpovídaly skutečnosti. Josef Štěch uváděl, že byl fyzicky napadán při všech výsleších, bez tohoto násilí se obešly snad jen ve čtyřech či pěti případech. Při výsleších jej bili, kopali, tloukli mu hlavou o zeď a podobně, často mu krátili přiděly stravy a zavírali jej do temnice, a to nijak výjimečně až na pět dní. Nelidské zacházení s ním potvrzují i záznamy zpráv od agentů ve věznici.

Situace se dostala tak daleko, že se v únoru 1952 pokusil o sebevraždu oběšením. Před činem na okno napsal, že jej k tomu dohnalo mučení a hlad. Inspekce zjistila, že jej týral hlavně vyšetřující referent Karel Hocek, v několika případech náčelník odboru vyšetřování Jaroslav Kuba.³³⁷

Otto Švec, Josef Bláha, Jaroslav Teplý a spol. – akce LABE³³⁸

Otto Švece, Josefa Bláhu, Jaroslava Teplého a další osoby žaloval krajský prokurátor v Ústí nad Labem za organizovanou protistátní činnost v tzv. akci LABE.

337 ► Tamtéž.

338 ► Tamtéž, inv. j. 261.

Během vyšetřování byli obviňováni ze shromažďování a odesílání špiónážních zpráv hospodářského a bezpečnostního charakteru pro Svobodnou Evropu, snahy o nedovolené ozbrojování, odcizení většího množství penicilinu pro ošetřování uprchlých trestanců apod. Za to soud poslal na konci roku 1955 do vězení krom jiných Otto Švece na 17 roků, Ladislava Teplého a Josefa Bláhu na 12 roků.

Otto Švec žádal zanedlouho po svém odsouzení o obnovu trestního řízení, jako zdůvodnění uvedl nezákonný způsob svého vyšetřování. Stěžoval si na dlouhotrvající, i noční výslechy a na psychické násilí ze strany vyšetřujících referentů: byl častován hrubými a vulgárními výrazy, vyhrožovali mu smrtí, trestali temnicí, podrobili ho noční konfrontaci se svou manželkou, a navíc podezíral vyšetřovatele, že mu při prvním výslechu dali do kávy psychoaktivní látku skopolamin. V průběhu vyšetřování byl v neustálém strachu, pravděpodobně utrpěl nervový otřes: „... *při výsleších pláče, nervózně se třese, mluví nesouvisle odpovídá nelogicky a budí dojem, že si nemůže na některé skutečnosti vzpomenout.*“³³⁹ Za nepřičetným stavem Otto Švece byl spiritismus dalšího ze skupiny obviněných Jindřicha Jarolíma. Jeho okultní kombinace přivedly ke zjištění, že během I. celostátní spartakiády dojde k atentátu na prezidenta a ke zvratu režimu. Svoji předtuchu si nenechal pro sebe a vyšetřovateli dal do ruky klacek v podobě téměř spolupachatelství na přípravě atentátu, a tím pádem i hrozbu trestem smrti.

Otto Švec poté podepsal všechny protokoly bez ohledu na skutečnosti v nich uváděné, jen aby se co nejrychleji dostal z vyšetřovací vazby k soudu bez obvinění z přípravy atentátu.

O rok později ve své stížnosti naprosto odmítal všechna vznesená obvinění proti němu jako nepravdivá. V mírovské věznici v říjnu 1956 vypovídá před inspekčními důstojníky ke svému vyšetřování ústeckými vyšetřovateli: „... *v průběhu vyšetřování jsem vypověděl řadu nepravdivých okolností týkajících se jak mojí vlastní osoby, tak i ostatních..., které jsem mnohdy nepravdivě usvědčoval. Je pravdou, že jsem do protokolů uvedl, že jsem byl jedním z hlavních členů ilegální organizace. Dále, že jsem shromažďoval špiónážní zprávy pro rozhlas Svobodné Evropy. Dále, že jsem rozkrádal národní majetek krádežemi léku a že mi bylo známo, že v době spartakiády má být spáchán atentát na prezidenta republiky. Tyto výpovědi se mnou sepsané a mnou podepsané byly nepravdivé, přesto se staly součástí mého obvinění před soudem. Já však nikdy neměl v úmyslu provádět nějakou protistátní činnost a také ji neprováděl. ... Již od prvního výslechu na mne bylo hrubě působeno používáním nadávek, např. sviň, volů, pitomých doktorů, štitivých plazů apod. Dále mně bylo vyšetřovacím referentem vyhrožováno absolutním trestem smrti. Když jsem nechtěl vypovídat k původu zbraně... začal mě touto pistolí ohrožovat, takže jsem měl strach, že mě skutečně zastřelí. ... zvláště depresivně na mne působila konfrontace*

339 ► Tamtéž, Zpráva o prošetření stížnosti, č. j. IM-0113/56 z 20. 10. 1956, s. 4.

*mojí osoby s mojí manželkou, která se prováděla v nočních hodinách, a já jsem byl přesvědčen, že byla rovněž zatčena. ... Noční výslechy se mnou byly prováděny velmi často, a to i od 23. hod až do 6. hod. ráno, a třeba jen po třech hodinách odpočinku jsem byl opět několik hodin vyslýchán. ... tyto metody vyšetřování na mne působily velmi depresivně a byl jsem již tak vystrašen, že jsem byl apatický ke všemu a podepisoval jsem protokoly tak, jak již byly referentem stylizovány. ... tento referent mě dal na 24 hod. do temnice... i ostatní referenti na mne křičeli, avšak nebyli vůči mně tak hrubí jako vyšetřující referent Karel.*³⁴⁰

Další z vyšetřovaných a později odsouzených v případě LABE byl JUDr. Josef Bláha (1913). I on si inspekčním orgánům v mírovské věznici stěžoval, že jeho rozsudek soud postavil na základě nepravdivých protokolů, které sestavili jeho vyšetřovatelé a on je podepsal pod následkem psychického násilí: „... *byl to hlavně vyšetřující referent Samec, ... který mně nadával komediantů, divadelníků, úplatných soudců, lhářů, štítivých tvorů apod. Hlavně mně vyhrožoval, že má proti mně dosti průkazného materiálu, a to, že jsem bral úplatky a propouštěl lidi z vazby a soudil za peníze. ... vyhrožoval, že moje vazba může potrvát tak dlouho, jak si bud přát nebo chtít. Při výsleších na mne stále křičel. Toto na mne působilo tak depresivně, že veden pudem sebezáchovy jsem mu podepsal vše, co si přál jenom za tím účelem, aby moje vyšetřovací vazba byla skončena a já byl již odsouzen. Takto mi podobně nadávali i ostatní referenti, kteří mě vyšetřovali.*“³⁴¹

Jaroslav Teplý (1917) rovněž poukázal na to, že byl zbaven svobody za výpovědi, které ne něm byly vynucené: „*Je skutečností, že jsem takto vypovídal, bylo to jednak především ze strachu, abych nebyl snad bit, a že mi bylo často, a to hlavně hned při prvním výsledku vyšetřujícím referentem vyhrožováno, že se mnou zatočí apod. Dále na mne stále vyšetřující referenti křičeli, že lžu. ... nepsali se mnou výpověď vyšetřující orgánové tak, jak jsem uváděl, nýbrž jsem musel část protokolu podepsat tak, jak mě oni přesvědčovali... byl jsem natolik otřesen při vyšetřování, že kdyby snad vyšetřující referent chtěl, abych mu potvrdil, že jsem někoho zabil, tak jsem se jistě k tomu přiznal.*“³⁴²

Konečně spiritista Jindřich Jarolím odsouzený na 15 let odnětí svobody k vyšetřování (1916) uvádí: „... *v průběhu vyšetřování jsem byl nakonec tak depřimován, že jsem byl ochoten podepsat cokoli, by si vyšetřující referent napsal. Začalo to hned prvními dlouhodobými výsledky, při nichž, aniž bych vůbec začal vypovídat, mi především hrubě nadáváno zrádců, lumpů, sviň apod. Byl jsem také brán při výsleších svým referentem, pokud se podle podpisu na protokolech pamatuji, jménem Karel Hocek, který mě několikrát za den uchopil za blůzu na prsou a lomcoval se*

340 ► Tamtéž, Protokol o výpovědi s Ottou Švecem, č. j. IM-0103/56 z 5. 10. 1956, s. 13–15.

341 ► Tamtéž, Protokol o výpovědi s Josefem Bláhou, č. j. IM-0103/56 z 24. 10. 1956, s. 21–23.

342 ► Tamtéž, Protokol o výpovědi s Jaroslavem Teplým, č. j. IM-0103/56 z 2. 10. 1956, s. 26.

*mnou o zed', hlavně hlavou. Tento referent mi vyhrožoval, že pokud nebudu mluvit pravdu a řádně vypovídat, že mě dá tam, odkud není návratu.*³⁴³

Příslušníci inspekce poté, co vyslechli podavatele stížnosti O. Švece, J. Bláhu a J. Teplého, vyslechli i ostatní odsouzené z akce LABE a příslušníky, kteří případ rozpracovávali a vyšetřovali. Zjistili, že po stránce operativní nebyl případ rozpracován, informace o podezření z protistátní činnosti prozradila operativcům jistá Plíšková, která ač nebyla vázanou spolupracovnicí, přijímala od příslušníků úkoly směřující na podezřelé. O této formě spolupráce se nedochoval jediný dokument.

Podezřelí se přesto dostali před vyšetřovatele, kteří manipulovali výpověďmi a psychickým násilím donutili vyšetřované k podpisům nepravdivých protokolů hovořících o jimi prováděné protistátní činnosti. Tyto protokoly se pak staly podkladem pro prokuraturu a soud, jež poslaly nevinné lidi na mnoho let do vězení. Inspekce ve své zprávě o prošetření konstatuje (důraz přidán): „*Závěrem lze hodnotit případ dr. Švec a spol. tak, že nebyl zcela objektivně vyšetřen. Ilegální skupina, která prakticky neexistovala, byla uměle vytvořena až v průběhu vyšetřování. Stejně tak nebylo prokázáno, že skupina byla napojena do zahraničí za účelem předávání zpráv do Svobodné Evropy. Rovněž nebylo prokázáno, že by skupina těchto osob shromažďovala zbraně, nýbrž byly zjištěny pouze dvě pistole, z nichž byla jedna k nepotřebě, a stejně tak nebylo zjištěno, že by měla k dispozici vysílačku za účelem spojení se zahraničím. V průběhu vyšetřování bylo však již bezpečně zjištěno, že atentát na pres. republiky a rušivé akce k I. CS [celostátní spartakiádě] byly vymyšleny. Tak došlo prakticky k odsouzení osob, které se vzájemně usvědčovaly, avšak o jejichž činnosti se až do zatčení nevědělo. Konečným nedostatkem byla i ta okolnost, že soud se nechal ovlivnit výsledky vyšetřování a na základě toho vynesl nadměrné tresty u obviněných. ... Žádost odsouzených o obnovení trestního řízení je opodstatněná, protože se nejednalo o organizovanou ilegální skupinu.*“³⁴⁴

Josef Pavel, Jaroslav Moník a Antonín Chloupek

Nezákonné metody dokumentuje i šetření inspekce na základě podání Josefa Pavla (1900) a Ing. Jaroslava Moníka (1910). Oba byli zatčeni v souvislosti s případem tzv. Zelené internacionály po výpovědi, kterou příslušníci StB vynutili na tehdy téměř sedmdesátiletém prvorepublikovém poslanci za agrární stranu Antonínu Chloupkovi (1884). Proč Antonín Chloupek při vyšetřování nepravdivě obvinil z protistátní činnosti své dva známé, vysvětluje v roce 1954 inspekčním orgánům takto:

343 ► Tamtéž, Protokol o výpovědi s Jindřichem Jarolímem, č. j. IM-0103/56 z 4. 10. 1956, s. 46.

344 ► Tamtéž, Zpráva o prošetření činnosti, č. j. IM-0103/56 z 20. 10. 1956, s. 90–91.

„Otázka: Vaše dnešní výpověď odporuje Vaším výpovědím, které jste učinil ve vyšetřovací vazbě v Litoměřicích a dále výpovědi před soudem v Litoměřicích a v Praze, kde jste svými výpověďmi usvědčoval Pavla a Monika ve všech bodech žaloby proti nim.

Odpověď: Tuto okolnost zavinil hlavně způsob, jakým jsem byl na Státní bezpečnosti v Litoměřicích vyslýchán. První můj výslech ihned po mém zatčení trval nepřetržitě pouze s přestávkami ráno na umytí a na jídlo v poledne a večer plných šest dní a pět nocí. Při tomto výslechu bylo se mnou sepsáno více protokolů, které hlavně v prvních třech dnech odpovídaly pravdě objektivní, avšak všechny ostatní protokoly, kterých bylo velmi mnoho, neobsahovaly pravdu, byly formulovány vždy vyšetřujícím referentem nepravdivě a tyto protokoly jsem podepsal jen proto, že jsem neměl dosti sil odporovati referentům... rovněž na mne měly nepříznivý vliv tresty temnicí, kterými jsem byl trestán mnohokrát, hlavně tehdy, když jsem odvolával některé protokoly, které byly více méně vykombinovány od vyšetřujících referentů. Takéž jsem byl vícekrát trestán tím, že jsem nesměl v noci spáti a musel jsem celou noc prochodit na cele.

Podotýkám také, že vlivem dlouhodobých i nočních výslechů jsem byl již nervově zničen, takže jsem i sám hodně kombinoval věci nepravdivě proti různým osobám, což se nakonec obrátilo i proti mojí osobě.

Ještě jsem chtěl dodat, že jeden z vyšetřujících referentů... mi sliboval, že když budu u soudu proti všem obviněným vypovídati tak, jak jsem to jednak já a jednak referenti vykombinovali, takže budu sám osvobozen, neb že dostanu menší trest a půjdu brzo domů. Tento referent mi také řekl, že toto bude monstrproces proti agrárikům a v případě, že se postavím proti, že budu rovněž smeten. Tyto všechny okolnosti zapříčinily, že jsem již nebyl schopen rozpoznati, co je pravda a co ne, takže jsem svými výpověďmi usvědčoval lidi z trestné činnosti, které se vlastně nedopustili. Právě tak tomu bylo i v případě mého svědectví proti Pavlovi a Monikovi, které jsem rovněž usvědčoval z trestné činnosti, když jsem si dnes plně vědom toho, že se oba jmenovaní ve spojení se mnou žádné trestné činnosti nedopouštěli.“³⁴⁵

Po takto získaných informacích litoměřičtí příslušníci přijeli v roce 1951 pro Josefa Pavla a Jaroslava Monika.

V leopoldovské věznici Jaroslav Moník líčí v roce 1954 Inspekci ministra vnitra své vyšetřování následovně: „Ihned po zatčení jsem byl někam převezen autem se zavázanýma očima, na místo jsme přijeli ve večerních hodinách, nevím, kam jsem byl převezen, ale domnívám, se, že to bylo do Litoměřic. Ihned jsem byl vyslý-

345 ► ABS, f. A 8, inv. j. 45, Zápis o výpovědi sepsaný s Antonínem Chloupkem dne 14. 7. 1954, s. 107–108.

chán. Měl jsem zavázané oči a při výsleších jsem musel po celou dobu státi. První výslech jsem nebyl nijak týrán, mimo toho, že mi někdo šlapal na nohy. Při dalších výsleších za necelý týden jsem rovněž stál ve vyšetřovací místnosti se zavázanýma očima a znenadání jsem dostal nějaké silné údery do hlavy, do prsou a do jiných částí těla. Některé údery byly tak silné, že jsem upadl do bezvědomí a musel jsem být poléván vodou, abych přišel k vědomí. Toto usuzuji z toho, že jsem po probuzení byl politý vodou. Taktéž jednou ve sklepni cele jsem byl jedním příslušníkem SNB v civilu, nevím, zda-li to byl strážný, nebo některý vyšetřující orgán, udeřen tak, že jsem upadl na zeď a při tom jsem si rozbil hlavu do krvava. Po tomto zranění jsem nebyl lékařsky ošetřen a toto mne přivedlo do stavu duševního deliria, bál jsem se všeho a prožíval jsem značné duševní utrpení. Výslechy s bitím trvaly dosti dlouho a vždy jsem musel státi a měl jsem zavázané oči. Výslechy, při nichž jsem byl vždy bit neb jinak tělesně týrán, trvaly až do zimních měsíců. Způsoby bití byly různé. Někdy jsem byl bit nějakým bičíkem, který jsem jednou též viděl ležet na stole. Také jsem byl bit pravítkem přes prsty a přes jiné části těla. Někdy jsem musel též dělat dřepy, jich bylo stovky, stále jsem měl zavázané oči a pouta na rukách. Po mém těle jsem měl mnoho modřin, jednou jsem byl u lékaře ve věznici, který říkal, že mám na zádech nějaké krevní podlitiny. Jednou při koupání volal strážný, který nás střežil, na druhého a říkal mu: „Josef pojď se podívat, jak je zrychtovaný,“ což platilo o mně. Referenta, který mě takto týral, jsem zahlédl jen jednou, když mi tento rozvázal oči a poručil mi, abych si očistil krev ze šatů a utřel krvavé skvrny na podlaze. O tomto si pamatuji jen, že byl střední postavy, jinak jej popsati nedovedu. Podle hlasu se však domnívám, že jsem byl týrán hlavně touto osobou, o níž výše vypovídám. Později, někdy v zimních měsících 1951 převzal mne jiný vyšetřující referent, který mne již netýral, rovněž oči jsem již nemusel mít zavázané, pouta jsem již na rukách neměl a také jsem si mohl sednout při výslechu. Potom jsem byl ještě vícekrát vyslýchán jinými orgány a někde jinde, ale to už probíhalo vyšetřování normálně. ... Chci ještě dodat, že při výsleších utrpěly hlavně moje nervy, ztratil jsem též paměť, neboť jsem byl nucen, abych se též doznal k protistátní činnosti, kterou jsem neprováděl. Bylo na mne působeno jednak bitím, dále dlouhodobými temnicemi, ale přesto jsem žádnou trestnou činnost nemohl doznati, neb jsem žádnou neprováděl.“³⁴⁶

Obdobné vzpomínky na vazbu má i Josef Pavel. V témže roce své vyšetřování popsal inspekčním důstojníkům při výslechu ve vězení takto:

„Byl jsem zatčen dne 30. června 1951, bylo to v sobotu v 8 hodin ráno, přijelo pro mne sedm bezpečnostních orgánů v civilu se dvěma auty. Zatčen jsem byl na poli, zde jsem dostal pouta na ruce. Z pole jsem byl odvezen do mého domu, kde orgánové vykonali domovní prohlídku, a potom jsme odjeli. Kam jsme jeli, nevím,

346 ► Tamtéž, Zápis o výpovědi sepsaný s Jaroslavem Moníkem dne 16. 7. 1954, s. 95–98.

protože mi v autě nasadili černé brýle, které utěsnili vatou. Autem jsme jeli dosti dlouho a asi kolem 6. hodiny večerní jsme byli na místě. Byl jsem umístěn do cely, do rána jsem nesměl spát. ... výslech vedl se mnou příslušník SNB v civilu, který mi řekl, že jsem podezřelý z protistátní činnosti, kterou jsem měl provádět s bývalým poslancem za agrární stranu Chloupkem, dále s jistým Moníkem... Když jsem se k žádné protistátní činnosti ve spojení s těmito lidmi nedoznával a přiznával jsem pouze rozmluvy s nimi, které byly nezávadného rázu, které se týkaly pouze poměrů na mém hospodářství, dal mi tento vyšetřující orgán několikrát facku a hrozil mi, že ze své protistátní činnosti budu usvědčen Chloupkem a Moníkem. Od tohoto orgána jsem byl bit, tj. fackován ještě několikrát, také mě několikrát uchopil u krku a cloumal se mnou, nechal mi dělati asi 170 dřepů, nadával mi sprostými nadávkami a ani si již dnes nepamatuji na všechny metody, které použil při mém výslechu. Takové metody použil proti mně vždy, když jsem si nemohl vzpomenout na některé body jeho otázek. Tohoto orgána jménem neznám, ... byl menší zavalitější postavy, tmavokaštanových vlasů, na jedné ruce mu chybělo několik článků u jednoho prstu. Tato okolnost mi utkvěla v paměti jako hlavní charakteristika tohoto orgána a všiml jsem si toho, když on psal na stroji. Několikrát jsem byl trestán dlouhodobou temnicí. Tento orgán mě vyšetřoval asi dva měsíce. Později se na mně vystříдалo při výsleších několik jiných vyšetřujících orgánů, ale žádný již nepoužil proti mně jakéhokoliv fyzického násilí.

Dne 17. listopadu 1951, tj. v době, kdy jsem delší dobu nebyl zavolán k výslechu, vypověděly mi nervy službu až do nepříčetnosti a žádal jsem, abych byl předveden k výslechu, když se tak nestalo, začal jsem vidět mnohé nepřirozené věci, jako že ze stěn na mne někdo mluvil, dále jsem viděl celou moji rodinu mrtvou a jiné věci, nebyl jsem prostě při zdravých smyslech. Snad jsem na své cele hodně nahlas křičel, takže mi byla od strážných nasazena svěrací kazajka, asi jsem se jí také protivil. Též mi strčili do úst něco, abych nemohl křičet, přičemž jsem ztratil 3 zuby, z toho 1 falešný. Při nasazování svěrací kazajky mě povalili na zem, některý mi z nich klekl na hrudník, potom jsem kašlal a vyplivoval krev. Když si toho všimli strážníci, zavedli mě k lékaři ve věznici, který nařídil, abych byl vyšetřen v nemocnici. Pak jsem byl zavezen do nějaké nemocnice a poznal jsem, že to je v Terezíně. ... Potom jsem se dozvěděl, že jsem ve vyšetřovací vazbě v Litoměřicích. ... v této nemocnici jsem byl ošetřen... potom jsem nějakou dobu ležel ve vězeňské cele. Potom jsem byl převezen někam jinam a dodnes nevím, kde to bylo. Zde jsem byl rovněž několikrát vyslýchán, ale můj zdravotní stav, zejm. nervový se nijak nelepšil. Asi počátkem března jsem byl převezen opět do Litoměřic, kde... mi jiný referent sliboval, že já budu použit jen jako svědek a že to se mnou dobře dopadne. Tehdy můj referent psal nějaké protokoly, které jsem odmítal podepsat, protože jsem nemohl souhlasit s nepravdivým tvrzením, která tam byla uvedena. Tento referent se při psaní protokolu neustále odvolával na tvrzení Chloupka. Když jsem tento protokol nepodepsal, tak jej referent zničil, a brzo

potom jsem byl převezen do ústavu pro duševně choré v Bohnicích. V tomto ústavu jsem byl asi do září 1952, na moji žádost jsem byl z tohoto ústavu odvezen opět do Litoměřic. O propuštění z Bohnic jsem žádal sám, přestože jsem nebyl zcela vyléčen, ale toto jsem žádal proto, že jsem se domníval, že budu propuštěn na svobodu, jak i to ten nadřízený referent v Litoměřicích sliboval. Toto se nestalo, potom byl se mnou sepsován závěrečný protokol, který si sestavoval vyšetřující referent většinou podle výpovědi Chloupka, a nikoli podle výpovědi mých. Když jsem proti tomu protestoval, nařídil mi můj vyšetřovací referent, že musím dvěstěkrát opakovati: ‚Nesmím mluvit,‘ což jsem opakoval v pláči. Abych se upokojil, byl mi dán z domova přečíst dopis od mé manželky a matky. Referent mi řekl, že záleží jen na mně, a on se přimluví, abych dostal jen dva roky, ale že musím tento protokol podepsati, jak jej sám napíše. Věřil jsem mu, proto jsem tento protokol podepsal, přestože jsem věděl, že neodpovídá skutečnosti, hlavně v těch bodech, kde doznávám skutečnou trestnou činnost ve spojení s Chloupkem a Moníkem. Ještě po podepsání jsem jej žádal, aby to nějak zařídil, abych mohl dostat jen 18 měsíců, které jsem měl odpykány v té době vyšetřující vazbou. Slíbil mi, že použije i polehčujících okolností a vše zařídí v můj prospěch.“³⁴⁷

Ačkoliv byli J. Pavel a J. Moník vystaveni trýznění, J. Moník zůstal během sedmnáctiměsíčního vyšetřování nezlomen a nedoznal žádnou protistátní činnost, kterou mu podsouvali, J. Pavel ustoupil jen částečně. Oba šli před soud, aniž by během operativního rozpracování a během vyšetřování proti nim shromáždili jiný důkazní materiál než vynucené výpovědi Ant. Chloupka.

Tristní je i další vývoj případu. Krajský soud v Ústí nad Labem v září 1953 se ztotožnil s vyšetřovateli a prokurátorem, a ačkoliv byli z trestné činnosti usvědčováni pouze výpověďmi Ant. Chloupka bez dalšího důkazního materiálu, byli odsouzeni; J. Moník k trestu odnětí svobody na čtyři roky za sdružování proti republice a J. Pavel za velezradu k trestu 8 let odnětí svobody. Proti rozsudku se odvolaly obě strany, odvolací Nejvyšší soud v Praze opět nebral v úvahu, že obvinění nedoznali trestnou činnost, neusvědčil je důkazní materiál, a navíc Ant. Chloupek odvolal své dřívější výpovědi. Při odvolacím řízení si Moník a Pavel soudu stěžovali na fyzické a psychické násilí, které proti nim bylo páčáno během vyšetřování. Přesto oběma obviněným zvýšil druhoinstanční soud tresty; J. Moníkovi na 12 a J. Pavlovi na 10 let.

V roce 1954 se příslušníci Inspekce ministra vnitra opětovně zabývali stížnostmi obou nespravedlivě odsouzených, zúčastněné osoby vyslechli ve věznicích, kde si odpykávaly nespravedlivě uložené tresty (citace z jejich výslechových protokolů uvádím výše), a kontaktovali i příslušníky vyšetřovacího odboru v Ústí nad La-

347 ► Tamtéž, Zápis o výpovědi sepsaný s Josefem Pavlem dne 13. 7. 1954, s. 99–101.

bem. Tentokrát inspekční důstojníci dali odsouzeným za pravdu. Z výpovědi bezprostředně postižených, ze zpráv agentů na cele z řad odsouzených, z výpovědí ostatních vyšetřovaných a z výpovědí příslušníků vyšetřovacího odboru bezpochyby konstatovali, že bití, odpírání stravy a spánku v souběhu s dlouhodobými (i několikaletými) výslechy, tresty temnicí a držení v naprosto nevyhovujících podmínkách byly běžnými nástroji, které užívali příslušníci odboru vyšetřování v Ústí nad Labem.

Vyšetřovanci si stěžovali na zavalitého příslušníka tmavokaštanových vlasů, kterému chybělo několik článků na jednom prstu. Inspektoři v něm ztotožnili Karla Hocka. Při výslechu příslušník veškerá obvinění vznesená odsouzenými odmítl, avšak v červenci 1954, na schůzi stranické skupiny zabývající se vystoupením ministra Baráka na X. sjezdu KSČ zejména jeho odsouzením porušování „socialistické zákonnosti“ příslušníky Ministerstva vnitra, vystoupil Hocek se sebekritickým doznáním, že „*při vyšetřování případu Štěch a spol. se nechal strhnout provokačním jednáním vyšetřovance a vysokým stupněm nebezpečnosti jeho protistátní činnosti k násilnému vystoupení proti vyšetřovanému*“. Stranické plénium počínání svého soudruha odsoudilo a zároveň přiznalo vinu v tom, že se již dříve nezabývalo „*falešnými a nesprávnými metodami, kterých bylo používáno. Poukázali zejm. na to, že vyšetřovancům byla přikládána pouta na cele, že těmto bylo snižováno na dávkách potravin, že vyšetřovancům nebylo poskytnuto patřičného spánku pro nadměrný dlouhotrvající výslech. ... členové stranické skupiny poukázali na to, že tyto metody bylo možno uplatňovat za tehdejšího vedení odboru vyšetřování, konkr. npor. Kuby, který sám dával příkazy k používání násilných opatření, tak jak o tom bylo hovořeno. Jest ho třeba též za to činit odpovědným, když dnes dochází k vyšetřování pracovníků odboru vyšetřování pro činy a úkony, k nimž dal většinou npor. Kuba své osobní pokyny. ... Špatné a násilné metody na odboru vyšetřování v minulosti používané jsou výstrahou pro všechny příslušníky odboru*“.³⁴⁸

Citované vyjádření stranické skupiny sice přiznává „porušování socialistické zákonnosti“ ústeckými vyšetřovateli ve smyslu Barákova vystoupení, avšak současně popírá systematické užívání přímého fyzického násilí. Hocka zde představuje jako jediného příslušníka vystupujícího v roli „zlého policajta“, kterému „povolily nervy“ pouze v jednom případě, při vyšetřování Josefa Štěcha.

Stranická skupina ústeckých příslušníků přiznává „pasivní“ násilné způsoby při vyšetřování, vinu svaluje na svého někdejšího náčelníka, který již v době vzniku vyjádření byl mimo službu pro epilepsii. Z textu vyplývá, že nebýt jeho pokynů, k žádnému násilí na zatčených by nedocházelo.

Alibistické vyjádření stranické skupiny adresované Inspekci ministra vnitra jí předhodilo dvě oběti, ostatní se distancovali a vyjádřili své poučení z chyb jiných.

348 ► Tamtéž, Vyjádření z 21. 7. 1954, s. 111.

Ačkoliv inspekce měla od spolupracovníků bezpečnostních orgánů z řad odsouzených informace, že násilí při výsleších bylo „všeobecným zjevem a nejhorších forem používal jistý Karel“, ³⁴⁹ její šetření zůstalo v tomto směru napůl cesty. Stížnost vyšetřila náležitě, ale ignorovala vlastní zjištění a nedala podnět směřující ke zjištění všech vyšetřovatelů, kteří týrali vězně.

Výsledkem šetření v případě stížnosti J. Pavla a J. Moníka bylo konstatování, že vyšetřování jejich případu neproběhlo objektivně a oba byli odsouzeni k neúměrně vysokým trestům, inspekce proto navrhla, aby ministr spravedlnosti adresoval prezidentu republiky žádost o milost pro oba nespravedlivě odsouzené. Tato zpráva o výsledku šetření byla cestou náměstka ministra vnitra postoupena mimo jiné i ÚV KSČ, zajímavá je reakce Generální prokuratury, která se stavěla proti orgánům Ministerstva vnitra, své justiční kolegy „podržela“ a rozsudek prohlásila za spravedlivý. ³⁵⁰

Obdobně se Ministerstvo vnitra postavilo i za své příslušníky; ačkoliv jeho inspekce zadokumentovala násilnosti páchané pracovníky vyšetřovacího odboru v Ústí nad Labem, spokojila se s „odhalením“ Hocka a Kuby. Přestože jejich skutky dávaly předpoklad pro trestní stíhání podle § 175 písm. 2 odst. a) trestního zákona č. 86 z 18. 7. 1950, kdy jim hrozilo odnětí svobody v trvání od 5 do 10 let, navrhla v případě Karla Hocka pouze jeho kázeňské potrestání 20 dny důstojnického vězení a po odpykání symbolického trestu měl být propuštěn ze služeb Státní národní bezpečnosti (SNB), „protože jednání ppor. Karla Hocka je neslučitelné s jeho příslušností k Ministerstvu vnitra, dává nesprávný příklad služebně mladším a hodností nižším příslušníkům“. ³⁵¹ Inspekce nenavrhla jeho soudní postih „pro jeho malou politickou vyspělost a vzhledem k jeho dosavadní beztrestnosti“. ³⁵² Hocek ale unikl i trestu propuštění ze služebního poměru, po jednání s náměstkem ministra vnitra, který „při osobním prošetření použití fyzického násilí v případě Josefa Štěcha zjistil nové skutečnosti, které ho opravňovaly k tomu, aby zrušil svůj příkaz k jeho propuštění“. ³⁵³ Hocek tedy zůstal ve službách SNB, zanedlouho přešel od vyšetřovacího odboru k operativní složce StB, jeho kázeňský trest mu zahladili a na jeho excesy se

349 ► Tamtéž, inv. j. 46, Zpráva o prošetření stížnosti odsouzeného Štěcha Josefa z 5. 6. 1954, s. 1–2: „mnozí ze spoluvězňů a vyšetřovanců se mu v době od jara 1952 až do jara 1953 svěřili, že byli při výslechu bití a tělesně týráni, že to bylo ve věznici v Litoměřicích a na odboru vyšetřování všeobecným zjevem a že nejhorších forem při výslechu používal jistý vyšetřující referent Karel... v němž byl námi zjištěn ppor. Hocek Karel.“

350 ► Tamtéž, inv. j. 45.

351 ► Tamtéž, inv. j. 509.

352 ► Tamtéž, inv. j. 46.

353 ► Tamtéž, inv. j. 509.

354 ► ABS, f. Personální spisy, pers. spis Karel Hocek, a. č. 5384. Hocek během služby obdržel medaili Za službu vlasti, Za zásluhu o obranu vlasti, medaili k 30 letům SNB a čestný odznak SNB.

zapomnělo. Byl pravidelně povyšován a vyznamenáván, v roce 1978 odešel v hodnosti majora s odchodným do starobního důchodu.³⁵⁴

Od návrhu k postihu bývalého náčelníka Kuby inspekce upustila úplně vzhledem k jeho zdravotnímu stavu; v době inspekčního šetření byl v přechodné penzi s epilepsií.³⁵⁵ Studium jeho personálního spisu vychází najevo, že Jaroslav Kuba byl před postavením mimo službu ceněným příslušníkem, s úspěchem působil v instruktážní skupině při velitelství StB, odkud jej na vlastní žádost převedli ke KS Ústí nad Labem. Úspěšný byl i v čele ústeckého odboru vyšetřování StB, v roce 1952 jej náčelník Hlavní správy StB odměnil „*za mimořádnou houževnatost a obětavost při přípravě a uskutečnění veřejného procesu se Zelenou internacionálou*“.³⁵⁶ Jakým způsobem se tento proces připravoval a uskutečňoval, jsem popsal výše na případech Monika a Pavla a okrajově přiblížím dále v textu na případu Lukáška.

Vůči podřízeným se choval povýšeně a arogantně, údajně je například nechával kvůli překlepům přepisovat celé stránky a přehnaně dbal na „morální profil“ podřízených, sám přitom udržoval milostný poměr s písařkou a na vězeňském dvoře si choval dogu. Ačkoliv se zdálo, že se jeho kariéra bude dále slibně rozvíjet, rok 1952 znamená její konec. Čím dál více se u něho začínala projevovat posttraumatická forma epilepsie jako následek zranění hlavy. První úraz utrpěl v dětství v roce 1941, druhý při náletu v roce 1945, oba spojeny s bezvědomím, potřetí jej do hlavy zranil šroubovákem neznámý muž, když se ho pokoušel tehdy kriminální asistent Kuba perlustrovat. V roce 1952 jej náčelník StB odměnil de facto za to, kvůli čemu byl pak později inspekci vyšetřován. Ale jeho záchvaty spojené s nepředvídatelným jednáním a bezvědomím zapříčinily jeho „dočasnou“ dovolenou a následně únik před, byť symbolickým, postihem.

Když se ho v roce 1954 pokoušel nový náčelník odboru vyšetřování přimět k vrácení klíčů od trezoru, které měl dosud u sebe doma, poslal za ním svého podřízeného staršinu Ptáčka, průběh návštěvy u něho popsal následovně: „*Dne 6. 4. 1954 jsem dostal rozkaz, abych vyzvedl klíče od trezoru u npor. Jaroslava Kuby v Praze v bytě jeho rodičů. Po příchodu do bytu byl Jaroslav Kuba naprosto normální, žertoval se mnou. Řekl jsem mu účel své návštěvy. Npor. Kuba mě odmítl uведенé klíče dáti s poukazem, že v trezoru má důležité věci, i soukromé a že bez řádného předání klíče nikomu nevydává. Na otázku, proč má klíče vydati, jsem odpověděl, že je to rozkaz krajského náčelníka a že jiný účel neznám. Na to npor. Kuba začal se chvěti a myslím, že řekl ‚zase rozkaz‘, uchopil stůl, převrhl jej na mne. Já jsem stůl odhodil, přiskočil k němu zezadu a zasadil jsem mu známý hmat, abych jej přemohl, protože začal ohrožovat rodiče a přítomné malé děti. Při zápase byl stůl demolován, rozbito*

355 ► ABS, f. A 8, inv. j. 46.

356 ► ABS, f. Personální spisy, pers. spis Jaroslav Kuba, a. č. 687.

*okno, dveře a poražen sporák. Jmenovaný se přestal bránit, až když měl záchvat, kdy toporně zůstal ležet. Pomohl jsem jej uložit na pohovku, kde zůstal nehybně ležet až do mého odchodu.*³⁵⁷

Po popsání výstupu se bývalý náčelník Kuba dříve si užívající své postavení, stal pro vyšetřovací odbor strašidlem, stávající náčelník se jej snažil umístit do blázince. Cítuji z jeho přípisu adresovaného správě kádrů ze dne 7. 4. 1954: „Vzhledem k tomu, že stav záchvatu u npor. Kuby se může opakovat i po návratu do bydliště v Litoměřicích, žádám o učinění takového opatření, hlavně u ošetřujících lékařů v Praze, aby jmenovaný byl pod lékařskou kontrolou i nadále. Zvláště se mi jedná o bezpečnost soudruha poradce a příslušníků přidělených na vyšetřovacím odboru v Litoměřicích, kam by se mohl npor. Kuba dostavit.“³⁵⁸

Po dočasné dovolené byl Jaroslav Kuba ze zdravotních důvodů propuštěn, několikrát se pak pokoušel dostat znovu do služeb SNB, kvůli zdravotnímu stavu se mu to však již nepodařilo.

Ladislav Lukášek

Poslední nezákonnou formou používanou při vyšetřování, kterou se příslušníci odboru vyšetřování v Ústí nad Labem snažili přimět vyšetřované, aby vypovídali podle vykombinovaných hypotéz, a nikoliv podle skutečnosti, bylo slibování nereálných výhod, například beztrestnosti a propuštění na svobodu. Tuto metodu používali zpravidla v kombinaci s některou z výše popsanych násilností, jak o tom hovoří stížnost Ladislava Lukáška (1905) na postup vyšetřovacích pracovníků prošetřovaná orgány Inspekce ministra vnitra v roce 1954.

Ladislav Lukášek byl zatčen dne 23. 3. 1951 pro podezření z příslušnosti k protistátní skupině, po výpovědi jednoho ze zatčených. Podle jeho vyjádření šel k výsledku až třetí den vazby, do té doby jej drželi o hladu v temnici. K přiznání trestné činnosti byl nucen bitím a dalším týráním. Použitím těchto metod učinil nepravdivé přiznání, které odvolal a opětovně přiznal.³⁵⁹

Přestože další vyšetřování případu ukázalo neopodstatněnost Lukáškovy zatčení, pracovníci vyšetřovacího odboru se krejčího z Budyně nad Ohří rozhodli „zpracovat“ pro své cíle. Předestřeli mu beznadějnost jeho situace, ze které mu ukázali východisko: bude-li vypovídat podle vyšetřovacích hypotéz bez ohledu na pravdu a nebude brát ohledy na jiné osoby a ani na sebe, zaručí mu propuštění. Tímto jej

357 ► Tamtéž.

358 ► Tamtéž.

359 ► ABS, f. A 8, inv. j. 48, Zpráva o vyšetření. Šetření příslušníků inspekce použití násilí proti Lukáškovy nepotvrdilo, žádné užití násilných metod proti jeho osobě nezaznamenali.

donutili k výpovědím, ve kterých usvědčoval další zatčené; jako svědek vystoupil před Státním soudem v Praze v procesu se Zelenou internacionálou, následně proti bývalému zástupci náčelníka KS MV Ústí nad Labem štkt. Pekárkovi, aby nakonec po výpovědích proti skupině kolem Kepky a Tlustého stanul v této skupině jako druhý hlavní obviněný.

Na vystoupení před soudem jej systematicky připravovali kombinací biče násilných metod a cukru příslibů beztrestnosti a propuštění, svými vystoupeními bohužel přispěl k odsouzení nespravedlivě obviněných.

Lukáškoví výměnu za beztrestnost nabízel zejména ppor. Karel Štěrba a ppor. Leták společně s tehdejšími náčelníky KS MV mjr. Sochrem.

„Zpracovat“ Lukáška jim výrazně pomáhal spolupracovník na cele z odsouzených Vondra. Podle jeho agenturního záznamu z 29. 5. 1952, tedy krátce před Lukáškovým procesem, Vondra hlásil: „*Sám na něho působím tak, aby se hleděl z případu dostat a aby k tomu použil svědectví jako já. Uměle v něm prohlubuji touhu po svobodě, takže je odhodlán již za cenu svobody udělat vše.*“ Podle dalšího záznamu z 20. 6. 1952 Lukášek „*na soud se začíná pomalu připravovati, miní tam vypovědět vše podrobně, jak má v protokole, a doufá, že prý splní pan krajský velitel slovo*“.³⁶⁰

Další průběh líčení soudu byl pro Lukáška šokem, po přečtení obžaloby se svěčuje spolupracovníkovi na cele, že „*je překvapen nad tím, co slyšel z obžaloby. Říkal, že je z 90 % vymyšlena a on je tam vyličen jako nějaký úplný lotr. Kde prý jsou všechny ty sliby pana referenta a pana krajského velitele o návrhu na beztrestnost*“.³⁶¹ Ve stejném duchu soud finišoval, L. Lukáška dne 27. 6. 1952 odsoudil k odnětí svobody na 25 let. Proti výroku soudu se odvolal, ve zdůvodnění uvedl, že on a další osoby byly odsouzeny na základě jeho nepravdivých výpovědí, které učinil pod knutou násilí a falešných slibů beztrestnosti.

Tak jako v ostatních případech v této době se orgány spravedlnosti postavily do řady k těm, co porušují vlastní zákony; Nejvyšší soud, i přes odvolané výpovědi, Lukáškoví výměru trestu potvrdil.³⁶²

Kontinuitu zachovává i vyústění inspekčního šetření, bez ohledu na rozsah způsobené nespravedlnosti: v případě, že by při dodatečném výslechu mjr. Sochra vyšlo najevo, že dal podřízeným pokyn k použití nezákonných vyšetřovacích metod, navrhuje jeho odvolání z funkce KS MV a kázeňské potrestání. Pokud k nasazení zmíněných způsobů přistoupil ppor. Karel Štěrba z vlastní iniciativy, navrhuje jeho kázeňské potrestání. Tedy opět jsme pouze u kázeňského potrestání, a nikoliv soudního potihu.

360 ► Tamtéž.

361 ► Tamtéž.

362 ► Tamtéž.

Ani v případě Karla Štěrby jeho vyšetřovací exces neměl vliv na jeho další kariéru. Kázeňsky potrestán nebyl, jeho působení provázelo pravidelné povyšování a vyznamenávání, do starobního důchodu odešel v hodnosti majora v roce 1968.³⁶³

Závěr

Text vychází z archiválií Inspekce ministra vnitra vzniklých při prošetřování činnosti příslušníků bezpečnosti. Prošetřování iniciovaly žádosti osob, které se cítily být poškozené nesprávným postupem orgánů činných v trestním řízení. Šetření mělo různé úrovně a hloubku, inspekční důstojníci vyslechli stěžovatele, kteří byli zpravidla toho času ve výkonu trestu, jejich tehdejší vyšetřovatele, další osoby figuruující v případě a shromáždili relevantní písemný materiál, včetně agenturních zpráv spolupracovníků z cel.

Vyšetřování odhalila, že minimálně v rozmezí let 1951–1952 bití zatčených, jejich věznění v hygienicky nevyhovujících temnicích, odpírání stravy, odpírání spánku, výsledky trvající i několik dní a nocí byly běžnými prostředky vyšetřovatelů KS SNB Ústí nad Labem. Vyšetřovatelé k výše zmíněným donucovacím prostředkům sahali s vědomím svého náčelníka tehdy, když obvinění odmítali vypovídat podle vyšetřovacích hypotéz. Takto vypovídat znamenalo převzít na sebe trestnou činnost a obvinít další osoby. Nelidské metody kombinovali se slibováním beztrestnosti, opět výměnou za křivé výpovědi do protokolů.

Protokoly pak sloužily jako podklad pro vypracování žaloby a soudní jednání. Při zmínce o soudním jednání je nutné zdůraznit, že stejný podíl na nezákonnostech páchaných na nevinných mají i justiční orgány. Prokuratura postupovala ruku v ruce s vyšetřovateli a soudci se nezdřáhali posílat občany na dlouhá léta do vězení na základě zjištění skutkové podstaty z administrativních protokolů. Soudci nebrali ohled na to, že byly často „psané krví“ a obvinění je mnohdy odvolávali a poukazovali na stav, ve kterém je podpisovali.

Skutečnost, že se v archivu dochovalo pouze jedenáct stížností na nezákonné postupy vyšetřovatelů, neznamená, že „k porušení socialistické zákonnosti“ došlo pouze v těchto případech. Inspekce konstatovala, že nezákonné jednání vyšetřovatelů bylo naprosto běžné a doporučila nadřízeným orgánům ministerstva zvýšený dohled nad KS Ústí nad Labem z obav před jejich recidivou.

Důvody, proč se nedochovalo více podání stěžovatelů, můžeme pouze dedukovat: mohlo dojít k jejich skartaci po vyřízení, tudíž se do archivu nedostaly. Z kusých zmínek v archiváliích můžeme vyčíst, že některé stížnosti postižení podali již v roce 1952, tehdy se však jimi nikdo vážně nezabýval nebo byly příslušnými

orgány vyřízeny tak, že konstatovaly jejich neopodstatněnost. V archivu ale tyto dřívější stížnosti nejsou. Dále si zřejmě nestěžovali všichni postižení: existovaly obavy, že se dostanou opět do rukou svých mučitelů, k nim navíc přibyl pocit z marnosti počínání. O to více můžeme obdivovat ty, kteří strach překonali.

Ačkoliv inspekce beze všech pochybností odhalila časté porušování zákonů hraničící s rutinou, nepodnikla na základě vlastního podání úplné vyšetřování, takže o celkovém rozsahu nezákonností páchaných příslušníky vyšetřovacího odboru StB v Ústí nad Labem se můžeme pouze dohadovat. Ukázala pouze na tři příslušníky, z nichž byl potrestán pouze jeden kázeňsky, aniž by to nějak poznamenalo jeho další úspěšnou kariéru.

V dobových archiváliích (např. ve vyšetřovacích spisech) se zmínky o nezákonném vyšetření případu nachází pouze sporadicky. Bohužel v archivu nebyly nalezeny další materiály, jež by osvětlily celou problematiku způsobu vyšetřování na počátku 50. let v Ústí nad Labem, v plném rozsahu se tak zřejmě nepodaří rozsah spáchaných nezákonností zadokumentovat.

Vyšetřovatel ppor. Karel Hock³⁶⁴

Náčelník odboru vyšetřování npor. Jaroslav Kuba³⁶⁵

Vyšetřovatel ppor. František Leták³⁶⁶

Vyšetřovatel Karel Štěrba³⁶⁷

364 ► ABS, Personální spis Karla Hocka.

365 ► Tamtéž.

366 ► Tamtéž.

367 ► Tamtéž, Personální spis Karla Štěrby.

LITERATURA

- (s. n.), *Voni zachiščali mir u Evropi*. Žitomir 2003.
- AČALOV, Vladislav A., *Ja skažu vam pravdu*. Moskva 2006.
- ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij, *Neznámé špionážní operace KGB. Mitrochinův archiv*. Praha 2001.
- BALÁŽ, Július, *Ročenka 2012 Vojenský historický archiv: Operace Anthropoid*. Praha 2013.
- BAŠTA, Jiří, *Lidové milice: Nelegální armáda Komunistické strany Československa 1948–1968*. Praha 2013.
- BENČÍK, Antonín, *Operace „Dunaj“: Vojáci a Pražské jaro 1968*. Praha 1994.
- BENČÍK, Antonín, *Rekviem za Pražské jaro*. Třebíč 1998.
- BENČÍK, Antonín – NAVRÁTIL, Jaromír – PAULÍK, Jan (eds.), *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970: Vojenská varianta řešení čs. krize (1967–1968)*. Brno 1996.
- BENČÍK, Antonín – PECKA, Emanuel – PECKA, Jindřich – SARANDEV, Atanas, *Bulharsko a československá krize 1968*. Praha 1995.
- BENČÍK, Antonín – PECKA, Jindřich, *Varšavská čtyřka proti Československu 1968*. Praha 1998.
- BLAKELEY, Ruth, *State Terrorism in the social sciences: Theories, methods and concepts*. In: JACKSON, Richard – MURPHY, Eamon – POYNTING, Scott (eds.), *Contemporary State Terrorism: Theory and practice*. Londýn 2010.
- BRIZIARELLI, Marco, *The Red Brigades and the Discourse of Violence: Revolution and Restoration*. New York 2014.
- CLINE, Ray S. – ALEXANDER, Yonah, *Terrorism as State-Sponsored Covert Warfare*. Arlington 1986.
- DROGOVOZ, Igor G., *Tankovyj meč strany Sovetov*. Minsk 2002.
- FASANELLA, Giovanni – PELLEGRINO, Giovanni, *La guerra civile*. Milán 2005.
- FASANELLA, Giovanni – ROCA, Giuseppe, *The Mysterious Intermediary: Igor Markevitch and the Moro affair*. (s. l.) 2003.
- FESKOV, Vitalij I. – KALAŠNIKOV, Konstantin A. – GOLIKOV, Valerij I., *Sovetskaja Armija v gody „cholodnoj vojny“ (1945–1991)*. Tomsk 2004.
- FIDLER, Jiří, 21. 8. 1968. *Okupace Československa: Bratrská agrese*. Praha 2003.
- FROLÍK, Josef, *Špión vypovídá*. Praha 1990.
- GANOR, Boaz, *Countering State-Sponsored Terrorism*. In: *International Institute for Counter-Terrorism* [online]. 25. 4. 1998 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/701/currentpage/34/Default.aspx>.
- GASZTOLD, Przemysław, *Zabójce układy: Szluby PRL i międzynarodowy terroryzm*. Varšava 2017.
- HOTTMAR, Aleš – MACKOVÍK, Stanislav, *Sovětské letectvo „Střední skupiny*

- vojsk“ 1968–1991. Přehled intervenčních vojsk podílejících se na invazi do Československa v srpnu 1968. Nepublikovaný rukopis.
- IGEL, Regine, *Terrorismus-Lügen: Wie die Stasi im Untergrund agierte*. Mnichov 2012.
- IRRERA, Daniela, *Learning from the Past: Case of the Red Brigades in Italy*. Counter Terrorist Trends and Analyses, č. 6/2014, s. 20.
- JAREMENKO, Valerij Alexandrovič – POČTAREV, Andrej Nikolajevič – USIKOV, A. V., *Rossija (SSSR) v lokal'nych vojnach i vooruženych konfliktach vtoroj poloviny XX. veka*. (s. 1.) 2000.
- KOLMAKOV, Alexandr P. (ed.), *Vozdušno-desantnye voiska Rossiji*. Moskva 2005.
- KOSTIN, Boris A., *Margelov*. Moskva 2005.
- KRAUS, Josef, *Konceptualizace státního terorismu na příkladu Íránu*. Brno 2013. Disertační práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- KYROV, Alexandr Michajlovič, *Desantniki v operacii „Dunaj“ (Sovetsko-čechoslovackie voenno-političeskie otnošenija 1968 goda)*. Moskva 1996.
- MAJOROV, Alexandr A., *Vtorženije: Čechoslovakija 1968*. Moskva 1998.
- MAREŠ, Miroslav – PETLÁK, Jakub, *Lange Schatten des Attentats in Straßburg im Jahr 1957. Staatsterrorismus gegen die europäische Integration*. Kriminalistik č. 12/2015, s. 734–739.
- MAREŠ, Miroslav – PETLÁK, Jakub, *The Red Brigades and communist Czechoslovakia : a troubling legacy full of ambiguities*. Intelligence and National Security č. 6/2020, s. 870–884.
- MAREŠ, Miroslav, *Terorismus v ČR*. Brno 2005.
- MARGELOV, Alexandr – MARGELOV, Vasilij, *Desantnik № 1 general armiji Margelov*. Moskva 2003.
- MARTIN, Gus, *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives and Issues*. Vyd. 4. Londýn 2013.
- MASTNÝ, Vojtěch – BYRNE, Malcolm (eds.), *A cardboard castle? An Inside History of the Warsaw Pact 1955–1991*. New York 2005.
- MEADE, Robert C., *The Red Brigades: the story of Italian terrorism*. New York 1990.
- MEDEK, Petr, *ULYXES alias Pavel Minařík*. Praha 2010. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy.
- MLEJNEK, Josef – ŠUSTROVÁ, Petruška, *Temné stezky světých zitrků*. Moravská Ostrava 2017.
- MORETTI, Mario, *Brigate Rosse: Eine italienische Geschichte*. Hamburk 1996.
- NIKOLSKIJ, Michail, *196-j gvardejskij minskij voenno-transportnyj aviacionnyj polk*. Aviacia i Kosmonavtika, květen 2006.
- NIKOLSKIJ, Michail, *110-j Komsomolskij Transilvanskij Krasnoznamenij voenno-transportnyj aviacionnyj polk*. Aviacia i Kosmonavtika, únor 2007, s. 6.
- ORSINI, Alessandro, *Anatomy of the Red Brigades: The Religious Mind-Set of Modern Terrorists*. Ithaca 2011.

- PACNER, Karel, *Československo ve zvláštních službách*. Praha 2002.
- PAJÓREK, Leszek, *Účast polské armády na operaci DUNAJ*. Historie a vojenství č. 1/1996, s. 66–67.
- PAJÓREK, Leszek, *Polska a „Praska wiosna“*. Varšava 1998.
- PATAKY, Iván, *Podiel maďarskej ľudovej armády na obsadení Československa v roku 1968*. Vojenská história č. 4/1999, s. 72–73.
- PAZDERKA, Josef (ed.), *Invaze 1968: Ruský pohled*. Praha 2011.
- PEHR, Michal, *Generál Jaroslav Plass*. Historie a vojenství č. 1/2006, s. 91–100.
- PETLÁK, Jakub, *Útok StB ve Štrasburku v roce 1957*. Brno 2014. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- PETLÁK, Jakub, *Problematika státního terorismu v rámci tranziční spravedlnosti v České republice*. Brno 2020. Disertační práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- POVOLNÝ, Daniel, *Cvičení VLTAVA v roce 1966*. Historie a Vojenství č. 2/2008, s. 74.
- POVOLNÝ, Daniel, *Vojenské řešení pražského jara: Invaze armád Varšavské smlouvy*. Díl 1. Praha 2008.
- POVOLNÝ, Daniel, *Vojenské řešení pražského jara: Československá lidová armáda v srpnu 1968*. Díl 2. Praha 2010.
- POVOLNÝ, Daniel, *Operace DUNAJ: Krvavá odpověď Varšavské smlouvy na pražské jaro 1968*. Praha 2018.
- POVOLNÝ, Daniel, *Nejhorší den Československé lidové armády – 21. srpen 1968*. Praha 2020.
- PRUDÍKOVÁ, Dana, *Násilné prosazování zájmů vůči EU: Analýza evropeizace ozbrojené opozice*. Brno 2001. Disertační práce. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- První správa: Československá rozvědka v dokumentech 1945–1990*. Praha 2000.
- RATKIN, Vladimir – PAZYNIČ, Sergej – ZOLOTOV, Vasilij, *Voenno–transportnaja aviacia Rossiji 75 let*. Moskva 2006.
- ROGOZA, Sergej L., *Zasekrečennye vojny: 1950–2000*. Moskva 2004.
- RŮŽIČKA, Daniel, *Státní bezpečnost – akce Neptun*. In: *Totalita.cz* [online]. 2014 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/stb/stb_a_neptun.php.
- SELVATICI, Antonio, *Chi spiava i terroristici. KGB, STASI – BR, RAF*. Boloňa 2011.
- SCHMID, Alex P. – JONGMAN, Albert J., *Political Terrorism*. (s. l.) 1988. Vyd. 2. New Brunswick 2005.
- SKÁLOVÁ, Ivana, *Podíl Bulharska na potlačení pražského jara*. Praha 2005.
- STERLING, Claire, *The Terror Network: The Secret War of International Terrorism*. New York 1981.
- STRMISKA, Maxmilián, *Terorismus a demokracie: pojetí a typologie subverzívního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. Brno 2001.

- SUNDQUIST, Victor H., *Political Terrorism: An Historical Case Study of the Italian Red Brigades*. Journal of Strategic Security č. 3/ 2010.
- ŠEVČENKO, Vitalij, *Na vstreču rassvetu*. Rostov na Donu 2011.
- TOMEK, Prokop, *Objekt ALFA – Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa*. Praha 2006.
- TOMEK, Prokop, *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha 2009.
- USCINSKI, Joseph, *Five things to know about “false flag” conspiracy theories*. Washington Post 2018 [cit. 2020-06-09].
- WENZKE, Rüdiger, *Die NVA und der Prager Frühling 1968*. Berlín 1995.
- WENZKE, Rüdiger, *NDR a její Národní lidová armáda během krize v Československu 1968*. Historie a vojenství č. 3/2006, s. 9–10.
- WOLTON, Thierry, *Le KGB en France*. Paříž 1986.
- ZDANOVIČ, A. A. – LAŠKUL, V. F. – MORUKOV, Ju. N. – TOTROV, Ju. T. (eds.), *Čechoslovackie sobytija glazami KGB i MVD SSSR*. Moskva 2010.
- ŽÁČEK, Pavel, *Defektorem ve svobodném světě*. Paměť a dějiny č. 4/2012. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1204/043-050.pdf> [cit. 2022-01-06].

JMENNÝ REJSTŘÍK

- Abdulajev, pplk. 76
Abraham, Antonín 107
Ačalov, Vladislav A. 71, 82, 95, 96
Adenauer, Konrad H. J. 32
Agapov, P. V. 91
Albert, Pavel 107
Alexander, Yonah 10
Alexejčuk/Alexjuk, Grigorij Grigorjevič 107
Andreotti, Giulio 53
Andrew, Christopher 78
Andropov, Jurij Vladimirovič 77
Angelov, pplk. 96
- Baborovský, Jan 107
Bajtoš, Ján 107
Baláž, Július 9, 104
Baloun, Václav 107
Baloušek, Jiří 79
Barák, Rudolf 14–15, 17, 18, 33, 161
Bártík, František 112
Bašta, Jiří 76
Batickej, Pavel Fjodorovič 78
Bauer, štrasburský advokát 31
Běloubek, Jaroslav 152
Benčík, Antonín 66, 69, 71, 73, 74, 76, 78, 79, 82, 83, 85, 86, 87, 92, 93, 95, 98, 99, 102, 104
Benešová, Marie 39–40
Beránek, Miroslav 107
Berman, Jan 56
Bezuglijev, V. A. 91
Bilak, Vasil 43
Biloslavo, Fausto 43
Bisjarin, Vasilij Zinovjevič 73
Bittman, Ladislav / Martin-Bittman, Lawrence 33–34, 36–37
Bláha, Josef 153–156
Blakeley, Ruth 8
Blatenský, Karel 68
Boháč, Josef 107

Bojkov, Nikolaj Ivanovič
Bonk, Jozef 109
Borisenko, gen. 70
Boschi, italský občan 51
Bouček, Bohumil 107
Brežněv, Leonid Iljič 51, 66–67, 69, 72, 77, 96, 104
Briziarelli, Marco 41
Březina, Vincenc 107
Bulankov/Bulkanov, Viktor Pavlovič 109
Bulatov, M. T. 72
Bulík, Josef 107
Burejev, Petr Fedorovič 72
Butzlaff, Max 81
Byrne, Malcolm 71

Cacciapuoti, Salvatore 42–43, 53
Caha, František 151
Carter, Jimmy 51
Ceccobelli, Luigi 51
Ciberaj, Štefan 107
Cline, Ray S. 10
Cossiga, Francesco 44
Costa, Raffaele 44
Cummings, Richard H. 63
Curcio, Renato 44, 47, 53
Cyrankiewicz, Józef 70, 32
Czajkowski, šéfredaktor periodika *La Bandera* 32

Čadík, Jindřich 152
Čavdarov, Ivan Stoičkov 78
Čejchan, Zbyněk 115
Čejka, Antonín 117, 126, 138–139, 142
Čermák, Jaroslav 152
Čermák, Olaf 107
Černík, Oldřich 69, 96, 104
Čeřovský, JUDr. 129
Čížek, Karel 115, 129
Čížek, Miroslav 107

Davídek, Pavel 107
Debnár, Viliam 107

Derevjanko, plk. 91
Deutsch, rabín 28
Dirwelis, Erich 81
Dobiáš, Václav 139
Dobrynin, Anatolij Fjodorovič 92, 111
Dolanský, dr. 139
Dorna, Štefan 108
Dragoun, Zdeněk 107
Drogovoz, Igor G. 85, 96
Dřevíkovský, Alois 115
Dubček, Alexander 67–69, 74–75, 95, 101
Dvorská, Anna viz Johnová (roz. Humlová), Anna
Dvorský, Rudolf Antonín 114–115, 117, 119–120, 122, 125–130, 138–139, 142–147
Dzjurov, Dobri 79, 101
Dzúr, Martin 73, 83, 93, 96–97, 105

Eliáš, Miroslav 81–82
Everest, B. K. 137

Fasanella, Giovanni 46, 47
Feskov, Vitalij I. 92, 95, 99
Fialka, Josef 107
Fidler, Jiří 82, 83, 92, 95
Fontaine, profesor 28
Franceschini, Alberto 42, 46, 52
Fridrich, Petr 107
Frolík, Jan 47–49
Frolík, Josef 33
Frydrychovský, Václav 107
Fulier, Milan 107

Gabčík, Josef 9
Gamberini, Silvano 51
Ganor, Boaz 11–12, 64
Gasztold, Przemysław 41
Gavorník, Rudolf 107
Genčev, Alexandăr 70
Gladilin, Vladimir Vasiljevič 78, 94
Gladyšev, Gennadij 101

Göbel, Matthias 21
 Golikov, Valerij I. 92, 95, 99
 Gomułka, Władysław 70
 Góral, Jerzy 77
 Gorelov, Lev Nikolajevič 70
 Goridkov, Fedor Petrov/Petrovič 108
 Gorškov, Sergej Georgijevič 76, 84
 Gottwald, Jaroslav 71
 Gottwald, Klement 125, 150
 Grečko, Andrej Antonovič 69, 72, 74, 77, 78–79, 82–86, 93, 96, 98, 102, 105
 Gregor, Pavel 17, 34–35, 38
 Gricenko, Vhóur Bajr 110, 111
 Grzyb, Stanisław 110
 Guskov, Alexej Ivanovič 70

Hájek, Jaroslav 107
 Hájek, Luděk 107
 Hamrák, Michal 107
 Hanus, Josef 107
 Hanuš, Jan 139
 Hašek, Miloš 107
 Hatala, Ján 107
 Havel, Václav 47–49, 53–54
 Havriščuk, Vasil 111
 Heydrich, Reinhard 9
 Hlaváč, Pavol 108
 Hnulík, Vladimír 108
 Hocek, Karel 151, 153, 155, 161–162, 167
 Hodek, Luboš 151
 Hoffmann, Heinz 83–84
 Hoffmann, Johannes 21
 Hoffmann, Karel 97
 Holík, Ján 108
 Horčík, Emil 108
 Horváth, Bartolomej 108
 Horváth, László 110
 Hottmar, Aleš 81, 92, 95, 99, 100
 Hradil, Oldřich 152
 Humlová, Anna viz Johnová (roz. Humlová) Anna
 Husák, Gustáv 83

Chalupa, Karel 105–106, 108
Charlamov, S. I. 94
Charousková, Marie 108
Chen, Wang 44
Chirico, Paolo 51
Chloupek, Antonín 156–157, 159–160
Chlup, Jaromír 108
Chlup, Miroslav 108
Chlupová, Naděžda 108
Choch, Boleslav 70
Chocholínová, Rosalie 108

Igel, Regine 41
Irrera, Daniela 42
Ivatin, Dmitrij Nikolajevič 108

Jacenko, Alexandr Ivanovič 70
Jackson, Richard 8
Jakubovskij, Ivan Ignatěvič 70–71, 73, 75, 77, 80–83, 85–86, 104
Jamščikov, A. M. 96
Janoško, Elemír 108
Janota, dr. 115
Jaremenko, Valerij Alexandrovič 96
Jarolím, Jindřich 154–156
Jarušek, Antonín 108
Jaruzelski Wojciech 70, 76, 80
Jaškin, Grigorij Petrovič 70–71, 73–74, 99
Jefimov, Alexandr Nikolajevič 94
Jenšovský, Jan 108
Jepišev, Alexej Alexejevič 83
Jeraljev, Achmed 110
Ježek, Jaroslav 139
John, Pavel 113–122, 126–130, 132, 135–148
Johnová (roz. Humlová), Anna 114–115, 118, 120, 122, 126, 128–129, 138, 142, 145
Johnson, Lyndon Baines 92
Jonášová, Eva 115
Jongman, Albert J. 9
Juppa, Miloň 147
Jurijevič, Roman 105
Jurkov, Alexej Pavlovič 70

Kádár, János 79
Kadeřábková, Bedřiška 108
Kadlec, Milan 108
Kadura, Jozef 108
Kahoun, Alois 108
Kakos, Jan 108
Kalašnikov, Konstantin A. 92, 95, 99
Kamenec, Ludvík 108
Kapr, Jan 139
Kariofilli, Georgij Spiridonovič 68
Karnauščenko, Boris Alexandrovič 108
Katrič, Alexej Nikolajevič 94
Kautský, Josef 114, 117–118, 122, 126, 140, 142, 145
Kazakov, Michail Iljič
Kepka 165
Klačka, Ján 108
Klapka, Jiří 108
Klimešová, Zdeňka 108
Klůc, František 108
Kluch, Leon Valentinovič 110
Kobr, Bohumil 108
Kolesár, Jozef 108
Kolmakov, Alexandr P. 71, 76, 82, 95, 96
Koněv, Ivan Stěpanovič 73
Kopecký, Milan 33
Kopecký, Václav 138
Koper, Marián 71
Kopic, Miloš 120
Korenko, Michal 108
Kosenko, Pavel Denisovič 81, 90
Kostin, Boris A. 76, 95
Košanová, Margita Dana 108
Koševoj, Petr Kirillovič 69, 83, 85
Kouba, Miroslav 33–34, 36–37
Kousalová, Věra viz Slánská (roz. Kousalová), Věra
Kovář, Ervín 152
Kožanov, Konstantin Grigorjevič 84
Krahulec, Jindřich 108
Kratochvíl, Bohuslav 116
Kratochvíl, JUDr. 129

Kraus, Jaroslav 108
Kraus, Josef 10
Krbec, Ladislav 108
Krejčí, Viktor 119,
Krivda, Fedot Filipovič 69
Krylov, Nikolaj Ivanovič 84
Kuba, Jaroslav 153, 161–164, 167
Kubeš, Jaroslav 109
Kubín, JUDr. 129
Kubiš, Jan 9
Kudrna, Josef 67
Kúkel, Jozef 99
Kulikov, I. 80
Kuliš, Jindřich 109
Kurjanová, Irina 90–91
Kuročkin, Konstantin Jakovlevič 81
Kuščev, Alexandr Michajlovič 73
Kyrov, Alexandr Michajlovič 96

Lacina, Antonín 109
Lacko, Ján 86
Lafek, Václav 99
Laita, Ivan 109
Lakatos, Béla 79
Lamper, Milan 109
Lang, Ladislav 109
Lászlo/ó, Ján 109
Laškul, V. F. 82
Laštovička, Bohuslav 75
Legner, Peter 109
Levák, Jozef 109
Levčenko, Pavel Nikolajevič 111
Livečková, Eva 109
Lokay, M. 116
Loktev, Michail Ivanovič 72
Lomský, Bohumír 67–68, 75
Lusková, Růžena 109
Luščikov, N. N. 91
Luzar, Jan 109

Macek, Jaroslav 109
 Mackovík, Stanislav 81, 92, 95, 99, 100
 Madeilene, Gioran 25
 Majorov, Alexandr A. 69, 71, 73, 76, 85–86
 Majorov, Alexandr Michajlovič 69, 73, 76, 84, 87, 98, 101, 105
 Makarcev, V. S. 72
 Makarov, J. B. 93
 Malečka, Milan 109
 Málek, Miroslav 109
 Malinovskij, Rodion Jakovlevič 67
 Malofejev, genmjr. 70
 Manojlov, genmjr. 79
 Mareš, Miroslav 7–8, 25, 28, 41, 44, 50, 52
 Margelov, Alexandr 87, 95
 Margelov, Vasilij Filipovič 69, 76, 85, 87, 95
 Marjachin, Sergej Stěpanovič 78
 Martin, Gus 10–11
 Martoník, Ladislav 109
 Maruščák, F. K. 79
 Masljannikov, Sergej Makarovič 72
 Mastný, Vojtěch 71
 Matušek, Josef 87–88
 Mazurov, Kirill Trofimovič 77
 Meade, Robert C. 41
 Medek, Petr 63
 Melechin, Boris Dmitrijevič 94
 Mikota, Václav 139
 Mills, Jack 117, 139
 Minařík, Pavel 5, 55–64
 Minigulov, Šarip Chabejevič 94
 Mit'ková, Helena 109
 Mitrochin, Vasilij 78
 Mlejnek, Josef 47, 50
 Modr, Jiří 109
 Mojžíšek, Milan 92
 Molczyk, Eugeniusz 80
 Moník, Jaroslav 151–152, 156–160, 162–163
 Montág, Rajmund 67
 Moranino, Francesco 46
 Moravec, Jaroslav 68

Moretti, Mario 55
Moro, Aldo 41, 46–50, 54
Morukov, Ju. N. 82
Moskalenko, K. S. 74
Moštenický, František 109
Murphy, Eamon 8
Muržic, Anton 101
Musich, Mario 109
Musilová, Evženie 68
Mušec, Filip 109

Naumenko, genpor. 180
Navrátil, Jaromír 73, 79, 82, 85, 92, 102, 104
Nečásek, mjr. 56–57
Němec, Emil 71
Němec, Karel 109
Netušil, Eduard 109
Nikolskij, Michail 78
Novák, František 109
Novák, Jaroslav 109
Novotný, Antonín 66–68
Nurisov, Abibula 107

Olšanskij, Vladimir 110
Ondrejko, Jaroslav 109
Oprendecký, Ondřej 109
Orsini, Alessandro 41

Pacner, Karel 26, 58
Pajórek, Leszek 73, 76–78, 81–83, 85, 87, 92, 99
Pánik, Jaroslav 109
Parišek, Karel 109
Pařízek, Ladislav 110
Paseka, Ludvík 67
Pataky, Iván 69, 79, 86, 102, 104
Paulík, Jan 73, 79, 82, 85, 92, 102, 104
Paulík, Milan 110
Pavel, Josef, ministr vnitra 96
Pavel, Josef (nar. 1900) 151–152, 156–158, 160, 162–163

Pavlovskij, Ivan Grigorjevič 85–86
 Pazderka, Josef 90, 91
 Pazynič, Sergej 78, 95
 Pecka, Emanuel 79, 87
 Pecka, Jindřich 66, 78, 79, 87, 93, 98
 Pehr, Michal 117
 Pecháček, Pavel 56–59, 62
 Pekárek, štkpt. 165
 Pellegrino, Giovanni 46
 Pelli, Fabrizio 46, 52
 Peroutka, Ferdinand 117, 137, 143
 Petkevič, plk. 72
 Petkov, pplk. 101
 Petlák, Jakub 7, 9, 13, 18, 22–23, 25, 27–30, 32–33, 36–37, 40–41, 44, 50, 52, 54–55, 58, 61, 63–64
 Petrucha, Ján 110
 Pícl, Lubomír 110
 Plass, Jaroslav 116–118, 137, 139–140, 143
 Plassová, Radauon 117
 Pley viz Minařík, Pavel
 Plíšková 159
 Počtarev, Andrej Nikolajevič 96
 Podobed, Ivan Romanovič 70
 Podrabský, Jaroslav 110
 Pokorný, Otakar 152
 Pokorný, Luděk 110
 Povalij, Michail Ivanovič 69, 85
 Povolný, Daniel 66, 68, 71, 74, 80, 89, 92–93, 97, 100–102, 104–106, 119
 Poynting, Scott 8
 Požarskij, Petr Leonidovič
 Prchala, pilot 118, 120, 126, 140
 Procházka, Jaroslav 87
 Procházka, Stanislav 70, 93
 Provalov, Konstantit Ivanovič 69, 79, 85, 86, 102, 104
 Prozor, Grigorij Michajlovič 111
 Prudíková, Dana 33
 Příhoda, Zdeněk 110
 Ptáček, staršina 163
 Pulec, Martin 149
 Pulkrábková, Helena 110

Ratkin, Vladimir 78, 95
Reicin, Bedřich 115
Reichl, Josef 110
Reményi, Gyula 79
Roca, Giuseppe 47
Rogoza, Sergej L. 76, 93
Rudněv, voj. 107
Rusk, Dean 92
Růžička, Daniel 19
Rybárová, Viktoria 110
Rytíř, Otakar 68

Řehák, Jan 129
Řehka, Josef 118, 126, 140
Řepa, Bedřich 110
Říhová, Marta 110

Sabol, Štefan 110
Sabolčík, Michal 75
Sabová, Mária 110
Sadi(i)lek, Václav 110
Samec, referent 155
Samedov, Alexej 110
Sarandev, Atanas 79, 87
Scaraoetta, Fernando 51
Sekl, Ján 110
Selvatici, Antonio 41
Schmid, Alex P. 9
Schmiedt, Ivan 110
Scholz, Jaroslav 119–120
Sičkaruk, Vjačeslav Alexandrovič 108
Sivák, Stanislav 110
Siwicki, Florián 71, 76–77, 86–87
Skálová, Ivana 76, 79, 82, 96, 101, 105
Skripko, Nikolaj Semjonovič 94
Slánská (roz. Kousalová), Věra 115, 118, 120, 122, 125, 126, 127–129, 133, 142, 145
Slánská, Vlasta 113
Slánský, Josef 113

- Slánský, Vladimír 112–116, 120–123, 125–140, 142–146, 148
Smrkovský, Josef 75
Smutný, Jaromír 137, 143
Sochr, mjr. 165
Sokol, František 110
Soldevillad, Carlos Garcia 25
Soukup, Bohumír 110
Springer, Josef 126
Stachura, Miroslav 110
Stalin, Josif Vissarionovič 125, 150
Stanovský, Jan 114
Stanovský, Vilém 113–118, 122, 145
Starý, Rudolf 110
Sterling, Claire 41
Stojec, Luboš 110
Storč, Nikolaj Vasiljevič 72
Streletz, Fritz 83
Strmiska, Maxmilián 8
Suncev, Vladislav Pavlovič 72
Sundquist, Victor H. 41
Sušánková, Ilja 110
Sypták, Dalimil 112
Szücs, Ferenc 79, 86
Szvityel, Jozef 110
- Šablatúra, Ignác 110
Šalgovič, Viliam 96–97
Šejna, Jan 68, 73
Šerstobitov, pplk. 100
Ševčenko, Vitalij 73, 76, 78, 82, 89–92, 96, 98–100
Šimek, František 110
Škadov, Ivan Nikolajevič 69, 85
Škavová, Dagmar 110
Štěch, Josef 151–153, 161–162, 166
Štemenko, Sergej Matvějevič 82, 84
Štěpničková, Jiřina 115, 117
Štěrba, Karel 165–167
Štrougal, Lubomír 14
Šůň, Ladislav 110
Šustrová, Petruška 47, 50

Švec, Jaroslav 110
Švec, Otto 153–156

Talich, Václav 138
Teřminov, Viktor 90
Teplan, Dominik 110
Teplý, Jaroslav 153–156
Thér, Robert 33–34
Tlustý 165
Tomek, Prokop 14, 56, 58, 61
Tomšíková, Aloisie 111
Totrov, Ju. T. 82
Trechová, Anna 111
Tremeaud André 22–27, 32–34
Tremeaud, Henriette 22, 25
Trojan, Václav 139
Trousil, Otto 105–106, 111
Truboženko, Viktor Ivanovič 109
Truníček 151
Turečková, JUDr. 129
Tutarinovov, Ivan Ivanovič 79

Ulická, Anna 111
Ulyx viz Minařík, Pavel
Uscinski, Joseph 12
Usikov, A. V. 96

Vácha 60
Vainer, Miloš 117, 127, 140, 144
Vainer, Vladimír 114–115, 117, 120, 122, 126–130, 135, 140–142, 144–146
Valenta, JUDr. 117, 126, 138–139
Valeš, Josef 70
Vařo, Vasil 70
Vaněk, Miloš 29, 116
Vanický, dr. 139
Vávrová, Anna 153
Vavruš, Antonín 42
Veiner, Miroslav 115
Vejpuský, Bohumil 111
Veličko, Ivan Leont'jevič 72, 84, 96

- Veršinín, Konstantín Andrejevič 78, 84
Verwalter, Leopold 111
Veselá, Božena 111
Veselý, Jaroslav 111
Veselý, Stanislav 111
Viel, Augusto 46
Vodáková, Marie 111
Vodseďálek, Jaromír 152
Vojtěcha X Vojtěch?, Ludvík 151
Volod'a, sovětský voják 111
Vonka, Martin 111
Vorobjov, Eduard Arkad'jevič 91
Výkopal, Miroslav 111
- Wandzel, Tadeusz 87
Wang, Chen 44
Wenzke, Rüdiger 82–83, 85, 92, 93, 104
Werich, Jan 139
Winter, Zdeněk 111
Winter, Werner 81
Wolton, Thierry 16
- Zacharov, Matvěj Vasiljevič 71, 84–85
Zajcev, Alexandr Alexandrovič 70
Zajka, Michail Pavlovič 78
Zaporoščenko, M. I. 74
Zaseckij, Alexandr Alexandrovič 75
Zdanovič, A. A. 82
Zdechovan, Štefan 111
Zinovjev, Boris 73, 111
Zolotov, Vasilij 78, 95
Zsigárdy, Alojz 111
- Žáček, Pavel 37
Žebrunov, Ivan Leonidovič 70
Žemlička, Josef 111

PUBLIKACE VYDANÉ ÚDV

Sborník SECURITAS IMPERII

- č. 1 *TS StB / Stasi zákon / Akce KLÍN*. 1994.
- č. 2 *Akce NORBERT / Technika StB / II. správa SNB 1988–1989 / Akce KLÍN po stranicku*. 1995.
- č. 3 *Poslední měsíce: Porada StB z 20. 7. 1989 a její realizace. Edice dokumentů*. 1996.
- č. 4 *Organizace a řízení represe ČSSR: Operační štáby gen. Lorenze 1988–1989. Edice dokumentů, 3 svazky*. 1998.
- č. 5 *Listopad 1989 z pohledu StB / Akce PREVENCE / StB proti Chartě 77 – akce IZOLACE / Katolická církev v diplomových pracích příslušníků StB / Správa sledování v roce 1989/90*. 1999.
- č. 6 *Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. Edice dokumentů, 3 svazky*. 2000.
- č. 7 *Padesátá léta v Československu*. 2001.
- č. 8 *Agent REPO / Agent Jánský / Generál Jan Šejna / Agent LIGHT / Josef Frolík / Agent LEV*. 2001.
- č. 9 *Zahraniční vztahy československého komunistického režimu*. 2002.
- č. 10 *Problematika vztahů čs. komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“*. 2003.
- č. 11 *„Rozpracování“ duchovních litoměřické diecéze StB / Arcibiskup Beran – symbol odporu proti komunismu / Biskup Trochta v hodině velké zkoušky / Exkomunikační dekrety*. 2005.
- č. 12 *Odbojová skupina Jaromíra Horáka a útěk dr. Petra Zenkla / Major René Černý – zapomenutá oběť / Život a doba ministra vnitra Rudolfa Baráka / Československá církev evangelická a StB v letech 1957–1967*. 2005.
- č. 13 *BELL aneb Příběh zrádce / Akce EVROPA / Jičínský incident – září 1968 / Akce ASANACE / Rozvědka ministerstva vnitra*. 2006.
- č. 14 *Agent Hraček / Smrt na hranicích / Rozpuštění Lidových milicí / Laušman v Bělehradě / X. správa SNB*. 2006.

Sborník SEMPER PARATUS

- č. 1 *Nestandardní jevy u Pohraniční stráže v posrpnovém období roku 1968 / NVÚ Bytíz v srpnových událostech roku 1968 / Vzpomínky absolventů Vojenské katedry ČVUT FEL v Praze na srpen 1968*. 2013.
- č. 2 *Edvard Beneš a římskokatolická církev / Obnovená Hradní stráž ve službách prezidenta Edvarda Beneše v letech 1945–1948 / Několik poznámek k nasazení Pohraniční stráže proti pražským demonstrantům v srpnu roku 1969*. 2014.

- č. 3 *Formy odboje a odporu věřících na podkladě materiálů bezpečnostních složek / Od tolerance k nepřátelství. Diplomatické vztahy Československa s Vatikánem v letech 1945–1950 / Hořký triumf Edvarda Beneše.* 2014.
- č. 4 Nosek, M., *Otto Katz.* 2021.
- č. 5 Pulec, M., *Smrt v uniformě – mýty a skutečnost. Seznamy zemřelých pohraničnicků v letech 1945–1991.* 2021.
- č. 6 *Státní terorismus v komunistickém Československu / Operace DUNAJ – plány, výsledky, oběti / Vladimír Slánský a nepovedené úlety / Nezákonné vyšetřovací metody příslušníků Krajské správy Ministerstva vnitra Ústí nad Labem ve světle archiválií Inspekce ministra vnitra z počátku 50. let.* 2023.

Edice SEŠITY

- č. 1 Tomek, P., *Československý uran 1945–1989.* 1999.
- č. 2 Liška, O. a kol., *Výkonané tresty smrti. Československo 1918–1989.* 1. vyd. 2000, 2. vyd. 2006.
- č. 3 Tomek, P., *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989.* 2000.
- č. 4 Kalous, J., *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950 – zákulisí případu Čihošť.* 2001.
- č. 5 Plachý, J., *Případ FRITZ. Válečný zločinec Max Rostock jako agent StB.* 2002.
- č. 6 Rázek, A., *StB + justice – nástroje třídního boje v akci BABICE.* 2003.
- č. 7 Benda, P., *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály StB v r. 1989.* 2003.
- č. 8–10 Vorel, J. – Šimánková, A. – Babka, L. a kol., *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech, 1.–3. díl.* 2003–2004.
- č. 11 Dinuš, P., *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB.* 2004.
- č. 12 Pavelčíková, N., *Romové v českých zemích v letech 1945–1989.* 2004.
- č. 13 Pulec, M., *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrcených na státních hranicích.* 2006.
- č. 14 Tomek, P., *Československé bezpečnostní složky proti Rádiu Svobodná Evropa. Objekt ALFA.* 2006.
- č. 15 Bursík, T., *Ztratili jsme mnoho času... Ale ne sebe! Životy politických vězenkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století.* 2006.
- č. 16 Dvořáková J., *Státní bezpečnost v letech 1945–1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státněbezpečnostních složek).* 2007.
- č. 17 Bártík F., *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949–1951.* 2009.

Edice SVĚDECTVÍ

- Šedivý, F., *Pod věží smrti.* 2000.

- Lešanovský, K., *Se štítem a na štítě*. 2000.
- Povolný, D., *Operativní technika v rukou StB*. 2001. Vydáno k výstavě Nejen stěny měly uši.
- Bílek, J., *Pomocné technické prapory (O jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci)*. 2002.
- Kaplan, K., *StB o sobě (Výpověď vyšetřovatele B. Doubka)*. 2002.
- Bystrov, V., *Únosy československých občanů do Sovětského svazu v letech 1945–1955*. 2003.
- Hanzlík, F., *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*. 2003.
- Šum, A. – Lesák, J. – Šedivý, Z. – Boháč, L. – Pravda, I. – Kocian, J. – Kalous, J., *Jan Masaryk (úvahy o jeho smrti)*. 2005.
- Hanzlík, F., *Případ kpt. Adolf Püchler*. 2006.
- Kahoun, K., *Lámání lilii. Vzpomínky jednoho skautíka*. 2006.

Mimo edice

- Povolný, D. (ed.), *Sborník k 20. výročí vzniku Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*. 2015.
- Bártík, F. – Plachý, J. – Povolný D., *Tábor Vojna křižovatka lidských osudů*. Sborník ke konferenci pořádané 11. 11. 2008 v památníku Vojna. 2015. Vyšlo pouze elektronicky.
- Bártík, F., *Nad krajinou slz a radiace*. 2017.

Státní terorismus v komunistickém Československu
Operace DUNAJ – plány, výsledky, oběti
Vladimír Slánský a nepovedené úlety
Nezákonné vyšetřovací metody

SEMPER PARATUS č. 6

Redakční práce a jazyková korektura Dana Balatková

Grafická úprava a zlom Mgr. Martina Ďurďovičová, kpt. Mgr. Luděk Malý

Vydává Policie ČR Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV

Tiskárna MV, p.o., Bartůňkova 4, 149 01 Praha 4

Náklad 300 výtisků

Praha 2023, vydání 1.

NEPRODEJNÉ

ISBN: 978-80-86621-39-5

